

עכו"י עש"ו

הציבי לך ציונים שיזמי לך תמורות שייתי לך למסילה דרך הלכת וגו' (ירמיה ל"א כ')

הציבי ציונים

במסכת תענית

*

תקנת עזרא

משנת טוביה

המאיר

ישיבת בית מאיר
שכון חזון איש, בני ברק

מהדורה חדשה

תשפ"א

זאת למודעי!
הציונים הוגהו בחפזון ולא ימלטו משגיאה
הערות והארות יתקבלו בברכה
מותר להפיץ שלא למטרת מסחר
ניתן להשיג
קבצי הציבי ציונים על מסכתות

ברכות
פסחים פרקים ב' - ד', ערבי פסחים
שקלים
ראש השנה
ביצה
תענית
מגילה
מועד קטן
חגיגה
יבמות פרקים ד' - ט'
נדרים פרקים ד' - ז'
סוטה
סנהדרין
שבועות
עבודה זרה
הוריות
חולין פרקים י' - י"ב
ערכין
תמורה
כריתות
מעילה
תמיד

כמו"כ ניתן לרכוש במערכת את ספרי הגאון רבי עזרא אלטשולר זצ"ל שי"ל ע"י מכון "המאיר"
"תקנת השבים" - או"ח יו"ד זרעים ושביעית
"תקנת עזרא" - הערות קצרות על כל הש"ס, וחיבור מורחב על מסכתות תמורה וכריתות
במחיר מסובסד לבני ישיבות ואברכים

לפרטים
tkntezra@gmail.com

עמ"י עש"ו

הציבי לך ציונים שיובי לך תמורות שיתני לך לבך לבסילה דרך הלכת וגו' (ירמיה ל"א ב')

הציבי ציונים

במסכת תענית

ציוני הסוגיות

אשר נשנו בסגל חבורה העומדים בבית ד' בלילות

בישיבה הק' בית מאיר

וכראשם שרי הנצנים

תקנת עזרא

תדפיס מתוך ספרו של הגאון רבי עזרא אלמשולר זצ"ל

שהופיע מכת"י בשנה זו

משנת טוביה

למרן ראש הישיבה זצ"ל

שכון חזון איש, בני ברק

תשפ"א

הציבי ציונים

במסכת תענית

וב' דרכים מצוינים בו, הפנים, הוא ציוני הסוגיא אשר נו"נ בתכורת בני הישיבה,
וסכיב לו "אוצר הטוב", להרחיב דבר בענינים היוצאים מן הסוגיא.

*

א תקנת עזרא על מסכת תענית (תדפיס מתוך ספרו שי"ל בשנה זו)

משנת טוביה

ז בגדרו חיוב ד' תעניות (לשלהי מסכתין)

*

ציונים למסכת תענית

א פרק א'

ב פרק ב'

ג פרק ג'

ד פרק ד'

*

ה הודע שיש לך אהובים בעולמך

ו מי נקדימון

דרושים לסיומא דתענית

ז ולקרבן העצים בעיתים מזומנות

ח עמדות זהובים

ט עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים

י יום תבר מגל

הדרן למסכת תענית

יא מרם יקראו ואני אענה

*

מהדורות הספרים שהשתמשנו בהם בציונים

ירושלמי, דפוס וילנא. רי"ף ונושאי כליו, עפ"י דפי הש"ס בדפוס וילנא. מור ב"י ונו"כ,
מהדורת הטור השלם. חידושי הרימב"א מהדורת זכרון יעקב בית הבחירה להמאירי,
מהדורת סופר. שער המלך, מהדורת מכון ירושלים. ראשון לציון, מהדורת ת. ווגשל.
מנחת חינוך מכון ירושלים קהלות יעקב, מהדורה החדשה. שאנת אריה לרוב עפ"י
מכון שער המשפט.

מורשת גאוני ליטא ע"י "המאיר" מכון תורני

תקנת עזרא על הש"ס

640 עמודים גדושים
באוצרות גאוני ליטא
על סדר הש"ס
מגנזי כתב ידו

של הגאון רבי עזרא אלטשולר זצ"ל

שני חלקים - בכרך אחד

חלק ראשון

הערות וחידושים קצרים

כולל שמועות נדירות

מגאוני ליטא

חלק שני

חידושים ומערכות

במסכתות

תמורה וכריתות

שוב על
מדף הספרים!

תקנת השבים

תשובות הגר"ע אלטשולר זצ"ל

משולבות במכתבי גאוני ליטא

בעניני

אורח חיים, יורה דעה, זרעים ושביעית

לאברכים ובני תורה ניתן להשיג במערכת במחיר מיוחד, לפרטים נוספים: tkntezra@gmail.com

ציון לדרך

הציבי לך ציונים שיבמי לך תמרורים שייתי לבך
למסילה דרך הלכת וגו' (ירמיה ל"א כ')

הציבי לך ציונים, סימנים גדולי אצותך הטובים. תמרורים,
תמרים קטנים נטועים לסימן גדך וכו'. (רש"י שם)

הציבי לך ציונים - עשו ציונים לתורה (עירובין נ"ד
ע"ב)

"...כל מחבר יהיה מאיזה מדרגה שיהיה, הוא כותב גם הקדמה ארוכה ורעיונות מעין ספרו
וכו', אבל כל זה הוא רק בכותב ספר מהגיוני לבבו ומחידושי תורתו אשר הרה והגה הוא
בעצמו ובכבודו, אבל אנכי בספרי זה הקמץ אשר רובו הוא מלוקט ונאסף מספרים אחרים, די
לי בהקדמה הזאת וכו', ואם מעט היא לפני הקורא ילך נא בעקד ספריו ויקרא ההקדמות
מהספרים אשר מהם לקמתי..."
(הגר"ע אלטשולר זצ"ל בהקדמת תקן דרך החיים)

כדברים הללו, וביתר שאת, נאה לומר בפתחן של קבצי "הציבי ציונים", שעיקרם מלאכה
ואינה חכמה. ולא נצרכנו, אלא לבאר את יסודות דרכנו, בעריכת הציונים.

תהלה לד', זכינו להסתופף בצילא דמיהמנותא בבית ד' - הישיבה הק' "בית מאיר", שכון הזון
איש, ובזכות הרבים אינה ד' לדינו, להעלות מציוני הסוגיות גם בחלק ממסכתות פסחים, יבמות,
וגדרים.

הציונים אשר הוצבו בזאת, נועדו להיות לעזר בעקרי הסוגיות, הנלמדות במסגרת זו.

את גבולות המסגרת, התווה לפנינו מו"ר ראש הישיבה שליט"א - לשים את עיקר העיון בדקדוק
הגמ' ושיטות הראשונים, בד בבד עם הקף הסוגיא והמסכת כולה.

לפיכך, אין בהצבת הציונים הזו, נסיון לאסוף את כל הענינים וכל הדקדוקים, שישנם בכל סוגיא
וסוגיא, מימרא ומימרא. ולא נועדו הציונים, אלא לעורר ולסייע בשלבי העיון הראשוניים בסוגיא.

בהתאם לזאת, השתדלנו להתמקד בציון לדברי הראשונים הנוגעים לסוגיא, [ובפרט במסכתות שזכינו
בהם לדברי הראשונים כסדרה של המסכת], ולדברי האחרונים הסדורים על סדר המסכת הנלמדת, ומצויים
בנקל לעוסק במסכת כסדרה. והרחבנו מעט, כפי ההזדמן בלבד, לשאר ספרי האחרונים המצויים.

בסדר הגשת הציונים לפני המעיינים, נאמנה עלינו הנחיית מו"ר ראש הישיבה שליט"א, כי מטרת
הציונים לעורר את העיון, ולא להוות תחליף לעיון. לאור זאת הצגנו במסגרת הציונים רק קושיות,
תמיהות ונקודות לעיון, ואת המיקום המדוייק שבו עמדו עליהם רבותינו הראשונים והאחרונים.
ונמנענו לחלוטין מלהביא תמצית מדבריהם במסגרת זו.

[במדת הצורך, במספר סוגיות סבוכות במיוחד, או בסוגיות העוסקות בענינים שאינם שכיחים, השתדלנו להביא את
היסודות הנצרכים להבנת הסוגיא, כהקדמה לסוגיא].

להועלת המעיינים נפרט את צורת מבנה הרף שבו הוגשו הציונים.

דפי הציונים סודרו בשלש מחלקות.

א) בפינת העמוד העליונה, מצד ימין בתוך מסגרת, נרשם הספק הלימוד היומי - כעמוד אחד - בהתחשב במורכבות הסוגיות וכיוצ"ב. [במסכתות שזכינו בהם לאור הראשונים כסדרן, ציין במשבצת זו גם לאחדים מדברי הראשונים שהרחיבו בענין מסויים בעמוד זה].

ב) המדור השני, המכונה בשם "ציונים", נרפס בחלקו העליון של הרף מצד שמאל. בחלק זה, הובאו נקודות לעיון ולמו"מ באחד הנושאים המרכזיים שבעמוד. ולרוב נסוב עיקר המו"מ במסגרת חבורת הלומדים אודות נושא זה.

ג) המדור השלישי, ההולך וסובב את מדור ה"ציונים". מתעטר בכל מסכת בכינוי מעין ענינה של המסכת [ברכה ותהלה" לברכות, "פסח שני" לפסחים, "משמיעין על השקלים" לשקלים, "יומא אריכתא" לראש השנה, "יום טוב שני" לביצה, "אוצר הטוב" לתענית, "אגרת השנית" למגילה, "כבוד מועד" למועד קטן, "תשלומי חגיגה" לחגיגה, "ששניות מדברי סופרים" ליבמות, "כי יפלא" לנדרים, "שיירי מנחה" לסוטה, "השיבה שופטינו", לסנהדרין, "שבועות שתים" לשבועות "יעבודך עמים" לעבודה זרה, "יעטה מורה" להוריות, "מתנות שבגבולין" לחולין, "חומה סביב" לערכין, "הוא ותמורתו" לתמורה, "לכפר בקודש" לכריתות, "מעלין בקודש" למעילה, "שנים ליום" לחמיר, ובמקומות אחרים הפגנו לעיון כמה שצויין במסכתות אחרות, עפ"י הכינויים הללו].

במדור זה, צויינו נושאים בולטים נוספים בעמוד, קושיות האחרונים, והערות בענינים הצריכים באור.

במדור זה, צויינו נושאים בולטים נוספים בעמוד, קושיות האחרונים, והערות בענינים הצריכים באור.

צורת הצגת הדברים במדורי הציונים, נפתחת בציטוט דברי הגמ' רש"י או תוספות, שעליהם נסוב הנדון, לאחריו באותיות בולטות הוצבו הקושיות וההערות לציון, ולאחריהם צוינו מראי המקומות לעיון.

יודגש, כי לא תמיד כל המקורות לעיון, עוסקים בכל הנקודות שנרשמו כנקודות לעיון, ויש מהם שעוסקים רק בחלק מן הנקודות. כדרכה של תורה ישנם ענינים שלמרות שלא נדונו בכל המקומות להדיא, ניתן לדון מתוכם על הענינים האמורים, ישמע חכם ויוסף לקח.

באופן כללי סודרו מקורות הציון ע"פ סדר הדורות, אבל לא באופן מוחלט. כמו"כ פעמים שנרשם הקדמון באיחור, כיון שיש בנותן מעם בדבריו לאחר הציון שלפניו.

לתשומת לב! על אף שהשתדלנו מאוד לציין את המקורות לעיון באופן מדוייק, ולצורך זאת הבאנו בתחילת כל מסכת את המהדורות שעל פיהם השתמשנו בציוני המ"מ.

עם זאת, הנהת הציונים נעשתה בחפזון רב, ולא עלה בידנו לסקלח משבושי הפוס שונים, ועל כן יבורך כל מי שיעמידנו על טעיות שנשארו, ובפרט בטעויות במקום הציון, כדי שנוכל לתקנם בעתיד, הכתובת: tkntezra@gmail.com.

"...צאי לך בעקבי הצאן - התבונני בדרכי אבותיך הראשונים, שקבלו תורתו ושמרו משמרתו ומצוותו, ולכי בדרכיהם וכו', וכן אמר ירמיה הציבי לך ציונים יתני לך למסילה..." (שיר השירים א' ח' ורש"י שם).

ציון לנפש חיה

אדמו"ר

ראש הישיבה

רכנו זלמן בהגה"ק רבי טוביה זצללה"ה

עלה בסערה השמימה

בשמיני לירח סיון התשס"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

תענית

דף ב' ע"א

אמר ר' יוחנן ג' מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח, ואלו הן, מפתח של גשמים, ומפתח של חיה, ומפתח של תחיית המתים וכו'. במערבא אמרי אף מפתח של פרנסה וכו', ור' יוחנן מאי טעמא לא קא חשיב להא, אמר גשמים היינו פרנסה.

הגבורות ארי [ע"ב, ד"ה אמר לך] הקשה הרי ריו"ח אמר לקמן (דף ט' ע"א) מטר בשביל יחיד פרנסה בשביל רבים, הרי גשמים לאו היינו פרנסה. אבל דע דבמדרש רבה פ' תבוא [כ"ח ו'] אומר מאמר זה ר' יונתן ולא ר' יוחנן, וא"כ לא קשיא מידי.

דף ד' ע"א

תוסי ד"ה שלשה שא"ז וכו', דלא מזדווגין לה אלא לפי מעשיה כדאיתא בסוטה, עכ"ל.

בסוטה שם (דף ב' ע"א) איתא דרק זיווג שני הוא לפי מעשיו, ובכלב לכאורה ודאי זיווג ראשון הוה, אם לא דנימא כמש"כ העקידה! דזיווג ראשון הוא (הנפש עם הגוף) וזהו דרך דרושי, וצ"ע.

דף ה' ע"ב

רש"י ד"ה ימיו של שמואל וכו'.

עיינ במה שכתבתי בזה בהגהותי בנזיר דף ה' [ע"א]² דבר אמיתי.

דף ו' ע"ב

ברש"י ד"ה כלה לחיה מן השדה, לשון זכר. הוא טעות דפוס וצ"ל הוא "לשון עבר". כן כתב החסיד ר' בנימין ריבלין ז"ל תלמיד הגר"א³ וכמדומה שתקנו זאת באיזה דפוסים⁴.

דף ז' ע"ב

רש"י ד"ה העז, אמור לו רשע בפניו ואין בו משום מלקות, עכ"ל.

אין כונתו דלאיש אחר כשקורא רשע חייב מלקות, דהא מפורש בקידושין (דף כח ע"א) דרק הקורא לחבירו ממזר לוקה, וקורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו, אבל אינו לוקה. אלא ע"כ כונת רש"י כאן דלעולם (אינו לוקה), ומ"מ הוא דוחק בלשון רש"י. ואולי ס"ל לרש"י כמהר"ם שהביא הסמ"ע בח"מ סי' ת"כ [ס"ק נ"ו] דקורא לחבירו רשע ג"כ לוקה, אבל צ"ע מנ"ל הא.

דף ח' ע"ב

תוסי ד"ה אלא בדבר הסמוי מן העין וכו', דהיינו כמו הפקר, עכ"ל.

הא דלא קני ליה חצרו שלא מדעתו, הוא כמש"כ התוס' בב"ב (דף נ"ד ע"א) ד"ה אדעתא, דדבר שאינו מצוי לא קני לו חצרו שלא מדעתו, ואע"פ שהברכה

1. פרשת חיי שרה שער כ"ב. 2. להלן עמ' קס"ד. 3. בספרו גביעי גביע הכסף עמ' 40. 4. בגביעי גביע הכסף הנ"ל כתב שמצא כן בדפוס זולצבאך, ובדפוסים שלפנינו הגי' זכר, ולא ציינו ע"ז.

מצויה בדבר הסמוי מן העין, מ"מ (דבר) הוה ושכיח אינו, כן צ"ל בכונתם.

דף ט' ע"א

רב הונא בר מנח ורב שמואל בר אידי ורב חייא מווסתניא הוו שכיחי קמיה דרבא, כי נח נפשיה דרבא אתו לקמיה דרב פפא, כל אימת דהוה אמר להו שמעתא ולא הוה מסתברא להו הוו מרמזי אהדדי, חלש דעתיה אקריוה בחלמיה ואכחיד את שלשת הרועים, למחר כי הוו מיפטרי מיניה אמר להו ליזלו רבנן בשלמא.

בפסקי תוס' כאן אות ח' איתא, ת"ח מודה לחבירו בין על האמת בין על השקר, עכ"ל.

ונתחבטו בזה האחרונים⁵, וירבו להגיה הרבה. אבל נראה דהאמת הוא שאין צורך להגיה דפסק תוס' זה נובע מהגמ' דף ט' ע"א בעובדא דר"ה ור"ש ור"ח הוה שכיחי קמיה דרבא וכו', עיי"ש וברש"י [ד"ה אקריוה] שרצו לענשם מן השמים משום דמכספי ליה. הרי מבואר דברבים צריך להודות גם על דבר שלדעתו אין זה אמת כדי שלא לביישו, ועיין פסחים דף ק"י ע"א דאתזיק רבא בר לואי משום דאותבן בפרקא הוה, והיינו כעובדא דחיטי דפסחים (דף מ' ע"ב) עיי"ש. (דברי חן⁶).

אמר רב עתירה בכל וכו'.

לכאורה הרי אמרינן בקידושין (דף

מ"ט ע"ב) עשרה קבין עניות ירדו לעולם ט' נטלה בכל וכו', ויש ליישב.

תוסי ד"ה קרי ביה הכשרת וכו', ויהי חכשרת וכו', [כן היא הגי' לפנינו].

[צ"ל בגי' התוס'] פירוש הטל ה"כף" וכו', ויהיה הכשרת וכו', כצ"ל בה"א, ומחלף גם הה"א בחי"ת באהח"ע כפירש"י, וגם מתחלף הכ"ף בקו"ף בגיכ"ק, והוה הקשרת, שהמים מתקשרים בעבים. ולרבינו [המהרש"א] בח"א נזדמנה לו גירסה אחרת לפיכך התקשה בזה.

דף י' ע"ב

מי שהיה מתענה על הצרה ועברה, או על חולה ונתרפא [או מת, רש"י] הרי זה מתענה ומשלים.

יש להקשות מדוד המע"ה שמפורש בשמואל (ב' י"ב כ') שלא השלים התענית⁷, ואולי י"ל דמלך כצבור דמי, וק"ל.

דף י"א ע"א

ארי"ל אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון, שנאמר וליוסף יולד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב.

הקשו רבים הרי קיי"ל דאין לומדין מקודם מתן תורה, ונ"ל מש"כ הגאון הנפלא רשכבה"ג ר' יצחק שמעלקעש ז"ל דלענין מצות פו"ר דכל עיקר המצוה נאמרה קודם מתן תורה ולא נשנית בסיני

5. עי' שו"ת חתם סופר ח"ו סי' ס"ו, ובשו"ת זכר יהוסף ח"א או"ח סי' ע"ב אות ב'. 6. פיעטרקוב תרס"ד, להג"מ רבי חיים נתנון זצ"ל, אב"ד זידיק. סי' צ"ג ד"ה בשו"ת זכר יהוסף. 7. ועי' אור שמח פ"א מתעניות הט"ו.

תקנת

תענית

עזרא

קיג

שפיר ילפינן כל פרטי המצוה גם מלפני מתן תורה, ובזה ניחא עוד שאר מקומות ואקצר⁸.

דף י"א ע"ב

במה שימש משה בז' ימי המילואים בחלוק לבן וכו'.

מזה נראה [דחלוק] הוא מלבוש עליון לא הדבוק בבשר, וכן משמע גם בשבת [ק"ד] [ע"א] איזה ת"ח זה המקפיד על חלוקו להפכו, והדבוק בבשרו הרי אין מי ראהו. אך בשבת (דף ק"ח) ע"ב איתא מימי לא ראו קורות ביתי אמרי חלוקי, נראה שהוא בגד תחתון. וכן נראה מהא דביצה דף ל"ב ע"ב ע"ש, ועוד בכ"ד. ועיין בשו"ע או"ח סימן ב' במג"א סק"א, עכ"פ [מבואר דתרי או תלת] מיני חלוקים יש.

דף י"ג ע"ב

אלא שזה מתפלל י"ח וזה מתפלל י"ט.

עיין תוספתא ברכות סוף פ"ג [הכ"ה], מובא גם בירושלמי ברכות פרק היה קורא, ופרק תפלת השחר [ה"ג], ובמדרש רבה [במדבר י"ח כ"א] ותנחומא סוף פרשה קורח [י"ב] עה"פ ונשלמה פרים שפתינו, ויש להאריך בזה, ע"ש.

דף ט"ז ע"א

מאי הר המוריה כו'.

עיין ברש"י ובמהרש"א בח"א כאן [ד"ה מאי הר המוריה], וראיתי להרב

מהר"י מטרני הזקן⁹ שכתב בזה הלשון, ויש אומרים שהר הבית שבתוך ירושלים לא היו בתים בנויים בו, אלא כמו יער היה שהיו צומחים בו אילנות, שהרי אף בימי דוד גורן היה ולא היו בתין בנויים בו, וכל ההרים שסביב ירושלים נקראים ארץ המוריה ע"ש ירושלים.

דף י"ז ע"ב

רש"י ד"ה ה"ג ומוינה מה שתויי יין מחלי עבודה קשיא.

כאן הוא סוף הדיבור, ומתחיל דיבור לא גרסינן כי גמירי הלכה וכו'. כמו שכבר העמידו המדפיסים נוסח זה בין שני חצאי לבנה, לומר דמיותר הוא ע"פ הגהת המהרש"ל בסנהדרין [דף כ"ב ע"ב, ד"ה אבל מה אעשה]. וזה ברור ואמת וע"ש מש"כ¹⁰.

דף י"ז ע"ב

תוס' ד"ה דבר זה וכו', כדדרשינן במס' קדושין [דף נ"ג ע"א] וכל מנחת מחבת וכו'.

לפום רהיטא תמוה, דהא מקרא מלא הוא בויקרא כ"א [כ"ב] דבעל מוס אוכל מקדשי קדשים, וכבר עמד ע"ז בספר דבר אברהם סי' כ"ו [אות ט"ו ד"ה ואגב אורחא], וצ"ע.

דף י"ט ע"ב

תניא איך רשב"א אומר אף על הספיחין מתריען בשביעית מפני שיש בהם פרנסה לעניים.

8. וראה עוד בהגהות הגר"ע זצ"ל לשו"ע אהע"ז, שנדפסו בהמאיר ח', סי' קנ"ד סעי' י'. 9. תוס' ר"ד ד"ה מאי, בסוה"ד. 10. בתקנת עזרא לסנהדרין דף כ"ב ע"ב ד"ה מיתבי, להלן עמ' ר"ל.

נראה לומר דפליגי בפלוגתא דאיתא בפסחים (דף נ"א) [ע"ב] דר"ע ס"ל דגם ספיחי אילנות אסור בשביעית, ורבנן ס"ל כל הספיחין מותרים¹¹. ורשב"א כאן ס"ל כרבנן, ורשב"ג כר"ע, ואני מקצר מאוד בזה וסומך על המעין היטב.

דף כ' ע"א

תנו רבנן שלשה נקדמה להם חמה בעבורן, משה ויהושע ונקדימון בן גוריון.

הא דלא חשיב חזקיהו ויעקב, י"ל מפני שלחזקיהו היו תשלומין ליום שקיצר בימי אחז, כדכתיב הנני משיב את צל המעלות אשר ירדה בימי אחז [ישעיה ל"ח ח'], וה"ה ביעקב שמש ששקעה בעבורו זרחה בעבורו¹², אבל ג' אלו היו בלא תשלומין. כ"כ ר' ישעי' הזקן מטראני [תוס' רי"ד ד"ה כשם].

תוס' ד"ה ונעתרות וכו', וי"מ הכי כשאזהבים עושים מריבה ושונאים זה את זה השנאה נאמנה, והכי פירוש נאמנים פצעי אוהב, הפצעים זהו השנאה שבין אוהבים הם נאמנות, ונעתרות נשיקות שונא פי' דכששונאים עושים שלום זה לזה השלום והפשרה שביניהן אמנה וקיימת, והיינו נעתרות נשיקות שונא כלומר נשיקות שונא נעתרות.

בדברי היש מפרשים יש ט"ס, וצ"ל ונעתרות נשיקות שונא, "פי' דכששונאים עושים שלום זל"ז השלום והפשרה שביניהם אינה מתקמת והיינו נעתרות נשיקות שונא, נחתרות, עכ"ל. עיין

סנהדרין (דף ק"ג ע"א) ויעתר לו ויחתר לו מבעי ליה, דעין וחי"ת מתחלף ונחתרות היינו שאין מתקיימות, כ"כ הרב דיי"ן האפמאן ז"ל¹³.

דף כ"ז ע"א

תוס' ד"ה מר פבר וכו', וא"כ צריך שיהיו כהנים או לויים, עכ"ל.

קשה מאוד, דהא רק הלויים משוררים וכהן שעשה עבודת הלויים במיתה, כדאיתא בערכין דף כ"ד ע"ב. וצ"ל דכונתו לחצוצרות דבהם שפיר היו הכהנים מחצצרים לכו"ע, עיין בע"ז (דף מ"ז ע"א) ובתוס' שם ד"ה קרניה. ועיין ברש"י סוכה (דף נ"א ע"א) [ד"ה למחצצרים] שכתב שם מפורש דחצוצרות לאו כלי שיר הם, ע"ש. ויותר נראה פשוט שצ"ל כאן בתוס' כהנים ולויים ותיבת או למחוק, והכונה כהנים למחצצרים ולויים לשיר, ועיין בהגהות הרש"ש כאן [בתוד"ה מ"ס]. ומש"כ התוס' כאן דהכלי קודש עיין פסחים (דף פ"ו) [ע"א] תוס' ד"ה לן.

דף כ"ח ע"ב

רב אקלע לבבל וכו' פבר לאפסוקינהו וכו', כיון דחזי דמדלגי דילוגי וכו'.

יפה הסביר בזה החסיד ר' בנימין ריבלין ז"ל¹⁴ ע"פ הירושלמי ברכות פרק אין עומדין הובא בתלמידי רבינו יונה שם [כ"ג ע"א, ד"ה והאמר] אהא דהקורא הלל בכל יום ה"ז כמחרף ומגדף, דהחירוף הוא דבהלל כתיב עצביהם כסף

11. עי"ש בתוס' ד"ה כל הספיחים. 12. בראשית ל"ב ל"ב וברש"י שם. 13. שו"ת מלמד להועיל ח"ג סי' ע'. 14. גביעי גביע הכסף עמ' 34.

תקנת

תענית

עזרא

קמז

וזהב, ולמה אין הקב"ה מבטלן. משו"ה כיון דחזי רב דמדלגי דילוגי ואין אומרים פרשה דלא לנו, נמצא שאין כאן חירוף, לכן הניח להם מנהגם, עכ"ד דפח"ח ואמת.

ובזה מדוקדק לשון רש"י שכתב ד"ה מדלגי דילוגי, כגון אנו מדלגין לא לנו וכו', ולא הזכיר רש"י הא דאנו מדלגין גם פרשה דאהבתי, אבל להמבואר מדוקדק לשון רש"י מאוד, כמובן.

דף ל' ע"ב

יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה, וכתבו התוס' - פרוש דהיינו יו"ט.

ולכאורה דבריהם חסרים ביאור, ועיין בספר אליה רבה באו"ח סי' תק"פ סק"י

בשם ספר רצוף אהבה¹⁵, דהתוס' באו לאפוקי דאין הכונה דעשו יום ט"ו באב יו"ט לאסור בהספד ותענית, אלא מה שהותרו השבטים לבוא זה בזה היינו יומא טבא לישראל. ועפ"ז השיג על המג"א שפוסק בסי' תקע"ג [ס"ק א'] דחתן אינו מתענה בט"ו באב, ויש להאריך עוד בזה.

ואני כותב זה היום יום ל"ב בעומר תרצ"א יום היארצאייט של בתי רחל לאה תנצב"ה.

אח"כ ראיתי שהרב פני משה במראה הפנים בירושלמי [דף כ"ו ע"ב, ד"ה שבו הותרו], כתב על התוס' פירוש כפתור ופרח, עי"ש.

15. לרבינו ניסים שלמה אלגאזי זצ"ל, בתענית כאן.

בגדרי חיוב ד' תעניות

תדפיס מיוחד מתוך קונטרס טוב דעת מנחם אב תשס"ח

להתענות ביום זה, כבר א"א ללות ולפרוע, ומשום דהוי כאדם שנדר לצום יום מסויים בדוקא, ששוב אינו יכול ללות כמבואר בשו"ע הנ"ל. ולפי"ז אכתי יהא חילוק ביסוד דין הצום דצום גדליה לשאר ג' צומות, אע"פ שבשניהם א"א ללות ולפרוע. דבג' צומות א"א ללות משום שחיוב התענית הוא בעצם היום, משא"כ בצום גדליה א"א ללות כיון דהוי קבלה על יום זה דוקא.

ועל פי הנ"ל היה מקום לדון בדין ט' באב שחל בשבת ונדחה ליום עשירי, דלכאורה אף דלא שייך לומר דיש בו חיוב מצד עצם היום, מ"מ לא שייך ללותו משום קביעות חז"ל, שקבעו דבכה"ג יתענו ביום עשירי, ויהא דינו כצום גדליה שאין להקל בו מחמת שנדחה, כיון דהקביעות של חז"ל הוי כקבלה ליום זה ממש, וא"כ ה"ה לט' באב שנדחה, שמתקנת חז"ל נקבע ליום העשירי.

אכן ע"י באר היטב סי' תקמ"ט ס"ק א', שמבואר בדבריו דמ"מ יש לחלק בין ט' באב נדחה לצום גדליה. וז"ל הבאר היטב שם, "ואיתא בב"י בשם רי"ו דבר"ה נהרג גדליה, ונדחה תעניתו על יום חול. ולפי"ז היה נראה דאם יש מילה בצום גדליה דאין בעל ברית מתענה עד הלילה כמו בט"ב שחל בשבת ונדחה ליום א'. אבל יש לחלק, דהתם נראה לכל הדחיה בזמננו דאנו רואים שעיקר התענית של ט"ב חל בשבת אלא שנדחה, ע"כ נשתנה דינו, משא"כ בצ"ג דפעם הראשון דחוהו, וגזרו להתענות ביום ג' לעולם בשוה ואין נראה לנו הדחיה, ט"ז. וכו', אלא ע"כ לומר, דהתם מעיקרא כך קבלו עלייהו לעשותו לעולם כיום שנהרג בו ממש ולא חשיב נדחה", עכ"ל.

ובבאור הלכה שם הביא דכתב הריטב"א בסוף תענית, "חתן שחל אחד מארבעה צומות בתוך ימי שמחת לבו מסתבר לי שהוא חייב להתענות בהם, דאף על גב דימי רגל ושמחה שלו היא ואין אבילות חדשה חלה בהם, ואין שמחה אלא באכילה, כדאמרינן גבי רגלים וגבי פורים.

ס"ד, ז' מנ"א ה' דברים תשל"ח פה לונדון

איתא בשו"ע או"ח סי' תקס"ח סעי' ב', "הנודר לצום עשרה ימים באיזה יום שירצה, והיה מתענה ביום אחד מהם, והוצרך לדבר מצוה, או מפני כבוד אדם גדול (או שמצטער), הרי זה לוח ופורע יום אחר, שהרי לא קבע הימים בתחלת הנדר. אבל אם לא קבל עליו קודם לכן להתענות יום אחד, אלא במנחה קבל עליו להתענות למחר מקרי תענית זה ואינו יכול ללוותו". וכתב הרמ"א בהג"ה, "וכ"ש יום זה ממש כגון שאמר בתחלת נדרו, אתענה יום פלוני או אתענה ב' וה' כל השנה או כדומה לזה, (ת"ה סימן ע"ר וכל בו). וכן אם היה תענית חלום אינו יכול ללוותו. וכ"ש שאינו יכול ללוות ולפרוע תענית צבור (ת"ה סימן ק"ט וכל בו ורבינו ירוחם)", עכ"ל.

ומבואר כפי שהארננו כבר בכתבים*, שיסוד הד' תעניות הוא בחפצא של היום. ומעיקר מהות היום יש חיוב לצום ולהיות בתענית. [ומשום שכיון שאירעה צרה ביום זה נעשה עצם היום ליום תענית], ואשר על כן לא שייך בתעניות אלו ללות ולפרוע.

ולכאורה יש מקום עיון, אולי יסוד זה לא נאמר אלא בג' תעניות די' בטבת, י"ז בתמוז וט' באב, אבל לא בצום גדליה. מאחר שצום גדליה לא נקבע ביום הצרה, שהריגת גדלי היתה בראש השנה, וא"כ היה מקום לומר שתענית זו לא נקבעה בעצם היום, ויהיה ניתן ללוותה.

אמנם הלא בשו"ע אין חילוק בין צום גדליה לשאר הצומות, ובהכרח שאף צום גדליה א"א ללות ולפרוע. וצ"ל משום שאחר שקבעו חז"ל את התענית ליום זה שוב נעשה הצום לחיוב דיומא, וע"כ א"א ללוותו.

אמנם יתכן לבאר באופן אחר, וא"צ לומר שקבעו חז"ל את החיוב בעצם היום. אלא יסוד הדברים, שאף שקבעו חז"ל דחיוב הגברא הוא

ולשמחה אין שלום צום". ועוד מובא שם מדברי יחזקאל (כ"ד) מה שנאמר על עשרה בטבת, "ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב לך את שם היום את "עצם" היום הזה סמך מלך בכל אל ירושלם", ומודגש בפסוק "עצם" היום הזה.

ובן הביא הרמב"ם להלכה בסוף הלכות תענית, וז"ל, "כל הצומות האלו עתידיים ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידיים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה, שנאמר כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי, יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים, והאמת והשלום אהבו". ומבואר דהתעניות ומכללם **צום השביעי** שהוא צום גדליה, יהפכו ל"מועדים", ומועדים בודאי שהם דין ביום, כמו שבת וימים טובים פסח שבועות סוכות יום הכיפורים וראש השנה. וא"כ מוכח דקביעות יום גדליה היא בעצם היום כשאר התעניות.

וא"כ מהלכה זו מוכח דאדרבה חיוב התעניות קשור ותלוי ביום, וכפי שמודגש בעשרה בטבת שנכתב עליו "בעצם היום", [ויש בזה שיטה שמחמת זה היה מקום לצום בי' בטבת אפי' בשבת, עי' ב"י סי' תקנ"ג]. וכיון שנכללו כל התעניות כאחד הרי שיסוד חיובם אחד מחמת היום, וכאשר הוא יסוד המועדים, וכפי שיהפכו בעוהשי"ת בימות המשיח בהתקיימות המקרא דזכריה, "צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי, יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו".

מכל מקום כיון דרגל שלו רגל יחיד מדרבנן, ותעניות אלו הם דרבים, אתי אבילות דרבים ודחי רגל דרבנן. ועוד דיחיד, מקרא מלא דיבר הכתוב "אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי", עד כאן לשונו.

וכתב עוד הבאה"ל, "ואין סתירה מזה להא דמבואר בסימן תקנ"ט - לענין ט"ב נדחה - דבעל ברית מתענה ואינו משלים, אף דגם הוא רק יום טוב של יחיד, התם הטעם משום דנדחה. אבל מכל מקום ראיה מדברי הריטב"א אלו, למסקנת הבית יוסף דבאינו נדחה מחוייב להשלים. ונפקינן מדברי הריטב"א אלו דסבירא ליה דצום גדליה אינו נקרא תמיד בשם נדחה, וכסברת הט"ז, עכ"ל הבאור הלכה.

עב"פ מבואר שיטת הריטב"א והאחרונים, דט' באב נדחה, חלוק מצום גדליה שנקבע ביום ג' תשרי מעיקרא. והטעם צ"ל משום שבצום גדליה עיקר הקביעות היתה ליום זה. ואכתי יש לעיין בזה, כי אכן בשערי תשובה שם כתב בשם ראש יוסף, "דמסיק להתיר - בצום גדליה - כיון שאינו ביום שאירע בו".

אבל שוב נראה, דאף צום גדליה יסוד חיובו בעצם היום כשאר הצומות, וכמש"כ בתחילת דברינו. והוא עפ"י האמור בזכריה ח' י"ח, "צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי, יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו". ובראש השנה י"ח ע"ב, למדו מזה, "קרי להו צום וקרי להו ששון ושמחה, בזמן שיש שלום יהיו לששון

בזוהשייט, זמן קיץ תשפ"א

מסכת תענית

הכרות גשם

מאימתי מזכירין גבורות גשמים.

אמאי תני "מזכירין ולא זוכרין".

מקור הדין שמכריזין מוריד הגשם קודם מוסף.

עיי ר"ן ר"ה (ט' ע"א מדפי הר"ף) ד"ה וכתב רבינו האי (השני), ועיי תוס' יו"ט כאן ד"ה מזכירין, ובתפא"י אות א' ועיי ר"ן להלן (א' ע"ב) במתני דאין שואלין ד"ה ר' יהודא אומר.

*

ז"ל הירושלמי ריש תענית, "זיזכיר מבערב, לית כל עמא תמן, ויזכיר בשחרית אף הוא סבור שמא הזכירו מבערב וכו', ר' חגי בשם ר' פדת אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר שליח צבור וכו'".

וז"ל הרא"ש ס"י ב' בבאור דברי הירושלמי, "כלומר, אין כל העם מצויין בערב בבית הכנסת נמצא זה מזכיר וזה אינו מזכיר ויעשו אגודות אגודות". אכן יעוי בטור ריש ס"י קי"ד בשם הראב"ד בטעם דאסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר שליח צבור, ועיי ר"ן א' ע"ב ד"ה ירושלמי.

לא תתגודדו בצנעה

ל"ע במשי"כ הרא"ש ד"נמצא זה מזכיר וזה אינו מזכיר, ויעשו אגודות אגודות", דלכא' ההזכרה היא בלחש ומה שייך בזה אגודות אגודות, עיי משיב דבר ח"א סוסיי י"ז, ואולי י"ל גם בכונת הרא"ש כהראב"ד שהביא הטור, וצ"ע.

מ"ש בשאלה המתחילין בל"ל זי בחשון, ולא היישין "דלית כל עמא תמן".

עיי מגן אברהם ס"י קי"ד ס"ק א', ובקרבן נתנאל אות מ'.

גדר הכרות השיין. מי שלא שמע הכרות השיין, ודין שיין שלא הכריו.

הכרות השיין ב"ותיקין" האם מהני למתפלאי המנין השני.

עיי ברא"ש בהמשך ס"י ב' הני"ל, ובטוש"ע או"ח ס"י קי"ד סעי' ב' ובנו"כ, ועיי בב"ח אות ב' ד"ה ומ"ש ואיתמר בירושלמי בבאור סוגיית הירושלמי ושיטת הראב"ד, ועיי בהמשך בבאור שיטת הראב"ח, ודבריו נפיימ לגדר הכרות השיין. ועיי באור הלכה שם ד"ה אסור להזכיר. ועיי בד"ה לא יקדים, שהסתפק אם הכרות המנין הראשון מועלת למנין שאחריו (ומ"מ שמע שהסתפק רק לענין מוסף של המנין השני).

באור הירושלמי דאין מכריזין בשחרית.

הכרזה בין גאולה לתפילה. סמיכת גאולה לתפילה ביו"ט.

עיי רא"ש הני"ל, ועיי תוספות יו"ט ד"ה רבי אליעזר, וברש"ש ד"ה רא"א, ועיי שאגת אריה ס"י ט"ז בשיטת האור זרוע.

ל' ניסן תשפ"א
מאימתי - גמ'.
רא"ש ס"י ב'.

אוצר המוב

פירוש רש"י לתענית
עיי בשם הגדולים (אות ש', רש"י), בשם משנה לחם דפירוש מסי' תענית אינו מרש"י. אכן מסיק החיד"א דמתוך דברי הראשונים נראה בהדיא דהוא פירש"י ודאי.
ועיי מהר"ץ חיות כאן ברש"י ד"ה ואמר ר"י, ובמשי"כ עוד בשלהי מסכתין, ובמראה כהן ברש"י ד"ה מאימתי, ועיי חשק שלמה [לדף ג' ע"א] ברש"י ד"ה עשר נטיעות

גשם - מטר

מאימתי מזכירין גבורות גשמים.

מ"ש הנקטו בהוכחת הריבוי לישון גשמים, ובשאלה לישון מטר.

עיי חשק שלמה ד"ה מאימתי, ועיי היטב בקרן אורה ד"ה אתאי, ועיי ערוך השולחן ס"י קי"ד סעי' ב'.

*

רש"י ד"ה מאימתי מזכירין גבורות גשמים, שאומר משיב הרוח ומוריד הגשם. יש ללקק מ"ט הזכיר רש"י "משיב הרוח", שהרי צטל וזכרות לא חייבו להזכיר (לקמן ג' ע"א). ועיי בפ"י הרגמ"ה שהזכיר רק "מוריד הגשם", ועיי פורת יוסף ברש"י.

*

זמן הזכרה לר' יהושע

רבי יהושע אומר מיום טוב האחרון.

מאיזו תפילה מזכיר לר' יהושע.

עיי פ"י רבנו יהודה בר ברכיה בגליון הר"ף (א' ע"א) ד"ה מווי"ט הראשון, ועיי רש"י לקמן ג' ע"א ד"ה הי ר' יהושע. אכן יעוי בהגהת אשר"י ס"י א' [ובחילוק שבין ר' יהושע לר' יהודא בשיטת ההגהות אשרי י"ל דר' יהודא איירי כשי' רב עמרם גאון שהביא הרא"ש בס"י ב', (דברי תלמוד להגרא"א קפ"ן זצ"ל כאן ד"ה ר' יהושע)], ועיי גבורת ארי ד"ה ר' יהושע.

תוד"ה מאימתי - מווי"ט האחרון וכו' שמיני, דלא יתבין בסוכה. יש להתבונן מה באו תוסי' אהדש בזה. עיי שו"ת רדב"ז ח"ו ס"י ב' אלפס רל"א.

יו"ט שני בזה"ל

תוד"ה מאימתי, מווי"ט האחרון וכו' שמיני, דלא יתבין בסוכה, ואפילו האידנא אינו אלא מדרבנן משום ספיא ואע"ג דבקיאינן בקביעא דירחא גזרה שמא יחזור דבר לקלקלו או משום מנהג אבותינו בידינו כדאי' פ"ק דביצה.

צ"ע דבביצה (ד' ע"ב) מבואר דהוא טעם א', ולא בני טעמים - מהר"ץ חיות בתוד"ה מאימתי, ועיי פורת יוסף בא"ד ואע"ג וכו'.

*

לא קפדינן

תוסי' ד"ה אם כן וכו', אבל ביו"ט ראשון חובה לרצות לפני שאלה וכו', ואסימן קלה לא קפדינן ור' יהושע קפיד.

כבאור מהלוקתם, ומדוע ר"א לא קפיד אסימן קלה ור' יהושע קפיד.

עיי משי"כ בהדרן למסכת זו.

*

כח וגבורה

תוסי' ד"ה וכתב וכו', וי"ל דמן הדין נקט גבורות וכו', דאיכא כח ואיכא גבורה.

כבאור דבריהם - עיי גירסת התוס' יו"ט ברכות פ"ה מ"ב בתוס', ועיי רצוף אהבה בתוס'.

עבודה שבלב – תפלה מדאורייתא

ומנא לך דבתפילה דתני לאהבה את די אלקיכם ולעבדו ככל לבבכם, איזו היא עבודה שהיא בלב הוא אומר זו תפילה.

לכאורה משמע דתפילה דאורייתא.

עיי **רמב"ם** פ"א מתפילה ה"א, ובספר **המצוות** עשה ה', והרמב"ן בשה"מ השג עליו. ועיי **חינוך** מצוה תל"ג, ועיי **כסף משנה** שם שדקדק בדברי הרמב"ם מסוגיין, ועיי בזה בשאגת אריה סי' י"ד, ועיי"ש בד"ה ונחזור.

צ"ע להרי"מ דתפילה דאורייתא דבירושלמי (ברכות פ"א ב) אמר ר"א דמפסיקין לק"ש ולא לתפילה דתפילה אינה דבר תורה, ומברכות (כ"א א) בספק התפלה אינו חוזר.

גדר חיוב תפילה מדאורייתא ומדרבנן.

עיי **כסף משנה** שם, ובשאגת אריה סי' י"ד, ועיי **קהלות יעקב** ברכות סי' ט"ו ד"ה והנה דעת הרמב"ם, ובאבי עזרי (קמא) פ"א מתפילה ה"א.

*

ולעבדו ככל לבבכם

"בכל לבבכם" - המתפלל בלב, בלא להוציא בשפתיו.

עיי **מגן אברהם** סי' ק"א ס"ק ב.

"בכל לבבכם" - תפילה כשאינו מבין מה שאומר.

עיי **דבר אברהם** ח"א סי' ל"ד אות ר' במאמר המוסגר, ועיי"ע **בציונים** לסוטה ריש פרק ז', לייב ע"א, ועיי **אור יחזקאל** מכתבים - ק"ח.

א' אייר תשפ"א

ע"פ

ב' ע"א, גמ' - ב' ע"ב, ר' אליעזר אומר.

אוצר המזב

תנא היבא קאי דקתני מאימתי, תנא התם קאי, דקתני מוכירין גבורות גשמים בתחיית המתים, ושואלין כברכת השנים, והבדלה בחונן הדעת. וקתני מאימתי מוכירין גבורות גשמים, וליתני התם, מ"ש דשביקה עד הכא, אלא תנא מראש השנה סליק, דתנן ובחג נידונין על המים וכו'. עיי כס"י ד"ה תנא היכל, דקושיית הגמ', מדקתני מאימתי ע"כ שכבר ידענו מיוצא, ומקשה מהיכן ידענו, ויש לדקדק לפי"ז הא"ך אמרו "אלה תנא מר"ה סליק", והכי שם לא שמענו מיוצא הזכרה כלל.

עוד יש לדקדק מ"ט נקטה הגמ' את הלשון "אלה תנא מר"ה סליק", ולא אמרה גם כזה "תנא התם קאי" (עיי ריטב"א ד"ה ובגמ' בני ד"ה ואמרין התם, ועיי פורת יוסף ברש"י ד"ה תנא היבא, אכן עיי"ה היבא בלשון רש"י בד"ה אלא, לא תימא וכו', ובמש"כ בד"ה ואידי דתני "קסבר בנפשיה הואיל ונידונין בחג על המים ש"מ בעינן להזכיר וכו'", ובתור"ה אלא).

*

מנא לך דבתפלה

ומנא לך דבתפלה, דתניא לאהבה את די אלקיכם ולעבדו ככל לבבכם, איזו היא עבודה שהיא בלב הוא אומר זו תפלה, וכתוב בתריה ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש.

למה צריך מקור מיוחד להזכרת גשם בתפילה, הלא מאחר שמוכירין גבורות בתפילה, לכאורה מספיק יש להזכיר גבורות גשמים בהדי שאר גבורות.

מ"ש שכח ולא אמר "סומך נפלים" דאין מחזירין אותו, משכח ולא אמר "מוריד הגשם".

שפת אמת ד"ה ומנא לך דבתפלה.

*

יפתח די' לך את אוצרו הטוב

אמר ר' יוחנן ג' מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח וכו', מפתח של גשמים דכתוב יפתח די' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו וכו'.

"אף ברי אותה שם שר מטר" (תפילת גשם), לכא' מבואר דישנו שר למטר.

קושיית הראשונים מפתח הגשמים שנמסר לא"הו.

עיי **רש"י** ד"ה ואמר ובהגהות ה"ח אות ז' ועיי **תוס'** ד"ה שלשה, **תוס'** נדה דף ט"ז ע"ב ד"ה מלאך, ועיי מש"כ "**הכותב**" ב"עיון **יעקב** ד"ה אר"י בשם **הראב"ד** ומה שעמד בכל הענין **בפרשת דרכים** דרוש כ"א מדי"ה והנה בעיקר התפעלות ואילך. ועיי **פמ"ג** סי' קי"ד במשבצות סוסיק ט', ועיי **שפת אמת** ד"ה ג' מפתחות.

*

מפתח של זעם

וא"ת מהכא משמע דליבא אלא שלשה מפתחות, וא"כ יש לחקשות והא כתיב (ירמיה ג) פתח די' את אוצרו ויוצא את כלי זעמו, ומשמע נמי שלא נמסרו לשליח, וכמו היא וישמע אליה אלקים, וגו' וא"כ אמאי לא חשיב לה. וי"ל דלא חשיב כי אם אותן מפתחות של טובה, ולהכי לא קא חשיב מפתח של זעם וכו'.

עוד ביושב קושיית התוס', בענין מפתח של זעם, אם נמסר לשליח.

עיי הכותב בעין **יעקב** ד"ה אר"י, ועיי **פרשת דרכים** דרוש כ"ג.

*

מפתח פרנסה

עיי, כמערכת אמרו אף מפתח של פרנסה וכו', ורי יוחנן מ"ט לא קא חשיב להא אמר לך גשמים היינו פרנסה.

צ"ע בדרי' יוחנן, דלמאן דף מ' ע"א אמר ר' יוחנן "מטר בשביל יחיד פרנסה בשביל רבים", משמע דבי"ל דגשמים לא היינו פרנסה.

גבורת ארי ד"ה אמר לך, **פרשת דרכים** ריש דרוש כ"א סוד"ה והנה הואיל (במהדורות הישנות, ובמהדורה החדשה בד"ה תו קשיא) ועיי בהקדמה **לשו"ת בנין ציון** ח"א. **מרומי שדה** ד"ה ורי יוחנן.

ניסוך המים

איבעיא להו רי אליעזר מהיכא גמיר לה, מלולב גמר לה או מניסוך המים גמר לה, מלולב גמר לה מה לולב ביום אף הזכרה ביום, או דלמא מניסוך המים גמר לה מה ניסוך המים מאורתא וכו', אף הזכרה מאורתא.

ניסוך המים האם הוא מחובת היום או מחובת התמיד, ונפ"מ לניסוך בלילה יו"מ.

הנידון הני"ל תלוי בפלוגת התנאים אי ילפינן לניסוך המים מ"מים יו"ד מ"ם, או מ"זנסכיה".

ע"י מאירי ד"ה ניסוך המים, אכן יעוי' בריטב"א סוכה דף נ' ע"א ד"ה ואי מייית.

וע"י ערוך לנר סוכה דף נ' ע"א "באי"ד וי"ל ודאי", ועיי"ש שתלה בפלוגתת רש"י ותוס' בסוכה, ובחזו"א או"ח סי' קכ"ו ס"ק י"ט כ', וע"י נזר הקודש מעילה דף י"ג ע"א ד"ה המים שבכד (עמ' כ"ה), שתלה בבי' לישני המבוארים ברש"י ד"ה מה ניסוך, ועיי"ש שהאריך. וע"י קהלות יעקב תענית סי' א'.

ביומא דף כ"ז ע"ב, משמע גבי סידור גזרי עצים, דכל עבודה שכשרה בלילה כשרה בזה, ואמאי לא הקשו מניסוך המים דכשר בלילה כמבואר בסוגיון, וזר חייב עליה כמבואר ביומא כ"ד ע"א.

ע"י רדב"ז פ"י מתמידין ומוספין ה"ז, וע"י גבורת ארי כאן ד"ה מ"מ אכתי קשה ובגבורת ארי ליומא (במילואים) דף כ"ד ע"א ד"ה וניסוך, מרומי שדה ד"ה ומנחתם ונסכיהם חזו"א או"ח סי' קכ"ו ס"ק י"ט. מ"ח בניסוך המים.

ע"י כסף משנה פ"ז ממעשה הקרבנות הלכה י"ד שחילק גבי נסכי יין בין הבאים בפניע לבאים עם הזבת, וע"י מנחת חינוך מצוה קי"ט אות ה' שדן לפי"ז בניסוך המים.

ב' אייר תשפ"א

ב' ע"ב, ר' אליעזר אומר - ג' ע"א, תניא ר' נותן אומר מאירי ד"ה ניסוך המים.

אוצר המזב

תוד"ה איבעיא להו

ביאור דבריהם.

ע"י ח"י הגרעק"א בתוד"ה איבעיא, אכן יעוי' במאירי ד"ה ניסוך המים וכו' ויש בה עוד רביעית לגדולי הרבנים וכו', וע"י קרן אורה ד"ה ר"א מהיכא.

משעת הנחתו

דתניא מאימתי מזכירין על הגשמים, רבי אליעזר אומר משעת נטילת לולב, ר' יהושע אומר משעת הנחתו.

שעת הנחתו יום שביעי או ליל שמיני.

ע"י רש"י ד"ה משעת הנחתו ובה"ג מהר"ב רנשבורג על הגליון, וע"י גבורת ארי ד"ה ר' יהושע, ועיי"ש אי פירושו י"ום שביעי", אמאי לא חיישינן לסימן קללה. ועיי' יפה עינים ד"ה משעת הנחתו.

גשמים בחג

אמר לו ר"י והלא הגשמים אינו אלא סימן קללה בחג, אמר לו ר"א אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר וכו'.

גשמים סימן קללה בחג דוקא בלילה הראשון או בכל הלילות. גשמים לר"א דחייב באכילה בסוכה בכל יום (ע"י סוכה כ"ז ע"א).

ע"י ריטב"א ע"ב, ד"ה א"ר יהושע ומשי"כ בשם רבינו אפרים, וע"י רמב"ם בפיה"מ סוכה סוף פ"ב, מאירי כאן פ"י המשנה הראשונה, וע"י בכורי יעקב סי' תרל"ט ס"ק ל"ט.

למ"ד סוכה דירת קבע בניין (סוכה ב' ע"א), מהו סימן קללה והא יכול לקבוע הסכך במסמרים.

ע"י תוס' סוכה ב' ע"א ד"ה וכו', וע"י תוספות הגרעק"א כאן במשנה א', ומבואר דתלוי בפלוגתת הראשונים דלעיל אימתי הוי גשם סימן קללה בחג.

האיך מתפללין על הגשמים בהושענא רבה - חשק שלמה לקמן די ע"ב ד"ה ואיבעית אימא

זמן תחיית המתים - אמר לו ר"א וכו' וכשם שתחיית המתים מזכיר כל השנה כולה ואינה אלא בזמנה וכו', שפיר קאמר ליה ר"א לרי' יהושע, אמר לך רי' יהושע בשלמא תחיית המתים מזכיר דכוליה יומא זימנא הוא וכו'. לכא' תלוי בפלוגתא דר"א ורי' יהושע בפנהדרין צ"ז ע"ב אי גאולה תליא בתשובה או בגזרת ד'. ע"י יפה עינים ד"ה דכולי, במשי"כ בדברי הירושלמי (ג' ע"א) בסוגיון.

רמז" דאורייתא

רי' יהודה בן בתירא אומר נאמר בשני נסכיהם וכו', הרי מ"ם יו"ד מ"ם, הרי כאן מ"ם, מכאן רמז לניסוך המים מן התורה.

רמז אם הוא דאורייתא או אסמכתא.

ע"י בספר המצות להרמב"ם בשרש השלישי גבי רמז לגונב את הקסוה, וברמב"ן שם. מהר"ץ חיות ד"ה מכאן רמז, ועיי"ש מה שדקדק מסוגיון בדבר הלח"מ פ"יב מאבל ה"א, אכן יעוי' תוס' מ"ק דף ג' ע"ב ד"ה ניסוך, ובגבורת ארי ד"ה הרי.

משיב הרוח ומוריד הטל

תנא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר, ואם בא להזכיר מזכיר, מ"ט אמר רי הנינא לפי שאין נעצרין וכו'.

י"אם בא להזכיר מזכירי, הא ד"בא להזכירי, האם מיירי בזמנם [וכגון רוח בחורף], או שלא בזמנם [וכגון רוח בקיץ].

לכאי נפ"מ בכאור הנ"ל, האם צריך להזכיר לכתחילה רוח ומ"ט.

ע"י ר"ן (א' ע"א) ד"ה תנא, אכן יעויי בריטב"א ד"ה תנא, וע"י פרישה סי' קי"ד ס"ק ח'.

פלוגתת הראשונים בהזכרת טל בימות החמה.

ע"י רמב"ם פ"ב מהלכות תפלה הלכה ט"ו, ופ"י הלכה ח' והוא מנהג ספרד וא"י, אכן ע"י טור סי' קי"ד סעי' ג' והוא מנהג אשכנז בחו"ל. ובטעמא דהטור ע"י ב"י שם ד"ה תנא שהוכיח מדרב חנינא בע"יב "הלכך בימות החמה וכו'". וע"י קרן אורה ע"יב ד"ה הלכך. ובטעמא דהרמב"ם ע"י ריטב"א ד"ה אבל העולם. וע"י ירושלמי כאן ה"א (א' ע"ב) "כדי שיצאו המועדות בטל".

מ"ט נהגו לשאול טל בימות הגשמים, ומ"ט אין מזכירין טל בימות הגשמים.

מ"ש רוחות דמזכירין ואין שואלין.

בגמ' ע"ב מבואר ד"עבים" נמי ניתן להזכיר, ומאי טעמא לא נהגו.

ע"י ר"ן ד"ה וצריך, ובריטב"א ד"ה אבל העולם וד"ה עיקר, קרן אורה ד"ה הלכך.

לדידן בא"י דמזכירין טל, אמאי אין שואלין טל.

קרן אורה הנ"ל, וע"י תוס' בע"יב ד"ה בימות, בשם ר"י, וע"י תוס' ברכות כ"ט ע"יב ד"ה הא דאדכר, והובא בב"י סי' קי"ד סעי' ג' ד"ה ומ"ש. ועפ"ז יבואר.

"אי רבי עקיבא תרי יומי" - כיון דלר"ע ילפינן מ"ונסכיה" דכתיב בשישי, מנ"ל דמנסכין בשביעי נמי.

גבורת ארי ד"ה שנאמר, מרומי שדה ד"ה אי ר"ע.

"אי רבי יהודא בן בתירא שיתא יומי" - כיון דילקף ממ"ם וי"ד מ"ם, נימא דדוקא בגי ימים הללו מנסכין - גבורת ארי שם.

*

תשבי

ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד

באור תשבי - ע"י רש"י מלכים א' י"ז א', וע"י מהרש"א בח"א ד"ה ויאמר.

אם נקרא "תשבי" ע"ש מקומו, מהו מתושבי גלעד - ע"י תרגום שם וברד"ק, וע"י מהר"ץ חיות בתוס' ד"ה ויאמר.

*

שבועת אליהו

ומל מנלן דלא מעצור דכתיב ויאמר אליהו וגו', אם יהיה וגו', השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי, וכתיב לך הראה אל אהאב ואתנה מטר על פני האדמה, ואילו טל לא קאמר ליה, מ"ט משום דלא מעצור, וכי מאחר דלא מעצור אליהו אשתבועי למה לי וכו'.

צ"ע דלכא' קשה יותר, דכיון דלא מעצור, איכא הו"א שבועתו שבועת שוא.

ע"י בחידושים שבעין יעקב כאן, ובמהרש"א בח"א (ע"ב) ד"ה אליהו. וע"י ח'י הגרעק"א (ע"ב) ד"ה וכי מאחר (והו"א משו"ת הגרעק"א קמא סי' מ"ו, ע"ש).

ג' אייר תשפ"א

ג' ע"א, תניא ר' נתן - ע"ב, רוחות מנא לן.

ר"ן (א' ע"א) ד"ה תנא, וד"ה צריך.

אוצר המזב

ניסוך המים בחג

תניא רי נתן אומר בקדש הסך נסך שכר לדי בשני ניסוכין הכתוב מדבר אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין וכו'.

קרא דהפך נסך נאמר בפרשת תמיד

(במדבר כ"ח ד), ומנא לן דניסוך המים

בסוכות דוקא.

גבורת ארי ד"ה הסך, קרן אורה ד"ה רי נתן, וע"י מראה כהן לעיל בי ע"א סוד"ה ומנ"ל דבתפילה.

*

ניסוך המים אימתי

אלא הא דתנן ניסוך המים כל ז' מני, אי רי יהושע נימא חד יומא אי ר"ע תרי יומי, אי ר"י כ"ב שיתא יומי.

"אי רי יהושע נימא חד יומא" - לתוס'

לע"ל בי ע"יב ד"ה משעת, דלרי יהושע

מתחיל בהזכרה משמ"ע, איכא לא יליף כלל

מניסוך המים, ומנ"ל דניסוך לדידיה חד

יומא.

קרן אורה ד"ה אי רי יהושע. וע"י שפת

אמת בי ע"יב ד"ה משעת הנחתו.

גדרי הזכרה ושאלה

תוד"ה בימות החמה וכו', והיכא דלא אזכיר בנגבירות מזכיר בשומע תפילה, דהייק בירושלמי ומה שאלה שהיא מדוחק אומר בשומע תפילה הזכרה שהיא מרווח לא כל שכן, וכי היכי דשואלין בשומע תפילה, הוא מזכיר בשומע תפילה וכו'.

פְּלוּגַתָּהּ הַרְאֵשׁוֹנִים בַּהֲזַכְרָה בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. גדר הזכרה.

עיי רי"ף אי עייב בסוף דבריו שהביא מסוגיא דברכות (כ"ט ע"א), ועיי ברין שם ד"ה בבלי, ועיי אור שמח תפילה פ"י ה"ח ד"ה בגמרא.

לְהִירוּשָׁלַיִם וְהַתּוֹסֵף, הָאֵם אֲפֻשֶׁר לְהַשְׁלִים הַזְכָּרָה בְּבִרְכַת הַשְּׁנַיִם. ריטב"א ד"ה ונראה שאף וכו'.

*

מַעֲבָה בַשְּׂאֵלָה וְזָכַר אַחַר שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, הָאֵם מַחְזִירִין אוֹתוֹ לְשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה או לברכת השנים.

מַעֲבָה בַשְּׂאֵלָה שִׁיכּוֹל לְתַקֵּן עַיִי שִׁישְׁמַע מִהַשְּׁמִיעַ (ע"י ברכות כ"ט ע"א), הָאֵם צָרִיךְ לְשׁוֹמֵעַ כֹּל חֹזֵר הַשְּׁמִיעַ או סני בברכת השנים.

בִּי צַדִּדִּים בְּגֵדֵי שְׂאֵלָה בְּבִרְכַת הַשְּׁנַיִם א. מִמְטַבֵּעַ הַתְּפִלָּה ב. חֻבַּת בְּקֶשֶׁה כַּעֲנֵן חֻבַּת הַבְּדֵלָה.

עיי רי"ן שם שהביא פלוגתת רב האי והראב"ד ומה שנוי בדבריהם, ועיי ריטב"א ד"ה אבל רבנו האי, ויסוד מחלוקתם תלוי בגדר חובת שאלה. ועיי אור שמח הני"ל ד"ה ולולא, אכן יעויי בחי' הגר"ח (סטנשל) סי' א'. ועיי בריטב"א ד"ה ונראה שדעת הירושלמי, ועיי לימד דעת משעורי מרן ראש הישיבה שליט"א סי' י"ז.

לְהַזְכֵּר מִפְּרִיחַ הַטֵּל. ועיי ריטב"א ד"ה וזה שאמר, ודייה ולפי.

הַזְכִּיר בַּחֲרוֹף טֵל וְלֹא גֶשֶׁם. שאל בחורף טל ולא גשם.

עיי רי"ן (א' ע"ב) ד"ה היה, מה שתמה על הרי"ף בדין הזכרת טל בלבד החורף, ועיי שם מש"כ בשם הרמב"ן והראב"ד.

*

מפריח הטל – הזכרת שקר

ולא עוד אלא אפילו אמר מעביר הרוח ומפריח הטל אין מחזירין אותו.

מעביר הרוח - שלא ינשב, ומפריח הטל - שלא ירד, אין מחזירין אותו - דלא מיעצר. (רש"י).

דִּין הַזְכָּרָה שֶׁקֶר כִּגְוֵן מִפְּרִיחַ הַטֵּל, או שהזכיר יעלה ויבא ביום הול'. מ"ש משה באמצע תפילתו.

עיי פורת יוסף ד"ה ולא עוד. ועיי שו"ע סי' קי"ח סעי' י"ב, ובמ"ב שם בשם האחרונים.

*

ספק בהזכרה

תוסי' ד"ה בימות החמה וכו', ואם ספק אם הזכיר אם לאו, אם אינו זכור שאמר שום דבר בימות הגשמים, כל לי יום חזקה מה שהוא למוד הוא אומר ומחזירין מספק כל לי יום.

נִסְתַּפֵּק אֵם אֲמַר יַעֲלֶה ויבא ברי"ח ובחז"מ, הָאֵם אֲמַרִּינָן חֻזְקָה מִה שְׁלֵמוֹד הוּא מְזַכֵּר.

עיי ב"י סי' תכ"ב סעי' א' ד"ה ואם, בשם הכל בו, ובדרכי משה שם סי' א', ועיי בב"ח אות א' לענין נסתפק בשבת ויו"ט, מג"א סי' ד', ועיי ט"ז סי' א'. ועיי בדברי חמודות פ"ד סי' ט"ז אות נ', ובק"נ כאן סי' א' אות י'.

*

הטבע וההרגל

תוסי' ד"ה בימות החמה וכו', כל לי יום חזקה מה שהוא למוד הוא אומר ומחזירין מספק כל לי יום.

הָאֵם מִדְּהַנִּי אֲמִירַת צִי פְּעָמִים "אַתָּה גָבוּר וְכוּ", כְּדִי לְהַחֲזִיקוֹ שֶׁאֵמַר כִּפִּי מִה שֶׁהִתְרַגַּל. גדר טבע וגדר הרגל.

עיי טור סי' קי"ד סעי' ט' בשם הר"מ מרוטנבורק דלילך משור דקירב נגיחותיו (בי"ק כ"ד ע"א), ורבינו פרץ פליג עליו, ועיי בב"י, ומשי"כ בשם מהר"י אבנהב, ועיי בדרישה סי' ג' שעמד דהא קירב נגיחותיו רי"מ היא, ולא קי"ל הכי. ועיי בנו"ב קמא או"ח סי' כ"ו.

ו' אייר תשפ"א

ג' ע"ב, רוחות מנא לן – אמר רבא מעלי תלגא.

ר"ן בסוגיא (א' ע"א - ע"ב), ובפרט ד"ה בבלי.

אוצר הטוב

טעות בהזכרה ובשאלה

אייר הנינא הלכך בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו, אמר מוריד הגשם מחזירין אותו. בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו, לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו, ולא עוד אלא אפילו אמר מעביר הרוח ומפריח הטל אין מחזירין אותו.

עיי היטב לשון הירושלמי (ב' ע"א) "רי זעירא בשם ר' חנינא וכו'", הביאו הרי"ף כאן (א' ע"א).

הַזְכִּיר בִּימֹת הַחֲמָה "גֶשֶׁם וּמַלְאִי".

הַזְכִּיר "מִפְּרִיחַ הַטֵּל" [שלא ירד], הָאֵם מַחְזִירִין.

עיי רי"ן שם ד"ה ירושלמי, משי"כ באור הירושלמי אליבא דהרי"ף, ומשי"כ בבאור הירושלמי בשם הרמב"ן ונפ"מ להזכרת מפריח הטל.

הַזְכִּיר בַּחֲרוֹף טֵל וְלֹא גֶשֶׁם.

עיי רי"ן (א' ע"ב) ד"ה היה, מה שתמה על הרי"ף בדין הזכרת טל בלבד החורף, ועיי שם מש"כ בשם הרמב"ן והראב"ד.

מפריח הטל – הזכרת שקר

ולא עוד אלא אפילו אמר מעביר הרוח ומפריח הטל אין מחזירין אותו.

מעביר הרוח - שלא ינשב, ומפריח הטל - שלא ירד, אין מחזירין אותו - דלא מיעצר. (רש"י).

דִּין הַזְכָּרָה שֶׁקֶר כִּגְוֵן מִפְּרִיחַ הַטֵּל, או שהזכיר יעלה ויבא ביום הול'. מ"ש משה באמצע תפילתו.

עיי פורת יוסף ד"ה ולא עוד. ועיי שו"ע סי' קי"ח סעי' י"ב, ובמ"ב שם בשם האחרונים.

ספק בהזכרה

תוסי' ד"ה בימות החמה וכו', ואם ספק אם הזכיר אם לאו, אם אינו זכור שאמר שום דבר בימות הגשמים, כל לי יום חזקה מה שהוא למוד הוא אומר ומחזירין מספק כל לי יום.

נִסְתַּפֵּק אֵם אֲמַר יַעֲלֶה ויבא ברי"ח ובחז"מ, הָאֵם אֲמַרִּינָן חֻזְקָה מִה שְׁלֵמוֹד הוּא מְזַכֵּר.

עיי ב"י סי' תכ"ב סעי' א' ד"ה ואם, בשם הכל בו, ובדרכי משה שם סי' א', ועיי בב"ח אות א' לענין נסתפק בשבת ויו"ט, מג"א סי' ד', ועיי ט"ז סי' א'. ועיי בדברי חמודות פ"ד סי' ט"ז אות נ', ובק"נ כאן סי' א' אות י'.

הטבע וההרגל

תוסי' ד"ה בימות החמה וכו', כל לי יום חזקה מה שהוא למוד הוא אומר ומחזירין מספק כל לי יום.

הָאֵם מִדְּהַנִּי אֲמִירַת צִי פְּעָמִים "אַתָּה גָבוּר וְכוּ", כְּדִי לְהַחֲזִיקוֹ שֶׁאֵמַר כִּפִּי מִה שֶׁהִתְרַגַּל. גדר טבע וגדר הרגל.

עיי טור סי' קי"ד סעי' ט' בשם הר"מ מרוטנבורק דלילך משור דקירב נגיחותיו (בי"ק כ"ד ע"א), ורבינו פרץ פליג עליו, ועיי בב"י, ומשי"כ בשם מהר"י אבנהב, ועיי בדרישה סי' ג' שעמד דהא קירב נגיחותיו רי"מ היא, ולא קי"ל הכי. ועיי בנו"ב קמא או"ח סי' כ"ו.

נדר יפתח

יפתח הגלעדי, דכתיב והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי וגו', יכול אפילו דבר טמא, השיבו שלא כהוגן נודמנה לו בתו, והיינו דקאמר להו נביא לישראל הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם וכו'.

תוד"ה והיינו דקאמר וכו', כלומר להתיר נדרו ליפתח והא הוה פנחס וכו'. - ומבואר דנדרו של יפתח חל, והיה צריך התרה.

והוא פלוגתא **בבראשית רבה** פרשה ס' (ג), ר' יוחנן אמר הקדש דמים היה חייב, ור"ל אמר אפילו הקדש דמים לא היה חייב, דתנן (תמורה כ"ז ע"ב) אמר על בהמה טמאה ועל בעלת מום הרי אלו עולה, לא אמר כלום. אמר הרי אלו לעולה, ימכרו ויביא בדמיהם עולה.

לרי יוחנן דהיה יפתח חייב דמים, מ"ש "אדם" דחל הנדר, מכהמה טמאה שלא אמר כלום.

עי **יפה תואר** במדרש שם (דף שני"ט ע"א) ד"ה דתנן. ועי **רש"י** במדרש רבה שם אות ב', ועי **שלטי הגבורים** שבועות דף ז' ע"ב (מדפי הרי"ף).

ועי' **ברמב"ם** פט"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו', ובפי"ג מאיסורי מזבח הי"י ובהשגות הראב"ד שם, ועי מה שנו"נ בשיטת הרמב"ם האם לא חל הקדש כלל, או דצריך להביא בדמיה איזה קרבן, **באבן האזל** בהלכות מעשה הקרבנות שם, ומשי"כ בשם **הבתי כהונה**.

האיך חל הקדש על בתו, והא אע"פ שיכול אדם להקדיש עצמו לדמים, אין אדם יכול להחרים בנו שאינם ממונו (עי ר"מ פ"ו מהלכות ערכין הלכה כ' כ"א).

עי בזית רענן שופטים פרק י"א רמז ס"ח אות י"ד.

צ"ב, הא דמבואר נדר יפתח היה ראוי להתרה, והא אין מתירין לכתחילה נדר שנדרו בעת צרה.

נדר בעת צרה בדבר שאינו מצוה.

עי **שלטי הגבורים** שבועות (פ"ג ד' ע"א) אות א', שהאריך בענין זה.

למה הוצרך להתירה דוקא ע"י פנחס, ובפרט ל"מ"ד שלא חל הנדר.

עי **יפה תואר** שם (דף שני"ט ע"א) ד"ה שיתיר, ועי' **בילקוט** שופטים פרק י"א רמז ס"ח ד"ה יפתח, בענין בני אפרים.

עי **גבורת ארי** ד"ה יכול מה שהקשה מיבמות ק' ע"ב, ועי **מהר"ץ חיות** ברש"י ד"ה אפילו.

*

לא בשמים היא

רש"י ד"ה וכתוב וכו', ובאגדה קא חשיב כלב בהדיהו, אשר יכה את קרית ספר ולכדה וגו', ורי ינתן דלא חשיב ליה דבגמרא פשיט ליה להאי קרא בהלכות שנשתכחו בימי אכלו של משה כדאמרינן בתמורה (ט"ז ע"א), ואין לחוש שתשרה רוח הקודש על עבד ועל ממור כדאמרינן בנדרים וכו'.

צ"ב דבתמורה שם מבואר דיהושע שא"ל להקב"ה אותן ההלכות והשיב לו, "לא בשמים היא", וחזרת עתניאל היתה ע"י פלפולו, ומהו שכתב רש"י שחזר ברוח הקודש.

עי **יפה תואר** בראשית רבה פרשה ס' סי' ד' (דף שני"ח ע"א) ד"ה ארבעה הן, **מהר"ץ חיות** ברש"י ד"ה ובאגדה. ועי **בהשגות הראב"ד** סוכה פ"ח ה"ה "אי"א כבר הופיע **רוח הקודש** בבית מדרשנו וכו', ובאור האי רה"ק שכתב הראב"ד, עי **כפות תמרים** סוכה ל"ב ע"ב (עמ' 113) ד"ה נקטם, ובשו"ת **חתם סופר** או"ח סי' ר"ח ד"ה עוד כ'. אכן יעוי **שם הגדולים** אות א' "הראב"ד השלישי".

ז' אייר תשפ"א

ג' ע"ב, אמר רבא מעלי תלגא - ד' ע"א, אין שואלין.

אוצר המוב

...מתוך לבת אש דת תורה כנתינתה...

ואמר רבא האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דקא מרתחא ליה שנאמר הלא כה דברי כאשר נאום ד', וברש"י ד"ה כאשר, שמחמם כל גופו.

תורה בעצמותו - מרתחא ליה.

עי **מהרש"א** בח"א ד"ה דרתח, ועי באור הענין **בטוב דעת - מלכיות** למרן זצלה"ה (עמ' רל"ג ד"ה ולמבואר).

*

מדת הכעס

ואמר רבא האי צורבא מרבנן דרתח וכו', ואמר רב אשי כל ת"ח שאינו קשה ככרוז אינו ת"ח וכו'.

צ"ב הא אמרו, כל הכועס אם חכם הוא

חכמתו מסתלקת ממנו (פסחים ס"ו ע"ב).

גבורת ארי ד"ה כל, ועי **הגהות מהרעב"ץ** ד"ה מבעי, ובענף **יוסף** (בעין יעקב מ"א ע"ב) אות ה'.

*

ממזרת ושפתה לאברהם וזרעו

אליעזר עבד אברהם, דכתיב והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך וגו', יכול אפי' חוגרת אפי' סומא וכו'.

בקושיית התוס' (ד"ה יכול), אמאי לא קאמר ממזרת או שפחה, כדקאמר גבי שאול.

איסור ממזרת ושפחה קודם מתן תורה.

עי **גבורת ארי** ד"ה יכול מה שהקשה מיבמות ק' ע"ב, ועי **מהר"ץ חיות** ברש"י ד"ה אפילו.

*

כיון שהתחיל שוב אינו פוסק

הזכרה ביו"ט שני

ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן, אמר רב מתחיל במוספים ופוסק במנחה ערבית ושחרית וחוזר במוספין, אמר להו שמואל פוקו ואמרו ליה לאבא אחר שעשיתו קודש תעשהו חול, אלא אמר שמואל מתחיל במוספים ובמנחה ופוסק ערבית ושחרית וחוזר ומתחיל במוספין.

רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק וכו', אף רב הדר ביה דאמר רב חננאל אמר רב מונה כ"א יום כדרך שמונה י' ימים מר"ה עד יו"ט ומתחיל, וכיון שהתחיל שוב אינו פוסק וכו'.

בי טעמים להא דאין פוסק במנחה, א. דבקיאותא בקביעא דירחא.

ב. ולזוזא דיו"ט.

אנן דבקיאותא בקביעא דירחא אמאי אין מבדילין בין יו"ט לחברו.

האיך סופרין ספירת העומר ביו"ט שני דפסח ול"ה לזילותא דיו"ט.

עי **ריטב"א** ד"ה ואנן, אכן יעוי' בר"ן (ב' ע"א) ד"ה ופוסק במנחה, ועי **רשב"א** ביצה ד' ע"ב ד"ה והשתא, ובצל"ח ביצה שם ד"ה רב אסי. [ועי'ע ב"יום טוב שני", ביצה ד' ע"ב בענין "הבדלה מיו"ט ראשון ליו"ט שני של גלויות"].

"כיון שהתחיל שוב אינו פוסק" האם איירי בהזכרת גשם או אף במל.

שייכות דברי רב נתנאל בשם רב במנין הימים מר"ה, להא דאם התחיל אינו פוסק.

הא דמונין מיום א' דר"ה, משום דבקיאותא בקביעא דירחא, או משום דרוב שנים אלול חסר (עי' רש"י ה' ע"א ד"ה מונה כ"א).

עי **גבורת ארי** ד"ה ואנן ובדף ה' ע"א ד"ה מונה, ועי **מרומי שדה** ה' ע"א ד"ה כיון. **מהר"ץ חיות** ד"ה כדרך.

שאלה ביום טוב

רב יוסף אמר מאי עד שיעבור הפסח, עד שיעבור שלוח ציבור ראשון הירוד ביו"ט ראשון של פסח, אייל אביי שאלה ביו"ט מי איכא, אייל אין, שואל מתורגמן, וכי מתורגמן שואל דבר שאינו צריך לציבור.

צ"ב דנפ"מ למועה בתפילתו.

עי **מגן אברהם** סי' קי"ז ס"ק ב' (רש"ש), **פרישה** סי' קי"ז ס"ק ה', **גבורת ארי** ד"ה שאלה.

ביאור דברי הטור שכתב (סי' קי"ז סוסע"י א') "שואלין עד תפלת המוסף של יו"ט הראשון של פסח, והא ביו"ט איכא שאלה.

עי **ב"י** שם ד"ה ושואל, **ב"ח** אות ד', ועי **בדרכי משה** ס"ק א', ועי מה שעמד בדברי הד"מ **בפרישה** ס"ק ה' ד"ה ובד"מ.

גברא אנברא קא רמית

אייר אסי אייר יוחנן הלכה כרי יהודא, אייל רי זירא לרי אסי ומי אמר רי יוחנן הכי וכו' ואייר אלעזר הלכה כרבן גמליאל. אייל גברא אנברא קא רמית.

ביאור ההוי"א דהגמי להקשות מדר"א אדרי יוחנן.

פורת יוסף ד"ה אמר רי יוחנן, **מראה כהן** ד"ה גברא אנברא.

פוסק ערבית ושחרית – אמר שמואל מתחיל במוספים ופוסק ערבית ושחרית וחוזר ומתחיל במוספין. להמבואר בירושלמי ריש פרקין דמעיקר הדין היה צריך להתחיל מולא יו"ט, אמאי פוסק בליא יו"ט שני - **ח' הגרעק"א** ד"ה אלא אמר שמואל.

והא אמר רי יוחנן במקום ששואל מוכיר - האם הוא פרכא על שנויא דרב אסי "כאן לשאלא כאן להזכיר", או על רי יוחנן דפסק הלכה כר"י דמתני'. עי **רש"י** ד"ה והא אמר רי יוחנן, ובח' **הגרעק"א** ברש"י ד"ה והאר"י.

ח' אייר תשפ"א

ד' ע"א, אין שואלין - ה' ע"א, מתני'.

ר"ן (א' ע"ב), מתני' אין שואלין - ב' ע"א סודייה ופוסק.

אוצר המזבז

סמוך לגשמים

אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים, סברה שאלה והזכרה חדה מילתא היא, מאן תנא אמר רבא רי יהושע היא דאמר משעת הנחתו וכו'.

האם סמוך לגשמים דשאלה ודהזכרה חד הוא, או דנכ"פ מוכירין קודם השאלה.

עי **רש"י** ד"ה רי יהושע, אכן יעוי' **בפי' הרגמ"ה** ד"ה דאמר וד"ה דאי רי אליעזר, ובפי' **ר"ח** ד"ה אין שואלין. ועי **גבורת ארי** כאן ד"ה אמר רבא, ולעיל ב' ע"ב ד"ה רי יהושע.

עד מתי שואלין את הגשמים

מתני', עד מתי שואלין את הגשמים, רי יהודא אומר עד שיעבור הפסח רי מאיר אומר עד שיצא ניסן, שנאמר ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון. ובגמ' לעיל די עיב, רמי מתני דידן אמתני דריש פרקין, דרי יהודא אומר העובר לפני התיבה וכו' ביו"ט הראשון של פסח הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר, ומסיק עולא "תרי תנאי אליבא דרי יהודא".

קיי"ל כרי יהודא דריש מסכתין, ר"מ פ"ב מהלכות תפילה הלכה ט"ז. עיי מתני נדרים ס"ב ע"ב, "יעד שיפסקו גשמים, עד שיצא ניסן כולו, דברי רי מאיר, רי יהודא אומר עד שיעבור הפסח. ועיי ירושלמי נדרים פ"ח ה"ה, דפלוגתת ר"מ ור"י דנדרים היא מחלוקתם בתענית.

כיון דבשאלת גשמים קיי"ל עד יו"ט הראשון של פסח, אמאי פסק הרמב"ם בפ"י מנדרים הי"א כריי דנדרים "עד שיעבור הפסח".

בהלכות תענית (פ"ג ה"ט) פסק הרמב"ם דמתענין על הגשמים עד שיצא ניסן, אנפי שמפסקין לשאלה מו"ט ראשון דפסח.

לחם משנה הלכות נדרים שם ד"ה עד שיעבור, גבורת ארי לעיל די עיב ד"ה הלכה כרי יהודא, ועיי קרבן נתנאל נדרים פ"ח סי' ב' סוף אות כ'. **שלמי נדרים** נדרים דף ס"ב ע"ב ברש"י ד"ה אמר, **אור שמח** פ"י מהלכות נדרים הלכה י"א "ואם פירש וכו'".

ועיי לבוש יו"ד סי' ר"כ סעי' י"ט, שחילק בין נדרים לשאלת גשמים משום דגשמים בחג סימן קללה, וצ"ע דגשמים בחג אמור גבי סוכות ולא בפסח.

שבחורי הנמלים רק אחר שזרעו. **הרי"ף** בעיי ד"ה נעשה, **ענף יוסף** [בעין יעקב מ"ג ע"ב] אות ז'.

✳

זמן צמיחת שעורים

נמצא עומר הקרב מתבואה של ששה חדשים קרב מתבואה של אחד עשר יום.

צ"ב דבמנחות (פ"ה ע"א) תנן דזורעין את העומר שבעים יום קודם הפסח - **מצפה איתן** ד"ה נמצאת, **רש"ש** ד"ה נמצא.

✳

השרשה

יצאו זורעו שני ושלישי ורביעי, וירדה להם רביעה שניה בחמשה בנים.

אף אם היו זורעים כולם בשני היו צריכים להמתין ג' ימים לקליטה. מקור לדעת התרומת הדשן דקליטה ג' ימים.

עיי מהרש"א בחי"א ד"ה זורעו, ועיי **ראש השנה** י' עיב פלוגתת תנאים כמה זמן השרשה, וקיי"ל ב' שבועות כרי יוסף עיי **רמב"ם** פ"ג משמיטה הלכה י"א. אכן יעוי **תרומת הדשן** סי' קנ"א, הובא בש"ך יו"ד סי' רצ"ג ס"ק ב', ועיי ש"ך **בנקודות הכסף** שם מה שתמה על התרה"ד, ועיי **נו"ב** תנינא או"ח סי' פ"ד ד"ה ומה, **מצפה איתן** ד"ה יצאו.

✳

בא יבא ברנה

מאי הלך ילך ובכה וגו', א"ר יהודא שור כשהוא חורש הולך ובוכה, ובחזירתו אוכל חזיו מן התלם, וזה בא יבא ברנה.

בקושיית התוס' (ד"ה ובחזירתו), דאיכ החלה התבואה לצמוח מיד בשני, והוי י"ד יום ולא י"א.

עיי מהרש"א ד"ה ובחזירתו ועיי בד"ה זורעו, ועיי **הגהות מהריעב"ף** ד"ה בתודיה בחזירתו, ועיי **ב"פ** עינים ד"ה באחד עשר מה שהביא מירושלמי.

✳

אחת שהיא שקולה כשתים

וא"ל רב נחמן לרי יצחק מ"ד כי שתים רעות עשה עמי וכו', א"ל הכי אמר רי יוחנן אחת שהיא שקולה כשתים ומאי ניהו ע"ז.

אמאי שקולה ע"ז כשתים - עיי **רש"י** ד"ה ששקולה, ועיי משי"כ **הרי"ף** בעין יעקב (מ"ד ע"ב) ד"ה מאי דכתיב (השני), ועיי **מראה כהן** ד"ה שקולה משי"כ בזה, וכבר רמז לפירושו **בעין יעקב** (מ"ד ע"ב) ד"ה אחת שהיא.

מ' אייר תשפ"א
 ה' ע"א, מתני' - ע"ב וא"ל רב נחמן.

אוצר הטוב

קב חיטים או קבים שעורין

אמר להם נביא לישראל צאו זורעו, אמרו לו מי שיש לו קב חטים או קבים שעורין וכו'.

קב חיטים - קבים שעורין, שיעור מזון בי סעודות.

אמאי שיעור שעורים כפול מחיטים.

עיי מהרש"א בחי"א ד"ה בא' בניסן. ועיי **מתני' פאה** פ"ח מ"ה, ועיי **במלאכת שלמה** ד"ה וקב שעורים בשם הר"ש **סירלאו** וצ"ע מסוגלין. ועיי **תפארת ישראל** שם **בועז** אות ה'.

✳

חורי הנמלים - צאו זורעו וכו', ונתגלה להם וכו' ומה שבחורי נמלים. אמאי הותר להם הא דבחורי הנמלים הרי הוא פסק לקט (פאה פ"ד מ"א). האם התגלה להם מה

עולמו של לוי

פסול שנים בלויים בעבודת בית המקדש

רש"י ד"ה ימיו של שמואל וכו', וכתוב וישב שם עד עולם, עולמו של לוי חמישים שנה, שנאמר ומבן חמישים שנה ישוב מצבא העבודה, ירושלמי.

פסול בן לוי בשנים האם נוהג לדורות, או דהיה רק בדור המדבר שהיתה עבודת משא.

פסול שנים משבאו לא"י עד שהוקם בית המקדש.

נפ"מ לילפותא דהירושלמי מיישוב שם עד עולם" לשני חיי שמואל.

ע"י חולין כ"ד ע"א, וברמב"ם פ"ג מהלכות כלי המקדש הלכה ח'. וע"י בספר המצוות שורש השלישי (דף ל"ו ע"א, ובמהדורת רש"פ, עמ' צ"ז), ובהשגות הרמב"ן שם ד"ה וכן מה, ועיי"ש במגלת אסתר ובלב שמה, וע"י חידושי הגר"ח (סנטסל סי' שפ"א עמ' ר"ח), וע"י מצפה איתן ברש"י ד"ה ימיו.

וע"ע בשיירי מנחה לסוטה ל"ז ע"א, בענין ללויים הראויים לעבודה"י.

י' אייר תשפ"א
ה' ע"א, וא"ל רב נחמן לר' יצחק
- ו' ע"א, ת"ר יורה.

אוצר המוב

בר נ"ב הוה

ומי סיב שמואל כולי האי והא בר נ"ב הוה דאמר מר וכו', וברש"י ד"ה והאמר מר במו"ק (כ"ח ע"א), זו מיתת שמואל הרמתי ולא מיתת כרת היא וכו', במס' שמחות וכו'.

תיפוי"ל דאינה כרת שהרי היה לו בנים וכרת הוא זורעו נכרת.

ע"י רש"י בראשית י"ז י"ד ד"ה ונכרתה, רא"ם שם ד"ה ונכרתה, ועיי"ש בלבוש האורה ובבאר בשדה.

*

מה משה ואהרן בכהנו - מה משה ואהרן לא בטלו מעשה ידיהם בחייהם, אף אני לא יתבטל מעשה ידי בחיי. באור מעשה ידי משה ואהרן. ע"י רש"י ד"ה מעשה ידיהן, ובפ"י הרגמ"ה ד"ה לא בטלו, וע"י מהרש"א בח"א ד"ה משה ואהרן. מרומי שדה ד"ה מה, ועיי"ע בהעמק שאלה פרשת ניצבים שאילתא קס"א אות ב' (ריש עמ' רס"ו).

*

אקפיץ עליו זקנה

אי"ר יוחנן זקנה קפצה עליו דכתיב נחמתי וכו', אמר הקב"ה היכי אעביד וכו', אמר הקב"ה אקפיץ עליו זקנה.

צ"ב דקרא ד"ידיהי כאשר זקן שמואל"י כתיב קודם לקרא ד"נחמתי כי המלכתי את שאול"י.

"אין מוקדם ומאוחר בנביאים".

ע"י מהרש"א בח"א ד"ה זקנה, גבורת ארי ד"ה אמר הקב"ה, וע"י שפת אמת ד"ה ומי סיב. ובענין אין מוקדם ומאוחר בנביאים ע"י בית האוצר כלל ק"ט.

*

אין מסיחין בשעת הסעודה

רי"ג ורב יצחק הוו יתבי בסעודתא אי"ל רי"ג רי"ג לימא מר מילתא, אי"ל הכי אי"ר יוחנן אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט.

כיון דאין מסיחין האיד אמר לו האי מימרא ד"אין מסיחין". האם חלוק דבר הלכה מדברי אגדה או חולין.

ע"י עיון יעקב (מ"ה ע"ב) ד"ה לימא שחילק בין דבר הלכה לאגדה וחולין, אכן יע"י בפ"י הר"ח כאן ד"ה אין אומרין. וע"י משי"כ הר"י"ף בעין יעקב (מ"ה ע"ב) ד"ה יעקב. ובענין דיבור לאפרושי מאיסורא ע"י פמ"ג סי' ק"ע א"א ס"ק א'.

שיחה בסעודה בין מנה למנה. שיחה כשאוכלין שלא בהסבה.

ע"י דרישה סי' ק"ע ס"ק א' ובפמ"ג הנ"ל, וע"י שע"ת שם ס"ק א'.

*

יעקב אבינו לא מת

הכי אי"ר יוחנן יעקב אבינו לא מת, אי"ל וכי בכדי ספדו ספדו ספדו וכו'.

באור המאמר

ע"י חכמת מנוח ד"ה אי"ר יוחנן, ועפ"י דבריו יומתקו דברי המהרש"א בח"א ד"ה וכו'. מרומי שדה ד"ה אף, להעיר להורות ולהשכיל עמ' י"ד אות ב'.

*

שכל נטיעות שנוטעים ממך יהיו כמותך - אי"ל ליברכן מר, אי"ל אמשול לך משל למה"ד לאדם שהיה הולך כמדבר וכו' ומצא אילן וכו', אמר אילן אילן כמה אברכך וכו', אלא יהיר שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו כמותך וכו', אף אתה כמה אברכך בתורה הרי תורה, אם בעושר הרי עושר, אם בכנים הרי בנים אלא יהי רצון שיחיו צאצאי מעיד כמותך. רש"י ד"ה יהיו כמותך, בתורה ולעושר וכבוד. אם מעלתו "תורה עושר בנים", אי"כ אף ב"כמותך" יש לפרש "תורה עושר בנים", ולמה שינה רש"י וכתב "בתורה ולעושר וכבוד". מהרש"א ד"ה שפרותיו, עיון יעקב (מ"ו ע"א) ד"ה א.א.

רביעה שניה

איזו היא רביעה ראשונה הבכירה בשלשה במרחשון, בינונית בשבעה בו, אפילה בשבעה עשר בו, דברי ר"מ, ר' יהודא אומר וכו'.

זמני הרביעה	ראשונה	שניה	שלישית
ר' מאיר	ג'	ז'	י"ז
ר' יהודא	ז'	י"ז	כ"ג
ר' יוסי	י"ז	כ"ג	ר"ח כסלו

בשלמא רביעה ראשונה לשאלו [טל ומטה], שלישית להתענות [אם לא ירדו גשמים מתענים היחידים], שניה למאי, אמר ר' זירא לנדרים דתנן הנודר עד הגשמים וכו' עד שתרד רביעה שניה, רב וביד אמר לזיתים דתנן מאימתי כל אדם מותרין בלקט שכחה ופאה וכו' בזיתים משתרד רביעה שניה וכו'.

צ"ע בשיטת הרמב"ם.

פ"ב מהלכות תפילה ה"יז, משבעה ימים במרחשון שואלין את הגשמים והיינו רביעה ראשונה לר' יהודא.

פ"ג מהלכות תעניות הלכה א', אם הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים מתחילין ת"ה להתענות וכו', והיינו רביעה שלישית לר' מאיר.

פ"י מהלכות נדרים הלכה י"א, ואם אמר עד הגשמים הרי זה אסור עד שירדו גשמים והוא שירדו מזמן רביעה שניה, שהיא בארץ ישראל ומקומות הסמוכן לה משלשה ועשרים במרחשון ואילך. הרי פירש שניה כר' יוסי.

פ"א מהלכות מתנות עניים הלכה י"א, ומאימתי כל אדם מותרין בשכחה של זיתים, בארץ ישראל אם שכח אותה בראש הזית הרי זה מותר בה מראש חודש כסלו שהוא זמן רביעה שניה בשנה אפילה. ולכאורה ר"ח כסלו הוא זמן רביעה שלישית לר' יוסי.

עיי **רמב"ם בפירוש המשניות** לפאה פ"ח מ"א ד"ה ורביעה שניה, דשיטתו בבאור הזמנים האמורים, שהם זמני רביעה שניה בשנה מבכרת, בינונית, ומאחרת.

ובבאור שיטתו בחילוקי הזמנים עיי **מהר"י קורקוס וכסף משנה** בפ"א ממתני'ע ה"יא, **לח"מ** פ"ג מתעניות ה"י, **ש"ך** יו"ד סי' ר"כ ס"ק ל"א, **ראשון לציון** תענית ד"ה ר' יוסי, **קרן אורה** ד"ה אמר רב חסדא, **שפת אמת** ד"ה אר"ח, **עמק ברכה** תענית אות א' (עמ' ק"ל).

צ"ע **רמב"ם דזמנים א"ו ברביעה שניה** איירי, צ"ב מלשון הגמ' "איזוהי רביעה ראשונה", "בשלמא רביעה ראשונה לשאלו, שלישית להתענות, שניה למאי".

לחם משנה שם, **עמק ברכה** שם.

קושית הגרעק"א (גליון הש"ס), **למה לא אמרו נפ"מ ברביעה שניה לענין שכירות בתים** (נדרים ס"ב ע"ב).

הנ"מ המבוארות בגמ' בזמן רביעה שניה [נדרים, לקט, שבילי הרשות וכו'], כולן משניות מפורשות, ומ"ט נקטו האמוראים כל אחד משנה אחרת.

ראשון לציון שם בפיסקא ונראה, **שפת אמת** שם. **רש"ש** ד"ה אר"ז. **מרומי שדה** ד"ה אמר ר' זירא.

דליכא למימר דאיירי בחצר שאינה משתמרת, ועיי **עמודי אור** סי' פ"ד אות ב' ד"ה עוד [במוסגר], ובתוספות **אנשי שם** פאה שם ד"ה הפקר לכל, ויש לדון עוד עפ"י המבואר **בקובץ שעורים** ח"ב סי' י"ז בגדר מתנות עניים קודם זכיית העניים. ועיי **בהציבי ציונים** לחולין קליד ע"ב בענין יולא לעורבים ולעטלפים".

י"ג אייר תשפ"א

ו' ע"א, ת"ר יורה - ע"ב, רב פפא אמר.

איור השב

מורה את הבריות - ת"ר יורה שמורה את הבריות להטות גנותיהן ולהכניס את פירותיהן ולעשות כל צרכיהן. וברשיי ד"ה כל צרכיהן שאר הדברים הצריכים לימות הגשמים. **למה פרט הטחת גנות והכנסת פירות, הרי כלולים הם בלעשות כל צרכיהן.** עיי **תורה תמימה** דברים י"א י"ד, אות י"ג, ובספר **משנת משה** ד"ה ת"ר יורה.

יורה ומלקוש לברכה

ת"ר יורה וכו', ד"א שמורה את הארץ וכו' או אינו יורה אלא שמשיר את הפירות וכו', ת"ל מלקוש, מה מלקוש לברכה אף יורה לברכה, או אינו מלקוש אלא שמפיל וכו', ת"ל יורה, מה יורה לברכה אף מלקוש לברכה וכו'.

צ"ב דמתחילה פשוט להגמי **דמלקוש לברכה** וליף יורה מינה, ואח"כ יליף להיפך **מלקוש מורה**.

מראה כהן ד"ה ת"ר יורה, וד"ה ת"ל, ועיי **קרן אורה** ד"ה או אינו, ועיי היטב **במרומי שדה** בדבורים או אינו (הראשון), ת"ל מלקוש, או אינו (השני).

רשיי ד"ה הי"ג או אינו וכו', והכי משמע קרא והיה אם שמועכו, ואם לאו וכו'. **דברירש"י צ"ב** - עיי **מהרש"א** **בח"א ד"ה אלא, ועיי מצפה איתן, מראה כהן ופורת יוסף** ברשיי.

יורה במר חשון ומלקוש בניסן

ת"ר יורה במרחשון ומלקוש בניסן, אתה אומר יורה במרחשון ומלקוש בניסן וכו' ת"ל בעתו וכו', או אינו בחודש כסלו ת"ל בעתו יורה ומלקוש וכו'.

אחר דילפינן כבר דאינו בתשרי מבעתו, אמאי הוצרכנו ללפוטא דאינו בכסלו.

עיי **מרומי שדה** ד"ה או אינו (השלישי, והרביעי).

לקט אחר יאוש עניים

מאימתי כל אדם מותרין בלקט וכו'.

לכא' תזכה הצר בעה"ב בלקט לבעה"ב, ומהו שאמרו יכ"ל אדם".

עיי **רדב"ז** הלכות מתנות עניים פ"א ה"יא, ועיי **תוס' הגרעק"א** פאה פ"ח מ"א (אות ע"ח), ועיי **מקדש דוד** זרעים סי' ס"ב אות ה' ד"ה מקשים

הודאה על הגשמים

א"ר אבהו מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה, מאי מברך, אייר יהודא אמר רב מודים אנתנו לך די אלקיננו על כל טפה וטפה שהורדת לנו וכו'.

ועי' **ברכות** דף נ"ט ע"ב דפריך אדרי אבהו דמברכין "מודים", ממתני דברכות דתנינן דמברך הטוב והמטיב. וקאמר "ליק הא דשמע משמע הא דחזא מחזי. דשמע משמע היינו בשורות טובות וכו', אלא אידי ואידי דחזי מחזי, ולא קשיא הא דאתא פורתא הא דאתא טובא, ואבעייא הא והא דאתא טובא ולא קשיא הא דאית ליה ארעא הא דלית ליה ארעא. אית ליה ארעא הטוב והמטיב מברך, והא תניא בנה בית וכו' אומר ברוך שהחיינו וכו', שלו ושלו אחרים אומר הטוב והמטיב, לא קשיא הא דאית ליה שותפות הא דלית ליה שותפות. עייש היטב בכל הסוגיא וברשיי שם.

גודרי החיוב

ברכות ההודאה על גשמים בכל ירידת גשם, או אחר עצירת גשמים.

עי' **ריטב"א** ד"ה אייר אבהו, אכן יעווי בלשון **השו"ע** סי' רכ"א סעי' א', ועי' **ביאור הלכה** שם ד"ה אם היו בצער. ובערוך **השולחן** סעי' א' ב'.

מי"ט לא נהגו בברכות אלו בזה"ז, והאם חלוק דין איי מחוייב.

עי' **בית יוסף** סי' רכ"א סעי' א' (ב) בשם הסמ"ק והכלבו, ועי' **מ"ב** ס"ק א', ובערוך **השולחן** שם.

אחר עצירת גשמים שאומרים הלל הגדול בציבור, האם חייבין גם בברכת מודים.

ברכת "מודים" בציבור, האם היו חיוב מהודע לציבור בנוסף לחיוב היחיד.

ריטב"א ד"ה אייר אבהו בפיסקא אבל נהגו, ובפיסקא נמצאת אומר וכו'. ועייש בפיסקא ואחרים וכו', לענין ברכת אשר יצר בציבור, ועי' **שו"ע** או"ח סי' ו' סעי' ד' וב"מ"ב שם. ועייש בר"ן סופ"ג (ט' ע"א) ד"ה אמר.

הודאה פרטית [שהחיינו] האם פוטרת הודאה כללית [מודים] או הטוב והמטיב.

עי' **ריטב"א** בפיסקא אבל לפום, ועי' **צל"ח** ברכות שם ד"ה שלו בפיסקא "ואם" בידון ה"ט"ו סי' רכ"ג ס"ק א'.

עד מתי מברכים על הגשמים שירדו.

ריטב"א פ"ג במתני מעשה שגורו בפיסקא ולמדנו

*

מודים, שהחיינו, הטוב והמטיב

מי ששמע שירדו גשמים האם מברך הטוב והמטיב, (ואפשר שאף באין לו קרקע).

עי' **רש"י** ד"ה מאימתי מברכין, שהביא חילוק הגמי בברכות בין חזא מיחזא לשמע מישמע, ועי' להגרעק"א **בגליון הש"ס** שתמה דתמי זה נדחה שם בגמ', ונשאר בצ"ע. אכן יעווי **בריטב"א** בפיסקא "ובפרק הרהואי", וברשב"א ברכות דף נ"ט ע"ב ד"ה אלא אידי ואידי והובא, ברמ"א סי' רכ"א סעי' ב'. אכן עי' **מ"ב** ס"ק ז', ובערוך **השולחן** סעי' ה'.

מי שיש לו קרקע בלא שותפות האם מברך שהחיינו או הטוב והמטיב.

עי' **רי"ף** ברכות (מ"ג סוף ע"ב, מדפי הרי"ף), ועי' **ברא"ש** שם סי' ט"ו שתמה עליו מדין ירושה, וכן הוא ברשב"א שם ד"ה והא דאמרין, ועי' **ב"ח** סי' רכ"ב אות א', משי"כ לישב דעת הרי"ף. ועי' **צל"ח** ברכות שם ד"ה הא דאתי פורתא.

*

נוסח הברכה

מאי מברך אייר יהודא אמר רב מודים וכו', ורי' יוחנן מסיים בה הכי אילו פינו מלא שירה כים וכו' ברוך רוב ההודאות. רוב ההודאות, ולא כל ההודאות, אמר רבא אימא קל ההודאות, אמר ר"פ הלכך נימרינהו לתרויהו קל ההודאות ורוב ההודאות.

"נימרינהו לתרויהו" אדרי יוחנן קאי או אדרבא. בן ירוב עם לירוב גניז.

לגירסא שלפנינו קאי אדרבא, ועי' **רי"ף** ברכות מ"ג סי' ע"ב, אכן יעווי משי"כ בעל המאור שם, ובמלחמות שם, והובא בר"ן כאן ב' ע"א ד"ה אמר ר"פ.

מפני מה אין ברכת "מודים וכו'" פותחת בברוך. - עי' **ריטב"א** בפיסקא וכבר כתבת, ועי' **טור** או"ח סוסי"ז ז' (ספ"ג), וב"ח שם אות ח' ובפרישה ס"ק ה'.

י"ד אייר תשפ"א

ו' ע"ב, רב פנא אמר - ז' ע"א א"ר אבהו וכו'.

ריטב"א ד"ה אייר אבהו.

אוצר המזב

שבילי הרשות

רש"י ד"ה עד שתדד וכו', דאמר מר בפרק מרובה (פ"א ע"א) בתנאים שהתנה יהושע וכו'.

צ"ב דשם מבוחר דהוא מתקנת שלמה המלך ולא מתנאי יהושע. תקנות מכה תנאי יהושע.

עי' **טור** חו"מ סי' רע"ד שהביא לדן שבילי הרשות בתוך תנאים דיהושע, ועי' **ב"ח** שם ס"ק י"א ד"ה איתא בגמ', ועי' **דרישה** שם ס"ק א'.

*

ביעור פירות שביעית

דכתוב ולכהמתך ולחיה וגו', כלה לחיה מן השדה כלה לכהמתך מן הכות.

האם בעור הוא דאורייתא, או דרבנן וקרא אפמכתא.

עי' **רמב"ן** פרשת בהר (כ"ה ז'), ובפנ"י פסחים דף נ"ב ע"ב ד"ה אלא אמר רב אשי, אכן יעווי **רש"י** יומא פ"ג ע"א ד"ה טבל ושביעית, ועי' **מנחת חינוך** מצוה שכ"ח - ט אות ז'. ועי' **דרך אמונה** פ"ז משמיטה ה"א ביאור הלכה ד"ה פירות שביעית.

*

תבן וקש אחר הביעור.

דתנן עד מתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית, עד שתדד רביעה שניה.

ובמסכת שביעית פ"ט מ"ז הגירסא - מאימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית, משתדד רביעה שניה (הגהת הרי"ף על הגליון). ועייש **בפי' הרע"ב** דמשירדה רביעה שניה ונתבטל מה שבשדה ממאכל בהמה, פקעה קדושת שביעית ממה שבבית, ועי' **מאירי** כאן (עמ' 28) ד"ה עד מתי יו"ש שגורסי"י.

צ"ע מי"ט פקעה קדושת שביעית מהתבן שבבית שלא התקלקל, מהתבן שהתקלקל מה שבשדה.

הנאה של כליזו אחר שביעיר פירות שביעית.

עי' **מלאכת שלמה** שם ד"ה בסוף פי' בשם ה"ר יוסף ז"ל, ועי' **חזון איש** סי' י"ג ס"ק ה'.

ועייש שם **בפי' הרא"ש** במשי"כ לבאר דבי הגרסאות לא סתור אהדדי, ועי' **יפה עינים** ד"ה עד מתי.

*

רביעה ראשונה

רביעה ראשונה כדי שתדד בקרקע טפה

כיון דדק רביעה ראשונה לשאלה ותלוי בזמנה בלכד, למאי נפיי' מהי רביעה ראשונה.

מאירי ד"ה זה שנאמר כאן רביעה, גבו"א ושפ"א ד"ה רביעה ראשונה.

*

משיצא חתן לקראת כלה

כאן משמע דגשמים הורדים מלמעלה קרויין כלה, ולכא"ר בריש תעמוד קאמר רב יהודא דמטרא בעלה דארעא.

עי' **ריטב"א** ד"ה רב האי ז"ל.

מתוך שלא לשמה

ט"ו אייר תשפ"א

ז' ע"א, גדול יום הגשמים - ע"ב,
א"ר חמא בר חנינא גדול יום וכו'.

אוצר הטוב

השחתת עץ מאכל

מאי דכתיב כי האדם עץ השדה וכו', אלא משום דכתיב כי ממנו תאכל ואתו לא תכרות, וכתיב אותו תשחית וכרת הא כיצד.

לכא קרא ד"אותו תשחית" נאמר בעץ שאינו עץ מאכל, ומאי סתירה איכא.

השחתת עץ שפסק מלעשות פירות.

עיי ב"ק דף צ"א ע"ב, ועיי רמב"ם פ"ו ממלכים ה"ט, ובלחם משנה שם ועיי מרומי שדה ד"ה וכתוב, ומה שדייק להא דילפינן עץ מאכל שהזקין, מלישנא דיעץ אשר תדע"י.

*

כי האדם עץ השדה

מאי דכתיב כי האדם עץ השדה וכו', אלא משום דכתיב כי ממנו תאכל ואתו לא תכרות וכתיב אותו תשחית וכרת, הא כיצד אם ת"ח הגון הוא ממנו תאכל, ואם לאו אותו תשחית וכרת. וברש"י ד"ה וכו' אדם וכו', ממנו תאכל - למוד הימנו, ואם לאו, אותו תשחית - סור מעליו.

כהא דר"מ למד מאחר, (עיי חגיגה ט"ז ע"ב). כברור שימת הרמב"ם, ובהא דהשמיט לחילוק שבין גדול לקטן.

עיי תוס' ד"ה אם, וברמב"ם פ"ד מהלכות ת"ת ה"א, ועיי לחם משנה שם, ועיי ש"ך סי' רמ"ו ס"ק ח' בשם אביו. ועיי מצפה איתן כאן ד"ה אם ת"ח, וביד איתן (נדפס בספר הליקוטין הלכות ת"ת שם), סדר משנה בהלכות ת"ת, ועיי רש"ש בתוד"ה אם ת"ח, ערוך השולחן יו"ד סי' רמ"ו סעי' כ"ב. (ועיי בציונים למסכת חגיגה ט"ו ע"ב בענין "אם הרב דומה למלאך").

*

הוי כל צמא לכו למים

רי חנינא בר פפא רמי, כתיב הוי כל צמא לכו למים, וכתיב לקראת צמא התיו מים. אם תלמיד הגון הוא לקראת צמא התיו מים, ואי לא הוי כל צמא לכו למים.

לכא משמע דתלמיד שאינו הגון שבה ללמוד מלמדו, ובכבודו בדרי חנינא בר חמא משמע דבאינו הגון יהיו לך לבדך.

עיי היטב ברש"י ד"ה יפוצו, ובהגהות הב"ח אות ד', אכן יעוי בגבורת ארי ד"ה ואם לאו (השני). ולייע במכות י' ע"א "תלמיד שגלה מגלן רבו עמו, אמר ר' זעירא מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון". ויתכן דתליא בפלוגתת ר"ג וראבי"ע בברכות כ"ח ע"א. ועיי שו"ת יד אליהו (לובלין) סוסי"מ מ"ח (ד"ה אבל באמת). ועיי בד"ה ונראה פשוט, לענין למוד תלמיד שאינו הגון ששאל בענין אחד. ועיי מש"כ הרי"ף בעין יעקב (מ"ח ע"א) ד"ה רבי חנינא.

תלמיד הגון אם צריך הרב לילך אצלו.

עיי מהר"ץ חיות ברש"י ד"ה אם תלמיד. ועיי בעין יעקב (מ"ח ע"א) ד"ה רבי חנינא בר פפא.

*

תורה מפוארה בכלי מכוער

כדאמרה לי ברתיה דקיסר לר"י בן חנניה, אי חכמה מפוארה בכלי מכוער אייל וכו', והא איכא שפירי דגמורין, אי הוו סנו טפי הוו גמורין.

כלי מכוער דמהני לחכמה, האם הכונה לתואר מראה הטבעי, או להתייחסותו לתואר מראהו.

שופריה דיעקב אבינו, מ"ט לא פגם חכמתו.

עיי רש"י ד"ה כי היכי ובע"פ ד"ה טפ, ועיי תוס' ד"ה אי הוו, ובהגהות הב"ח אות ח', ועיי פי' הרא"ש נדרים נ' ע"ב ד"ה בכלי מכוער, ועיי במהרש"א (נ' ע"ב) ד"ה תורה, ועיי שפת אמת כאן ד"ה חכמה מפוארה.

תוס' ד"ה וכל העוסק בתורה שלא לשמה תורתו נעשית לו סם המות, וקשה הלא אמרין (פסחים נ' ע"ב) לעולם יעסוק אדם בתורה אע"ג שאינה לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה וכו'.

גדרי שלא לשמה -

א. קבלת שכר, ב. לקנמר, ג. שלא ע"מ לעשות, ד. בסתמא ובלא מחשבה.

אלו אופני שלא לשמה מותרים, והאם יש בהם קיבול שכר.

עיי היטב בדברי התוס' כאן, ועיי תוס' סוטה דף כ"ב ע"ב ד"ה לעולם, נזיר דף כ"ג ע"ב ד"ה שמתוך, ובפסחים דף נ' ע"ב ד"ה וכאן, ועיי ברמב"ם פ"ג מהלכות ת"ת ה"ה שסתם דבריו ובלחם משנה שם, ועיי ר"מ פ"י מהלכות תשובה ה"ד - ה', והגהות רבי דוד ערמאה (נדפס בספר הליקוטין) שם. ועיי ראשון לציון יו"ד סי' רמ"ו סעי' כ', ובסדר משנה פ"ג מת"ת ה"ה.

ועיי עוד במרומי שדה ד"ה וכל העוסק, ובקדמת העמק [להעמק שאלה] חלק ג' אות ו' ואות ח'.

ועיי ביעטה מורה להוריות י' ע"ב, ובציונים למגילה כ"ה ע"ב, סוטה עמ' מ"ו, ובברכה ותהלה לברכות י"ז ע"א.

התר דמתוך שלא לשמה וכו', האם הוא לכו"ע.

עיי מסכת כלה רבתי פ"ח (דף נ"ד ריש ע"ב) דלכא' הוא פלוגתא דתנאי ואמוראי, ועיי אבי עזרי פ"ג מהלכות ת"ת ה"ה ד"ה ובהא, בישוב דברי מסכתא כלה לשיטת התוס'.

וברש"י ד"ה וכו' אדם וכו', ממנו תאכל - למוד הימנו, ואם לאו, אותו תשחית - סור מעליו.

כהא דר"מ למד מאחר, (עיי חגיגה ט"ז ע"ב). כברור שימת הרמב"ם, ובהא דהשמיט לחילוק שבין גדול לקטן.

עיי תוס' ד"ה אם, וברמב"ם פ"ד מהלכות ת"ת ה"א, ועיי לחם משנה שם, ועיי ש"ך סי' רמ"ו ס"ק ח' בשם אביו. ועיי מצפה איתן כאן ד"ה אם ת"ח, וביד איתן (נדפס בספר הליקוטין הלכות ת"ת שם), סדר משנה בהלכות ת"ת, ועיי רש"ש בתוד"ה אם ת"ח, ערוך השולחן יו"ד סי' רמ"ו סעי' כ"ב. (ועיי בציונים למסכת חגיגה ט"ו ע"ב בענין "אם הרב דומה למלאך").

*

הוי כל צמא לכו למים

רי חנינא בר פפא רמי, כתיב הוי כל צמא לכו למים, וכתיב לקראת צמא התיו מים. אם תלמיד הגון הוא לקראת צמא התיו מים, ואי לא הוי כל צמא לכו למים.

לכא משמע דתלמיד שאינו הגון שבה ללמוד מלמדו, ובכבודו בדרי חנינא בר חמא משמע דבאינו הגון יהיו לך לבדך.

עיי היטב ברש"י ד"ה יפוצו, ובהגהות הב"ח אות ד', אכן יעוי בגבורת ארי ד"ה ואם לאו (השני). ולייע במכות י' ע"א "תלמיד שגלה מגלן רבו עמו, אמר ר' זעירא מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון". ויתכן דתליא בפלוגתת ר"ג וראבי"ע בברכות כ"ח ע"א. ועיי שו"ת יד אליהו (לובלין) סוסי"מ מ"ח (ד"ה אבל באמת). ועיי בד"ה ונראה פשוט, לענין למוד תלמיד שאינו הגון ששאל בענין אחד. ועיי מש"כ הרי"ף בעין יעקב (מ"ח ע"א) ד"ה רבי חנינא.

תלמיד הגון אם צריך הרב לילך אצלו.

עיי מהר"ץ חיות ברש"י ד"ה אם תלמיד. ועיי בעין יעקב (מ"ח ע"א) ד"ה רבי חנינא בר פפא.

*

תורה מפוארה בכלי מכוער

כדאמרה לי ברתיה דקיסר לר"י בן חנניה, אי חכמה מפוארה בכלי מכוער אייל וכו', והא איכא שפירי דגמורין, אי הוו סנו טפי הוו גמורין.

כלי מכוער דמהני לחכמה, האם הכונה לתואר מראה הטבעי, או להתייחסותו לתואר מראהו.

שופריה דיעקב אבינו, מ"ט לא פגם חכמתו.

עיי רש"י ד"ה כי היכי ובע"פ ד"ה טפ, ועיי תוס' ד"ה אי הוו, ובהגהות הב"ח אות ח', ועיי פי' הרא"ש נדרים נ' ע"ב ד"ה בכלי מכוער, ועיי במהרש"א (נ' ע"ב) ד"ה תורה, ועיי שפת אמת כאן ד"ה חכמה מפוארה.

ואהבת לרעך כמוך

בגדר מצות "ואהבת לרעך", ואיסור "לא תשנא"

מ"ז אייר תשפ"א

ז' ע"ב, אמר ר' חמא בר חנינא גדול יום הגשמים - ר"ל אמר אם ראית תלמיד.

אוצר המוב

גדול יום הגשמים - אמר ר' חמא בר חנינא גדול יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ וכו'. עניני מעלת יום הגשמים המבוארים במכילתין כשבאו אחר עצירת הגהות רבי יעקב עמדין ד"ה גדול.

עצירת גשמים

אמר ר' תנחום בריה דרי חייא וכו' אין הגשמים נעצרים וכו', אמר רב חסדא אין הגשמים נעצרים וכו'.

כולו אמוראי דיהבו טעמא לעצירת גשמים האם פליגי אהדדי.

מנפ"מ ברעב שהי בימי דוד, דיכובות ע"ה מבואר החטאים שחששו להם, לא חששו לכל המבואר בסוגיון.

עיון יעקב (מ"ט ע"א) ד"ה אין הגשמים (השני). ועי' גבורת ארי ד"ה אין הגשמים (הראשון), שפ"א ד"ה אין הגשמים (הראשון). מרומי שדה ח' ע"א ד"ה אם ראית.

מצוות ימות החמה - אמר רב חסדא אין הגשמים נעצרים אלא בשביל ביטול תרומת וכו' בשביל דברים שציוותי אתכם בימות החמה וכו'. לכא טפי הו"ל למנקט ילקט שכחה ופאה" שחיובם דוקא בימות החמה. מהרש"א בח"א ד"ה שציוותי.

מותר לקרותו רשע - עי' רש"י ד"ה העז דאין בו משום מלקות כדאמרין בקדושין, אכן בקדושין כ"ח ע"א ליתא מלקות אלא יורד עמו לחינו, עי' תוד"ה מותר, ועי' סמ"ע חו"מ סי' ת"כ ס"ק נ"ו בשם מהר"מ מריזבור"ק. (תקנת עודא כתי').

מאי תקנתיה ירבה בתפילה

אמר ר' אמי אין הגשמים נעצרין אלא בעון גזל וכו', מאי תקנתיה ירבה בתפילה שנאמר ויצו עליו במפגיע וכו'.

מאי מהני תפילה לתיקון עון גזל.

גבורת ארי ד"ה מאי תקנתיה, קרן אורה ד"ה מאי תקנתיה, שפת אמת ד"ה אין הגשמים (השלישי).

אמר רב פלא אמר רב המנונא כל אדם שיש לו עוות פנים סוף נכשל בעבירה, שנאמר ומצח אשה זונה היה לך, רב נחמן אמר בידוע שנכשל בעבירה, שנאמר היה לך ולא נאמר יהיה לך. אמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש לו עוות פנים מותר לקרותו רשע שנאמר העז איש רשע בפניו, רנב"י אמר מותר לשנאתו שנאמר ועזו פניו ישונא, אל תקרי ישונא אל ישנא.

רש"י ד"ה מותר לשנאתו - אע"ג דכתיב ואהבת לרעך כמוך.

שנאה שהותרה ברשע, האם איירי בשנאה הנכרת כלפי הרשע, והאם הותרה שנאה בלב.

מ"ם כתב רש"י מותר לשנאתו אע"ג דכתיב "ואהבת וכו'", ולא הזכיר לאו ד"לא תשנא".

עי' ערכין דף ט"ז ע"ב, ובסה"מ להרמב"ם ל"ת ש"ב, ובחינוך מצוה רל"ח, דאיסור לא תשנא הוא בלב דוקא, ובשנאה הנכרת עובר רק משום "ואהבת" ולא משום לא תשנא. [ועי' בירור שיטות הראשונים בקהלות יעקב ערכין סי' ד].

ועי' פסחים דף ק"י ע"ב גבי שונא לפרוק דמותר לשנא בעל עברה ולא קעבר אלא תשנא, והובא ברמב"ם פ"ג מהלכות רוצח הלכה י"ד. אכן בסמ"ק מצוה י"ז (בהלק מהדפוסים י"ח) כתב דאף בעל עברה מותר לשנא רק בגלוי ולא בלב. ועי' הגהות מיימוניות פ"ו מהלכות דעות ה"ג גבי מצות "ואהבת" דמותר לשנא הרשעים, "וזהו כרש"י בסוגיון ומשמע ד"לא תשנא בלבבך" לא הותר. ועי' סדר משנה פ"ו מהלכות דעות הלכה ה'.

ועי' מנחת חינוך מצוה רל"ח, שתמה מני"ל דמותר לשנא בעל עברה בלב. [נבמה שהובא בגליון המנח"ה שם אות ב' לישב ע"פ דברי הגאון מלבי"ם (ויקרא י"ט י"ז) בחילוק שבין "אוהב לשונא", צ"ב מסוגיון דילפי מ"ישונא - שונא" ומ"מ קאמר רש"י רק משום "ואהבת" ולא משום לא תשנא].

הא דמותר לשנא בעל עברה, האם דוקא בהוכיחו ולא קיבל.

בסוגיא דפסחים ק"י ע"א אין מבואר דצריך להוכיחו, וכן בסוגיון, אכן יעו"י רמב"ם פ"ג מרוצח הי"ד ובהגהות מיימוניות פ"ו מדעות ה"ג. ובמקור הדין עי' חפץ חיים הלכות לשון הרע כלל ד' באר מים חיים ס"ק י"ד, ועי' בספר לבני בנימין מערכה ל"ו אות ז' ד"ה ואופן השני.

האיך מותר לשנא בעל עברה וניחוש שמא הרהר תשובה, כהמקדש אשה ע"מ שאני צדיק גמור - לבני בנימין שם ריש אות ז'.

בסתירת דברי רב נחמן בר יצחק דהכא קאמר "מותר" לשנאתו, וא"ל בפסחים ק"י ע"ב קאמר "מצודה" לשנאתו. (ועי' רש"י משלי ג' ל' ד"ה אם לא).

עי' עיון יעקב (מ"ט ע"א) ד"ה רב נחמן, ועי' גבורת ארי ד"ה רב נחמן בר יצחק, ועי' תועפות ראם על היראים סי' קצ"ה אות ו'. ועי' בפי המהרש"ל על הסמ"ג מצוה ה'.

בחילוק שבין התר לקרוא לאדם "רשע" והתר "שנאה".

עי' סנהדרין נ"ח ע"ב, דהמגביה יד על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא "רשע", ומבואר דלקרותו רשע שרי אע"פ שלא חטא עדיין, ולפי"ז תלוי חילוק דין עז פנים דמותר לקרותו רשע או לשנאתו, בפלוגתא קמייאת ד"סוף נכשל בעברה" או ד"ידוע שנכשל בעברה".

זרוק מרה בתלמידים

רבא אמר אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברול בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים שנאמר וכו', מאי תקנתיה ירבה עליו רעים שנאמר וחילים יגבר, ויתרון הכשיר חכמה, כ"ש אם הוכשרו מעשיו בפני רבו מעיקרא.

לא הקפדן מלמד, במקפיד על תלמידיו או אף בהקפדה אחרת.

עיי **אבות** פ"ב מ"ה ובפי' המשניות להרמב"ם שם ובתפארת ישראל שם אות מ"א, ואכן עיי'ש בתוס' יו"ט ד"ה ולא הקפדן, ובמגן אבות לרשב"ץ, ובפירוש המאירי לאבות, ועיי' רמב"ם פ"ד מהלכות תלמוד תורה ה"ל ד' - ה'.

ז"ל הרמב"ם פ"ד מהלכות ת"ת ה"ה, "אבל אם ניכר לרב שהן מתרשלין בד"ת ומתרפין עליהם, חייב לרגז עליהן ולהכלימן בדברים כדי לחדדן, ובענין זה אמרו חכמים זרוק מרה בתלמידים".

בתלמידים המתרשלין שהותר לכעוס האם כעס ממש, או רק נראה ככועס.

עיי **כתובות** ק"ג ע"ב "זרוק מרה בתלמידים", ועיי' רמב"ם פ"ד מהלכות ת"ת, אכן יעויין ברמב"ם בפ"ב מהלכות דעות הלכה ג' שכי "יראה עצמו ככועס", ועיי' ספר המפתח בהלכות ת"ת. ואפשר דתליא בפ"י לא הקפדן מלמד דלעיל. ועיי' באור הגר"א לאבות שם שציין לשלחי ברכות לענין "אני ואתה נסביר פנים וכו'", "הרב כעס וכו'", ושם הא ה"י כעס המותר, ודו"ק.

בי דינים נאמרו בזה, לרגז על המתרפין, ולהכלים ע"מ לחדודי.

עיי ב"ח סי' רמ"ו אות י"ב.

אימתי יש לתלמיד לנהוג בהמבואר בסוגיין "ירבה עליו רעים".

עיי **רמב"ם** שם סוף הלכה ד' "ואם כעס עליו רבו ורגז יאמר לו רבי תורה היא וללמוד אני צריך ודעתי קצרה", עיי' בלקוטי הגר"א שם, אכן אפשר שמקורו מסוגיין.

לוחשי לחישות - אם ראית דור שהשמים משתכין כנחשת מלהוריד מל ומטר בשביל לוחשי לחישות שאין בדור, רש"י ד"ה לוחשי לחישות - בשביל שאין מתפללין תפלה בלחש. מתפלל בקול סימן לעזות פנים ומשו"ה נעצרים (כדלעיל ד' ע"ב) - עיין יעקב (ג' ע"א) ד"ה מפני.

נפשו בכפו

אמר רב אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו שנאמר נשא לכבנו אל כפים.

באור נפשו בכפו.

עיי משך חכמה (בראשית מ"ח כ"ב) בבאור בחרבי ובקשתי, ועיי' להעיר להורות ולהשכיל ח"א עמ"י רל"ט - ר"מ, ובהערה 5.

לשון רבים - לא קשיא כאן ביחוד כאן בצבור. רש"י ד"ה בצבור, תפלתם נשמעת ואע"פ שאין לב כולם שלם כדכתיב ויפתוהו בפיהם, בדברים, לשון רבים. צ"ב דקרא דילפינן דתפילת יחיד בעינן נפשו בכפו, אף הוא בלשון רבים - "נשא לבנו אל כפים". הרי"ף בעין יעקב (ג' ע"ב) ד"ה ואין תפלתו.

תפילת הציבור

אמר רב אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אא"כ משים נפשו בכפו וכו'. איני והא וכו' ויפתוהו בפיהם וכו' ולכם לא נכון עמו וכו' ואע"פ"כ והוא רחום יכפר עון, לא קשיא כאן ביחוד כאן בציבור. וברש"י ד"ה בצבור תפלתם נשמעת ואע"פ שאין לב כולם שוה וכו'.

לשון הרמב"ם (פ"ב מהלכות תשובה ה"ו), "אבל בצבור כל זמן שעושיין תשובה וצועקין בלב שלם הן נענים, וצ"ב דבסוגיין משמע דציבור אף בלא כונה נענים.

עיי בגליון הגרעק"א על הרמב"ם שם (מהדרת רש"ב), ועיי' בספר המפתח שם מתרוצי האחרונים.

י"ז אייר תשפ"א

ז' ע"ב, ריש לקיש אמר אם ראית תלמיד - ח' ע"א אמר ר"ל מאי דכתיב ועצר.

אוצר המזב

ילך אצל חסיד

אם ראית דור שהשמים משתכין כנחשת וכו', בשביל לוחשי לחישות שאין בדור, מאי תקנתו ולכו אצל מי שיוודע ללחוש וכו', ואם לחש ולא נענה מאי תקנתיה ילך אצל חסיד שבדור וירבה עליו תפלה וכו'.

אמאי מתחילה נקב בלשון רבים ואח"כ נקב, בלשון יחיד.

עיי מרומי שדה ד"ה ילכו, בבאור החילוק שבין לוחש לחסיד, ועיי' מאירי ד"ה צבור, דהחסיד יסדיר לפניהם תפילותיהם ויודיעם דרכי התשובה והתפלה, עיי"ש. ואפשר, דהיינו תקנתיה דלוחש לחישות שלא נענה.

נחש הקדמוני - מציאות התאוה

לעתיד לבא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש ואומרים לו ארי דורם ואוכל זאב טורף ואוכל [ולכולן יש הנאה, רש"י]. אתה מה הנאה יש לך וכו'.

גדר נחש ותאוה - טוב דעת בראשית ח"א עמ"י ק"ו.

אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין

ואמר רי יצחק אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר יצו די אתך את הברכה באסמך, תנא דבי רי ישמעאל אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו, שנאמר יצו די אתך את הברכה באסמך.

תיר הנכנס למוד את גרנו אומר יהי"מ די אלקינו שתשלח ברכה במעשה ידינו, התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה, מדד ואחי"כ בירך הרי זו תפלת שוא, לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין.

ברכת הגורן האם היא בשם ומלכות.

עיי **רש"י** ד"ה ברוך, ועיי **כסף משנה** פ"י מהלכות ברכות הלכה כ"ב בשם **הריטב"א** (כ"מ דף מ"ב ע"א ד"ה התחיל), ועיי **דברי חמודות** ברכות פ"ט סי' י"ח אות נ"ט.

האיך מברך "ברוך השולח וכוי", ושמא לא יתברך הכרי והוי ברכה לבטלה.

ברכת הכרי בכל מדידה שמודד, או דוקא כשמודד לצורך מעשרות.

עיי **ריטב"א** ו**כסף משנה** הנ"ל בשם **הרמב"ן**, ועיי **מאירי** ד"ה ההולך (נדפס אחר דף ט) ועיי **מהרש"א** ב"מ בח"א דף מ"ב ע"א ד"ה ההולך, ועיי **שפת אמת** ד"ה התחיל.

*

דין דבר שנתרבה עיי ברכה ועיי נס

עיין היטב בתוד"ה אלא בכל דבריהם. ובתירוצם כתבו, "ומה שמתרבה בשביל הברכה אית להו רשות למישקל בסמוי דהיינו כמו הפקר שאין לשום אדם זכות בו".

פליאה היא, האם אין בדבר שנתרבה עיי ברכה משום גזל.

למה חשוב הפקר ולא זכתה לו הצר.

האיך אכל רשביי מהחרוב במערה ולא חיש לאיסור ערלה.

האיך הדליקו המנורה בשמן שנתרבה, והא שמן זה הפקר הוא ולא קדיש.

האיך יפריש תרו"מ הרי יש בכאן חלק של הפקר והוי מן הפטור על החיוב.

האם חלוק דבר שנתרבה עיי ברכה מדבר שנתהוה עיי נס.

עיין **שפת אמת** ד"ה אין הברכה, ועיי **תקנת השבים** שו"ת או"ח סי' ל"ט, נו"ש לדון ע"פ דברי הרמב"ן דלעיל דמברכין במדידה למעשרות שמובטחין בברכה, וא"כ הוי דבר המצוי ותקנה לו חצרו, עיי בתק"ע הנ"ל. ועיי **כלי חמדה** פרשת ויקהל (אות ה', עמ' 313 וע"ע בעמ' 314 ד"ה אמנס), ועיי **דרך אמונה** פ"ב מהלכות תרומות ה"א באור הלכה ד"ה אוכל, ובפ"י ממעשר שני הי"ו העולה.

*

סמוי מן העין - אין העין שולטת במאי פליגי רי יצחק ותנא דבי רי ישמעאל, דרי יצחק אמר דאין הברכה מצויה אלא "בדבר הסמוי מן העין", ואילו רי יצחק אמר "בדבר שאין העין שולטת בו". עיי **מהרש"א** ב"מ בח"א דף מ"ב ע"א ד"ה אין הברכה, **הרי"ף** בעין יעקב כאן (נ"א ע"ב) ד"ה בדבר, **עיון יעקב** ד"ה אין הברכה.

*

הולידה והצמיחה

נאמר לידה באשה דכתיב (בראשית ל"ב) ותהר ותלד בן, ונאמר לידה בגשמים דכתיב (ישעיה נ"ה י') והולידה והצמיחה.

מ"מ בלידה באשה הביאה הגמי דוקא מקרא שנאמר ברה"ל, ולא מהרבה מקראות הקודמים.

עיי **דקדוק חברים** ד"ה ונאמר.

*

אחת שאלתי

בימי רב שמואל בר נחמני הוה כפנא ומותנא, אמרי היכי נעביד ניבני רחמי אתרתי לא אפשר אלא וכו'.

בשעת צרה אחת, האם מותר להתפלל על ענינים נוספים.

האיך מתפללין בסליחות על כמה ענינים.

עיי **מאירי** ד"ה צבור, ועיי **מגן אברהם** סי' תקע"ו סי"ק י"א, וב**פרי מגדים** אשל אברהם סי"ק י"א. ועיי בספר **משנת משה** ד"ה ומנלן, ועיי **בעיון יעקב** (נ"א א) ד"ה ניבעי, בחילוק בין מתנת חנים לשכר זכויות.

*

גזור דלא למיתב בתעניתא

האם גזרו שלא יתענו תענית לבטל הגזרה או דוקא תענית גשמים.

עיי **רש"י** ד"ה דלא ליתבו, ועיי **מהרש"א** בח"א ד"ה דלא ליתבו, ועיי **בשו"ע** או"ח סי' תקע"א סעי' ג' (פרומי שדה ד"ה גזור).

*

קבלה

אמר להו רי זירא נקבלה עילון ולכי בטיל הגזרה ליתביה, אמרי ליה מנא לך הא, אמר להו דכתיב ויאמר די אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת אל לבך להבין ולהתענות לפני אלקיך נשמעו דבריך.

אמאי הוצרך לצימוד מיוחד, תיפ"ל דמחשבה טובה הקבי"ה מצרפה למעשה.

עיי **מהרש"א** בח"א ד"ה מנא לך.

צריכין לגשמים

אמר רי יצחק אפי' שנים כשני אליהו וירדו גשמים בערכי שבתות אינן אלא סימן קללה וכו', אמר אמימר אי לאו דצריך לברייתא בעינן רחמי ומבטלינן ליה.

אמאי צריכין גשמים, והא בשני יסורין דרבי לא נצרכו לגשמים, ועם זאת לא נחסרו מים (עיי ב"מ דף פ"ה ע"א).

פורת יוסף ד"ה אמר אמימר.

לא תנסו

אשכחיה ר' יוחנן לינוקא דריש לקיש, אמר ליה אימא לי פסוקך, אייל עשר תעשר. אייל ומאי עשר תעשר, אייל עשר בשביל שתתעשר, אייל מנא לך, אייל זיל נסי, אייל ומי שרי לנסוייה להקבייה והכתיב לא תנסו את ד', אייל הכי אמר ר' הושעיא חוץ מוז, שנאמר הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחונני נא בזאת אמר ד' צבקות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די.

שיטות הראשונים בלאו דלא תנסו, א. בנביא ד', ב. בהנצחות ויעודי ד'.

עיי **רמב"ם** פ"י מהלכות יסודי התורה הלכה ה' ובספר המצוות ל"ית ס"ד, אכן יעו"מ **בסמ"ג** ל"ית ד', ועיי **חינוך** מצוה תכ"ד דכלל לתרווייהו, ועיי **דרך מצותיך** (מהדרות ר"פ ע"מ תכ"ו טור ג), ובסדר משנה פ"י מיסה"ת הלכה ה' אות ב'.

בהא הניסח גרעון עיי הט"ז - עיי **מים חיים** הלכות יסחי"ת שם (בספר הלכותים).

בהא דביקש חזקיהו אות מישעיה (עיי מלכים ב' כ"ח) - עיי **שיירי הקרבן** בירושלמי סוף סנהדרין (נ"ז ע"ב) ד"ה מתיב. יפה מראה בירושלמי שם.

האם מותר לנסות במעשר

בסוגיין מבואר דגבי מעשר נאמר "ובחונני נא בזאת", אכן **ברמב"ם** לא נזכר ה"ת זה, ועיי **מאירי** כאן, ועוד בטעמו של הרמב"ם עיי **ספר קובץ** שם (בספר הלכותים), ובסדר משנה שם אות ג' (ועיי גבורת א"י ד"ה מאי דכתיב), אכן שיטת הסמ"ג ל"ית ד', **החינוך** מצוה תכ"ה, והטור יו"ד ס"י רמ"ז סעי' ד' דשרי לנסויי במעשר.

קושיות המהרש"ל - להמבואר בפסחים דף ח' ע"ב דהנותן סלע לצדקה ע"מ שיחיה בני הרי זה צדיק גמור, וכתבו שם התוד"ה שיזכה דשרי כיון שאין מתחרט אם לא יארע כרצונו. וא"כ מהו שהקשה הינוקא דשרי לנסויי, ודלמא מיירי כשאינו מתחרט אם לא תתמלא בקשתו.

מהרש"ל **בביאורו לסמ"ג** ל"ית ד', ועיי **סדר משנה** שם ריש ה"ה.

ניכוי האמור במעשרות, האם במעשר דגן, או במעשר כספים.

האם שרי לנסות בצדקה כהם שלא מדין מעשר.

עיי **בית יוסף** יו"ד ס"י רמ"ז סעי' ד' ד"ה ומי"ש ואמרו, וברמ"א סעי' ד', ועיי **בדרישה** ס"יק א' ובפרישה ס"יק י"ד, ועיי **פתחי תשובה** שם ס"יק ב' בשם **שאלת יעב"ץ** ח"יא ס"י ג', ועיי **בערוך השלחן** שם סעי' ו', ובאהבת חסד ח"יב פרק י"ח בהערה המתחלת וכן משמע.

תרמתי ונושעתי

בטעם שהותר לנסות במעשר ובצדקה.

עיי **רדב"ז** פ"ז ממתנות עניים ה"י, ובשו"ת **רדב"ז** ח"ג ס"י תמ"ב [תפ"א].

האם הותר הנסיון רק ע"מ להשיג עושר או גם בשאר הצלחות.

עיי **פתחי תשובה** ס"יק א', ועיי היטב בשו"ת **הרדב"ז הנ"ל**.

מהרש"א ח"יא ד"ה עשר תעשר, **סדר משנה** פ"י מהלכות יסודי התורה ה"ה אות ג' בפסקא "קושיות התנסי ב"מ ל"א וכ"ו".

כ"א אייר תשפ"א
ח' ע"ב, קיבוץ - ט' ע"א, רב הונא בר מנחם.
מאירי ד"ה כתוב בתורה.

אוצר המזב

ח' ע"ב, תוד"ה גדול דברהם צ"ע, עיי משי"כ הרי"ף בעיי (נ"ב א') ד"ה גדול, יבין שמועה בהליכות עולם שער רביעי אות י"ב ד"ה ולא מצאנו, בסוה"ד, רצוף אהבה בתוס', שו"ת מהר"ש הלוי ס"י כ"ב (גליון מהרש"א), והמהרש"א ד"ה כאפיקים תני באופ"א

מעשר כספים

תוס' ד"ה עשר תעשר, הכי איתא בספרי עשר תעשר את כל תבואת זרעך הוצא השדה שנה שנה, אין לי אלא תבואת זרעך שהייב במעשר רבית ופרקמטיא וכל שאר רווחים מנין ת"ל את כל וכו'.

מעשר כספים דאורייתא, דרבנן או מנהג.

עיי שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס פראג ס"י ע"ד, ב"ח יו"ד ס"י שלי"א אות י"ט ד"ה ומי"ש ואין נותנין מהן צדקה, ט"ז יו"ד ס"י שלי"א ס"יק ל"ב, ובפתחי תשובה שם ס"יק י"ב. ועיי ערוך השלחן ס"י רמ"ט סעי' ה'.

מנות מעשר לנניים דוקא או אף לשאר מצוות.

עיי משי"כ הרמ"א בהגהת שו"ע ס"י רמ"ט סעי' א', באר הגולה אות ה', ש"ך שם ס"יק ג', ט"ז ס"יק א', דרישה ס"י רמ"ט ס"יק א' ד"ה אשר שאלת בענין קניית ספרים, ועיי אהבת חסד פרק י"ט אות ב', ועיי שם בפרק י"ח אות א' לענין הלואה ממועות מעשר. ועיי פרי יצחק ח"יב ס"י כ"ז שתלה נידון זה בפלוגתא דחיוב מעשר כספים מדאורייתא או מדרבנן.

גדר הפרשת מעשר כספים מפני נרמז דין מעשר כספים, כפרשת מעשר שני.

מעשר כספים לעמלי תורה - עיי מרומי שדה כאן ד"ה עשר, ועיי אהבת חסד פרק י"ט אות א'.

דברה תורה כלשון בני אדם

עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר.

האם קאי אף למיד דברה תורה כלשון בני"א.

פרנסה בשביל רבים

מיתובי, ר' יוסי ב"ר יהודה אומר שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל ואלו הן משה ואהרן ומרים וכו' שאני משה וכו'.

למה לא הקשו מבאר שניתנה בזכות מרים.

מהרש"א בח"יא ד"ה שאני משה.

משה אהרן ומרים

שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל ואלו הן משה ואהרן ומרים וכו'.

בטעמא שזכו לזכרון מרים, עננים בזכות אהרן, זמן בזכות משה.

עיי במרומי שדה בסוף העמוד. ועיי טוב דעת בראשית עמ"ל ובהמאיר ט' (עמ"ל תק"ד) במאמר מרן ראש הישיבה זצלה"ה בבאור ג' פדגוגי.

ואד יעלה מן הארץ

תניא רי אליעזר אומר כל העולם כולו ממימי אוקינוס הוא שותה שנאמר ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה, אייל רי יהושע וכו', רי יהושע אומר כל העולם כולו ממים העליונים הוא שותה וכו', אלא מה אני מקיים ואד יעלה מן הארץ מלמד שהעננים מתגברים ועולים לרקיע ופותחין פיהן כנוד ומקבלין מי מטר וכו'. כמאן אזלא הא דכתיב משקה הרים מעליותיו ואייר יוחנן מעליותיו של הקבי"ה, כמאן כרי יהושע וכו'.

סוכה שסככה בשלג. שלג האם חשיב גדולי קרקע.

עיי **סוכה דף י"א ע"ב**, דיליף ר"ל דמסככין רק בגידולי קרקע "מאד", וריו"ח שם (י"ב ע"א) יליף מפסולת גורן ויקב. ועיי **תוס' סוכה דף י"ב ע"א ד"ה בפסולת** שהביאו מירושלמי **דסוכה פ"א ה"ה** שתלו פלוגתת ר"ל וריו"ח בנידון ד"עביס"י אי מן הארץ או מן השמים.

ועיי לעיל גי ע"ב כי לשלג יאמר הוא ארץ, ועיי **מרדכי חולין פ"ו סי' תרנ"ד** הובא **בבית יוסף יו"ד סי' כ"ח** סעי' כ"ד ד"ה כתב המרדכי, ועיי **שם בחדושי אנשי שם** שעל המרדכי אות ג', **ערוך השלחן או"ח סי' תרכ"ט** סעי' ב'. ועיי **באר היטב** סי' תרכ"ו ס"ק א' בשם שו"ת **גינת ורדים** או"ח כלל די' סי' ז'.

אכן בירושלמי הנ"ל משמע, דמים לכ"ו"ע מן השמים ולא פליגי אלא בעבים, אמנם לרבי אליעזר דסוגיין בודאי אף מים הוו גדולי קרקע. ועיי **שם** בסוכה דילפוטא ד"אד"י אתיא כמ"ד סוכות ענני כבוד והוא רי אליעזר.

וצ"ב להמבואר בירושלמי הנ"ל, דריו"ח סבר דעננים מן השמים וא"כ הוא דלא כחד מתנאי, דאף רי יהושע בסוגיין ס"ל ד"יואד יעלה" קאי אעננים המתמלאים כנאד, ועוד דהכא בסוגיין מסקו דהא דאייר יוחנן משקה הרים מעליותיו כרי יהושע היא, ועיי **יפה תואר** בראשית רבה פרשה י"ג (דף צ"ד ע"ב) י"א, ד"ה אין עננים.

עיי **ברכות כ"ח ע"ב** ברש"י ד"ה ולא אכשל, בבאור תפלת ר"נ בן הקנה, ועיי **ביצה ל"ח ע"א** י"הא רעוא דאימא מילתא דתתקבל" וברש"י שם ד"ה דתתקבל, ושם ע"ב "אכחו עלה וכו", ועיי **שו"ת חתם סופר** או"ח ריש סי' ר"ח, ועיי בהקדמה לספר **תקנת עזרא** על מסכת תמורה.

משקרי מיטריהו - עולא איקלע לבבל הוא פורחות אמר להו פנו מאני דהשתא אתי מיטרא, לטוף לא אתי מיטרא, אמר כי היכי דמשקרי בבלאי הכי משקרי מיטריהו. **טעמא** דשקר **מעכב המטר**. עיי **מהרש"א** בח"א ד"ה כי היכי, ועיי **אהבת איתן** (בעין יעקב נ"ד ע"א ד"ה כי) ובעין **יעקב** שם ד"ה כי.

תמרים לעסק התורה

עולא איקלע לבבל, הוי מלא צנא דתמרי בווא, אמר מלא צנא דדובשא בווא ובבלאי לא עסקי באורייתא, בלילה צערוהו, אמר מלא צנא דסכינא בווא ובבלאי עסקי באורייתא.

מראש דברי עולא משמע דבבלאי לא עסקו בתורה ואילו מסיפא משמע דעסקו.

עיי **יוסף** (בעין יעקב נ"ד ע"א) ד"ה ובבלאי, ועיי **מהרש"א** בח"א פסחים דף פ"ז ע"ב ד"ה ובבלאי, ועיי **בבא בתרא** דף ק"ז ע"ב "אדאכלת כפנייתא בבבלי וברש"י שם.

מי הים מלוחים

תניא רי אליעזר אומר כל העולם כולו ממימי האוקינוס הוא שותה וכו', אמר לו רי יהושע והלא מימי אוקינוס מלוחין הן וכו'. **רש"י** ד"ה מלוחין הן, ואין תבואה גדולה מהן.

למה לא נקט רש"י כפשוטו דחזינן דאין מי גשמים מלוחים.

הגרעק"א בגליון הש"ס כאן, **הרי"ף** בעין יעקב (נ"ד ב') ד"ה והלא, **עיון יעקב** ד"ה והלא, **חשק שלמה** ד"ה והלא, **מרומי שדה** ד"ה ממימי (ועיי ס"מ פרה פ"ו הלכה י"ב), **עץ יוסף** בעין יעקב שם ד"ה מלוחים.

ללמדך

ואין בן טיפה לטיפה אלא כמלא נימא ללמדך שגדול יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ שנאמר עושה גדולות עד אין חקר וכו'.

מהיכן וכיצד נלמד גדולת יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ.

עיי **רש"י** ד"ה ללמדך, אכן עיי **מהרש"א** ד"ה ללמדך משי"כ ע"פ דבריו בריש פרקין ב' ע"א ד"ה שנאמר.

כ"ב אייר תשפ"א

ט' ע"א, רב הונא בר מנח - ' ע"א, ת"ד א"י נבראת תחילה.

רבנו בחיי פרשת עקב י"א י"ז.

אוצר השוב

בשלמא - לשלמא - רב הונא בר מנח ורב שמואל בר אדרי, ורב חייה מווסתניא וכו', אתו לקמיה דר"פ, כל אימת דהוה אמר להו שמתעא ולא הוה מסתבר להו, הוו מרמוזי אהרדי, חלש דעתיה, אקרויה בחלמיה ואכחיד את שלשת הרועים, למחר כי הוו מיפסרי מיניה אמר להו לילו רבנן בשלמא [לשלמא]. **הא דאמר** להו "לילו רבנן וכו", לקיים החלום או לביטולו. **מהרש"א** ח"א ד"ה ואכחיד, **שפת אמת** ד"ה כי הוו, **עץ יוסף** (נ"ד ע"א) ד"ה אייל, **איי הים** ד"ה ר"ה ור"ש.

*

רחמנא ליעלן מכיסופא

רב שימי בר אשי הוה שביח קמיה דר"פ הוה מקשי ליי טובא, יומא חד הווייה דנפל על אפיה שמעיה דאמר רחמנא ליעלן מכיסופא דשימי, קביל עליה שתיוקתא וכו'.

כהא דאמר להקשות **כאופן שיבוש הרב**.

עיי **רמב"ם** פ"ד **מת"ת ה"ו**, ועיי **חולין ו' ע"א** "ושמת סכין וכו", **פרי חדש** (בספר הליקוטין) הלכות ת"ית שם.

תפילה שלא לבוש בתלמוד תורה.

עיי **ברכות כ"ח ע"ב** ברש"י ד"ה ולא אכשל, בבאור תפלת ר"נ בן הקנה, ועיי **ביצה ל"ח ע"א** י"הא רעוא דאימא מילתא דתתקבל" וברש"י שם ד"ה דתתקבל, ושם ע"ב "אכחו עלה וכו", ועיי **שו"ת חתם סופר** או"ח ריש סי' ר"ח, ועיי בהקדמה לספר **תקנת עזרא** על מסכת תמורה.

*

משקרי מיטריהו - עולא איקלע לבבל הוא פורחות אמר להו פנו מאני דהשתא אתי מיטרא, לטוף לא אתי מיטרא, אמר כי היכי דמשקרי בבלאי הכי משקרי מיטריהו. **טעמא** דשקר **מעכב המטר**. עיי **מהרש"א** בח"א ד"ה כי היכי, ועיי **אהבת איתן** (בעין יעקב נ"ד ע"א ד"ה כי) ובעין **יעקב** שם ד"ה כי.

*

תמרים לעסק התורה

עולא איקלע לבבל, הוי מלא צנא דתמרי בווא, אמר מלא צנא דדובשא בווא ובבלאי לא עסקי באורייתא, בלילה צערוהו, אמר מלא צנא דסכינא בווא ובבלאי עסקי באורייתא.

מראש דברי עולא משמע דבבלאי לא עסקו בתורה ואילו מסיפא משמע דעסקו.

עיי **יוסף** (בעין יעקב נ"ד ע"א) ד"ה ובבלאי, ועיי **מהרש"א** בח"א פסחים דף פ"ז ע"ב ד"ה ובבלאי, ועיי **בבא בתרא** דף ק"ז ע"ב "אדאכלת כפנייתא בבבלי וברש"י שם.

*

מי הים מלוחים

תניא רי אליעזר אומר כל העולם כולו ממימי האוקינוס הוא שותה וכו', אמר לו רי יהושע והלא מימי אוקינוס מלוחין הן וכו'. **רש"י** ד"ה מלוחין הן, ואין תבואה גדולה מהן.

למה לא נקט רש"י כפשוטו דחזינן דאין מי גשמים מלוחים.

הגרעק"א בגליון הש"ס כאן, **הרי"ף** בעין יעקב (נ"ד ב') ד"ה והלא, **עיון יעקב** ד"ה והלא, **חשק שלמה** ד"ה והלא, **מרומי שדה** ד"ה ממימי (ועיי ס"מ פרה פ"ו הלכה י"ב), **עץ יוסף** בעין יעקב שם ד"ה מלוחים.

*

ללמדך

ואין בן טיפה לטיפה אלא כמלא נימא ללמדך שגדול יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ שנאמר עושה גדולות עד אין חקר וכו'.

מהיכן וכיצד נלמד גדולת יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ.

עיי **רש"י** ד"ה ללמדך, אכן עיי **מהרש"א** ד"ה ללמדך משי"כ ע"פ דבריו בריש פרקין ב' ע"א ד"ה שנאמר.

תענית יחיד בראש חדש

כ"ג אייר תשפ"א

י' ע"א, ת"ר א"י נבראת תחילה –
 ע"ב, ת"ר אל יאמר אדם.
 ר"ן (ב' ע"ב), ד"ה ואמר רב הונא
 וד"ה אלא עיקרן.

אוצר המזבז

תניא נמי הכי, כשהתחילו היחידים להתענות מתענין שני וחמישי ושני, ומפסיקין בראשי חדשים וכימים טובים הכתובים במגילת תענית.

מ"ש מהנודד שיצום באחד מימי השבוע, ופגע בו יו"ט שחל הנדר.

האם חלוק תענית שקבלה בלשון "נדר" או "קבלה".

האם חלוק תענית שקבלה בקביעות, לתענית שקיבל עד שיענה.

עי' **רמב"ם** פ"ג מהלכות נדרים הלכה ט', ובכסף משנה שם, ועיין ר"ן כאן (ב' ע"ב) ד"ה ואמר רב הונא וכו' ואיכא למידק וכו', ובד"ה אלא עיקרן. ועי' **מאירי** ד"ה כשיחידים. ועי' במגיד משנה פ"א מהלכות תעניות הלכה ט', ובלח"מ שם. ועי' קרן אורה לקמן י"ב ע"א ד"ה אם נדרו. ובבאור גדר האי "קבלה" עי' בציונים לקמן י"א ע"ב.

ד' שיורי תמצית – ארץ ישראל שותה מי גשמים וכל העולם כולו מתמצית וכו', איי שותה תחילה וכל העולם כולו לבסוף.
 לכאורה היינו "שיורי תמצית", היינו "לבסוף". שיורי תמצית של איי או של ג"ע.

עי' **רש"י** ד"ה משורי תמצית, ובגבורת ארי ד"ה ארץ ישראל שותה, ועי' **מרומי שדה** ד"ה וכל העולם.

*

ד' שיעור גיהנם – ת"ר ארץ מצרים הוויא די מאות פרסה וכו', ועדן אחד מסי לגיהנם וכו', וי"א גיהנם אין לה שיעור. אחר דעדן אחד מסי לגיהנם, אי"כ בהכרח שיש לגיהנם שיעור. מהרש"א ח"א ד"ה וגיהנם.

*

מהלך ארץ ישראל

רבן גמליאל אומר בשבעה בו מ"ו יום אחר החג כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת.

מהלך אדם י פרסאות ביום, ומדת איי ת"ק על ת"ק פרסה, אי"כ אף אם ירושלים באמצע איי, המרחק מירושלים יותר מ"ו יום.

ר"ן (ב' ע"א) ד"ה בג', **ריטב"א** במתני ד"ה בג', ועי' **תוס'** ב"מ דף כ"ח ע"א ד"ה חמשה, **תוספות יו"ט** כאן מ"ג ד"ה לנהר, ועי' **רש"י ויפה עינים** ד"ה עד שיגיע.

*

שאלת גשמים בא"י בזה"ז

כני במרחשון שואלין את הגשמים, רבן גמליאל אומר בשבעה בו מ"ו יום אחר החג כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת ובגמ', א"ר אלעזר הלכה כרבן גמליאל.

בזה"ז שאין עולי רגלים האם שואלים בו בחשון או מיד אחר החג.

עי' לעיל די ע"ב, "אלא לא קשיא הא לן והא להו וכו'", ועי' ר"ן (ב' ע"א) ד"ה ואיכא למידק, ו**בריטב"א** ד"ה ודוקא בזמן, ועי' **בריטב"א** ד"ה תניא, ועי' **קרנן נתנאל** סי' די אות תי'.

*

שאלת גשמים בחו"ל

תניא חנניא אומר ובגולה עד ששים בתקופה.

זמן דששים יום לתקופה בבבל או בכל העולם.

עי' **רש"י** ד"ה תתאי, **רא"ש** סי' די, ו**בריטב"א** ד"ה תתניא, ובפיסקא ווא"כ, ועי' **שו"ת הרא"ש** כלל דיסי"י, ועי' **מרומי שדה** ד"ה ובגולה.

*

עילאי ותתאי

ת"ש רב אמר יום שישים כלאחר שישים, ושמואל אמר יום שישים כלפני שישים, ארנב"י וסימנך עילאי בעי מים תתאי לא בעו מים.

באור עילאי ותתאי.

עי' **רש"י** ד"ה תתאי, ועי' מה שהעיר בדבריו **מהריעב"ץ** בהגהותיו ד"ה וסימנך, אכן יעוי' **בפי' הר"ח** שפירש באופ"א.

*

אין גוזרים תענית בתחילה בחמישי

אין גוזרין תענית על הציבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע את השערים.

כיצד מופקע השער, דלכאורה אדרבה, ביום התענית קונים פחות.

עי' **רש"י** ד"ה תתניא, ועי' מה שעמד בדבריו **הר"ן** להלן (ד' ע"א) במתני ד"ה אין גוזרין, ועי' **מאירי** ד"ה יחידים, ו**בריטב"א** ד"ה מאן יחידים, ועיין **תוס' יו"ט** לקמן פ"ב מ"ט ד"ה שלא. ועי' **ריטב"א** לקמן ט"ו ע"ב מתני אין גוזרין

מתענה שנענה

ת"ר מי שחיה מתענה על הצרה ועברה על החולה ונתרפא הרי זה מתענה ומשלים.

מ"ש מציבור שהתענו על הגשמים וירדו קודם הצות שאין משלימין (עי' מתני' לקמן י"ט ע"א).

האם חלוק גשמים משאר צרות. האם חלוקים ציבור מיחיד.

עי' **רמב"ם** פ"א מהלכות תעניות הלכה ט"ו - ט"ז, ועי' בהשגות **הראב"ד** שם הלכה ט"ז, **רא"ש** סי' ו', ועי' מה שתמה בזה בקרבן **נתנאל** אות ל', ר"ן ד"ה הרי, **ריטב"א** ד"ה ת"ר, **מאירי** ד"ה במה.

יחיד המשלים תעניתו, האם דוקא תענית אותו היום או כל התעניות שקבל על עצמו.

עי' **רא"ש** שם, **מאירי** ד"ה יחיד.

יחיד שנענה קודם תחילת התענית

עי' **מתני'** לקמן י"ט ע"א והיו מתענין ירדו להם גשמים קודם הנצי", וברש"י דף כ"ה ע"ב ד"ה קודם, ועי' **שפת אמת** ד"ה ת"ר.

כשמת החולה האם משלים תעניתו.

עי' **רש"י** ד"ה על החולה, ועי' **גבורת ארי** ד"ה על החולה שתלה ענין זה בפלוגתת הראשונים, ועי' **אור שמח** פ"א מהלכות תעניות הלכה ט"ו, שהוכיח מתענית דוד (שמואל ב' י"ב כ"ב). ובתקנת **עזרא** כתיי כתב יואולי י"ל דמלך כציבור דמי, עכ"ל.

יד מסכת כלה - תלמיד, כל ששואלין אותו דבר הלכה בלמודו ואומר ואפילו במסכת דלה. **מסכת כלה** - האם היינו המסכת שעוסקין בה בירחא דכלה, או ברייתא דמסכת כלה. עי' **פי' ר"ח** כאן ד"ה ואפי' במס' דלה, **ריטב"א** ד"ה ת"ר, **מאירי** ד"ה תעניות, ועי' **רש"י** **שבת** קי"ד ע"א ד"ה בכל מקום, ו**תוס'** שם ד"ה ואפילו. ועי' **פרישה** סי' תקע"ה ס"ק א' ומה שציין שם.

הנהגת יחידים

תנו רבנן אל יאמר אדם תלמיד אני איני ראוי להיות יחיד, אלא כל תלמידי חכמים יחידים וכו'. תנו רבנן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה דברי ר' מאיר, ר' יוסי אומר עושה וזכור לטוב וכו'.

תלמידים האם חייבים בתעניות ראשונות כיהודים או רשות בידם.

עי' **טור** סי' תקע"ה סעי' א' ועיי' **בבית יוסף**, והנידון תלוי בגירסת הגמ' בפלוגתא דר"מ ור' יוסי עי' **רש"י** ד"ה ר' יוסי, ו**בר"ף** (ב' ע"ב), ועי' **רא"ש** סי' ו'. ועי' **ריטב"א** ד"ה תוספתא, **מאירי** ד"ה תעניות, **רש"י** ד"ה ת"ר אל יאמר.

שאר העם האם יכולין לעשות עצמן כיהודים לענין תענית. במאי קי"ל כרשב"ג דשרי לכל אדם לעשות עצמו כיהוד.

עי' **טור** שם, ועי' **לחם משנה** פ"ג מתענית ה"א, **קרבן אורה** ד"ה לא כל הרוצה. ועיי' **מג"א** סי' תקע"ה ס"ק א', ובגבורת **ארי** ד"ה רבן שמעון.

יד פסיעה גסה - דאמר מר פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. בקושיית התורה פסיעה, דאיכ אחר חמש מאות פסיעות יהי ניטל כל מאור עיניו. עי' **שפת אמת** ד"ה פסיעה. בטעמא דפסיעה גסה נוטלת מאור העינים, ובטעמא דקידוש דשבת מחזור, עי' **קרבן אורה** ד"ה פסיעה.

כי טוב

דאמר רב יהודא אמר רב לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב שנאמר הבוקר אור והאנשים שולחו.

מ"ט יכנס ויצא בכי טוב.

עי' **רש"י** ד"ה ויכנס ב' טעמים ולכא' טעמא דליסטים הוא ביציאה, וטעמא דעלילות מרגל הוא בכניסה, ועי' **רש"י** **פסחים** ב' ע"א ד"ה בכי טוב, וב**תוס'** שם ד"ה יכנס, כתבו הטעם משום מזיקין, עיי'.

כי טוב - עלות השחר או הנץ החמה.

עי' **מהרש"א** פסחים בחי' הלכות ברש"י ד"ה הבוקר אור, אכן לטעמא דמזיקין י"ל דהוא עה"ש, עי' **חולין** צ"א ע"א ויאבק איש עמו עד עלות וכו' מכאן לת"ח שלא יצא וכו', וברש"י שם ד"ה מדקאמר.

כ"ד אייר תשפ"א

י' ע"ב, תנו רבנן אל יאמר אדם -
י"א ע"א, אמר רב יהודא אמר רב.
רא"ש סי' ו'.

אוצר הטוב

מיהו תלמיד

איהו יחיד ואיהו תלמיד, יחיד כל שראוי למנותו פרנס על הציבור, תלמיד כל ששואלין אותו דבר הלכה בלמודו ואומר ואפילו במסכת דלה.

בקושיית התוס' (ר"ה איהו) דבשבת קי"ד ע"א משמע דתלמיד הודיע להשיב ואפי' במסכת כלה, זהו יחיד.

עי' היטב בדברי התוס', ועיי' **מאירי** ד"ה תעניות שחילק באופ"א ודבריו מסתייעין מן הירושלמי (בפרקין הי"ד) שהביא המאירי שם בסמוך, ועי' **ר"ן** (ב' ע"ב) ד"ה במסכת כלה, ועי' **קרבן אורה** בתורה איהו.

*

יד מסכת כלה - תלמיד, כל ששואלין אותו דבר הלכה בלמודו ואומר ואפילו במסכת דלה. **מסכת כלה** - האם היינו המסכת שעוסקין בה בירחא דכלה, או ברייתא דמסכת כלה. עי' **פי' ר"ח** כאן ד"ה ואפי' במס' דלה, **ריטב"א** ד"ה ת"ר, **מאירי** ד"ה תעניות, ועי' **רש"י** **שבת** קי"ד ע"א ד"ה בכל מקום, ו**תוס'** שם ד"ה ואפילו. ועי' **פרישה** סי' תקע"ה ס"ק א' ומה שציין שם.

*

הנהגת יחידים

תנו רבנן אל יאמר אדם תלמיד אני איני ראוי להיות יחיד, אלא כל תלמידי חכמים יחידים וכו'. תנו רבנן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה דברי ר' מאיר, ר' יוסי אומר עושה וזכור לטוב וכו'.

תלמידים האם חייבים בתעניות ראשונות כיהודים או רשות בידם.

עי' **טור** סי' תקע"ה סעי' א' ועיי' **בבית יוסף**, והנידון תלוי בגירסת הגמ' בפלוגתא דר"מ ור' יוסי עי' **רש"י** ד"ה ר' יוסי, ו**בר"ף** (ב' ע"ב), ועי' **רא"ש** סי' ו'. ועי' **ריטב"א** ד"ה תוספתא, **מאירי** ד"ה תעניות, **רש"י** ד"ה ת"ר אל יאמר.

שאר העם האם יכולין לעשות עצמן כיהודים לענין תענית. במאי קי"ל כרשב"ג דשרי לכל אדם לעשות עצמו כיהוד.

עי' **טור** שם, ועי' **לחם משנה** פ"ג מתענית ה"א, **קרבן אורה** ד"ה לא כל הרוצה. ועיי' **מג"א** סי' תקע"ה ס"ק א', ובגבורת **ארי** ד"ה רבן שמעון.

*

יד פסיעה גסה - דאמר מר פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. בקושיית התורה פסיעה, דאיכ אחר חמש מאות פסיעות יהי ניטל כל מאור עיניו. עי' **שפת אמת** ד"ה פסיעה. בטעמא דפסיעה גסה נוטלת מאור העינים, ובטעמא דקידוש דשבת מחזור, עי' **קרבן אורה** ד"ה פסיעה.

*

כי טוב

דאמר רב יהודא אמר רב לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב שנאמר הבוקר אור והאנשים שולחו.

מ"ט יכנס ויצא בכי טוב.

עי' **רש"י** ד"ה ויכנס ב' טעמים ולכא' טעמא דליסטים הוא ביציאה, וטעמא דעלילות מרגל הוא בכניסה, ועי' **רש"י** **פסחים** ב' ע"א ד"ה בכי טוב, וב**תוס'** שם ד"ה יכנס, כתבו הטעם משום מזיקין, עיי'.

כי טוב - עלות השחר או הנץ החמה.

עי' **מהרש"א** פסחים בחי' הלכות ברש"י ד"ה הבוקר אור, אכן לטעמא דמזיקין י"ל דהוא עה"ש, עי' **חולין** צ"א ע"א ויאבק איש עמו עד עלות וכו' מכאן לת"ח שלא יצא וכו', וברש"י שם ד"ה מדקאמר.

המצער עצמו

אמר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא, סבר כי האי תנא, דתניא רי אלעזר הקפר ברבי אומר מה תיל וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, וכי באיזה נפש חטא זה, אלא שציער עצמו מן היין והלא דברים קיז וכו'. רי אלעזר אומר נקרא קדוש שנאמר קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו וכו'.

צ"ב, דבנזיר (ג' ע"א) משמע, דאף לרי אלעזר הקפר לא נקרא חוטא אלא נזיר שנמא.

נזיר ומתענה האם נחשב דעבדי מצוה מחד גיסא, ונקראים חוטאים מאידך גיסא, או דהמצוה מבטלת החטא לגמרי (וכעין עשה דוחה ל"ת).

עיי **תוס'** ד"ה אמר, ו**בתוס'** ב"ק דף צ"א ע"ב ד"ה אלא שציער, ועיי **מהרש"א** בח"א ד"ה אלא שציער, ועיי **גבורת ארי** ד"ה אמר שמואל, אכן יעוי **ברש"ש** ד"ה אלא, [ודויק בדברי **המאירי** ד"ה כל]. ועיי **בהגהות מהריעב"ץ** בתוד"ה אמר, וב**מסילת ישרים** פרק י"ג.

שימת הרמב"ם במצער עצמו.

בחילוק שבין מתענה תמיד, למתענה פעם אחת דרך תשובה.

עיי **רמב"ם** פ"ג מהלכות דעות דעות הלכה א', ועיי היטב במאירי כאן ד"ה כל, ועיי **לחם משנה** שם, ומה שנו"נ בדבריו בסדר **משנה** שם, ועיי **קר"א** ד"ה אמר, ועיי **בספר הליקוטים** (מהדורת רש"פ) בפרי חדש ובספר קובץ.

עיי היטב **בתוס'**, ועיי **בית יוסף** סי' תקע"ד סעי' ד' - ה' מה שעמד בדבריהם, ועיי ר"ן ד"ה אסור לאדם, ו**בריטב"א** ד"ה תנא, ועיי **בית יוסף** הנ"ל מה שיש לעמוד בדבריהם וכבר עמדו בזה רבים, עיי **מהרש"א** בח"א ד"ה בשני, **מצפה איתן**, **שפת אמת**, **חשק שלמה**, **מרומי שדה**, בתוד"ה אסור.

האם הותר למחלוך וכליון לשאת נשים.

עונש אימלוך ובניו מפני שיצאו מא"י, או מפני שלא נשתתפו בצער הציבור.

עיי מש"כ **הרא"ם** בראשית מ"א נ', ועיי מה שעמד בדבריו **מהרש"א** בד"ה בשני, אכן במחלוך וכליון י"ל עוד דהוי חסוכי בנים.

באור חסוכי בנים.

עיי **רש"י** ד"ה אסור, ועיי **ריטב"א** ד"ה תנא, ויתאמו לזה דברי **הזה"ק** הובא בבאר בשדה מקץ (מ"א ב').

מי שאין לו בת ולא קיים פו"ר האם הוי חסוכי בנים. אשה שאין לה בנים האם שריא.

עיי **רא"ם** הנ"ל, ועיי **גבורת ארי** ד"ה אמר ר"ל, **רש"ש** ד"ה תנא, ועיי **שפת אמת** בתוד"ה אסור.

*

מלאכי השרת המלוין לאדם – תנו רבנן בזמן שישאל שרויין בצער ופירש אחד מהן באין שני מלאכי השרת שמלוין לו לאדם ומנחין לו ידיהן על ראשו ואומרים וכו'. ושמואל יאמר אדם מי מעיד כי אבני ביתו וקורות ביתו וכו'. באור ענין מלאכי השרת המלוין לאדם. עיי **רמב"ם** פ"ו ממזונה הלכה י"ג, ועיי **מראה כהן** ד"ה מי מעיד.

*

קדוש יהיה

רי אלעזר אומר נקרא קדוש שנאמר קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו, ומה זה שלא ציער עצמו אלא מדבר אחד נקרא קדוש המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה, ולשמואל הא איקרי קדוש ההוא אנגידול פרע קאי.

לכא' קדוש נוסף נאמר בפרשה, 'כל ימי נזרו קדוש הוא לדי' (נשא ו' ח').

עיי בספרי בפרשת נשא (שם) דדריש "זו קדושת הגוף", ובאור קדושת הגוף עיי **רש"י** בפרשת נשא שם, ועיי בפ"י ר"ח **והרגמ"ה** כאן, דכתבו דקדוש משום איסור טומאה, ועיי **חשק שלמה** ד"ה ולשמואל, אכן יעוי **במהרש"א** בח"א ד"ה ההיא אנגידול. [ועיי **מצפה איתן** ד"ה ולשמואל. ועיי בספרי **עם כתר כהונה** פסקא כ"ז [אות קי"ב] ד"ה אמנם, מה שייסד לבאר קדושת הגוף האמורה בספרי, עפ"י שיטת המהרי"ט בגדר נדר נזירות ושבועה].

כ"ו אייר תשפ"א

י"א ע"א, אמר רב יהודא אמר רב כל המרעיב - ע"ב, אמר רב ששת האי בר בי רב. מאירי ד"ה כל.

אוצר התוב

לשתף נפשיה בהדי ציבורא

אמר רב יהודא אמר רב כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצל ממיתה משונה וכו', אמר ר"ל אסור לאדם לשמש מיטתו בשני רעבון שנאמר וכו', תנא חסוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון וכו'.

בטעם האיור.

עיי **רש"י** ד"ה אסור, אכן יעוי **במאירי** ד"ה אף בשם תלמוד המערב "שלא יהא הקב"ה עוסק וכו", ולטעם זה הא דהותרו חסוכי בנים עיין באר בשדה פרשת מקץ (פרק מ"א ב').

בקושיית התוס' (ד"ה אסור) מיוכבד שנו"דה

בין ההומות.

מתענין לשעות

אמר רב זעירא אמר רב הונא יחיד שקיבל עליו תענית אפילו אכל ושתה כל הלילה למחר הוא מתפלל תפילת תענית, לן בתעניתו אינו מתפלל תפילת תענית. אמר רב יוסף מאי קסבר רב הונא, סבירא ליה אין מתענין לשעות, או דלמא מתענין לשעות והמתענה לשעות אינו מתפלל תפילת תענית וכו'. הלכתא מתענין לשעות ומתפללין תפילת תענית.

צ"ב בספיקא דמתענין לשעות, דסו"פ נדר שלא יאכל. וליכא למימר דהספק משום תפילת עננו, דזהו צד שני דהספק.

קבלת תענית, האם גדרה כנדר או כנדררי צדקה.

ע"י היטב רש"י ד"ה והכי גרסינן, וע"י רא"ש ריש סי' י"ב. אכן ע"י ריטב"א ד"ה איבעיא לן. וע"י ר"ן להלן ד' ע"א ד"ה לוח אדם. וע"י שפת אמת ברש"י ד"ה וה"ג. [וע"י לעיל בציונים לדף י' ע"א בענין תענית יחיד ברי"ח, ובפרט בדברי המאירי שם].

וע"ע ריטב"א ע"ז דף ל"ד ע"א ד"ה הא דאמרינן וע"י בהלכות הרמב"ן בנדרים (דף כ"ב ע"ב) מדפי הר"מ (לפני המשנה), ובריטב"א שם ד"ה גרסי במסכת תענית, ובנמוקי יוסף שם (סו"א) פסקא דהכא אמרינן שהיה חל הנדר וכו'. וע"ע בפ"י הרא"ש לנדרים ח' ע"א ד"ה נדר גדול.

ומ"מ יעו"י עוד ברא"ש סי' ט"ז בשם הראב"ד, ובקרבן נתנאל שם אות ב'.

אתו, וע"י שבאר דין ת"צ בבבל לענין כ"ד ברכות והתערות גבורת ארי ד"ה אין, וע"י מנחת חינוך מצוה רפ"ד אות כ"ד ד"ה והנה הא. קרן אורה לקמן דף י"ב ע"ב ד"ה דא"ש, מרומי שדה ד"ה אין.

תענית הקבועה לצבור בבבל האם צריך כל יחיד לקבל בפניו.

ע"י טור ובית יוסף סי' תקס"ב סעי' י"ב, ובלח"מ פי"ג מתעניות הלכה י"א.

*

לן בתעניתו

אמר רב זעירא אמר רב הונא יחיד שקיבל עליו תענית אפילו אכל ושתה כל הלילה למחר הוא מתפלל תפילת תענית, לן בתעניתו אינו מתפלל תפילת תענית אמר רב יוסף מאי קסבר וכו'. אמר ליה אב"י לעולם קסבר רב הונא מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפילת תענית, ושאינו הכא דאיכא שעות דליליא דלא קביל עליה מעיקרא.

זו גירסת רש"י, ולפ"ז עיקר הנידון לענין אמירת עננו דתליא בקבלת תענית, אכן ע"י ברי"ף ג' ע"א וברא"ש סי' י"א ג"י ר"ח בסוגיא, וע"י רמב"ן במלחמות שם דלג"י הר"ח חידוש הסוגיא בצירוף ימים לתענית, דתלוי בקבלה ולא בעינוי.

בישוב קושיית תוס' ד"ה יחיד, אמאי נקט יחיד ולא ציבור.

ע"י קרבן נתנאל סי' י"א אות ז', ובגבורת ארי ד"ה יחיד, שתי עפ"י שי ר"ח דמירי בקבלת שני ימים כאחד דל"ש בציבור, ויל"ע ממאמר אסתר יוצומו עלי וגו' שלשת ימים לילה ויום" (אסתר ד' ט"ז). ועוד בישוב קושיית התוס', ע"י קרן אורה ושפת אמת בתוד"ה יחיד.

האם מצינו שמתפלל עננו ומותר לאכול. עננו בתפילת ערבית.

ע"י תוס' ד"ה לן, וע"י רש"י שבת דף כ"ד ע"א ד"ה ערבית ושם בתוס' ד"ה תעניות. בעל המאור (ג' ע"א), והרמב"ן במלחמות, וע"י השגות הראב"ד אות ב'. ר"ן (ר' ע"א) ד"ה ירושלמי. וע"י גבורת ארי ד"ה יחיד, ובשפת אמת ד"ה יחיד.

האם י"ב שעות דלילה חשיבי כ"יו"ב לתענית, כ"יב שעות דיום - ע"י גבורת ארי ד"ה מאי, וע"י רש"י ברש"י ד"ה וה"ג.

*

במה שימש משה

מר עוקבא איקלע לגינוק בעו מיניה וכו', במה שימש משה כל ז' ימי המילואים וכו', בחלוק לבן, רב כהנא מתני בחלוק לבן שאין לו אימרא. למה לא שאלו אודות שמיני למילואים.

ע"י ע"ז ל"ד ע"א תוד"ה במה, דורש לצין דרוש ג' ד"ה ואומר אני דאם נאמר שמיני, גבו"א ד"ה במה, רש"י ד"ה במה, חשק שלמה ד"ה במה, מרומי שדה ד"ה במה.

חלוק שאין לו אימרא - ע"י רש"י ד"ה בחלוק, אכן יעו"י רש"י ע"ז שם ד"ה אימרא.

כ"ח אייר תשפ"א

י"א ע"ב, אמר רב ששת האי בר בי רב - אמר רב חסדא.
רא"ש סי' י"א, ריטב"א ד"ה איבעיא לן.

אוצר הטוב

ליכול כלבא לשירותיה - אמר רב ששת האי בר בי רב דיתיב בתעניתא ליכול כלבא לשירותיה. ביאור המש"ל ד"ליכול כלבא לשירותיה" ע"י יעקב (כ"ח ע"א) ד"ה כלבא.

*

אין תענית ציבור בבבל

אמר רבי ירמיה בר אבא אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד.

במעמא דאין תענית ציבור בבבל.

צ"ב דמצאנו שגזרו תענית בבבל.

ע"י תוס' ד"ה אין, וע"י רא"ש סי' ט' בשם ראב"י, ר"ן (ה' ע"א) ד"ה קא

אתו, וע"י שבאר דין ת"צ בבבל לענין כ"ד ברכות והתערות גבורת ארי ד"ה אין, וע"י מנחת חינוך מצוה רפ"ד אות כ"ד ד"ה והנה הא. קרן אורה לקמן דף י"ב ע"ב ד"ה דא"ש, מרומי שדה ד"ה אין.

תענית הקבועה לצבור בבבל האם צריך כל יחיד לקבל בפניו.

ע"י טור ובית יוסף סי' תקס"ב סעי' י"ב, ובלח"מ פי"ג מתעניות הלכה י"א.

*

לן בתעניתו

אמר רב זעירא אמר רב הונא יחיד שקיבל עליו תענית אפילו אכל ושתה כל הלילה למחר הוא מתפלל תפילת תענית, לן בתעניתו אינו מתפלל תפילת תענית אמר רב יוסף מאי קסבר וכו'. אמר ליה אב"י לעולם קסבר רב הונא מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפילת תענית, ושאינו הכא דאיכא שעות דליליא דלא קביל עליה מעיקרא.

זו גירסת רש"י, ולפ"ז עיקר הנידון לענין אמירת עננו דתליא בקבלת תענית, אכן ע"י ברי"ף ג' ע"א וברא"ש סי' י"א ג"י ר"ח בסוגיא, וע"י רמב"ן במלחמות שם דלג"י הר"ח חידוש הסוגיא בצירוף ימים לתענית, דתלוי בקבלה ולא בעינוי.

בישוב קושיית תוס' ד"ה יחיד, אמאי נקט יחיד ולא ציבור.

ע"י קרבן נתנאל סי' י"א אות ז', ובגבורת ארי ד"ה יחיד, שתי עפ"י שי ר"ח דמירי בקבלת שני ימים כאחד דל"ש בציבור, ויל"ע ממאמר אסתר יוצומו עלי וגו' שלשת ימים לילה ויום" (אסתר ד' ט"ז). ועוד בישוב קושיית התוס', ע"י קרן אורה ושפת אמת בתוד"ה יחיד.

האם מצינו שמתפלל עננו ומותר לאכול. עננו בתפילת ערבית.

ע"י תוס' ד"ה לן, וע"י רש"י שבת דף כ"ד ע"א ד"ה ערבית ושם בתוס' ד"ה תעניות. בעל המאור (ג' ע"א), והרמב"ן במלחמות, וע"י השגות הראב"ד אות ב'. ר"ן (ר' ע"א) ד"ה ירושלמי. וע"י גבורת ארי ד"ה יחיד, ובשפת אמת ד"ה יחיד.

האם י"ב שעות דלילה חשיבי כ"יו"ב לתענית, כ"יב שעות דיום - ע"י גבורת ארי ד"ה מאי, וע"י רש"י ברש"י ד"ה וה"ג.

*

במה שימש משה

מר עוקבא איקלע לגינוק בעו מיניה וכו', במה שימש משה כל ז' ימי המילואים וכו', בחלוק לבן, רב כהנא מתני בחלוק לבן שאין לו אימרא. למה לא שאלו אודות שמיני למילואים.

ע"י ע"ז ל"ד ע"א תוד"ה במה, דורש לצין דרוש ג' ד"ה ואומר אני דאם נאמר שמיני, גבו"א ד"ה במה, רש"י ד"ה במה, חשק שלמה ד"ה במה, מרומי שדה ד"ה במה.

חלוק שאין לו אימרא - ע"י רש"י ד"ה בחלוק, אכן יעו"י רש"י ע"ז שם ד"ה אימרא.

קבלת תענית בלב

כ"ט אייר תשפ"א

י"א סוע"ב, אמר רב חסדא - י"ב
ע"א, ת"ר עד מתי אוכל ושותה.
רא"ש סי' י"ג.

אוצר המזב

אמר שמואל כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום לאו שמייה תענית, וכו', אימת מקביל ליה רב אמר במנחה ושמואל אמר בתפלת המנחה וכו'.

קבלת תענית בלב אי מהני. הרחוק בשעת תפילת המנחה.

עי **תוס' ע"ז** דף ל"ד ע"א ד"ה מתענין במעשה שבא לפני ר"ת, ועי **רא"ש סי' י"ג**, אכן יעוי **בריטב"א** ד"ה אמר רב חסדא בפיסקא "ומיהו שמעינן וכו'".

בישוב סתירת הרא"ש והמור ברין גמר בלבו איצ' להוציא בשפתיו.

האם חלוק צדקה מקרבנות לענין גמר בלבו. גדר נדרי תענית.

עי **רא"ש הנ"ל** שהסכים לדעת ר"ת בקבלה בלב, וכ"ה **בטור** או"ח סוס"י תקס"ג. אכן יעוי **ברא"ש שבועות** פ"ג סי' י"ד ובטור **יו"ד** סי' ר"י סעי' א' דאין נדר חל בלב, ועי **טור חו"מ** סי' ר"י סעי' ח' (י"ב) שהביא **מתשובת הרא"ש** (כלל י"ג סי' א') לענין צדקה.

עי **ב"ח** או"ח סי' תקס"ב אות ב' ד"ה ועוד תימה, ט"ז סי' תקס"ב ס"ק ח' **ק"נ** סי' י"ג אות ח'. **דרישה** חו"מ סי' ר"י ס"ק י"ב.

פ"ה מהלכות **תעניות** הלכה י"ג, ו**בהשגות הראב"ד** שם. ועי **ברא"ש** סי' י"ב ברירר השיטות ודברי הירושלמי שהביא, ועי **מגיד משנה** שם, **לחם משנה** שם, **ר"ן** ג' ע"א ד"ה גרסין, **ריטב"א** ד"ה אמר, ועי"ש בפיסקא ובכלל ובפיסקא והרמב"ם, ועי **בית הלוי** ח"א סי' מ"א. ובהא דבירושלמי משמע דאף בהתענה חצי יום ואכל אח"כ הוי תענית והרמב"ם הזכיר רק באכל בתחילת היום - עי **ראשון לציון**. ד"ה הלכתא בפיסקא "אלא".

תרי מימרי דרב חסדא דין אחד הם או שני דינים.

עי **ר"ן** (ג' ע"א) ד"ה גרסי עי **ר"ח** שגרס "רב חסדא לטעמיה", ועי **מרומי שדה** י"א ע"ב ד"ה ושאי, בפיסקא "אבל".

קדשו צום - קבלת תענית

אמר שמואל כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום לאו שמייה תענית [שנאמר קדשו צום, גי' ה"ף] וכו', אימת מקבל ליה רב אמר במנחה ושמואל אמר בתפלת המנחה וכו'.

קדשו צום - גדר הקבלה.

עי **ריטב"א** ד"ה אימת בפיסי ולכאורה, ועי **מרומי שדה** ד"ה ואי בפיסי ועדיין, שביאר בזה פלוגתא רב ושמואל.

פלוגתת הראשונים בזמן קבלת תענית לרב, א. בזמן מנחה, ב. אף כמה ימים קודם.

עי **ר"ן** ד"ה אימת, **ריטב"א** ד"ה אימת בפיסקא "ולכאורה", **הגהות אשר"י** סי' י"ג, ועי **קרבן נתנאל** אות י', **מרומי שדה** ד"ה ואי יתיב.

קבלת תענית שעות האם דוקא בתפילה.

עי **רא"ש** סי' י"ב, ועי **רמב"ן במלחמות** ג' ע"א, **ריטב"א** ד"ה אמר ר' חסדא בפיסקאות "ותימה", "ומיהו", "מיהו", "והרמב"ם", ועי **שפת אמת** י"א ע"ב ד"ה יחיד, ועי **בית הלוי** ח"א סי' מ"א אות ג'.

נוסח הקבלה.

עי **רא"ש** סי' י"ג פלוגתת **ר"ח** וה**שאלות** (שאלתא ס"ו), ועי **רמב"ם** פ"א מתעניות הלכה י' ובגירסת **המגיד משנה** שם, **ריטב"א** ד"ה אימת מקבלה.

ייסר - יאסר

ארי יוסף כוותיה דשמואל מסתברא דתיי במג"ת להן כל איניש דייתי עלוהי מקדמת דנא ייסר, מאי לאו ייסר עצמו בצלו, לא יאסר.

ביאור הגמ' - עי היטב ברש"י בסוגיין ועי **ר"ן** ד"ה אימת ועי **הגהות מהרי"א** **חבר** ד"ה מקדמת, ועי **תוס' ד"ה** יאסר ודבריהן צ"ב.

יד מקדמת דנא - להן כל איניש דייתי עלוהי מקדמת דנא ייסר. **מקדמת דנא**, בנדר קודם התקנה, או בנדר ככולל קודם שהגיע יום **מגילת תענית**. עי **רש"י** ד"ה כדכתיב, ובר"ח "כיצד וכו', **ר"ן** ג' ע"ב ד"ה אימת, ועי **גלין מהרש"א** ד"ה אם נדרו בשם כל בו.

לזה אדם תעניתו ופורע

אמר רב יהודא אמר רב לזה אדם תעניתו ופורע, כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי, וכי נדר קבל עליה דלא סגי דלא משלם, לצעורי נפשיה קביל עליה, אי מצוי, מצער נפשיה, אי לא מצוי, לא מצער נפשיה. איכא דאמרו וכי אמר לי פשיטא, לא יהא אלא נדר נדר מי לא מצוי בעי לשלומי למחר וליומא אחרנא.

ז"ל הר"ף (מירושלמי נדרים פ"ח ה"א) נדר להתענות ושכח ואכל כבר אבד תעניתו, רב אבא בשם רבנן דתמן והוא שאמר יום סתם, ומתענה יום אחר כדי לקיים נדרו הואיל ושכח ואכל ביום זה, הא אם אמר יום זה מתענה ומשלים.

לזה תעניתו ופורע - בקבל על עצמו יום סתם, או אף בקבל על עצמו יום זה, כדאשכחן בירושלמי לענן שכח ואכל.

ע"י **רא"ש** סי' ט"ז, ובר"ן (ר' צ"א) ד"ה ויש אומרים, וע"י **שער המלך** הלכות תעניות פ"א ריש הלכה י"ד. **קרן אורה** ד"ה לווה אדם.

מה בין לישנא קמא דשמואל ללישנא בתרא.

ע"י **רש"י** ד"ה לצעורי וע"י **בהגהות הב"ח** אות ג' ובהגהת **מהר"ב רנשבורג**, וע"י **שער המלך** הנ"ל סוף ד"ה שכח ואכל, **מראה כהן** ברש"י ד"ה לצעורי.

לזה אדם תעניתו, האם דוקא כשארנו איזה צער שקשה עליו להתענות היום.

ע"י **תוס' ד"ה דאי, רא"ש הנ"ל**, וע"י **בית יוסף** סי' תקס"ח סעי' ב' ד"ה ולחרי"ף, וע"י **שער המלך** הנ"ל ד"ה האמנם.

להצד דאף בסתם יכול ללות תעניתו ולפורע, מ"ש מהאומר לא איפטר מן העולם עד שאהיה נזיר שחל עליו נזירות מנתה.

מעשה חושב בשעה"מ שם אות ר"י.

י"ום זה"י האמור בירושלמי, האם בקבע יום מסוים או ביש לו קביעות להתענות ביום זה בכל שנה וכגון תענית יא"צ.

ע"י **רא"ש ור"ן הנ"ל**, ובשעה"מ הנ"ל ד"ה איך שיהיה, וע"י **מחנה אפרים** הלכות שבועות סי' י"ד ד"ה ועוד, והלכות נדרים סי' ט"ו מה שעמד בזה מהנודר שפגע בו יום מגי"ת.

קיבל על עצמו להתענות בה"ב, האם יכול ללות מיום כי זה ליום כי אחר.

ע"י **תרומת הדשן** סי' ער"ה, וע"י **ט"ז** או"ח סי' תקס"ח ס"ק א', ובשעה"מ הנ"ל ד"ה ודרך אגב.

בקבל על עצמו יום זה ושכח ואכל שאמרו בירושלמי דמתענה ומשלים, מאי אהני ל"י תעניתו והרי כבר אכל.

גדר תענית - איסור אכילה ב"יום"י, או בכל רגע ורגע.

ע"י **ריטב"א** ד"ה הביא רבינו. וע"י **חידושי הגר"ח** (סנטס) סי' ר' עמ' קי"ד.

*

מטעמת טעימה האם היא הפסק תענית, ע"י **רי"ף** די ע"א, **רא"ש** סי' ט"ו, וע"י **ריטב"א** ד"ה גרסינן, אי שאני תע"צ מתענית יחיד. וע"ע **בריטב"א** ד"ה הביא רבינו, בדין טעימה בבליעה, וע"י **ילקוט** שמואל אי י"ד רמז קי"ח ובז"ת **רענן** שם אות כ"ט, וע"י **כלי חמדה** עקב ח' יי אות ג', וע"י **ציונים** לברכות י"ד ע"א, ובמש"כ הרב **יחזקאל גיזנבורג** שליט"א בהמאיר ט', עמ' תע"ד.

א' סיון תשפ"א

י"ב ע"א, תנו רבנן עד מתי אוכל - ע"ב, מתני'.
רא"ש סי' ט"ז.

אוצר המזב

ומן אכילה לפני התענית

תנו רבנן עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר וכו', אמר אב"י לא שנו אלא שלא גמר סעודתו, אבל גמר סעודתו אינו אוכל, איתביה רבא גמר ועמד [ישן ועמד, גי' הר"ף] הרי זה אוכל התם כשלא סילק, איכא דאמרו אמר רבא לא שנו אלא כשלא ישן אבל ישן אינו אוכל, איתביה אב"י ישן ועמד הרי זה אוכל, התם כמתנמנם.

נדרם באמצע הסעודה האם הוי סילוק.

פלוגתת הראשונים כמאור תרי לישני דגמ?

ע"י **רא"ש** סי' י"ד ובדברי **הראב"ד** שהביא וע"י **ר"ן** (ג' צ"ב) ד"ה איכא דאמרו אמר רבא וכו' בשיטת הר"ף.

בתענית ציבור שאין אוכלין מבערב האם מפסיקין לפני השקיעה.

האם שייך "תוספת" לשאר תעניות חוץ מיה"ב.

ע"י **רא"ש הנ"ל**, ובר"ן (ג' צ"ב) ד"ה וכתב, וע"י **רמב"ם** פ"ג מהלכות תענית הלכה ג' שכי "כמו שעושין בצום כיפור", **ריטב"א** ד"ה כתב רבינו ובפיסקא "ואחר", וע"ע בפיסקא "ואפשר".

קבלה ותוספת לענן אכילה ושתיה או לכל העניינים.

מרומי שדה ד"ה אמר אב"י בפיסקא "ומש"כ, **הרחב דבר** פרשת אמור (כ"ג ל"ב אות א'), **העמק שאלה** סי' קס"ז.

*

חיישין שמא תענית ציבור קיבל עליו.

אמר רב יחיד שקיבל עליו תענית אסור בנעילת הסנדל חיישין שמא תענית ציבור קיבל עליו.

יחיד שקיבל תע"צ האם פוסק מבעוד יום.

ע"י **בעל המאור**, וברמב"ן במלחמות (ג' ע"א) **ריטב"א** ע"א ד"ה ת"ר מדאימתני, וע"י **גבורת ארי** ד"ה איקפד, **מרומי שדה** ד"ה יחיד, **העמק שאלה** סי' קנ"ח אות א'.

*

תענית חלום

יפה תענית לחלום כאש לנעורת, ואמר רב חסדא וכו' ביום ואמר רב יוסף ואפילו בשבת, מאי תקנתיה ליתבי תעניתא לתעניתא.

טעמא תענית חלום, ואמאי דוקא בו ביום - **ריטב"א** ד"ה רב יהושע, וע"י **רמב"ם** פ"א מתעניות הלכה י"ב.

תענית חלום כוה"ז ובשבת - ע"י **טור** או"ח סי' רפ"ח, וע"י **הגהות אשר"י** סי' ט"ז.

בתענית חלום בשבת האם צריך ליתב תענית לתעניתו - ע"י **ריטב"א** ואמרו אפילו בשבת, **מרומי שדה** ד"ה מאי תקנתיה.

*

פרסום תעניתו

רי יהושע בריה דרב אידי איקלע לבי רב אסי וכו' אי"ל בתענית קא יתיבנא וכו'.

צ"ב דאמור לפרסם שושב בתענית. ע"י **ב"י** סוסי תקס"ה בשם תשב"ץ, ובמג"א ס"ק ז' ט"ז ס"ק ב'.

*

איסור רחיצה ביום הכיפורים

אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל כגון תשעה באב ואבל אסור בין בחמין בין בצונן, כל שהוא משום תענוג כגון תענית ציבור בחמין אסור בצונן מותר וכו'. לימא מסייע ליה כל חיובי טבילות טובלין כדרךן בין במי באב בין ביוה"כ, במאי אילימא בחמין וכו', אלא לאו בצונן וחיובי טבילות אין איניש אחרינא לא וכו', לא נצרכה אלא לחמי טבריה וכו'.

האיך שייך לומר דרחיצת צונן אסורה ביוה"כ, והא הוא משום תענוג.

רחיצת איברים ביוה"כ מדאורייתא או מדרבנן.

איסור רחיצה ביוה"כ משום עינוי או משום שבתון.

עיי ר"ן יומא (א' ע"ב) ד"ה תנו רבנן, ב"ח סי' תרמ"ג אות א'. ועיי ביראים סי' תי"כ, ובמרומי שדה ד"ה אמר רפרם בפיסקא והנה. ויש לדון עוד עפ"י יסוד איסור רחיצה ביוה"כ המבואר ברמב"ם פ"א משביתת עשור הלכה ה', עיי קרן אורה נדרים עייט ע"ב ד"ה דאמרה בפיסקא ופסק, ועיי תורת זרעים תרומות פ"ו מ"א ד"ה הנה. ואפשר דהוא תלוי באופן הילפותא דשבת שבתון עיי רמב"ם שם, ועיי רש"י יומא ע"ד ע"א ד"ה שבתון באופ"א.

אם רחיצת חמין ביוה"כ המורה מרחיצת צונן, האיך התירו טבילה בחמין ביוה"כ במקום דאיכא צונן (לרבנן דר"ח סגה"כ).

קרן אורה ד"ה לא נצרכה, שפת אמת ד"ה טבילה.

לשיטת היראים הג"ל ברחיצת איברים, רחיצת כל גופו מפני הוזהמא האם מותרת ביוה"כ - שפת אמת ביצה י"ח ע"ב ד"ה ביוה"כ מאי.

אמר רב חסדא וכו' כעצרת מה עצרת אסור בעשיית מלאכה אף תענית אסור בעשיית מלאכה אי מה עצרת מאורתא אף תענית נמי מאורתא, אמר ר' יורא וכו' אמר קרא אספו זקנים וכו' מה אסיפת זקנים ביום אף צום נמי ביום.

צ"ב, הכשם דל"פנין "מצום" דאיסור מלאכה ביום נילף נמי לאיסור אכילה.

עיי היטב בתוס' ד"ה מה בקושייתם ובתרוצם, ובאור "צום" לשיטתם עיי רש"ש דהוא כהרד"ק מלכים א' כ"א ט' בשם אביו, ועיי קרן אורה בתוד"ה מה, מרומי שדה ד"ה מה.

ואימא מטיהרא אמר רב שישא וכו' מסייע ל"י לרב הונא. צ"ב בני הגמ' דלא מרתין על קושיית ואימא מטיהרא כלל. עיי ריטב"א ד"ה ופרכין, ועיי גירסת ר"ח כאן, ועיי מרומי שדה ברש"י ד"ה מסייע ליה.

אסיפת זקנים - אמר אביו מצפרא עד פלגא דיומא מעינינן במילי דמתא וכו'. מ"ט אין מעינינן במילי דמתא כתענית שבויה. עיי מגן אברהם סי' תקע"ו ס"ק י"ב, קרבן נתנאל סי' י"ח אות ח'.

קריאת התורה בתענית - ריבעא דיומא קרינן כספרא ואפטרטא. וברש"י ד"ה כפלגא וכו' קרו ויהל משה ומפטירין דרשו וכו'. צ"ב דבמני"ה (ל"א ע"א) מבואר דבתענית קורין בכרבות וקללות. עיי ריטב"א ד"ה ומדקא אמרינן, ועיי ברש"ש ובפורת יוסף, וחשק שלמה ברש"י ד"ה בפלגא.

ורביעית מתודים ומשתחיים

מכאן ואילך כענין רחמי שנאי וכו', ורביעית היום מתודים ומשתחיים לדי אלקהים.

האם מוכח מכאן דעיקר זמן כ"ד ברכות דתענית הוא במנחה.

עיי ר"ן (ד' ב') ד"ה ומדאמרינן ומש"כ בשם הר"ז הלוי, ועיי ריטב"א ד"ה מפלגה. ועיי קרן אורה ע"ב ד"ה אילימא.

טבילה בחמין

אילימא בחמין טבילה בחמין מי איכא שאובין נינהו.

לכא משכחת לה טבילה בחמין עיי הוספת מים חמין ומדאשכחן ביומא (ל"א ע"ב) גבי כה"ג זקן.

עיי שפ"א ד"ה טבילה בחמין, ועיי ב"אור הגר"א ליו"ד סי' ר"א ס"ק ככ"ה, ועיי הגהות מהר"ע"ב בתוד"ה טבילה.

עיי ברכות (כ"ב ע"א) דמקשי כדהכא "וכי יש טבילה בחמין", ויש לדקדק מ"ט ליתא שם לסיומא דמסיים הכא "שאובין נינהו" - חשק שלמה ד"ה טבילה בחמין. ועיי בברכה ותהלה לברכות כ"ב ע"ב בענין "טבילה בחמין".

טבילה בזמנה מצוה

רש"י ד"ה אלא לאו בצונן, וחיובי טבילות אין, משום דטבילה בזמנה מצוה שממחר לטחר עצמו.

בגדר טבילה בזמנה מצוה, ובבאור שימת הרמב"ם בזה.

שער המלך פ"ו מיסודי התורה ה"ו, ובקהלות יעקב יומא סי' כ"א, ועיי בציונים למסכת ביצה לר"ח ע"ב (ע"ב ל"ב).

מקוה בהמשכה תוסי ד"ה טבילה בחמין מי איכא. וכו' מדלא קאמר משכחת לה טבילה דכשירה בחמין כגון שהוחמו והומשכו לבריכה וכו', אלא שאמר בחמי טבריה יש להוכיח דכולו שאוב אפילו עיי המשכה לא מהניא טבילה וכו' - בשטות הראשונים בטוהרת מקוה עיי המשכה עיי ציונים לתמורה י"ב ע"ב.

ב' סיון תשפ"א
 י"ב ע"ב, מתני' - י"ג ע"א, ת"ש כשאמרו אסור במלאכה.
 ר"ן (ד' ע"ב) ד"ה ומדאמרינן.

גדרי איסור רחיצה בתענית ובאבל

ז' סיון תשפ"א

י"ג ע"א, ת"ש כשאמרו אסור במלאכה - ע"ב, צלותא דתעניתא. הריטב"א בסוגיין.

אוצר המזב

מלאכה בליל תשעה באב

רשיי ד"ה כשאמרו אסור במלאכה גבי תענית ציבור לא אמרו אלא כיום אבל בלילה מותר, מהכא משמע דבלילי תשעה באב מותר במלאכה ואין ביטול אלא כיום אבל אין מפרסמין הדבר.

איסור מלאכה בליל ט"ב.

עיי רש"י פסחים דף נ"ד ע"ב ד"ה בין השמשות דמבואר דליל ט"ב אסור במלאכה ולא כהמבואר ברשיי בסוגיין, ועיי מגן אברהם ס"י תקנ"ד ס"ק כ"ג בטעמא דאיסור מלאכה בליל ט"ב ובמאי חלוק מתע"צ.

מנודה בנעילת הסנדל

וכשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר וכו', וכן אתה מוצא במנודה ובאבל.

דין מנודה בנעילת הסנדל הוא איבעיא דלא איפשטא במו"ק ט"ו ע"ב, וצ"ב בכונת סוגיין.

עיי רש"י ד"ה לא אשאר, ובריטב"א ד"ה וכל שהוא, ועיי ר"ף (ד' ע"ב) שהביא מירושלמי, ובדעת הר"י פליגי הר"ן שם ד"ה ירושלמי והריטב"א ד"ה הביא רבינו. וצ"ע בזה מדברי הר"ף במו"ק ז' סוע"א דכל איבעיות דהתם דלא איפשטו לקולא, ועיי ברא"ש מו"ק פ"ג סי' ד' בשם הראב"ד, טוש"ע יו"ד סי' של"ד סעי' ב' ובב"י שם ד"ה ובנעילת הסנדל. ועיי במה שצויין בכבוד מועד קטן ט"ו ע"ב, בענין "מנודה בנעילת הסנדל".

אבל ברחיצת פניו ידיו ורגליו לרב חסדא

ובמאי עסקינן אילימא בחמין פניו ידיו ורגליו מי שרו והאמר רב ששת אבל אסור להושיט אצבעו בחמין וכו'.

קושיית הגמ' על דין "תעניצ" דרב חסדא, או על דין "אבל" דרב חסדא.

לרב חסדא, דאסר לאכל ברחיצת צונן, האם פניו ורגליו שרי.

עיי רש"י ד"ה וכן אתה מוצא, אכן התוס' ד"ה וכן פליגי, וכבר תמה שם הגרעק"א בגליון הש"ס כאן, ויותר מבואר בחי' הגרעק"א ד"ה אלא לאו. אמנם יעוי' בחי' הריטב"א ד"ה וכל שהוא, ועיי בגבורת ארי ד"ה ובמאי עסקינן, וברש"ש בתוד"ה וכן, שפת אמת ד"ה אלא לאו. חשק שלמה בתוד"ה וכן.

ע"ב, ימי אבל אביה - רש"י ד"ה כימי אבל אביה, אפילו אירע אכילות לאביה שמת בנו וכו', תיפוז"ל דאחיה הוא, ולמה נקט ימי אבל אביה - גבו"א ד"ה ביממ.

והאמר רב חסדא אבל אסור להושיט אצבעו בחמין צ"ב לשי' הריטב"א ודעימיה דל"ה אבל אסור אפי' ברחיצת פניו ידיו ורגליו בצונן, אמאי נקט הכא בחמין. קרן אורה ד"ה והאמר רש"ש ד"ה והאר"ח, שפ"א ע"א ד"ה אלא לאו.

זאת אומרת דרב חסדא

אמר רב חסדא זאת אומרת אבל אסור בתכבוסת כל שבעה, וברש"י ד"ה זאת אומרת מדמוקמינן לה בכיחול ופירכוס הי"ה לתכבוסת.

קושיית הגרעק"א (גליון הש"ס), למה הוצרך רב חסדא ללמוד איסור תכבוסת מכיחול ופירכוס, תיפוז"ל מברייתא דתכפוחו אב"הו.

עיי גליון הש"ס, ובחי' הגרעק"א ד"ה א"ר חסדא, ועיי מצפה איתן ברש"י ד"ה זאת אומרת, וברש"ש ד"ה אילימא בחמין, ועיי ברש"ש ברש"י ד"ה זאת אומרת, ועיי שפת אמת ד"ה ארי"ח ז"א, מראה כהן ברש"י ד"ה זאת אומרת.

צלותא דתעניתא

צלותא דתעניתא היכי מדכרינן, אדבריה רב יהודא רב יצחק בריה ודרש, יחיד שקיבל עליו תענית מתפלל של תענית, והיכן אומרה בין גואל לרופא, מתקין לה רב יצחק וכי יחיד קובע ברכה לעצמו, אלא אמר רב יצחק בשומע תפילה וכי.

יחיד בתענית ציבור, האם אומר עננו ככרחה בפניי.

עי **רא"ש** סי' י"ז ומשייך בשם **ראבי"ה**, ועיי' בפ"י הר"ח ד"ה ומותבין עליה.

המתענה בשבת (תענית חלום), היכן מזכיר עננו, בעבודה או לפני אלקי נצור.

שכח עננו היכן יזכר.

עי **ריטב"א** ד"ה אדבריה וד"ה כתב רבינו, ועי' **טור** סי' ר"כ סעי' ב' ובבית יוסף שם.

חתימה ביחיד

כשמתפלל עננו לפני אלקי נצור האם רשאי לחתום, או דמי' אמרינן דאין יחיד קובע ברכה לעצמו, ובסתירת דברי הטור בזה.

עי **תוס' ברכות** ל"א ע"ב ד"ה כל היושב שכתבו בשם **בה"ג** דהמתענה תענית חלום בשבת כשאומר עננו באלקי נצור חותם, ועיי' טעמו, והובא **בטור** סי' ר"כ סעי' ב'. אכן יעוי' **בטור** סי' תקס"ה סעי' ב' שהביא כן בשם יש אומרים וכתב דלא נהירא, ועי' משייך לישב **הב"ח** סי' תקס"ה אות ב' לבאר דברי הטור, ובט"ז ס"ק ב'.

יחיד שמתענה האם אומר "עננו" בלשון רבים, או "ענני" בלשון יחיד.

עי **בתשובות הרשב"א** ח"א סי' כ"ה, ועי' **דרכי משה** סי' תקס"ה ס"ק א' שהביאו וכתב כן גם לגבי אמירת "ביום צום תעניתנו", ועי' מה שתמה בזה **הט"ז** ס"ק א', ועי' **מג"א** ס"ק א'.

יחיד שאין מתענה בתענית צבור, האם אומר עננו.

עי **ב"ח** סי' תקס"ה אות א', ועי' **באור הלכה** סעיף א' ד"ה בין יחיד.

בהא דקיי"ל דאין תענית צבור בבבל, האם אומר שייך עננו בין גואל לרופא.

עי **רא"ש** סי' כ', ועי' **שלטי הגבורים** (ד' ע"א) אות ד'.

ענין אמירת עננו בערבית ושחרית.

עי **ב"אוצר הטוב** לעיל י"א ע"ב בענין "לך בתעניתנו".

צי"ב דהאי קרא לא נאמר במעשר אלא בהר עיבל, **רש"ש** מגילה באות מן המעשר כדאמר וזכחת שלמים ואכלת דכתיב גבי מעשר. צי"ב דהאי קרא לא נאמר במעשר אלא בהר עיבל, **רש"ש** מגילה ח' ע"א בתוד"ה אין.

עוברות ומניקות בתענית ציבור

תני דהא עוברות ומניקות מתענות בראשונות ואין מתענות באחרונות, ותניא אידך מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות, ותניא אידך אין מתענין לא בראשונות ולא באחרונות, אמר רב אשי נקוט אמצעייתא בידך וכי.

"אמצעייתא" - הברייתא האמצעית, או תענית האמצעית.

עי **רש"י** ד"ה נקוט, וכי"מ **ברי"ף** (ד' ע"ב), אכן יעוי' **ברמב"ם** פ"ג מתעניות הלכה ה', ובמגיד משנה, ולחם משנה שם, **ריטב"א** ד"ה תנא עוברות, ועיי' **בשלטי הגבורים** (ד' ע"ב) אות א' בשם הרמב"ם וצי"ב, ועי' **גבורת ארי** ד"ה נקוט, **קרן אורה** י"ג ע"ב ד"ה אלא שבאלו, ועי' **שפת אמת** ד"ה אמר רב אשי, ומה שדן שם בעוברות ומניקות האם מפסיקות לאכול מבעוד יום.

ח' סיון תשפ"א

י"ג ע"ב, צלותא דתעניתא - י"ד ע"א, מה אלו יתירות. **רא"ש** סי' י"ז.

אוצר הטוב

בין ג' ראשונות לג' אמצעיות

אין בין ג' ראשונות לג' אמצעיות, אלא שבאלו מותרין בעשיית מלאכה ובאלו אסורין בעשיית מלאכה וכו', תנא ושיר, מאי שיר דהאי שיר וכו'.

צי"ב, דהא איכא בייניהו הי עניינים.

גבורת ארי ד"ה אין בין, **קרן אורה** ד"ה אלא שבאלו, **רש"ש** ד"ה ומאי שיר.

כ"ד ברכות בג' שניות

ואי בעית אימא כאמצעייתא נמי לא מצלי כ"ד, ולא, והתניא אין בין ג' שניות לשבע אחרונות אלא וכו' הא לכ"ד ג' רש"ש ד"ה בפ"ק זה וזה שוין, וכ"ת תנא ושיר וכו'.

י"ד ע"א, אי משום תיבה לאו שיורא הוא משום דקא חשיב לה כאידך פירקא, השתא דאתית להכי עשרים וארבעה נמי לאו שיורא הוא דקתני לה כאידך פירקא.

בהכרעת הסוגיא אי מתפללין כ"ד בתעניות אמצעיות.

עי **רש"י** ד"ה דאלו מותרין, ועי' **ריטב"א** ד"ה ובענין עד סוף דבריו, ועי' **תוס' לקמן** ט"ו ע"ב ד"ה ואפילו.

ד' תוס' ד"ה מאי שיר וכו', זקשה דהא במגילה קאמר אין בין וכו', דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין ונדבות באות מן המעשר כדאמר וזכחת שלמים ואכלת דכתיב גבי מעשר. צי"ב דהאי קרא לא נאמר במעשר אלא בהר עיבל, **רש"ש** מגילה ח' ע"א בתוד"ה אין.

והרעותם בחצוצרות

במאי מתריעין רב יהודא אמר בשופרות, ורב יהודא בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר בעננו, קס"ד מאן דאמר בעננו לא אמר בשופרות וכו', והתניא אין פוחתין משבע תעניות על הציבור שבהן י"ח התרעות וסמין לדבר יריחו, ויריחו שופרות הוה וכו'.

רש"י ד"ה בשופרות - היו עושין ההתרעות, ולשון התרעה כמו תרועה, וכו', ואהכי מתריעין בשופרות כדכתיב (בהעלותך י"ח) ותקעתם בחצוצרות וגו'.

☞ **תרועה בתעניות, בשופרות כדמשמע בסוגיו, או בחצוצרות כדמשמע ברי"ה (כ"ז ע"א).**

☞ **פני מה נגזרו החצוצרות שששה משה.** (עי' רש"י בהעלותך י"ב).

ע"י **ר"ן** (ד' ע"ב) ד"ה גרסי', **ריטב"א** ד"ה מיהו איכא, **בעה"מ** והרמב"ן במלחמות ר"ה (ד' ע"א מדפי הר"ף), **הר"ן** ברי"ה שם ד"ה ומקום שיש חצוצרות. וע"י **רמב"ם** פ"א מתעניות ה"א, ד' ובמ"מ ולח"מ שם ה"ד. **מצפה** איתן ד"ה רב יהודא, וע"י **בעמק הנצי"ב** (ספרי בהעלותך ע"ב רל"ח) ד"ה תייל על הצר הצורר.

☞ **האם מריעין בגבולין בתפילת תענית על סדר הברכות.**

מרהיטת סוגיין משמע דיי"ח התרעות [שהן בתפילה] היינו בגבולין, אכן יעוי בר"מ פ"ד מתעניות הט"ו, ובלח"מ שם. וע"י **קר"א** ט"ז ע"ב ד"ה וכך הנהיג.

☞ **אמאי אין מריעין בתעניות בזה"ז.**

ריטב"א ד"ה מיהו איכא למידק, **מג"א** ריש סי' תקע"ו. וע"י **נתיב חיים** שם וע"י **קרנן נתנאל** פי"ג סי' כ"ה אות ל', וע"י **פמ"ג** א"א ריש סי' תקע"ו, ובמשבצות זהב סי' תקע"ה ס"ק ב'.

☞ **צ"ב** למה פירש רש"י דפ"ג"י אי שאני תעניות גשמים משאר צרות, ואמאי לא פירש רש"י כפשוטו דכו"ע מודים דלשון התרעה כולל גם שופרות ופ"ג"י אי כולל גם עננו בין בפתני לענין גשמים ובין בשאר מקומות (וע"י ריטב"א ד"ה והנכון - ד"ה ואוקימנא).

גבורת ארי ד"ה כי פליגי, **רש"ש** ברש"י ד"ה כי פליגי, **שפת אמת** ד"ה בשופרות. וע"י **בריטב"א** ד"ה ואמרינן קס"ד.

לגרמיה הוא דעבד - אמר ר' אבא וכו', רבי אמי דעבד לגרמיה הוא דעבד. ☞ **ביאר** לגרמיה הוא דעבד. ע"י **רש"י** ד"ה לגרמיה, והדברין צ"ב, ע"י **רש"ש** ברש"י ד"ה לגרמיה, וע"י **ריטב"א** ד"ה ואמרינן בגמ' ר' אמי וכו', וברש"י **ברכות** דף מ"ח ע"א ד"ה לגרמיה.

סדר תעניות בשאר פורעניות - בשני דרי יהודא נשיאה הוה צערא גזר י"ג תעניות וכו', א"ל רב אמי וכו', אלא הכי אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן לא שנו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו. ☞ **משמע** לכאורה דבשאר פורעניות ג"כ גזרין כסדר תעניות גשמים ג', ג', ז', וצ"ב דלקמן ר"פ ג' (י"ח ע"ב) מבואר דבשאר צרות מתריעין מיד. **ר"ן** ה' ע"א ד"ה ר' יהודא נשיא, **ריטב"א** (ע"ב) ד"ה ותניא נמי הכל, **שפת אמת** (ע"ב) ד"ה גזר.

עד אימתי מתענין על הגשמים - אמר רבביא אריו"ח לא שנו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו וכו', תניא כשאמרו ג' וכשאמרו ז' לא אמרו אלא לגשמים וכו' תנאי הוא וכו' רשבי"ג אומר וכו' אלא מפני שיצא זמנה של רביעה וכו'. ☞ **צ"ב** דבמתני' (י"ב ע"ב) מבואר דהיחידים חוזרין ומתענין עד שיצא נסן, א"מא זמן גשמים הוא, ואמאי אין מתענין אף הציבור עד שיענו. **ריטב"א** לעיל במתני' (י"ב ע"ב) ד"ה עברו אלו.

שמעתא דבני ננוה

שלחו ליה בני ננוה לרבי כגון אנן דאפילו בתקופת תמוז בעינן מיטרא חיבי נעביד וכו', כיחידים דמינן ובשומע תפילה או כרבים דמינן ובברכת השנים, שלח להו כיחידים דמיתו ובשומע תפילה, מיתבי אמר ר' יהודא אימתי [הוא סדר תעניות, רש"י] בזמן שהשנים כתיקונן וכו', אבל בזה"ז הכל לפי השנים וכו', והלכתא בשומע תפילה. והכי פסק **הרמב"ם** בפ"ב מהלכות תפילה הט"ז.

☞ **צ"ב**, דבפירוש המשניות כתב הרמב"ם דהכל לפי המקומות והזמנים.

☞ **האם** ה"לוקים בני מדינה שלמה מבני עיר אחת לדין שא"ה בימי תמוז.

שו"ת הרא"ש כלל ד' סי' י', **בית יוסף** סי' קי"ז סעי' א' ד"ה ומ"ש שהרא"ש. ובכסף משנה פ"ב מתפילה ה"ז, וע"י **קרן אורה** ד"ה שלחו.

וע"י **במנחת חינוך** מצוה רפ"ד אות כ"ד ד"ה והנה הא, בבאור הסברא דבני חו"ל כיחידים דמו.

☞ **לפירש"י** ד"אומתי" דרי יהודא אסדר תעניות קאי, מאי קושיא מכאן לענין שא"ה גשמים שאמר רבי.

☞ **אי** נימא דדין סדר תעניות תלוי בשאלה בברכת השנים כיון דקיי"ל דשוא"פ בשומע תפילה (ר"מ פ"ב מתפילה הלכה י"ז), האיך פסק הר"מ בהלכות תענית (פ"ג ה"י) דאף בשאר מקומות נוהגין סדר תעניות.

ע"י **לחם משנה** בהלכות תענית שם בסוף דבריו יומי"מ עיקר החילוק וכו', וע"י **שפת אמת** ד"ה מיתבי, וע"י **גבורת ארי** ד"ה מיתבי, ובקרן אורה ד"ה שלחו.

☞ וע"י **ב"ח** סי' קי"ז אות ה' ד"ה מיהו קבלתי, שכי דאין לשאלו גשמים שלא בזמן שתקנו חז"ל אמי בש"ת, אלא יבקשו בתעניות וסליחות, ע"ש.

תפילה על הפרנסה - כיחידים דמינן ובשומע תפילה או כרבים דמינן ובברכת השנים. ☞ **צ"ב** דבע"ז דף ה' ע"א משמע דיהודי רשאי לבקש על פרנסתו בברכת השנים ע"י **רש"י** ד"ה ובשומע תפילה, וצ"ע בכונתו. וע"י **ר"ן** (ה' ע"א) ד"ה שלחו, **ריטב"א** ד"ה ואמרינן מאי הוה עלה. וע"י **דרישה** סי' תקס"ו ס"ק א'.

ממעטין בארוסין ונשואין

י"ג סיון תשפ"א
 י"ד ע"ב, בשני מטין – סוף הפרק.
 רא"ש סי' כ"א, ר"ן (ה' ע"ב) ד"ה
 אבורנקי.

אוצר המזב

עברו אלו ולא נענו ממעטין במו"מ ובבנין ובנטיעה באירוסין ובנשואין.

מ"ש "עברו אלו" דאסור באירוסין, ואילו בתשעה באב אמרו דמותר לארם שמה יקדמונו אחר.

עי' תוס' מגילה דף ה' ע"ב ד"ה ממעטין (השני), ועי' ים של שלמה יבמות פ"ד סי' ל"ד, לחם משנה פ"ג מהלכות תעניות הלכה ח' ד"ה וממעטין באירוסין, קרבן נתנאל סי' כ"א אות ק', קרן אורה ד"ה ובבנין, שפת אמת ד"ה בבנין בפסקא עוד.

בפסחים נ"ד ע"ב מבואר, דאין בין תיב לתעי' אלא עשית מלאכה, ולכאורה איכא בינייהו עוד "אירוסין".

תעי' על הגשמים והזמן של "עברו אלו", האם גדרן ודיניהם שווים.

עי' היטב, בלחם משנה ה"ל. ועי' גליון הש"ס מגילה שם בתוד"ה ממעטין ה"ל, ועי' ברש"ש מגילה שם בתוד"ה ממעטין.

כ"ש לו אצטבא שפותח כדרכו, ביום שני או ב"שני פתחים".

עי' רש"י ד"ה פותח כדרכו, ועי' רמב"ם פ"ג מתעניות הלכה ז' ובלחם משנה שם, ועי' גבורת ארי ד"ה היו.

ממעטין במשא ומתן

עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן ובבנין ובנטיעה, תנא בבנין בנין של שמחה, נטיעה נטיעה של שמחה וכו'.

מקח וממכר האם דוקא של שמחה.

עי' תוס' מגילה (ה' ע"ב) ד"ה ממעטין, וצ"ב ממשיכ ביבמות (מ"ג ע"א) ד"ה מלישא, ועיין יש"ש יבמות פ"ד סי' ל"ד, ובקרוב נתנאל כאן סי' כ"א אות ר', ועי' לח"מ פ"ג מתעניות ה"ח ד"ה ממעטין במשא ובמתן, ועי' שפת אמת ד"ה בנין.

בנין של שמחה

תנא בבנין, בנין של שמחה וכו', איזהו בנין של שמחה זה הבונה בית התנות לבנו וכו'.

גדר בנין של שמחה, ודין הבונה בנין להרוחה.

ר"ן (ה' ע"ב) ד"ה אבורנקי, ברמב"ם פ"ג מתעניות ה"ח משיכ לבאר גדר בנין של שמחה ובמ"מ, ב"ח סי' תקע"ד ד'.

כותל רעוע של בית התנות האם מותר לבנותו.

עי' רא"ש סי' כ"א מה שדייק מדברי הירושלמי, אכן יעוי' בדברי הר"ן (ה' ע"ב) ד"ה אבורנקי, ועי' לחם משנה פ"ג מתעניות הלכה ח' ד"ה ובנטיעה, ועי' קרן אורה ד"ה ובבנין של שמחה.

אימתי שרי ליפול על פניו

אמר ר' אלעזר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא איכ נענה כיהושע בן נון.

טעמא דאין רשאי ליפול על פניו.

עי' רש"י ד"ה רשאי, וברא"ש סי' כ"א בשם הירושלמי, ועי' מהרש"א בח"א ד"ה אין.

ליפול על פניו ביהוד.

עי' רא"ש שם, ובר"ן (ה' ע"ב) ד"ה אמר ר' אלעזר, ועי' בהשגות הראב"ד פ"ה מתפלה הי"ד ובמ"מ שם. ועי' בעיני יעקב (נ"ח ע"ב) ד"ה א"כ, ועי' אי יש לדון בזה משום מראית העין, ועי' בסי' משנת משה ד"ה אין (השני).

ואמר ר' אלעזר לא הכל בקריעה ולא הכל בנפילה דכתיב וכו' ויהושע בן נון וכו' קרעו בגדיהם וכו'. צ"ב דלעיל קאמר דיהושע נענה בנפילה - מהרש"א בח"א בסוף דיבור ולא הכל, עיין יעקב (נ"ח ע"ב) ד"ה לא הכל.

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה

כפי ישרים תתהלל ובדברי צדיקים תתברך. ובכן צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלוו. צדיקים וישרים מאן עדיף.

עי' רש"י ד"ה ה"ג, אכן יעוי' ברשב"א (עין יעקב נ"ט ע"א), ועי' מהרש"א ד"ה ולא, ובקר"א ד"ה צדיקים.

פרק שני מלכיות זכרונות ושופרות בתענית

י"ד סיון תשס"ח
ט"ז ע"א, סדר תענית - מעשה
ריטב"א ד"ה ואלו הן, וד"ה והא דתנן.
אוצר המזב

ואומר לפניכם עשרים וארבע ברכות, וי"ח שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש ואלו הן זכרונות ושופרות וכו', ר' יהודא אומר לא היה צריך לומר זכרונות ושופרות אלא אומר תחתיהן רעב כי יהי בארץ דבר כי יהיה, אשר היה דבר די אל ירמיהו על דברי הבצורות.

ר"ה (לי"ב ע"א), ר' יוסי ברי יהודא אומר וכו', הרי הוא אומר והיו לכם לזכרון לפני אלקיכם [אני די אלקיכם], (בהעלותך י"ח), שאין תלמוד לומר אני די אלקיכם, ומה תלמוד לומר אני די אלקיכם, זה בנה אב לכל מקום שנאמר בו זכרונות יהיו מלכויות עמהם.

למ"ד דאמרינן בתעניות זכרונות ושופרות, האם אמרינן מלכויות נמי, ואמאי לא תני להו במתני.

עיי הטיב **רש"י** לקמן (י"ז ע"א) ד"ה ובשעת מלחמה, אכן יעוי' בתוספות יו"ט מייג ד"ה זכרונות, ובטורי אבן ר"ה לייב עייא ד"ה כ"ימ שנאמר, ועיי **רש"י** כאן ד"ה זכרונות מה שתמה בדברי התוי"ט, ועיי בערוך **לנר** ראש השנה שם ד"ה לכל מקום, ובשפת אמת כאן ד"ה זכרונות, ועיי בכלי יקר פרשת בהעלותך (י"ח).

ועיי בערוך **לנר** הנ"ל מני"ל דאמרינן מלכויות זכרונות ושופרות במלחמה, ועיי"ש עוד דברכת יגואל ישראלי היא מלכויות בתענית, [ועיי פי"ר אברהם בן הר"יא לתפילה בבאור יומביא גואלי בברכת אבות].

בסתירת פסקי הרמב"ם, דכפיה"מ פסק כר' יהודא, ואילו בפ"ד מהלכות תעניות ה"ה מנה בין ברכות תענית לזכרונות ושופרות.
ריטב"א ד"ה והא דתנן ר' יהודא אומר וכו'.

זכרונות ושופרות לר' יהודא בתעניות של שאר צרות.
ריטב"א שם בפסקא ואפילו. ועיי ר"ן ד"ה ויש שלמדו, ועיי **קנן אורה** לקמן ט"ז עייב ד"ה ר' יהודא, אלא דשיטת הרמב"ם דבלא"ה אין סדר ברכות הללו בתעניות של שאר צרות עיי ב"י סוסיי תקעי"ט.

זכרונות ותעניות האם הוו דומיא דזכרונות דר"ה.
האם ניתן להזכיר זכרונות ושופרות של פורענות בתעניות.

עיי **רש"י** ד"ה זכרונות ושופרות, ועיי **רמב"ם** בפירוש המשניות כאן, ועיי **רמב"ם** פ"ד מתעניות ה"ה, ועיי **ריטב"א** ד"ה ואלו הן זכרונות. ובגבורת ארי ד"ה ואלו הן.

עיי בגליון הש"ס כאן, מצפה איתן רש"י ד"ה ובקבלה, ובמהר"ץ חיות ברש"י ד"ה דברי קבלה ובמה שהביא ממחזור ויטרי, ועיי תפארת ישראל כאן בבעז אות א'.

עננו בז' תעניות אחרונות

ואומר לפניכם עשרים וארבע ברכות י"ח שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש ואלו הן וכו'.
למה לא הזכרה ברכת עננו. פלוגתת הראשונים, האם כולל עננו באחת מהברכות, והיכן. האם שש ברכות שמוסיף הן במקום ברכת עננו. עיי ר"ן (י"א ע"א) ד"ה ויש, **ריטב"א** ד"ה ויש אומרים כי מה שמאריך וכו', ועיי מראה כהן לקמן ט"ז עייב בתוד"ה מאי שביעית.

מי שענה את אברהם בהר המוריה

מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה וכו'.
במה עננה אברהם בהר המוריה, אדרבא הרי רצה להעלות את יצחק לעולה.
עיי הטיב בר"ן (י"א ע"א) בסוד"ה ויש שמתמיהין בתו"ד בבאור הירושלמי, ועיי מהרש"א בח"א ד"ה ומוסיף. ועיי להעיר להורות ולהשכיל חייב עמי כייב ועמי כ"ה.

תפילה לעני כי יעטוף - עיי מהרש"א ד"ה בא"י מרחם על הארץ, דאע"פ דביתו ריקם הוא מתנאי שי"ץ דתענית, מ"מ צריך שיהי לו במה להתעטף, ודלא כר"י בר אלעי בנדרים מ"ט עייב דלא אתי לתענית דגור רשביג.

מעשה בימי רבי חלפתא

תפילת תענית בהר הבית ובגבולין

מעשה בימי רבי חלפתא ורי חנניא בן תרדיון שעבר אחד לפני התיבה וגמר את הברכה כולה [ולא] ענו אחריו אמן, תקעו הכהנים תקעו, מי שענה את אברהם וכו', וכשבא דבר אצל חכמים אמרו לא היינו נוהגים כן אלא בשער מזרח ובהר הבית.

שימות הראשונים בכאור מעשה דרי חלפתא ורי חנניא בן תרדיון.

א. שיטת רש"י, בעניית בשכמל"ז בגבולין, ועיי מה שהקשה בזה הר"ן (ו' ע"ב) ד"ה מעשה, **ריטב"א** בפיסקא ורש"י ז"ל, ועיי **גבורת ארי** ד"ה וגמר. ועיי **ברש"ש** ברש"י ד"ה אלא בשער.

ב. שיטת הרמב"ם, תקיעות על פדר הברכות בגבולין, עיי **רמב"ם** פ"ד מהלכות תענית הלכה י"ד, ט"ו, ובמגיד **משנה ולחם משנה** שם, ועיי **ר"ן הנ"ל**, ו**ריטב"א** בפיסקא ובפירוש טעותם.

ג. שיטת הר"ן, באמירת "מי שענה" אחר התימת הברכה, עיי **ר"ן הנ"ל**, ועיי **ריטב"א** בפיסקא ולאחד מרבתי ובפיסקא מטעם ההפרש, שביאר כעייזי בבי אופנים, ועיי בגבורת **ארי** שם בפיסקא ועוד.

ד. בתקיעה בשופרות ובהצוצרות בגבולין, עיי **ריטב"א** בפיסקא ואחרים פירשו ועיין עוד **בציונים** לעיל י"ד ע"א.

ועיי מה שנו"נ בשיטות הראשונים הנ"ל **בתוס' יום טוב** מ"ה ד"ה לא היינו, ו**ברש"ש** ד"ה לא היינו, ועיי **קרן אורה** ט"ז ע"ב ד"ה וכך הנהיג, **שפת אמת** ד"ה ולא ענו.

מ"ו סיון תשפ"א

ט"ו סוע"א, מעשה - ע"ב גמ'.
ר"ן (ו' ע"ב), ד"ה מעשה.

אוצר הטוב

תקעו הכהנים

תקעו הכהנים תקעו, הריעו בני אהרן הריעו.

תקיעה אי הוי ככהנים בדוקא. על הקרבן ובתעניות.

עיי **חינוך** מצוה שפ"ד ו"ונוהגת - מצוה זו וכו"ו. ועיי **בר"מ** ריש פ"א מתענית ובפ"ד הי"ד שסתם, ובהלכה ט"ו בתקיעות תענית בשער המזרח הזכיר בני אהרן. ובמנחת **חינוך** שם אות ז'.

האם בעלי מומין כשרים לתקיעת הצוצרות.

עיי **מנחת חינוך** מצוה שפ"ד אות ב' ד"ה ואינו, ובאות ה'.

*

אנשי משמר

מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים.

עיי **רש"י** ד"ה אנשי [מעמד], אחד

כהנים ולויים וישראלים וכו', ומשמע לפי"ז דאנהו קאי הא דמותרין לשתות בלילות אבל לא בימים.

צ"ב מני"ל לרש"י דלויים וישראלים שבאנשי מעמד אסורין בשתוי יין.

גבורת ארי ד"ה אנשי משמר.

*

תספורת ביום ה'

אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין מלספר ולכבס ובחמישי מותרין וכו'. וברש"י ד"ה ובחמישי וכו', דרך רוב בנייא להסתפר בחמישי ולא בערב שבת מפני הטורח.

צ"ב במשי"כ הפוסקים דאין לקוין הצפרנים ביום ה'.

גליון מהרש"א ברש"י ד"ה ובחמישי, ועיי אליה **רבא** סי' ר"ס ס"ק ה'.

*

תעניות שניות בחמישי

אין גזרין תענית על הציבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע השערים אלא שלש תעניות הראשונות בה"כ, ושלש שניות בה"ה, ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא שניות ולא אחרונות.

צ"ב בשי' הרמב"ם דפסק כר' יוסי (פ"ג מתעניות ה"ג).

ריטב"א ד"ה ר' יוסי, ועיי **מגיד משנה** פ"א מתעניות ה"ה, ו**בלחם משנה** שם.

*

שלא להפקיע השערים - עיי לעיל י' ע"א (עמ' י"ז) **ב"אוצר הטוב** בענין, "אין גוזרים תענית בתחילה בחמישי".

*

ראש חודש איקרי מועד

אין גזרין תענית על הציבור בראשי חודשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו וכו', ו**ברש"י**, בראשי חודשים דאיקרי מועד, ואם התחילו וכו', דאע"ג דאיקרי מועד לא כתיב ביה משתה ושמחה.

בגדר חובת סעודה ב"ה. כפורים דכתיב ביה משתה אמאי אם התחילו מתענין.

עיי **רש"ש** ברש"י ד"ה ואם התחילו. **טור** סי' תי"ט וב"ב"י וב"ח שם. ועיי ביצה ט"ז ע"א בהגהות **מהר"ב** **רנשבורג** אות א'.

ויבא עד חברון - תפילה על קברי אבות

למה יוצאין לבית הקברות וכו', חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כמתים, וחד אמר כדי שיבקשו עלינו מתים רחמים, מאי בינייהו, איכא בינייהו קברי עכו"ם.

❧ "כדי שיבקשו רחמים", וכן מצינו בכלל שהלך להשתטח על קברי אבות, וצ"ב הלא המתים אינם יודעים מאומה (קהלת ט').

עיי **תוס' סוטה** ל"ד ע"ב ד"ה אבותי, ובהערת הגר"פ שם על הגליון, ועיי **בעיון יעקב** סוטה (ל"ה ע"ב) ד"ה ונשתתח.

❧ **משמעות** סוגיין דיכול לבקש מהמתים שיתפללו בעדו, מו"מ בזה מענין דורש אל המתים, ובגדר תפילה בקברי אבות.

עיי **באר היטב** או"ח סי' תקפ"א בשם מהרי"ל, ובב"ח יו"ד סוסי רי"ז אות נ"א ד"ה מי שנדר, בשם **רבי חיים פלטיאל**, ועיי **חיי אדם** כלל קל"ח סעי' ה'.

*

❧ **בדן תפילה בבית הקברות משום לעג לרש.**

עיי **ריטב"א** ד"ה הא דאמרינן למה מתכסין, ועיי סוגיא דגמ' **ברכות י"ח ע"א**, ודו"ק בלשון **השו"ע** סי' תקע"ט סעי' ג', ועיי בהגהות **הרמ"א** סי' תקפ"א סעי' ד', ובמ"ב שם ס"ק כ"ז. ובסי' **תקנ"ט** סעי' י' ובמ"ב ס"ק מ"ח.

*

❧ **קברי ישראל האם עדיפי לכו"פ.**

עיי **רש"י** ד"ה קברי עכו"ם, אך יעוי' **בריטב"א** ד"ה מאי בינייהו מה שצידד לדעת מ"ד "חשובין לפניך כמתים".

*

❧ **הוצאת ס"ת לבית הקברות.**

עיי **ר"ן** (ה' ע"ב, בסוף העמוד) ד"ה ודאמרי' למה, ועיי **נודע ביהודא** או"ח תנינא סי' ק"ט, **חשק שלמה** ד"ה למה.

*

יר מבי כנישתא לבי כנישתא - איכא בינייהו דגלי מבי כנישתא לבי כנישתא, עיי **נדרים** מ"ט ע"ב י"ר יהודא לא אתי **לבי תעניתא** וכו', עיי"ש.

*

למה?

ולמה מתכסין בשקים, למה יוצאין לבית הקברות.

❧ היכן השמיענו דמתכסין בשקים ויוצאין לבית הקברות, שמקשה "למה".

עיי **רש"י** ד"ה ולמה מתכסין, ועיי **מהר"ץ חיות** ד"ה למה, אך יעוי' **בר"ן** (ה' ע"ב) ד"ה ולמה, ועיי **במהרש"א** ד"ה מתכסין שעמד בדברי רש"י והר"ן ממקראות רבים שמבואר ענין "שק ואפרי".

אהוב מהר המור - הר המוריה

מאי הר המוריה, פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חנינא, חד אמר הר שיצא ממנו הוראה לישראל, וחד אמר הר שיצא ממנו מורא לעובדי כוכבים.

❧ הר המוריה מקום המקדש, או הר סיני.

❧ מי שנענה לאברהם אבינו בהר המוריה - יש לעיין דמשמע דהר המוריה היינו מקום המקדש, ובקרא משמע דהעקידה לא היתה במקום ישוב, וירושלים הלא כבר היתה ממלכותו של מלכי צדק.

עיי **רש"י** ד"ה מורא, ו**בתוס'** ד"ה הר, ועיי **רמב"ם** פ"ה מבחי"ב ה"א, ובפיוט דק"ק תימן בשעת החופה הנוסח "אהוב מהר המור נתן לי מורשה", ועיי **תוס' רי"ד** ד"ה מאי הר המוריה, ועיי **מהרש"א** ד"ה מאי הר המוריה, ועיי בשו"ת **חתם סופר** יו"ד סי' רל"ה ד"ה דברי הי"מ (הגהות מהרש"ם), ועיי **במדרש תהלים** (באבר) ס"ח אות ט' "וסיני מהיכן בא אמר ר' יוסי מהר המוריה נתלש וכו'", עיי"ש.

ט"ז סיון תשפ"א
ט"ז ע"ב, גמ' - ט"ז ע"א, הזקן
שבהן.

אוצר המזב

מפני הבושה

וכל אחד ואחד נתן בראשו, נשיא ואב כ"ד נמי נשקלו אינהו ונינהו בראשיהו, מ"ש דשקיל איניש אחרינא ומנה להו, אמר רבי אבא דמן קסרי אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים.

❧ **מתבייש מאחרים בושתו גדולה, או מתבייש מעצמו בושתו גדולה.**

עיי **רש"י** ד"ה למתבייש, ועיי מה שהקשה בדבריו **המהרש"א**, ועיי **ר"ן** (ה' ע"ב) ד"ה מתבייש, ועיי **יפה עינים** ד"ה וכאוי"א מה שהביא מירושלמי, ועיי **קרון אורה** ד"ה אינו נדמה. ועיי **מצפה איתן** ברש"י ד"ה למתבייש מאחרים, ומה שדן שם מסוגיא דבי"ק פ"ו ע"ב במבייש את הערום. ועיי **מצפה איתן** ב"ק שם, ועיי **ב"ח** חו"מ סי' ת"כ אות כ"ד סוד"ה ומ"ש ור"כ.

דין בן נח בהשבת גולה

י"ט סיון תשפ"א

ט"ז ע"א, הזקן שבהן - ע"ב, במה דברים אמורים בגבולין.

אוצר המוב

מאי מן החמם אשר ככפיהם, אמר שמואל אפילו גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו.

אמאי הוצרכו לקעקע הבירה, והא משום תקנת השבים סגי בתשלום דמי.

הרוצה לעשות תשובה מעליתא, האם סגי ליה בתשלום דמי כתקנת השבים.

עיי **שפת אמת** ד"ה אפי' גזל משי"כ לדון עיי' **הרי"ף** בסוגיין. ויש לדון עוד האם שייך תקנת השבים בחמסן עיי' **ב"ח** כאן אות א' וכ"כ **הכותב** בעין יעקב (ס"א ע"ב). ועוד יש לדון בעיקר השבה דבן נח, אם שייך בה חזרת ממון ולא גוף החפץ, ועיי' **חתם סופר** גיטין נ"ה ע"א ד"ה ועל המריש, עיי' **הרמב"ן במלחמות ועיין בסמוך**.

דין השבה בבן נח. קים ליה בדרכה מיניה בבן נח.

עיי **סוגיא דערובין** דף ס"ב ע"ב דבן נח שגזל לא ניתן להשבון, ועיי' **ברש"י** ד"ה לא ניתן להשבון, ובתוס' ד"ה בן נח, ועיי' **אור שמח** פ"ט מהלכות מלכים הלכה ט'.

ועוד יש לדון אף אי אמרינן קלבי"מ בבן נח, בגונא דליכא עדים אם נהרג ע"פ עצמו עיי' **אור שמח** שם ד"ה והנה, ועפ"ז יש לדון בדין ננוה.

עיי **רש"י** ד"ה אם אין וכו', ובעץ יוסף (ס"א ע"א) ד"ה אם אין. ועיי' **בירושלמי** בפרקין ה"א (ט' ע"א) "חוצפא נצח לכשירא", ובסנהדרין ק"ה ע"א בענין בלעם, "חוצפא אפי' כלפי שמיא מהני וכו'".

ויקראו אל אלקים בחזקה - ויקראו אל אלקים בחזקה, מאי אמור, אמרו לפני רבש"ע, עלוב ושאינו עלוב צדיק ורשע מי נדחה מפני מי. "בחזקה", טענת נצוה, או טענה נצחה. עיי' **רש"י** ד"ה מי נדחה, ועיי' **יעקב בחידושי"ן** (ס"א ע"א), ובמהרש"א ד"ה צדיק.

*

טובל ושרץ בידו

אדם שיש בידו עכירה ומתודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה לאדם שתופס שרץ בידו שאפי' טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה וכו'. **לשון הרמב"ם** (פ"ב מתשובה ה"ג) - כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו.

צ"ב בדעת הרמב"ם דאם לא גמר לעזוב אינו תשובה כלל, ואפי' טובל לא הוי.

עיי **יד הקטנה** פ"ב מתשובה במנחת עני אות ד' ד"ה וממש, ואות ז'. ועוד יתבאר כל הענין בשיעור **מרון ראש הישיבה** שלטי"א

גזל מאנשים רבים והחזיר לא' האם הוי טובל ושרץ בידו גם כלפי מי שהחזיר לו - **מנחת חינוך** מצוה שס"ד אות ל"ב ד"ה ואם.

*

תנאי שליח ציבור

רי יהודא אומר מטופל, ואין לו, ויש לו יגיעה בשדה וביתו ריקם ופרקו נאה ושפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב וכו'.

תנאים הללו אם הם ככל ש"ן או דוקא בש"ן דתעניות.

לשון השו"ע סי' תקע"ט סעי' א' ו'ומעמידים ש"ן הראוי להתפלל בתעניות אלו וכו' אכן יעוי' בס"י נ"ג סעי' ד', ובבאר **היטב** סי' נ"ג ס"ק ז', ובמ"ב שם. ועיי' בהגהות הג"מ **רבי יח"ל מייזליש** ד"ה ת"ר עמדו בתפילה.

ביתו ריקם - עייב, היינו מטופל ואין לו היינו ביתו ריקם, אמר רב חסדא זהו שבתו ריקם מן העבירה. באור ביתו ריקם מן העבירה. - עיי' **רש"י** ד"ה ביתו ריקם דהיינו מגזל, אכן יעוי' ברמב"ם פ"ד מתעניות הי"ד שכתב שלא יהי' בבניו ובקרוביו בעל עבירה. ובבאר הדברים עיי' **ב"י** סי' תקע"ט סעי' א' ד"ה ומייש רבינו והרמב"ם הוסיף, **תוס' יו"ט** מ"ב ד"ה ביתו, **גבורת ארי** (ט"ז ע"ב) ד"ה זה.

*

בגואל ישראל מאריך

הני שש שבע הויין, כדתנן על השביעית הוא אומר ברוך מרחם על הארץ, אמר רב נחמן בר יצחק מאי שביעית שביעית לארובה כדתניא בגואל ישראל מאריך וכו'.

מ"ט מאריכין בגואל ישראל דוקא. מ"ט תקנו ברכת גואל ישראל, והא כבר נקבעה ברכת את צמח דוד.

עיי' **ר"ן** (ו' ע"א) במתני' ד"ה על הראשונה, ובחידושי אנשי שם שם אות א', ועיי' **ריטב"א** ריש פירקין בפיסקא ו"וש אומרים כי מה שמאריך וכו'". ובהא דמזכירין ענו ושש ברכות דתענית בין גואל לרופא עיי' **פרישה** סי' תקס"ו ס"ק א'.

לפי שאין עונין אמן במקדש

במה דברים אמורים בגבולין, אבל במקדש אינו כן, לפי שאין עונין אמן במקדש. ומנין שאין עונין אמן במקדש, שנאמר קומו ברכו את די אלקיכם מן העולם ועד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה, יכול על כל ברכות כולן לא תהא אלא תהלה אחת, תי"ל ומרומם על כל ברכה ותהלה, על כל ברכה תן לו תהלה.

ואלא במקדש מה הוא אומר, ברוך די אלקי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל, והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וכו'.

עיי **רע"ב** כאן מ"ה ד"ה אלא בשערי מזרח, דהא דאמרו לא היינו נוהגין כן [לענות בשכמל"ו] אלא בשערי מזרח ובהר הבית, הוא משום דבמקדש מזכירין שם המפורש, ועייכ עונין בשכמל"ו ולא אמן.

הזכרת שם המפורש בעזרת נשים ובהר הבית.

עיי **יומא** דף ס"ט ריש ע"ב בענין עזרא, ועיי **תוס'** ר"ד יומא דף ע"ג ע"א ד"ה ומברך, לענין ברכות כהן גדול בשעת קה"ת דיוה"כ שהיו בעזרת נשים, ועיי **רש"י** לעיל דף ט"ו ע"ב ברש"י ד"ה אלא בשער, ועיי **אפיקי ים** ח"ב סי' ג' ד"ה והרה"ג, ובקונטרס אחרון לסימן ג'.

הזכרת שם המפורש במקדש בברכת כהנים או בכל הברכות.

עיי **מהרש"א** סוטה דף מ' ע"ב ד"ה מנין, ועיי **צל"ח** ברכות דף ס"ג ע"א ד"ה כל חותמך, (אכן יעוי ברש"י יומא דף ס"ט ע"ב ד"ה רב גידל), ועיי בהגהות הגאון **רא"מ הורביץ** ברכות ס"ג ע"א ד"ה כ"כ למה. ועיי **ברשב"א** שלהי ברכות (דף ס"ג ע"א) בהא דאין עונין אמן במקדש אם הוא רק בברכת כהנים או בכל הברכות, ויש לדון ע"פ הני"ל.

האם בכל הזכרת שם במקדש היו אומרים בשכמל"ו, או דנברכות היו עונין כן רק בסוף הברכה.

עיי **תוס'** סוטה דף מ' ע"ב ד"ה וכל, מה שדנו לענין הפסק בברכת כהנים עיי בשכמל"ו, ועיי **פי' הרא"ש** לתמיד פ"ז מ"ב (ל"ג ע"ב) ד"ה וברכו, ובתוספות **יום טוב** סוטה פ"ז מ"ו ד"ה ובמקדש.

שיטת הרמב"ם, באופן עניית הציבור במקדש.

ענין אין עונין אמן במקדש דסוגיין, הובא בגמ' סוטה מ' ע"ב לענין ברכת כהנים, ועיי **רמב"ם** פ"ד מתעניות ה"טו שהביא סוגיין להלכה, אכן צ"ב דפרק י"ד מהלכות **תפילה** ה"ט כתב דאחר ברכת כהנים עונין "וברוך די אלקי ישראל מן העולם". עיי **באר שבע** סוטה שם ד"ה קומו, **מהר"ץ חיות** כאן ד"ה אין עונין.

אין עונין אמן במקדש אם הוא מתקנת עזרא, והאיך נהגו בבית ראשון.

עיי היטב **רש"י** ד"ה מנין שאין עונין אמן, ועיי **רש"י יומא** דף ס"ט ע"ב ד"ה ויברך עזרא, אכן יעוי שם **בתוס'** ישנים ד"ה ברוך.

דוד ושלמה באחרונה – מכדי יונה בתר דוד ושלמה הוה וכו', **אמאי לא** מקשה הכי על אליהו נמי, שהרי אף הוא היה בתר דוד ושלמה. **מהרש"א** ח"א ד"ה מכדי יונה.

כ' סיון תשפ"א

ט"ז ע"ב, במה דברים אמורים בגבולין – י"ז ע"א, שלש תעניות הראשונות.
ריטב"א (לעיל במתני' ט"ו ע"ב) ד"ה ועוד נחלקו.

אוצר המזב

תקעו בני אהרן, הריעו בני אהרן

תקעו בני אהרן תקעו וכו', הריעו בני אהרן הריעו, וכן בכל ברכה וברכה, כאחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו וכו'.

שיטות הראשונים בתקיעות דתעניות, אם תוקעין ומריעין ותוקעין בכל ברכה, או כאחת תוקעין ובאחת מריעין.

עיי **רש"י** ד"ה כשמריעין, ועיי **רמב"ם** פ"ד מתעניות הלכה י"ז, ובהשגות **הראב"ד** שם, ועיי **ש"כ** **בלחם משנה**, ועיי **ריטב"א** לעיל ט"ו ע"א ד"ה ועוד נחלקו. אכן יעוי לעיל י"ד ע"א **ברש"י** ד"ה בשופרות, ובתוס' שם ד"ה ובהן, ועיי **מצפה איתן** כאן ד"ה על הראשונות, ובשפת אמת ד"ה והן.

עולם הבא בעולם הזה – במקדש מהו אומר ברוך די אלקי ישראל מן העולם ועד העולם, **בטעם** אופן התימה זה. עיי **רש"י** ברכות ס"ג ע"א ד"ה ויברכו שם כבודך.

ברייתות דעניית בשכמל"ו במקדש

במה דברים אמורים בגבולין וכו', עד סוף הברייתא. ואית דאמרי כדתניא אומר לפניהן עשרים וארבע ברכות וכו', ת"ר על הראשונות הוא אומר.

כבאור ההילוך לדינא בין הברייתות.

מהו שכתב ושנה (בסוף העמוד) "ת"ר על הראשונות, וכו'".

חשק שלמה ד"ה וכן הנהיג.

כהנים בשתיית יין

מכאן אמרו כל כהן שמכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו ויודע שכתו אבותיו קבועין לשם שאסור לשתות יין כל אותו היום וכו' אינו מכיר משמרתו וכו', אסור לשתות יין כל השנה. רבי אומר אומר אני אסור לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו. אמר אביי כמאן שתו האינדנא כהני חמרא, כרבי.

ביאר "תקנתו קלקלתו".

רבי דאמר אסור לשתות לעולם, במכיר משמרתו, או על שאינו מכיר.

עי' **רש"י** ד"ה רבי אומר, וכן הוא שיטת **הראב"ד** בהשגות פ"א מהלכות **ביאת מקדש** הלכה ז', ועי' **ריטב"א** ד"ה מכאן אמרו, אכן יעויש בשיטת **הרמב"ם**, ועי' **מהרש"א** בח"א ד"ה רבי אומר, וברש"ש ד"ה רבי. ועי' **אבי עזרי** בפ"א מביאמ"ק ה"ו (תניא) ד"ה ונראה.

פדר עבודת המשמרות לעתיד לבא [ובזה תלוי הנדון דלעיל].

עי' **רש"י וראב"ד** הניל, ועי' **ברש"י סנהדרין** דף כ"ב ע"ב ד"ה רבי אומר, ועייש היטב בד"ה ומה אעשה, ועי' **ריטב"א** ד"ה רבי אומר, אכן יעויש בפ"א **הר"ח** כאן (בסוף העמוד). ועי' **מהר"י קורקוס** פ"א מביאת מקדש ה"ז.

לשי רש"י צ"ב, אמאי הוצרכה הנמי להוכיח בריש ע"ב דרבנן אסרי לכהנים לשתות יין בזה"ז, מדקוקא דרבי.

לשיטת הרמב"ם, פלוגתא דרבי ורבנן, בזה"ז או בזמן המקדש.

עי' **כסף משנה** שם, אכן יעויש במאירי ד"ה ומעתה, ובקרבן אורה ד"ה מכאן אמרו, ובשפת אמת ד"ה מכאן אמרו, ובערוך לנו סנהדרין כ"ב ע"ב ד"ה מכלל. ועי' היטב בריטב"א ד"ה רבי אומר בסוף פסקא אבל.

ועייש בקר"א דבזה"ז פלוגתא דשתיית יין היא רק בירושלים דכהנים שבה מצויים לעבודה, אכן יעויש בפ"א הרגמ"ה ד"ה אסור לשתות יין, ועי' בהדרן שבסוף הקונטרס.

כ"א סיון תשפ"א
י"ז ע"א, תנא יש מחליפין - אי הכי אפי' האינדנא נמי.
מאירי ד"ה ומעתה.

אוצר השוב

מהרה יבנה המקדש - רש"י ד"ה רבי אומר וכו' ולשמה יבנה לא חיישנן. מ"ש מיום הגף ומכיצה שנוצרה ביו"ט, דאסור שמה יבנה המקדש. עי' מהר"י קורקוס פ"א מביאת מקדש הלכה ז', גבורת ארי ד"ה שתקנתו.

*

הערות באיסור שתיית יין דכהנים
שתייה בתוך הפעודה שאינה משמרת, בזמן המקדש ובוזיהו.

עי' תוס' ד"ה ויודע, ועי' קרבן אורה בתוס', ועי' שאגת אריה ריש סי' י"ז, ועי' תורת רפאל הלכות שבת ריש סי' י"ג.

לכא' ואסור כהנים לשתות יין רק בניסן ותשרי (כפלוגתת ר"י ור"א ר"ה י) שאז עתידין להגא'.

גבורת ארי ד"ה אסור (השלישי).

כיון החינוך המזבח בתמיד של שחר, ישתו אחר הצות היום.

גבורת ארי ד"ה אסור (הראשון).

כיון דאין מקטירין אחר הצות הלילה יותרו בשתיית יין אחר הצות הלילה - אור שמח פ"א מביאמ"ק ה"ו.

*

אנשי בית אב בשתיית יין בלילה
תנו רבנן מפני מה אמרו אנשי בית אב לא כיום ולא בלילה, מפני שהן עסוקין תמיד בעבודה.

בלילה שלפני משמרתם, או שאחר משמרתם.

בגמ' מבואר מפני שעסוקין בעבודה, ועי' רש"י לעיל ט"ו ע"ב ד"ה אנשי בית אב אסורין, מהם העבודות שעסוקין בהם בלילה, וא"כ היינו לילה שאחר יום משמרתם, אכן יעויש ברמב"ם פ"א מביאת מקדש ה"ו שכתב דהטעם שמה יקומו עם שחר ולא יפוג יינם, ועייש בהשגת הראב"ד. ועי' ברדב"ז שם אמאי לא חיישנן כן באנשי משמר.

לשי רש"י, בליל שבת דליכא הקטרת אימורין, דאמרוי חול אין קרבין בשבת, אמאי אסורין בשתיית יין.

ערוך לנו סנהדרין כ"ב ע"ב ד"ה כהן הראוי לעבודה, ועייש בבאור שיטת הרמב"ם דלעיל.

*

לכבס ולהניח - אנשי משמר וכו' אסורין לספר ולכבס וכו', כדי שלא יכנסו למשמרתן כשהן מנוולין. דין לכבס ולהניח לאחר משמרתם גבו"א ד"ה כדי.

*

כהן גדול בחידוש משמרות - כהן גדול מעייש לעייש מ"ט אמר רב שמואל בר יצחק הואיל ומשמרות מתחדשות כהן. מבואר כהירושלמי שהביאו התוס' בחגיגה י"ז דכהני רגלי לעבוד בשבת. ערוך לנו סנהדרין שם ד"ה הואיל.

*

כלל - כל ל'

כהן הדיוט אחת לשלושים יום מניל אתיא פרע פרע מנזיר וכו', א"ל ר"פ לאב"י ודלמא היק רחמנא לא לירבו כלל וכו'.

צ"ב דא"כ למאי אתי הקישא דפרע.

עי' תוס' ד"ה לא, ועי' חשק שלמה ד"ה ודלמא היק, ובקרבן אורה בתוד"ה לא.

הסתפר בליל י' האם הוי פרע.

מנחת חינוך מצוה קמ"ט אות ג'.

שתויי יין ופרועי ראש בכניסה למקדש

אי הכי אפי' האידנא נמי [יאסרו כהנים בגידול שערם פרע], דומיא דשתויי יין, מה שתויי יין בזמן ביאה הוא דאסור שלא בזמן ביאה שרי, אף הכא נמי.

וברש"י, מה יין בזמן ביאה הוא דאסור, דכתיב (יחזקאל מ"ד כ"ב) בבואם אל החצר וגו', בזמן שבית המקדש קיים שבאין שם **לעבוד**.

איסור כניסת שתויי יין ופרועי ראש שלא בשעת עבודה, מדאורייתא או מדרבנן.

אם חלוק כניסה להיכל מכניסה לבין האולם ולמזבח.

עיי **כלים** פ"א משנה ט', ועיי **יומא** דף מ"ד ע"ב בהני מעלות דמתניי דכלים אי הוו מדאורייתא או דרבנן. ועיי **רמב"ם** פ"א **מביאת מקדש** ה"ט"ו, והראב"ד שם השיגו, **כסף משנה** שם, ועיי **סה"מ** ל"ט ע"ג, קס"ג קס"ד, ובהשגות **הרמב"ן** שם, והאריכו בזה הנו"כ שם.

ועיי בהתורה והמצוה (להג' מלבי"ם) שמלני פ"י אות ל"ג, **מנחת חינוך** מצוה קמ"ט אות ב', ובחידושי **רבינו חיים הלוי** פ"א מביאמ"ק ה"ט"ו.

איסור פריעת ראש בכניסה למקדש, או דלמא אף בלא כניסה מצוה על כהן הדיוט להסתפר.

עיי **רמב"ם** פ"א מביאת מקדש הלכה י', ובהשגות **הראב"ד** שם ועיי **מנחת חינוך** מצוה קמ"ט אות ד'.

פ"א מביאת מקדש ה"א, ועיי מש"כ בזה מרן **ראש הישיבה** זצ"ל (ליקוטים סי' ד), ועיי בציונים לכריתות י"ג ע"ב.

*

שתויי יין דמחלי עבודה

רב אשי אמר שתויי יין דמחלי עבודה גזרו בהו רבנן וכו'.

צ"ב דהלא הא דאסור לכהנים לשותות בזה"ז הוא שמה לא ימצא כהן לעבודה, ולמאי נפ"מ אי שתויי יין מחלי עבודה או לא.

גבורת ארי ד"ה שתויי יין.

*

פרועי ראש וקרועי בגדים בעבודה

מתניב ואלו שהן כמיתה שתויי יין ופרועי ראש, בשלמא שתויי יין בהדיא כתיב בהו וכו', אלא פרועי ראש מנלן, דכתיב וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וכתיב בתריה ויין לא ישתו וכו' ואיתקוש פרועי ראש לשתויי יין וכו'.

צ"ב צ"ע דלכא י"ש ללמוד איסור פרועי ראש ממקרא מפורש בתורה שנאמר לפני אהרן ראשיכם אל תפרעו (ויקרא י' ד).

צ"ב לכא י"ש ללמוד משם עוד דאף קרועי בגדים כמיתה, ובפרט שקרועי בגדים מחללים עבודה.

עיי **רמב"ם** פ"א מביאת מקדש הלכה י"ד ובה"מ ל"ט ע"ג, קס"ד, ועיי בהשגות **הרמב"ן** ובנו"כ, ועיי **חידושי הר"ן** סנהדרין כ"ב ע"ב ד"ה מה שתויי יין.

ועיי **כס"מ** פ"א מביאת מקדש ה"ח, ועיי **ברש"ש** מו"ק כ"ד ע"א בתוד"ה הא אחר. ועיי **ערוך לנר** סנהדרין פ"ג ע"ב ד"ה ופרועי ראש. ועיי הי"ד **קרו אורה** ד"ה אלא אי קשיא, ועיי **מנחת חינוך** מצוה קמ"ט אות ה', ובקרו **אורה** ד"ה ומינה.

כהן גדול פרוע ראש.

עיי **ריטב"א** כאן סוד"ה נמצא, שכתב דמהאי קרא "דראשיכם וגו" ילפינן לכה"ג, והוא במיתה. וצ"ע דקרא מיירי בבני אהרן, ועיי **רמב"ן** ע"ה"ת פרשת שמיני (י' ו) דהי דניס כמשוח מלחמה.

*

קשיא

ומינה אי מה שתויי יין דמחלי עבודה אף פרועי ראש דמחלי עבודה. כ"ב בסנהדרין (כ"ב ע"ב) גרסין אחר קשיא זו - קשיא.

צ"ב "גמרא גמיר וקרא אכמכתא, אם הוא ישוב להא דאיתקש פרועי ראש לשתויי יין למיתה בלבד.

עיי **רש"י** ד"ה אף פרועי ראש וכו', ועיי גי' **הרש"ש** ברש"י ד"ה הי"ג ומינה, ועיי **ר"ח** כאן ואסיקנא וכו', ועיי **ריטב"א** ד"ה ואהדר, ועיי **תוס' סנהדרין** כ"ב ע"ב ד"ה אלא.

*

ערל בקיו מבעל מוס

תוסי ד"ה דבר זה וכו', וא"ת נילף מקיו ומה בעל מוס שמוטר באכילת קדשים וכו', ואפ"ה בעל מוס אסור לעבוד עבודה, ערל שאסור באכילת קדשים וכו', וי"ל דהלל יוכיח שאינו אוכל בקדשים ואפ"ה כשר לעבודה וכו'.

צ"ב צ"ב דאי נפרוך מח"ל ללפנותא דזר מבעל מוס בזבחים י"ח ע"ב. ח"ל שכשר לעבודה כגונא שלא נודע שהוא ח"ל או אף כנודע.

עיי **רמב"ם** פ"ו מביאת מקדש הלכה י', ועיי **שער המלך** שם, **תוספות הגרעק"א** זבחים פ"ב מ"א, **גבורת ארי** ד"ה דבר זה, **קרו אורה** בתוד"ה דבר זה, **שפת אמת** ד"ה כי אתקש. **קהלות יעקב** זבחים סי' י"ד.

תענית אסתר

כ"ג סיון תשפ"א

י"ז ע"ב, כל הכתוב - י"ח ע"א, וכן אמר בא"י.
ר"ן (ו' ע"ב) ד"ה ולענין הלכה.

אוצר המזב

דלא להתענאה ודלא למספד

תנו רבנן אלון יומיא דלא להתענאה בהון ומקצתהון דלא למיספד בהון. מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למיספד בהון, מתמניא ביה עד סוף מועדא איתותב הגא דשבויעא דלא למיספד בהון.

גירסת רש"י במנחות (ס"ה ע"א), לענין הגא דשבויעא - "דלא להתענאה".

גירסת תוס' שם (ד"ה מריש), לענין איתוקם תמידא - "דלא להתענאה".

ברור הגירסאות עיי גב"א ד"ה איתוקם תמידא, ובקר"א ד"ה מריש.

בימים שאסור בהספד, האם אסור בתענית. עיי תוס' מנחות דף ס"ה ע"א ד"ה אלון, אכן יעוי שם בפ"י הרגמ"ה ד"ה דלא להתענאה, וד"ה ומקצתהון. ועיי בשיטת רבינו אפרים (נדפס בתוך הר"ף מגילה ד' ע"א) ובריטב"א לעיל ט"ו ע"ב "מתני כן היא הגירסא וכ"ו". ובאור גדול סי' נ"ז, נ"ח, האריך בזה.

לגירסת התוס' דמשום איתוקם תמידא גזרו דלא להתענאה, מהו דמקשה הגמ' לקמן (י"ח ע"א) למה לי למימר דאיתותב הגא דשבויעא מחי בניסן דתפ"ל משום איתוקם תמידא, והא משום איתותב הגא דשבויעא אסורין בהספד נמי.

הגרעק"א בגליון השי"ס מנחות שם, שער המלך מגילה פרק א' ה"א ד"ה ובהיותי בזה, גבורת ארי ד"ה איתוקם תמידא, רש"ש ד"ה לימא מתשעה.

תנוכת המשכן

תנו רבנן אלון יומיא דלא להתענאה בהון ומקצתהון דלא למיספד בהון. מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביי איתוקם תמידא וכ"ו.

תפ"ל מצד ימי תנוכת המשכן כמבואר במסכת סופרים פרק כ"א הלכה ב'.

עיי בית יוסף סי' תכ"ט סעי' ב' ד"ה ואיכא למידק, ועיי משנה למלך פ"ו מהלכות כלי המקדש הלכה י' ד"ה דע שלפי.

שלושים יום קודם לרגל

תנו רבנן אלון יומיא דלא להתענאה בהון ומקצתהון דלא למיספד בהון. מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביי איתוקם תמידא וכ"ו.

תפ"ל דשלושים יום קודם הרגל אסור בהספד - חשק שלמה י"ח ע"א ברש"י ד"ה לא נצרכה.

כל

הכתוב במגילת תענית דלא למיספד לפניו אסור לאחריו מותר.

שיטות הראשונים בהא דמתענין בערב פורים, אע"פ שלגבי חנוכה ופורים לא במלכה מגילת תענית, וא"כ היה ראוי לאסור תענית ביום שלפניהם.

א. רבינו אפרים (נדפס בתוך הר"ף מגילה ד' ע"א ועיי"ש בבעה"מ) לפנייהם ואחרייהם מותרים בתענית ואסורים בהספד, ועיי ריטב"א לעיל ט"ו ע"ב ד"ה והגמרא. ובאור שיטתו עיי אור גדול סי' נ"ז שהרחיב.

ב. תירוצו א' בתוד"ה רב אמר, אע"ג דמג"ת לא בטלה בחנוכה ופורים בלפניהם ואחרייהם בטלה. ועיי מש"כ הר"ן ז' ע"א (סוד"ה ולענין, ראשיתו ו' ע"א) בשם הרב אלברגלוני. ועיי רא"ש מגילה פ"א סי' ח', ובטור ריש סי' תרפ"ו, ועיי ריטב"א לעיל י' ע"א בפיסקא אך לפי.

ג. תירוצו ב' בתוד"ה רב אמר, יום שהיה בו איסור תענית מחמת עצמו [היינו דייג אדר הוא יום ניקור] ובטל בביטול מגילת תענית, בטל גם איסור התענית מחמת יום שאחריו. עיי ר"ן ריש ז' ע"א בשם הרמב"ן במלחמות (מגילה ד' ע"א), ומה שנו"נ בדבריו. ועיי ריטב"א (לעיל י' ע"א) בפיסקא ואפשר לומר.

ד. הרא"ש (סי' כ"ד), ובעה"מ (מגילה ד' ע"א), פורים הוא מדברי קבלה וא"צ חיזוק. עיי ר"ן שם בהמשך דבריו, ועיי ריטב"א לעיל שם בפיסקא אבל דעת הראב"ד.

ה. הרא"ש שם, תענית אסתר מעצם ההצלה דפורים. ועיי ר"ן (ו' ע"א) ד"ה אבל הראב"ד.

ו. הרא"ש במגילה פ"א סי' ח', תענית אסתר נקבעה לפני מגילת תענית. והובא בבית יוסף סי' תרפ"ו סעי' ב' ד"ה ועוד יש סמך, ועיי קרבן נתנאל מגילה פ"א סי' א' אות ב'.

מו"מ בשיטות הראשונים הני"ל, ובהא דפסק רב (בדף י"ח ע"א) הלכתא כרי יוסי למאי נפ"מ כיון דבטלה מגילת תענית, עיי קרן אורה בתוד"ה רב, שפת אמת בתוד"ה רב, חשק שלמה ברש"י ד"ה כרי יוסי.

*

מ"ט אומרים מזמור לתודה בתענית אסתר, והא לכאורה לא היה ניתן להקריב תודה בתענית אסתר דממעט זמן אכילתה, וכאשר אין אומרים מזמור לתודה בערב יוה"כ ובערב פסח.

לשיטת הרא"ש והראב"ד [הי"ו], האם התענו תענית אסתר בימי בית שני. עיי בנין שלמה סי' נ"ו, ובתשובת אחיו הג"מ רבי בצלאל הכהן שם בס"י נ"ז.

*

*

אוצר הטוב

ר"ח ניסן

למה לי מריש ירחא וכו' ור"ח גופיה יו"ט הוא ואסור, אמר רב לא נצרכה אלא לאסור יום שלפניו, ושלפניו נמי תיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני ר"ח, ר"ח דאורייתא הוא ודאורייתא לא בעי חיזוק.
 כיון דחל יום התמיד בר"ח אמאי בעינן חיזוק לשלפניו.
גבורת ארי ד"ה לא נצרכא. ועי' שאג"א סי' ק"א.

תענית באיסרו חג

אמר מר מתמניא ביה עד סוף מועדא וכו', לימא עד המועד ומועד גופא יו"ט הוא ואסור, אמר רב פפא כדאמר רב לא נצרכה אלא לאסור יום שלאחריו.
 צ"ב דיום שלאחריו תיפול משום איסור חג.
משנה למלך פ"ו מכלי המקדש סוף הלכה י.

עמדו והפגינו בלילה

שפעם אחת נגזרה גזירה על ישראל שלא יעסקו בתורה, ושלא ימולו את בניהם, ושיחללו שבתות. מה עשה יהודא בן שמוע וכו', אמרה להם עמדו והפגינו בלילה, הלכו והפגינו בלילה אמרו אי שמים לא אחים אנחנו וכו'.
 מ"ט גזרו דוקא גזרות הללו, וביאור מה שהפגינו בלילה בהאי לישנא.
 עי' מהרש"א ראש השנה ח"א דף י"ט ע"א ד"ה שלא יעסקו וד"ה לא אחיכם, ועי' קרן אורה ד"ה שפעם אחת, ובעמק ברכה תענית אות ו' (עמ' ק"ב).

אדר מעובר, ודין ימים טובים דמג"ת בשנה מעוברת

רש"י ד"ה לא נצרכה וכו' בשנה מעוברת שיש בה שני אדרים והאחד חסר דהשתא כי הוה אדר שני מלא הוה יום שלשים וכו'.
 אמאי נפקא מינא שהיתה שנה מעוברת, הא בלא"ה הנידון גבי אדר השני הסמוך לניסן, וא"כ ה"ה בשנה פשוטה וכביאורו השני דרש"י.
 בשנה מעוברת אימתי עבדינן ליו"ט דמגילת תענית.
גבורת ארי ד"ה לא נצרכה, קרן אורה ד"ה אמר אביי, חשק שלמה ברש"י ד"ה לא נצרכה.

תוס' ד"ה לא נצרכה

פירוש דעברו לאדר שלא נראה הלבנה עד יום לי' והוי ר"ח ניסן יום לי"א פירוש וא"כ האי כ"ט לא מצינו לאסרו משום יום שלפני ר"ח ניסן דיום לי' מפסיק בינתיים וכו'.
 באור דברי התוס' הצריכים עיון.
 עי' שו"ת נודע ביהודא תנינא או"ח סי' צ"ג, ובמראה כהן בתוד"ה לא נצרכה.

מיקלע מילתא ובטליניה

השתא דאתית לחכי עשרים ותשעה נמי כיון דאילו מיקלע מילתא ובטליניה לעשרים ותמניא עשרין ותשעה גופיה אסור דה"ל יומא דמקמי יומא דאיתוקם תמידא.
 באור מיקלע מילתא ובטליניה, אם הוא משום צורך תענית להעביר גזרה, או משום שאירע בו דבר צער.
 עי' רש"י ד"ה הי"ג דאי איקלע, ועי' גבו"א ד"ה דאי מקלעי, ובגבו"א לעיל י"ז ע"ב ד"ה לימא.

תענית ציבור ביום טוריינוס

בשיטת הראב"ד בהא דבטלה מגילת תענית

דרב נחמן גזר תעניתא בתריסר, אמרו לי רבנן, יום טוריינוס הוא, אמר להו יום טוריינוס גופיה בטוליה כמלוהו הואיל ונהרגו בו שמעיה ואחיה אחיו.

אמאי לא השיב להם רב נחמן דבטלה מגילת תענית (עי' ר"ה י"ח ע"ב).

בשיטת הראב"ד, דאע"פ שבטלה מגילת תענית מ"מ אין קובעין תענית ציבור לכתחילה בימי מגילת תענית.

ע"י בהשגות הראב"ד על המאור מגילה ד' ע"א, וע"י מה שנו"נ בדבריו הרא"ש כאן סי' כ"ד, הר"ן כאן ז' ע"א אבל הראב"ד, הריטב"א לעיל י' ע"א בפסקא "אבל דעת הראב"ד", שו"ת שער אפרים סי' מ"ג והובא בשער המלך פ"א מהלכות מגילה ה"א, ע"ש. וע"י קרבן נתנאל אות כ', שפת אמת ד"ה דר"י, קרן אורה ד"ה כי הא.

*

י"ד – ט"ז

יום י"ד ויום ט"ו בו יומי פוריא אינון דלא למיספד בהון, ואמר רבא לא נצרכה אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה. הא דאסורין זה בשל זה, משום דהוי לדידהו מעיקר יו"ט, או משום יום שלפניו. - אור גדול סי' נ"ז אות ב' ד"ה ע"כ נראה.

*

שמעיה ואחיה

רש"י ד"ה שמעיה ואחיה, חסידים היו ולא פירש מי הם, דאותו שאכלו האריה עידו היה ולא שמעיה.

למה נסתפק רש"י דוקא בזה שאכלו האריה, יותר משאר חסידים שנהרגו על קידוש ד'.

מהרש"א ח"א ד"ה ונהרגו, הגהות מהריב"ץ ברש"י ד"ה שמעיה. ובנידון מי היו שמעיה ואחיה ע"י בערוך שצ"ח הגר"יפ כאן על הגליון, וע"י יפה עינים ד"ה שמעיה.

*

לוליינוס ופפוס – אמרו כשבקש טוריינוס להרוג את לוליינוס ופפוס אחיו בלודקיא וכו', אמרו לו הנניה מישראל ועזריה וכו', ונבוכדנצר מלך הגון וכו', ואותו רשע הדיוט הוא ואינו ראוי ליעשות נס על ידו וכו'. לפירושו בי דרש"י (ד"ה בלודקיא) דנהרגו על בתו של מלך משום שפדו את ישראל ואמרו אנו הרגנוה, האיך המיחו כדברים הללו בטוריינוס. ע"י מהרש"א בח"א ד"ה אמר להם, וד"ה ונ"נ.

*

אם התחילו אין מפסיקין

אין גוזרין תענית בראשי חדשים וכו' ואם התחילו אין מפסיקין וכמה הוא התחלה רב אחא אמר שלש רב אסי אמר אחת.

התחלה - בימים או בשעות.

ע"י רמב"ם בפירוש המשניות כאן, וע"י ריטב"א ד"ה כמה היא, וע"י גבורת ארי לעיל ט"ו ע"ב ד"ה ואם התחילו.

אם התחילו אין מפסיקין, האם דוקא כשלא ידעו מעיקרא שיפגע ברי"ח, או אף בידעו.

ריטב"א ט"ו ע"ב ד"ה אין גוזרין על הציבור ברי"ח וכו'.

תענית יחיד ברי"ח חנוכה ופורים האם משלים.

ע"י רא"ש סי' כ"ה, אכן יעו"י בריטב"א הנ"ל בפסקא "אבל יותר נראה כלשון הראשון".

*

תענית בחנוכה ופורים

ע"ב, תוסי ד"ה הלכה וכו', פ"י הא דקפסק הלכה מתענה ומשלים ארי"ח קאי, דאי אהנוכה ופורים אינו יכול להתענות דיום משתה ושמחה כתיב.

צ"ב דכסוגיא דעירובין (מ"א סו"ע"א) משמע להיפך דדוקא בחנוכה ופורים מתענה ומשלים.

מהרש"א עירובין מ"א ע"ב בתוד"ה והלכתא, וע"י קרבן נתנאל סי' כ"ה אות נ', מצפה איתן בתוד"ה הלכה, קרן אורה בתוד"ה הלכה.

*

משתה בחנוכה – תוד"ה הלכה וכו', דאי אהנוכה ופורים אינו יכול להתענות דיום משתה ושמחה כתיב.

צ"ב דחנוכה לא כתיב בו משתה. - חשק שלמה בתוד"ה הלכה.

פרק שלישי

מתענין ומתריעין

כ"ז סיון תשפ"א
 י"ח ע"ב, סדר תעניות - י"ט ע"א, גמ'.
 ריטב"א מתניי סדר תעניות - מתניי וכן עיר.

אוצר הטוב

יר פירקא דחסידי. כך כינו הראשונים (עי' חובת הלבבות שער הפרישות סוף פ"ו, ר"ש שביעית פ"ט סוף מ"א ועוד) לפירקון, אשר נקבצו בו הרבה עניני חסידים ותפילתם.

כל סביבותיה

וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים דכתיב והמטרתיה על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר, חלקה אחת תמטר וגוי, אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות, ר"ע אומר מתריעות ולא מתענות. על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוהו נכרים וכו', רי יוסי אומר לעורה ולא לצעקה.

מעם סביבות העיר מתענין אע"פ שאינה צרתם.

עיר שהקיפוה נכרים בחול האם מתענין.
האם חלוק דין סביבותיה לענין גשמים מהקפת נכרים.
מפני מה נגף השי"ת את מצרים במכת בכורות דוקא בעצמו.

סדר תעניות אלו האמור ברביעה ראשונה, אבל צמחים ששנו מתריעין עליהן מיד, וכן גשמים שפסקו בין גשם לגשם מתריעין עליהן [מיד] מפני שהיא מכת בצורת וכו'.

וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים דכתיב והמטרתיה על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר, חלקה אחת תמטר וגוי, אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה וכו'.

"מתריעין" האם גם מתענים, ומ"ש מעיר שלא ירדו עליה גשמים דתנן בהדיא **"מתענה ומתרעת"**.

אמאי במכת בצורת מתריעין מיד, ואילו בגזנא דלא ירדו גשמים כלל, שהיא מכת רעב החמורה ממנה, (עי' אבות פ"ה מ"ח) **מתענין במדר תעניות דלעיל.**

אמאי עיר שלא ירדו בה גשמים מתענה ומתרעת מיד, ושלא כדון תעניות הרגיל על הגשמים.

גדר צרה להתענות עליה, אינו תלוי בחומרתה אלא במהותה.

עי' **ר"ן** (ח' ע"א) ד"ה ופירוש מתריעין ומשי"כ בשם **הראב"ד**, וע"ע **בר"ן** שם בריש העמוד במתניי ד"ה וכן עיר, וביתר באור עי' **בריטב"א** במתניי דריש פרקין סדר תעניות וכו', וע"ש בפיסקא "וכן כשפסקו", ובפיסקא "ולענין". ועי' **תוס' להלן** בגמ' ד"ה נהרא, ו**בריטב"א** ריש י"ט ע"ב.

אכן **הרמב"ם** בפ"ב מהלכות **תעניות** הט"ז כתב, תבואה שצמחה ונמנע המטר והתחילו צמחים ליבש הרי אלו מתענין **וזועקין**, ולא הזכיר מתריעין, וע"י ברור דעתו **בבית יוסף** סי' תקע"ה סעי' ח' ד"ה וכתב רבינו מתריעין מיד וכו', ו**בלחם משנה** שם.

עי' **רש"י** ד"ה ה"ג אותה העיר, ועי' **ר"ן** (ח' ע"א) ד"ה וכל סביבותיה ומשי"כ בשם **הרמב"ן**, ועי' **ריטב"א** במתניי וכן עיר וכו'. אכן יעוי' **ברמב"ם** פ"ב **מתעניות** הלכה ג', ועי' **ב"ח** סי' תקע"ו אות ב'.

ירקון

ירקון חולי באדם, או מכה בתבואה

עי' **רש"י** ד"ה ירקון שפירש חולי, אכן יעוי' **ברש"י פרשת כי תבא** (כ"ח כ"ב), וכ"מ **ברמב"ם** פ"ב **מתעניות** הלכה י"א. **חדושי אנשי שם** בגליון הרי"ף ח' ע"א אות א'.

יר מתימן יבא - שמעון התימני אומר וכו'. **התמני או התימני.** עי' **רש"י** ד"ה שמעון התימני, ועי' **בהגהות מהרי"ע** ד"ה שמעון התימני.

נמחית אבן הטועין

ירדו כתיקנן עד שיצאו ישראל מירושלים להר הבית מפני הגשמים, באו ואמרו לו כשם שהתפללת עליהם שירדו כך התפלל עליהם שילכו להן, אמר להם, צאו וראו אם נמחית אבן הטועין וכו'.

באור דברי חוני המעגל "צאו וראו אם נמחית וכו'", משום שאז יתפלל שיפסקו הגשמים, או לבאר אמאי א"א להתפלל כן.

עי' **רמב"ם בפי"מ ובפירוש רש"י שעל הרי"ף** (ח' ע"ב) ד"ה אם נתכסה, אכן יעוי"ש **בר"ן** ד"ה אם נמחית.

ועי' ר"מ פ"ב מתעניות הט"ו דבחו"ל מתענין על רוב גשמיך מפני נפילת בתיהן, אכן בא"י דבתימן אבן אין מתענים להעביר הטובה. אכן ידוע דהתמדת המים יחצוב אף באבן, (עי' סוכה נ"ב ע"ב אם אבן הוא נימוח) ולפי"ז י"ל לחידודא, דאמר להם חוני דאם נמחית אבן הטועין אי"כ שידך להתפלל גם על רוב טובה דיתכן שימחו אף אבני הבתים, ובכה"ג שרי להתפלל על רוב טובה.

התרעה באפרכיאי

ת"ר מתריעין על האילנות בפרום הפסח, על הכורות ושיחין ומערות אפילו בפרום החג וכו'. ועל כולן אין מתריעין עליהן מיד אלא באפרכיאי שלהן וברש"י **ד"ה בהיפרכיאי שלהן** - באותו מלכות שכלו שם מי בורות שיחין ומערות.

אימתי מתריעין באותה עיר, אימתי גם באפרכיאי, ואימתי אפי' מאספמיא **לבבל** (עי' רש"י לעיל ע"א ד"ה מתריעין בכ"מ).

כיון דא"י מחולקת ליהודא, עבר הירדן והגליל, אמאי גזרו זקנים על שדפון שבששקלון בכל ארץ ישראל.

עי' ר"ן (ד' ע"ב) ד"ה ועל כולם, ובריטב"א ד"ה גירסת ההלכות, ועי' **גבורת ארי** ד"ה ועל כולן, **קרן אורה** במתני' דריש פרקין ד"ה על אלו.

מתני' ע"א על אלו מתריעין בכל מקום, על השדפון ועל הירקון ועל הארכה ועל החסיל ועל החיה רעה ועל החרב, מתריעין עליה מפני שהיא מכה מהלכת.

הרמב"ם השמיט דין דמתריעין בכל מקום.

האיך מתריעין על החרב בכל מקום, דאי"כ לעולם יהיו בתענית דאין שעה שאין חרב באיזה מקום בעולם.

עי' **בית יוסף** סי' תקע"ו סעי' ח' - ט' ד"ה אבל הרמב"ם, ועייש בב"ח אות ז' ד"ה ואיכא להקשות. ובתוספות **יום טוב** מ"ה ד"ה בכל מקום. ועי' **לחם משנה** פ"ב מתעניות ה"ב, ועיי' בקרן אורה הנ"ל.

אמר רב נחמן דוקא נשתנו אבל יבשו לא, פשיטא נשתנו תנן, לא צריכא דאקון. מהו דתימא אקנתא מילתא היא קמשמע לן. עי' רש"י ד"ה אבל יבשו, ואיך, בי פרושים. וצ"ב לפי' בי מסוגיא דגיטין דף ל' ע"א במלצה את הלוי ע"מ לגבות ממעשר ראשון, דמשמע דאקון הוא סברא שלא יתיאש מהמשך גידולן.

עי' הגהת הגר"י פיק על הגליון כאן, ועי' **גבורת ארי** ד"ה לא צריכא דאקון.

תפילה לשנת את הטבע

ת"ר מתריעין על האילנות וכו', על הכורות ושיחין ומערות [אפילו] בפרום החג ועל כולן אם אין להן מים לשתות מתריעין עליהן מיד.

באין להם מים לשתות כחודש תמוז אם מתריעין. תפילה לשנת הטבע.

עי' **ריטב"א** ד"ה ועל הכורות, ועייש בד"ה ואם אין בשם הרמב"ם (פ"ב מתעניות הלכה י"ז), אכן יעוי' בירושלמי בפרקין הלכה ב', ועי' **גבור"א** לעיל ד"ה לא צריכא דאקון בפיסקא ונראה לי ללמוד מכאן.

ספיחין

ת"ר מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע על הכורות וכו' אפילו בשביעית רשבי"ג אומר אף על האילנות בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים, תניא איידך וכו' אף על האילנות מתריעין על הספיחין בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים.

מה בין בי הברייתות. דין ספיחין ורעים. תפילה לרווחת עכו"ם וחשודים על עבודה בשביעית.

עי' **תוס'** ד"ה רבן שמעון ועי' מה שכתב בדבריהם בגבורת ארי ד"ה רשבי"ג עפ"י הר"ש בשביעית פ"ט סוף משנה א', אכן יעוי' בפ"י הרגמ"ה שחילק בהתר אכילת ספיחין בין סתם בני"א לעניים, ועי' ירושלמי בפרקין ה"א דתני "מפני פרנסת אחרים", ובפלוגתא דחברייא ור' זעירא בבאור אחרים.

צימוקין תניא אייר אלקור בן פרטא מיום שחרב ביהמ"ק נעשו גשמים צימוקין לעולם יש שנה שגשמיה מרובין וכו', למה הוא דומה, לעבד שנתן לו רבו פרנסתו, באי בשבת וכו', לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בבת אחת, ד"א וכו' לאדם שמגבל וכו'. ביאור ג' המשלים ומ"ש משחרב ביהמ"ק, עפ"י מקרא דאם בחוקותי תלכו. עי' קרן אורה ד"ה אמר ר"א בן פרטא.

כ"ה סיון תשפ"א

י"ט ע"א, גמ' - ע"ב, נקדימון בן גוריון. ר"ן (ד' ע"ב) ד"ה ועל כולם.

אוצר הטוב

רביעה ראשונה ושניה לשאול וצ"ב מה שייכות לשאול יש בשניה אחר שכבר שואל בראשונה (ועי' לעיל ד' ע"א הנפ"מ בזמני רביעה שניה). עי' **גבורת ארי** ד"ה רביעה ראשונה.

רביעה ראשונה - היררה

אמר רב יהודא ה"ק, סדר תעניות האמור אימתי, בזמן שיצאה רביעה ראשונה ושניה ושלישית ולא ירדו גשמים, אבל ירדו גשמים רביעה ראשונה וזרעו ולא צמחו, אי נמי צמחו וחזרו ונשתנו וכו'.

האם תירוצא דרב יהודא ע"ד הסו"ר מחפרא, ונפ"מ לבאור "צמחים ששנו".

רביעה ראשונה האם כוללת כל היררה.

עי' רש"י ד"ה הכי קאמר, ועי' **ריטב"א** ד"ה ופרקינן אמר רב יהודא, אכן יעוי' בגבורת ארי ד"ה אמר ר"י, ועי' רש"ש ד"ה ה"ק.

אקון

קולמוס

מה קנה זה עומד במים וגועו מחליף וכו', ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה נביאים וכתובים.

ובע"ב, מיד נכנס ר"א ברי"ש ודרש לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו לפיכך זכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו סתו"ם.

יש לדקדק מהו לפיכך זכה קנה ליטול הימנו קולמוס.

קולמוס מנוצה ומברזל.

חשש חקיקה בקולמוס קשה.

עיי **מרדכי** ריש גיטין (ס" שכ"ז) בשם הר"ש **משאנך**, והובא ברמ"א יו"ד סי' רע"א סעי' ז', ובאה"ע סי' קכ"ה סעי' ד', ובשו"ע אה"ע שם סעי' כ"ב. ובגדר חשש חקיקה אם הוא מחשש שמא יבא לחוק תוכות, או שמא יחקוק הקולמוס טרם יציאת הדיו, ויהיה ככתב ע"ג כתב, עיי בלבוש יו"ד שם סעי' ז', ובט"ז שם ס"ק ח'. ועיי **לבוש** אה"ע סי' קכ"ה סעי' כ"ב, ועיי **פתחי תשובה** אה"ע שם ס"ק ה'.

ועיי **ספר חסידים** סי' רפ"ג, ובשאלת **יעב"ץ** ח"א סי' ק"ס וח"ב סי' ע"ח. ועיי בספר **משנת אברהם** על הלכות סת"ם סימן י"ד ס"ק א'.

דפוס, האם הוי חקיקה או כתיבה, ואם יש בו קדושת סת"ם.

עיי ט"ז יו"ד שם, ובפרי **חדש** אה"ע סי' קכ"ה ס"ק ג' ד"ה הגה. ועיי **פתחי תשובה** יו"ד שם ס"ק כ'.

כ"ט סיון תשפ"א

י"ט ע"ב, ת"ר פעם אחת עלו - כ'
ע"א, ת"ר לעולם יהא אדם רך.

אוצר המוב

מעיינות

ת"ר פעם אחת עלו כל ישראל לרגל לירושלים ולא היה להם מים לשתות, הלך נקדימון בן גוריון אצל אדון אחד אמר לו הלויני י"ב מעיינות מים וכו', ואני אתן לך י"ב עינות מים.

מעיינות הם הנובעים ומתמלאים מעצמם, ומזה שאמר יואני אתן לך י"ב עינות מים.

ברכות המתמלאים ממעין, האם דינם כמעין.

עיי היטב **רש"י** ד"ה ואני אתן לך, ועיי **בעין יעקב** (ס"ג ע"א) מה שהביא הכותב משם תוספות, ועיי **שו"ת מהרש"ם** ח"ב סי' מ"ה מה שחדש עפ"ז בדן כתיבת "מי מעיינות" בגט, (עי' אה"ע סי' קכ"ה סעי' ד').

*

זמן הפרעון נקדימון

כיון שהגיע הזמן ולא ירדו גשמים, בשחרית שלח לו וכו', עדיין יש לי זמן כל היום בצהרים שלח לו וכו'. ולהלן כי ע"א, אלא עדיין יש לי פתחון פה עליך וכו' שכבר שקעה חמה וכו'.

במה נתווכחו נקדימון בן גוריון והאדון בשחרית ובצהרים.

מהו שטען אותו אדון כבר שקעה חמה והלא אצל הגויים הלילה הולך אחר היום.

עיי **מהרש"א** בח"א ד"ה שקבע, ד"ה ושוב וד"ה וא"ל. ועיי במה שנתבאר בסמוך בענין "מי נקדימון".

*

שלשה נקדמה להן חמה

תנו רבנן שלשה נקדמה להן חמה בעבורן, משה ויהושע ונקדימון בן גוריון.

למה לא נמנו גם יעקב אבינו וחזקיה המלך.

עיי **ע"ז** כ"ה ע"א בתוס' ד"ה ליהושע, ועיי **חכמת מנוח** ד"ה ת"ר ג', ובגבורת **ארי** ד"ה שלשה (השני) ובד"ה נקדימון.

*

כארו בלבנון ישגא

טובה קללה שקלל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שברכך כלעם הרשע וכו', אבל כלעם ברכם כארו וכו', כיון שנשכח בו רוח דרומית עוקרתו וכו'.

צ"ב לפי"ז אמאי נמשלו צדיקים כארו - הגהות **מהרי"ע** ד"ה כיון.

*

תוס' ד"ה ונעתרות

ויימ הכי כשאזהבים עושים מריבה ושונאים זה את זה השנאה נאמנה, והכי פירוש נאמנים פצעי אהוב, הפצעים זהו השנאה שבין אהבים הם נאמנות, ונעתרות נשיקות שונא פ"י דכששונאים עושים שלום זה לזה, השלום והפשרה שביניהן אמנה וקיימת, והיינו נעתרות נשיקות שונא כלומר נשיקות שונא נעתרות.

כתב **בתקנת עזרא** (כה"י) וז"ל, בדברי היש מפרשים יש ט"ס וצ"ל, "ונעתרות נשיקות שונא, פ"י דכששונאים עושים שלום זל"ז השלום והפשרה שביניהם **אינה** מתקיימת, והיינו נעתרות נשיקות שונא **נחתרות**", עכ"ל, עיין סנהדרין דף ק"ג ע"א ויעתר לו ו**יחתר** לו מבעי לוי, דעיי"ן וח"יית מתחלף, ונחתרות היינו שאין מתקיימות, הרב ד"ץ האפמאן ז"ל."

הודע שיש לך אהובים בעולמך

ואשר מוכרח מכל הני"ל, דענין גדול עבר בין אותו אדון לנקדימון בן גוריון והוא הדבר המבואר בגמ' חגיגה ה' ע"ב - ירי יהושע בן חנניה הוה קאי בי קיסר, אחוי ליה ההוא אפיקורוסא, עמא דאהדרינהו מריה **לאפיה** מיניה, אחוי ליה ידו נטויה עלינו. [אמר ליה קיסר לרי יהושע מאי אחוי לך, עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה, ואנא מחוינא ליה ידו נטויה עלינו. אמרו ליה לההוא מינא מאי אחויית ליה, עמא דאהדרינהו מריה מיניה, ומאי אחוי לך לא ידענא, אמרו גברא דלא ידע מאי מחוו ליה במחוג יהוי קמי מלכא, אפקוהו וקטלוהו].

ובזה יבואר הענין, דהנה מצות עליה לרגל היא ראית **פנים** בעזרה, יראה כל זכורך את **פני** האדון ד', ובריש חגיגה דרשו "יראה ייראה", כשם שבא לראות כך ליראות, עייש ברש"י ד"ה יראה יראה.

והנה בעצירת הגשמים אמרו בתענית ז' ע"ב - "אמר רבי שמעון בן פזי, אין הגשמים נעצרים אלא בשביל מספרי לשון הרע, שנאמר רוח צפון תהולל גשם ופנים נועמים לשון סתר". וברש"י שם - ד"ה רוח צפון וכו', "ופנים נועמים שמראה הקב"ה שאינו מביא מטר לעולם מפני לשון שקר וכו'". ומבואר עכ"פ, דמניעת המטר היא הראות הקב"ה **פנים** נועמים.

זו היתה הטענה שעברה בין האדון לנקדימון, הנה עלו כל ישראל לרגל, ואין מים לשתות העם, מחסרון הגשמים, ובהכרח שהקב"ה **אינו** מראה להם פנים, "אהדרינהו מריה לאפיה מיניהו", ואדרבה מראה להם **פנים** נועמים.

נמצא מעתה, כי הממון מחמת עצמו לא היה חשוב לא לאדון ולא לנקדימון, אלא היה הממון רק כעילה להוכיח על עיני די הצופיות על ישראל.

לזאת השיבו נקדימון, עדיין ידו נטויה עלינו, ואתה תראה, שירדו גשמים לצורך ישראל ויתמלאו מעיינותיך.

ויש בזה הארה, דהנה טענת הגויים אהדרינהו מריה **לאפיה**, ותשובת חכמי ישראל היא עדיין ידו נטויה עלינו. ולכאורה אין זה ממין הטענה. ובהכרח שכונת התשובה דמתוך מה שידו נטויה עלינו יש הוכחה דלא אהדרינהו לאפיה, וכאשר יתבאר להלן בעזה"ש[ת].

ובזה מדוקדקת תפילת נקדימון "לכבודך עשיתי, שיהיו מים מצויין לעולי רגלים", היינו - מים לעולי רגלים הם הם כבוד ד', שניכר דלא אהדר אפיה מישראל, וכאשר עולים לרגל זוכים לראות פניו בבהמ"ק.

"מיד ירדו גשמים עד שנתמלאו שמים עשרה מעיינות מים והותירו".

תענית י"ט ע"ב - "תנו רבנן פעם אחת עלו כל ישראל לרגל לירושלים ולא היה להם מים לשתות, הלך נקדימון בן גוריון אצל אדון אחד, ואמר לו הלויני שמים עשרה מעיינות מים לעולי רגלים. ואני אתן לך שמים עשרה עינות מים. ואם איני נותן לך הריני נותן לך שמים עשרה ככר כסף. וקבע לו זמן, וכו'".

והוא פלא, האיך יתכן שהסכים ההגמון ליתן מימיו חינם, ורק אם לא יתמלאו עד זמן שקבעו ישולם לו. וכי שוטה היה האדון, שהסכים ליתן מים בעד מים שבלא"ה ירדו?

ובהמשך המעשה, "כיון שהגיע הזמן ולא ירדו גשמים, בשחרית שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך שלח לו עדיין יש לי זמן כל היום כולו שלי הוא, בצהריים שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך, שלח לו עדיין יש לי שעות ביום, במנחה שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך, שלח לו עדיין יש לי שעות ביום".

וכל הענין פלא, דהרי נקדימון בן גוריון הי' משלשה עשירים שבירושלים שהיה ביכולתם לפרנס כל אנשי ירושלים כ"א שנה כמבואר בגיטין נ"ז ע"א, וכן הדגיש רש"י כאן בד"ה נקדימון בן גוריון - עשיר גדול היה. וא"כ פליאה היא מה זה ראה לכל ההויכוח עם ההגמון אם כבר הגיע הזמן או לא, יתן לו שכר המעות ויזכה במצוה בממונו.

עוד צ"ב בהמשך המעשה - "לגלג עליו אותו אדון ואמר כל השנה כולה לא ירדו גשמים ועכשיו ירדו גשמים. נכנס לבית המרחץ בשמחה, עד שהאדון נכנס בשמחה לבית המרחץ נקדימון נכנס לבית המקדש כשהוא עצב, נתעטף ועמד בתפילה אמר לפניו רבנו של עולם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי אלא לכבודך עשיתי שיהו מים מצויין לעולי רגלים, מיד נתקשרו שמים בעבים וירדו גשמים עד שנתמלאו שמים עשרה מעיינות מים והותירו, עד שיצא אדון מבית המרחץ נקדימון בן גוריון יצא מבית המקדש, כשפגעו זה בזה אמר לו תן לי דמי מים יותר שיש לי בידך.

אמר לו יודע אני שלא הרעיש הקב"ה את עולמו אלא בשבילך. אלא עדיין יש לי פתחון פה עליך שהוציא ממך את מעותי, שכבר שקעה חמה וגשמים ברשותי ירדו. חזר נקדימון ונכנס לביהמ"ק נתעטף ועמד בתפילה ואמר לפניו רבנו של עולם הודע שיש לך אהובים בעולמך. מיד נתפורו העבים וזרחה החמה. באותה שעה אמר לו האדון אילו לא נקדרה החמה היה לי פתחון פה עליך שהוציא ממך את מעותי".

ויש לעמוד בדברי ההגמון "אילו לא נקדרה החמה הי' לי פתחון פה עליך וכו'", אשר לכאורה הן דברי הבאי, מה אכיפת לן מה הי' אילולא נקדרה חמה.

וכבר עמדנו בענין זה ע"ד הדרוש ההלכתי להלן בדרוש הסמוך קחנו משם.

ר' מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו', נקרא ריע **אהוב** (אבות פ"ו א').

ולשון הברייתא צריך באור, שאמר "**נקרא** רע אהוב", ולכאורה צריך היה לומר "הרי הוא אהוב", או "נעשה אהוב". ומה ענין **נקרא** לכאן.

ויתכן לשמוע כי "אהוב" אין משמעותו אדם שאוהבים אותו בלבד.

אהוב משמעותו שמהותו אהוב.

מעתה, לא כל אדם שאוהבים אותו יקרא אהוב.

כל אהבה יש לה סיבה. אמנם הסיבה יכולה להיות צורך של האוהב, בכל כאי גונא לא יקרא הנאהב "אהוב".

אהוב יקרא מי שהסיבה לאהוב אותו נמצאת בו עצמו.

העוסק בתורה לשמה **נקרא** רע אהוב, הוא אינו נעשה לרע אהוב, הוא נקרא רע אהוב, זו מהותו!

*

שלמה המלך נקרא **ידידיה** (שמואל ב' י"ב כ"ה).

והנה בכתבי הקודש תנ"ך, לא נמצא אהוב אלא פעם אחת (נחמיה י"ג כ"ו), "שלמה מלך ישראל ובגוים הרבים לא היה מלך כמהו, ו**אהוב** לאלוקיו וגו'.

ומה היתה מיוחדות שלמה - שלא ביקש עושר ולא כבוד אלא - "ונתת לעבדך **לב שומע** לשפט את עמך, להבין בין טוב לרע כי מי יוכל לשפט את עמך הכבד הזה. ויישב הדבר בעיני די כי שאל שלמה את הדבר הזה.

ומעתה ידמה, דבאמת משלמה המלך למדנו ליסודו של ר' מאיר כי העוסק בתורה לשמה נקרא רע אהוב. ידידיה האהוב לאלוקיו.

כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו', נקרא רע אהוב. ידידיה הוא האהוב.

זו מעלת ישראל - **אהובים בעולמך**.

השמיענו נקדימון בן גוריון, כי אף בבית שני שחסרו בו חמישה דברים ארון וכפורת כרובים אש ושכינה [יומא כ"א ע"ב], ולכאורה הוא מצב של החזיר פניו. מכל מקום עדיין פניו מאירות, למי? ל"אהובים"!

ולמדנו מן הדברים כי כדי לזכות למה שלכאורה לא שייך, יש רק אופן אחד - **אהוב**!

כשישראל בכלל אהובים, אעי"פ שעדיין לא זכו לגאולה השלמה, כבר הם זוכים לדברים הרבה - יאר די **פניו** אליך.

כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו', נקרא רע **אהוב**!

ובזה ידוקדק המשך הדברים - "עד שיצא אדון מבית המרחץ נקדימון בן גוריון יצא מבית המקדש, כשפגעו זה בזה אמר לו תן לי דמי מים יותר שיש לי בידך".

ולכאורה הוא פלא דכיון שנתמלאו המעיינות מים, הנה המים הנותרים נשפכו החוצה, וכיצד זה טען נקדימון "יתן לי דמי מים יותר", אמנם כונתו לענין האמור הן ממה שירדו הגשמים בשפע כה רב כענין "והריקותי לכם ברכ עד בלי דיי" (מלאכי ג' י'), ראייה שנתנה זו בעין יפה ובהארט **פנים**, ועיי' להגאון מלבי"ם דברים כ"ו ט"ו ד"ה כאשר נשבעת.

אמנם האדון טען שעדיין טענתו צודקת, וכנתו היתה דאעי"פ **שידו** נטויה על ישראל, **הארט פנים** אין כאן, והראיה שכבר שקעה חמה, ונתניה בלילה היא נתניה שלא בהארט פנים, וכדאיתא במכילתא (שמות ט"ז ה) על הפסוק "ויאמר משה בתת די לכם בערב בשר לאכול ולחם בבוקר לשבוע וגו', "מכאן אתה למד, **שבפנים השוכות** ניתן השליו לישראל, והמן ששאלו אותו כהלכה, ניתן בפנים מאירות". ועיי' ברש"י בפרשת בשלח (שמות ט"ז ו) ערב וידעתם כי די הוציא אתכם מארץ מצרים ובוקר וראיתם את כבוד די וגו', ופירש"י - ערב וידעתם כי היכולת בידו ליתן תאותכם ובשר יתן אך לא בפנים מאירות יתננה לכם כי לא כהוגן שאלתם וכו', והלחם וכו', בירידתו לבוקר תראו את כבוד אור פניו כו'. ועיי"ש ברמב"ן דמשמעות המכילתא שעצם הנתניה בערב היא בפנים השוכות, עיי"ש.

וזזהו שטען האדון, דכיון שנתן להם בערב, אכתי מוכח דאהדרינהו לאפיה מינייהו, כי אעי"פ שידו נטויה, אין זה בהארט פנים. [ואולי יש לשמוע כן ממעשה שליו השני שאמר להם משה היד די תקצר, והיינו דנתנית השליו שהיתה בלילה ענינה מראה על יד די, אבל לא על הארט פנים].

ועל זה נכנס נקדימון והוסיף תפילה מיוחדת - "הודע שיש לך **אהובים** בעולמך", ועדיין פניך מאירות לנו.

מיד נקדרה **החמה** - **ואהביו** כצאת השמש בגבורותו!

אהובים בעולמך!

להשמיענו, אעי"פ שכלל ישראל לכאורה אינו במצב המושלם, ונראה **רק** שידו נטויה עלינו, אבל האמת שידו נטויה **שורשה** בהארט פניו ית'.
ונתחדש לן יסוד נפלא, יש אפשרות לזכות מעבר להנהגה שמגיעה לאדם על פי הסדר הרגיל.

למי ניתן כח זה.

לאהובים!

כיצד ניתן להגיע למצב של אהובים?

מי נקדימון

שכור לנקדימון, וא"כ לכשירדו גשמים יזכה בהם נקדימון והן המים שישלם לו. אבל בתשלום ימי השכירות יחזרו המעיינות אל ההגמון ואם יתמלאו הרי זה ברשותו. וא"כ לא שייך לומר שכשירדו גשמים אחר השקיעה הרי שפרע נקדימון אחר הזמן, דכיון דעבר הזמן אין הם מימיו של נקדימון כלל שלא זכה בהם.

וזהו שאמר נקדימון "תן לי דמי מים יותר שיש לך בידי", דכיון שירדו גשמים בתוך זמן השכירות זכתה לו חצרו ועל ההגמון לשלם.

✽

ובזה יבואר הא דכבר בשחרית שלח לו ההגמון, ולכא' הוא פלא למה מיהר לשלוח. **ועי'** מהרש"א - דנחלקו נקדימון וההגמון, אם עד ועד בכלל או לא בכלל. וז"ל - בשחרית שלח לו וכו', כשהתנו מתחילה היו קובעים להם זמן להחזיר ההלואה עד אותו יום שקבעו, והיה ההגמון אומר דעד אותו יום ולא עד בכלל, ולכך שגר לו בשחרית של אותו יום, ולא שלח לו בלילה שלפניו שלפי דעת האומות הלילה הולכת אחר יום העבר. והשיב לו נקדימון דגם כל היום שלי הוא משום דעד ועד בכלל קאמר, והמע"ה. ושוב שלח לו בצהריים וכו', אפשר דלפי דעתו כיון דהדבר אינו מוכרע אם ההוא יום בכלל דעד ועד בכלל ואם עד ועד אינו בכלל, יהיה עד חצי היום בכלל ומצהריים ואילך אינו בכלל וכו'.

ובאמת, הצדק עם נקדימון דהמוציא מחבירו עליו הראיה. ולכאורה אף ההגמון הודה בזה שהרי תבע או **מים** או מעות, היינו דהודה דעדיין אין יכול לתבוע רק מעות.

אמנם הלא לכאורה זה תלוי בסוגיא דמרחץ, בבי"מ ק"ב ע"א, המשכיר בית להכירו לשנה נתעברה השנה נתעברה לשוכר השכיר לו להדישם נתעברה השנה נתעברה למשכיר. מעשה כציפורי באחד ששכר מרחץ מחבירו ב"ב לשנה בדינר לחודש, ובא מעשה לפני רשבי"ג ולפני רי יוסי ואמרו יחלוקו את חודש העיבור.

[והנה נדון רב בסוגיא שם בתפוס לשון ראשון אינו שייך לענייננו].

אכן שמואל אמר שם, דהמחלוקת בבא באמצע החודש, אבל בתחלת החודש כולו למשכיר, ובסוף החודש כולו, לשוכר שהוא מוחזק. ולזה האדון הקדים הלא לבא בשחרית, וא"כ דין הוא שיהא אותו יום כולו למשכיר. [ולחא דקיי"ל כרב נחמן, דלעולם כולו למשכיר דקרקע בחזקת בעליה עומדת, יקשה יותר מאי אהני לנקדימון האי ספיקא].

אכן עיי' במש"כ הנתה"מ (דיני תפיסה סי' כ"ה ס"ק ב')

"תנו רבנן פעם אחת עלו כל ישראל לרגל לירושלים ולא היה להם מים לשתות, הלך נקדימון בן גוריון אצל אדון אחד, ואמר לו הלויני שתים עשרה מעיינות מים לעולי רגלים. ואני אתן לך שתים עשרה עינות מים. ואם איני נותן לך הריני נותן לך שתים עשרה כבר כסף. וקבע לו זמן, וכו'".

והוא פלא, האיך יתכן שהסכים ההגמון ליתן מימיו חנם, ורק אם לא יתמלאו עד זמן שקבעו ישולם לו. וכי שוטה היה האדון, שהסכים ליתן מים בעד מים שבלא"ה ירדו?

ובהמשך המעשה, כיון שהגיע הזמן ולא ירדו גשמים, בשחרית שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך שלח לו עדיין יש לי זמן כל היום כולו שלי הוא, בצהריים שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך, שלח לו עדיין יש לי שעות כיום, במנחה שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך, שלח לו עדיין יש לי שעות כיום.

ויש לדקדק מהו שאמר נקדימון, "כל היום כולו שלי" ולכאורה תיבת "שלי" מיותרת.

עוד צ"ב בהמשך המעשה - לגלג עליו אותו אדון ואמר כל השנה כולה לא ירדו גשמים ועכשיו ירדו גשמים. נכנס לבית המרחץ בשמחה, עד שהאדון נכנס בשמחה לבית המרחץ נקדימון נכנס לבית המקדש כשהוא עצב, נתעטף ועמד בתפילה אמר לפניו רבנו של עולם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי אלא לכבודך עשיתי שיהו מים מצויין לעולי רגלים, מיד נתקשרו שמים כעבים וירדו גשמים עד שנתמלאו שתים עשרה מעיינות מים והותירו, עד שיצא אדון מבית המרחץ נקדימון בן גוריון יצא מבית המקדש, כשפגעו זה בזה אמר לו תן לי דמי מים יותר שיש לי בידך.

וצ"ב מהו שאמר "תן לי דמי מים יותר שיש לך בידי", - והא לא סוכס כן, אלא כל מים שירדו של ההגמון הם. ועי' מהרש"א.

אלא דלכאורה מדאמר לו נקדימון תן לי דמי מים יותר, מתבאר שהי' צד זכיה לנקדימון במים אלו, וצ"ב האיך.

אמר לו יודע אני שלא הרעיש הקבי"ה את עולמו אלא בשבילך. אלא עדיין יש לי פתחון פה עליך שהוציא ממך את מעותי, שכבר שקעה חמה וגשמים ברשותי ירדו.

ואף זה צ"ב, דמה בכך שירדו הגשמים אחר השקיעה, וכי מי שפרע לאחר זמנו לאו פרעון הוא.

✽

ומכל הנ"ל יש מקום לבאר, דבודאי לא היה אותו אדון נותן כל אותן מעיינות לנקדימון חנם רק ע"מ שיתמלאו בגשמים, דזה לא יתכן. אלא דנקדימון שכר ממנו את המעיינות בכסף מלא ורק את המים הלוהו, וכך היה תנאי השכירות שעד אותו יום שקבעו יהי

בהאי ליטנא ד"הודע שיש לך אהובים בעולמך", ואילו בתפילה ראשונה לא הזכיר לשון זו.

וכשנתבונן לכאורה באמת הלא ודאי צדק נקדימון דהמים שלו, ואע"פ ששקעה החמה הרי בין השמשות עדיין הוא ספק, וא"כ ככל ספק האמור לעיל כן הוא הדין בבין השמשות ואכתי ההגמון הוא מוציא, ואף אילו לא נקדרה חמה אינו יכול להוציא ממנו דהמע"ה, (ועיין בעיין יעקב ס"ג ע"א).

אכן באמת טענה גדולה היתה להגמון, והיא היתה כונתו באמרו "אילו לא נקדרה החמה וכיו", שדברי תימה הם.

דהנה בפסחים צ"ד ע"ב נחלקו חכמי ישראל וחכמי אומות העולם, שחכמי ישראל אומרים ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע ובלילה למעלה מן הרקיע, וחכמי האומות אמרו דביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע ובלילה למטה מן הקרקע, ואמר רבי שם דנראין דבריהן מדברינו, שביום מעיינות צוננין ובלילה רותחין.

ומהשתא זהו שטען האדון דירדו גשמים אחר שקיעת החמה, ויש להוכיח כן שיבדקו מי המעינות וימצאו חמין, וע"כ דלילה הוא.

אכן עי"ש בגליון השי"ס בפסחים שהביא משיטמ"ק כתובות י"ג ע"ב ד"ה השבתנו, משם ר"ת, דאע"פ שנצחו חכמי האומות לחכמי ישראל בטענות אבל האמת כחכמי ישראל, והיינו דאמרינן בתפילה "ובוקע חלוני רקיע".

וזהו שנתפלל נקדימון "הודע שיש לך אהובים בעולמך", היינו שחמה בלילה למעלה מן הרקיע וא"כ אין ראייה מהא דהמעיינות בלילה חמין שבלילה ירדו. וזהו ענין שנקדרה לו חמה, וכתבו תוס' "כמו מקדר בהרים כלומר שמנקב הרקיע", והיינו בוקע חלוני רקיע, וכן ראו אז בחוש איך החמה נוקבת את הרקיע.

והוא שאמר ההגמון אילו לא נקדרה החמה היה לי פתחון פה עליך, שהרי נצחו חכמי האומות לחכמי ישראל בטענות, וא"כ יש הוכחה שירדו בלילה. אבל עתה שנקדרה החמה והוכח דבוקע חלוני רקיע, וא"כ אין הוכחה דירדו בלילה ואין לו פתחון פה להוציא מעות מנקדימון, דע"כ מידי ספיא דממונא לא נפקא דבין השמשות ספק יום הוא.

זהו התפילה המיוחדת של נקדימון "הודע שיש לך אהובים בעולמך" היינו דאע"פ שהמצאות נראית דלא כמותם מ"מ הם יודעים האמת מן התורה "ובוקע חלוני רקיע", ידיעת הטבע שלהם אינו מנסיון, אלא מקבלה ומהיותם אהובים בעולמך הודעת להם. ובוה הודעת "שיש לך אהובים בעולמך".

לדיק מדברי הטור, דאף להצד דדינר בחודש חייב לשלם, מ"מ אינו יכול להוציאו מהבית המושכר.

וא"כ היה מקום לומר דאע"פ שחייב נקדימון לשלם שכירות היום, מ"מ אין יכול להוציאו משכירות המעינות ואם ירדו גשמים היום יהיו שלו.

אלא דלכאורה אינו דומה - דבמרחץ השכיר לו לשנה בודאי, ופליגי בממון תשלום השכירות. וא"כ קנין השכירות נעשה בודאי לשנה, וע"כ מצד זה אינו יכול להוציאו מהבית דלגבי השימוש השוכר מוחזק. רק דלגבי הממון אמרינן דלא חשוב מוחזק, דאע"פ שהשכיר עדיין הוא בחזקתו.

אכן בכאן דפליגי אם עד ועד בכלל, הנדון על עצם היום אם היה בכלל השכירות, ובכה"ג הספק על עצם קנין השכירות ולא חשיב מוחזק אף על שימוש היום.

ולכך דקדק נקדימון וקאמר **כל היום כולו שלי** הוא. והיינו דכיון כל שכירות המעינות היתה ע"מ שיוכל למלא ולפרוע, נמצא דהשכירות תלויה בזכויות פרעון החוב. וכבר הקדמנו דהי בכאן ב' חלקים א) חוב המים ב) שכירות הקרקע. ולגבי חוב המים הרי נקדימון מוחזק ואינו יכול לתובעו היום, וא"כ מוכרח דאף שכירות המעינות, משועבד לו כל זמן שבאפשרתו ליתן מים.

וכיון ההגמון תבע או מים או מעות, הרי שהודה שעדיין יכול לפרוע מים. וא"כ עדיין המקום משועבד לו. וע"כ שפיר טען נקדימון תן לי דמי מים יותר, שהרי המקום מושכר לו.

*

אהובים בעולמך

אלא דלכאורה הלא עדיין היתה לאדון טענה גדולה, דירדו הגשמים אחר השקיעה, ואף שנקדרה לו חמה הלא כיון שכבר שקעה מה יועיל שתוב ותזרח. ונקדים בזה כמה דקדוקים בהמשך המעשה.

אמר לו יודע אני שלא הרעיש הקבי"ה את עולמו אלא בשבילך. אלא עדיין יש לי פתחון פה עליך שהוציא ממך את מעותי, שכבר שקעה חמה וגשמים ברשותי ירדו. חזר נקדימון ונכנס לביהמ"ק נתעמף ועמד בתפילה ואמר לפניו רבוננו של עולם הודע שיש לך אהובים בעולמך. מיד נתפורו העבים וזרחה החמה. באותה שעה אמר לו האדון אילו לא נקדרה החמה היה לי פתחון פה עליך שהוציא ממך את מעותי.

ויש לעמוד בדברי ההגמון "אילו לא נקדרה החמה הי לי פתחון פה עליך וכיו", אשר לכאורה הן דברי הבאי, מה אכיפת לן מה הי אילולא נקדרה חמה.

עוד ידוקדק הבדל נוסח ב' התפילות שהתפלל נקדימון, ולמה רק בתפילה השניה לענין שקיעת החמה ביקש

שינה בבהמ"ד ובה"כ

ל' סיון תשס"ח
 כ' ע"א, ת"ר לעולם יהא אדם -
 כ"א ע"א, אילפא ור' יוחנן.
 מאירידיה אוכלי

אוצר המזב

ולא ישנתי בבהמ"ד לא שינת קבע ולא שינת עראי.

מ"ט השמיט הרמב"ם בפ"א מהלכות תפילה, דין שינה בבה"כ ובהמ"ד, ולא הזכירו אלא בפ"ד מהלכות ת"ת ה"ט.

איסור שינה בבהמ"ד, מדינא או ממידת חסידות.

האם חלוק שינת קבע משנת עראי. אם חלוק דין ביה"כ מדין בהמ"ד.

עי **ב"ב** ג' ע"ב בתוס' ד"ה ועייליה, ועי **ב"י** או"ח סי' קנ"א סעי' א' - ג' בשם מהר"י ו' חביב, ובשו"ע סעי' ג', ועי **ש"ך** יו"ד סי' ר"מ ס"ק ט"ו, ובמהרש"א בח"א מגילה דף כ"ח ע"א ד"ה ולא ישנתי שחלקו בין קבע לעראי, ועי **גבורת ארי** ד"ה ולא ישנתי, ועי **הגהות הגרעק"א** בשו"ע או"ח שם ד"ה ולא ישנתי. ועי **פרי יצחק** ח"ב סי' ה', ועיי"ש בד"ה ועפ"ז אני תמה מאוד על רבינו הגאון שאג"א.

הנני והחכמה - מעשה שבא ראבר"ש וכו', נודמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר, אמר לו שלום עליך רבי ולא החזיר לו, אמר לו ריקה כמה מכוער אותו האיש וכו'. **צ"ב** מה ענין כיעורו לכנותו "ריקה", ואדרבא בעובדא דרי יהושע בן חנניה ובת הקיסר (לעיל ז' ע"א) מבואר להיפך. עי **מהרש"א** ד"ה אי"ל ריקה, ובעיני **יעקב** (ס"ד ע"א) ד"ה שהיה, ועדיין צ"ע.

שלא ליתן חסרון בשום בריה

אמר לו ריקה כמה מכוער אותו האיש וכו', אמר לו איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני וכו'.

נתינת התורה לתקן עולם במלכות ש-ד-כ, ולא לישראל בלבד, וזהו ענין והייתם לי סגולה, דלא נחשב סגולה אלא מתוך הכלל, ועיי"כ כשהכלל מתוקן ישראל סגולה, ועיי"כ אין השכינה שורה אלא על חכם גיבור עשיר ועניו, כי מי שאינו עניו אלא מחפש חסרונות חברו, אינו ראוי להשראת השכינה ולבחינת סגולה, דאם אין כלל אין סגולה, ובהו נבחן ראבר"ש כאן, אם יתן בו חסרון, או תורתו תעמוד לו שלא ליתן חסרון בשום בריה וכו'. (תמצית דברי הקדן אורה בד"ה נודמן).

מיד נכנס ר"א בר"ש ודרש לעולם יהא אדם רך כקנה, ביאור הדימוי "רך כקנה" לתיקון "והיתה דעתו גסה עליו לפי שלמד תורה הרבה" - עי **להעיר להורות ולהשכיל** חלק שני עמ' קנ"ט.

והיה מחניך קדוש

ולא הרהרתי במבואות המטונפים.

ד"ת במבואות המטונפים אסור מדינא, ובמה נשתבח רב אדא בר אבהו. דין "מהלך" ודין "עומד" במבואות המטונפים.

עי **ברכות** דף כ"ד ע"ב פלוגתא ר' יוחנן ורב חסדא, ועי **רשב"א** מגילה דף כ"ח ע"א ד"ה ולא הרהרתי, ועי מה שדן בזה בגבורת ארי ד"ה ולא הרהרתי, **רש"ש** ד"ה לא הרהרתי, **מצפה איתן** ד"ה לא הרהרתי, ועי **בהציבי ציונים** ברכות כ"ד ע"ב בענין והיה מחניך קדוש.

לא תשים דמים

דכל יומא דעיבא הוו מפקין ליה בנזרקא דדחבא וסויר לה לכולה מתא, וכל אשיתא דהוות רעיעתא הוה סתר לה, אם אפשר למרה בני לה, ואי לא אפשר בני לה איהו מדידיה.

הא דבנה ר"ה מדידיה כתלים שסתר, מדין צדקה, או מחויב ממון על שסתר הכותל. גדר חיוב סילוק דברים המזיקים שאינם שלו.

עי **מהרש"א** ד"ה וכל אשיתא, וילייע דאי מיירי בכותל שא"צ לסתרו מדינא מ"ש אי אית לי למרה אי לית ליה. עי **באר יצחק** יו"ד סי' כ"ד ד"ה ונלעני"ד, דבעה"ב מחוייב לבער נזקיו מדין לא תשים דמים, ושאר בני אדם רק מדין ובערת הרע מקרבך. ועי **רמב"ם** פ"א מרוצח הי"ד דליף עשה דסילוק נזיקין מהשמר לך ושמור נפשך, וי"ל דזה קאי אף במי שאינו בעלים. ומה שיש לעמוד בדברי הר"מ הללו עוד, עי **מנחת חינוך** מצוה תקמ"ו אות י"א.

מאכל אדם לבהמה

וכל פניא דמעלי שבתא הוה משדר שלוחא לשוקא וכל ירקא דהוה פייש להו לגינאי זבין ליה ושדי ליה לנהרא וכו', ולשדיה לבהמה קסבר מאכל אדם אין מאכילין לבהמה וכו'.

מ"ט אין מאכילין אוכלי אדם לבהמה.

צ"ב דבהרי"א אמרו "מהתכן את הדלועין לפני הבהמה וכו'" (שבת קנ"ו ע"ב). אימתי שרי לשרוי אוכלי אדם לבהמה.

עי **רש"י** ד"ה אין מאכילין, **מאירי** ד"ה אוכלי אדם, **מגן אברהם** סי' קע"א ס"ק א', **אלי רבה** שם ס"ק א', **מחצית השקל** שם ד"ה בתענית, ועי **הגהות מהריעב"ץ** ד"ה וקסבר.

תנו שקל לבניי בשבת

אתא ההוא סבא תנא ליה, האומר תנו שקל לבניי בשבת, והן ראויין לתת להם סלע, נותנין להם סלע. ואם אמר אל תתנו להם אלא שקל, אין נותנין להם אלא שקל. אם אמר אם מתו ירשו אחרים תחתיהם, בין שאמר תנו בין שאמר אל תתנו אין נותנין להם אלא שקל. אייל הא מני ר"מ היא דאמר מצוה לקיים דברי המת.

בקשיית הראשונים מהא דרב אחא בריה דרב עזירא, באומר נכסי לך ואחר כך לפלוני אם ראשון ראוי לירשו אין לשני במקום ראשון כלום, דאין זה לשון מתנה אלא לשון ירושה, וירושא אין לה הפסק (ב"ב קכ"ט ע"ב). ולפי"ז אמאי כשאמר אם מתו ירשו אחרים תחתיהם, אין נותנים להם אלא שקל, והא בניו ראויים לירשו וירושא אין לה הפסק.

באמר "אם מתו ירשו אחרים וכו'", כל זמן שלא מתו כל הממון שלהם, או רק השקלים שעתידין לקבל.

עיי היטב לשון רש"י ד"ה הא מני שכי, "דאי לאו מצוה מן הדין נותנין להן, שהרי כל הממון שלהן הוא, ואין בו לאותן אחרים כלום אלא לאחר מיתתן וכו'", וצ"ב כנ"ל.

עיי מאירי ד"ה מי שמנה, ועיקר נידון זה תלוי בפלוגתת הראשונים בהא דירושא אין לה הפסק, אם הוא גם כשאמר לראשונים לשון מתנה בהדיא, עיי בב"י חו"מ סי' רמ"ח סעי' א', ועיי"ש כמה באורים ביישוב הקושא הנ"ל. ועיי רמב"ם פ"ב מזכיה הלכה ו'. ועיי גבורת ארי ד"ה נותנין בסוף פסקא "מיהו", אכן יעוי בקצוה"ח סי' רמ"ח ס"ק א' וס"ק ה', ועפ"י דבריו יש ליישב גם שיטת רש"י בסוגיין.

עיי רש"י כתובות דף ס"ט ע"ב שכי בד"ה אם מתו - בלא בניס. ועיי בב"י סי' רנ"ג סעי' י"ז משי"כ ליישב עפ"י את קוי הראשונים מהא דרב אחא בריה דרב עזירא, ועיי בזה בקצוה"ח שם ס"ק ט'.

אוי"ח סי' קנ"ו ובביאור הלכה שם ד"ה סופה בטלה. ועיי תקנת השבים בדרוש בבראש הספר ענף ה', ועיי ראשון לציון יו"ד סי' רמ"ו סעי' כ"א בבאור שיטת הרמב"ם ולפי"ז יבואר ענינא דריו"ח דסוגיין. ועיי חולין קליד ע"ב ההוא שקא דדינרי דאתי לבי מדרשא וכו', וברש"י שם ד"ה אבע"א, ועיי הוריות דף י' סוף ע"א ובציונים שם בענין "לכו לחמו בלחמיי".

מצוה לקיים דברי המת

אייל הא מני ר"מ היא דאמר מצוה לקיים דברי המת.

למאי נפ"מ הא דדברי שכ"ב מרע ככתובין וכמסורין, אחר דבלאו הכי מצוה לקיים דברי המת.

משום מצוה לקיים דברי המת האם זוכה המקבל, או דיש מצוה ליתן לו אבל לא זכה עד שלא נמסר לו.

עיי תוס' ב"ב קמ"ט ע"א ד"ה דקא, ובכתובות עיי ע"א ד"ה הא, ועיי ר"ן גיטין פ"א דף ה' ע"ב נד"ה גמי מתני בשכ"מ, ראשיתו בע"א, ובבירור הגדרים עיי מחנה אפרים זכיה ומתנה סי' כ"ט.

גמזו - ואמאי קרו ליה נחום איש גם זו. גמזו זה או גמזו. ר"ח ד"ה אמרו עליו, ערוך ערך גמזו, ענף יוסף (ע"י ס"ה ע"א) ד"ה ואמאי.

לסמוך על הנס

פעם אחת היתה מטתו מונחת בבית רעוע, בקשו תלמידיו לפנות מטתו ואחי"כ לפנות את הכלים, אמר להם בני פנו את הכלים ואחי"כ פנו את מטתי, שמוכסח לכם כל זמן שאני בבית אין הבית נופל וכו'.

האיך סמך נחום איש גמזו על הנס, והא רב אדא הקפיד שגמזו לו בן.

עיי מהרש"א ד"ה אייל בני, אכן יעוי בגבורת ארי ד"ה פנו, שצידד לחלק בין לסמוך על הנס לכתחילה לבין להאריך זמן הנס, יעוי"ש.

ג' תמוז תשפ"א

כ"א ע"א, אילפא ור' יוחנן - אי זו היא דבר. מאירי ד"ה מי שמנה.

אוצר הטוב

לעסוק בתורה ולהתפרנס מן הציבור

אילפא וריו"ח הוו גרסי באורייתא, דחיקא להו מילתא טובא אמרי ניקום וניזיל וניעבוד עייסקא ונקיים בנפשין אפס כי לא יהיה בך אביון וכו'.

אמר ל"י ריו"ח איהדר ואוקים בנפשאי כי לא יחדל אביון מקרב הארץ, ריו"ח הדר אילפא לא הדר, עד דאתא אילפא מלך ריו"ח וכו'.

רש"י ד"ה מלך ריו"ח, מינהו ראש ישיבה עליהן, מנהג הוא מי שהוא ראש ישיבה היו מגדלין אותו משלהן ומעשירין אותו כדאי לגבי כה"ג וכו'.

מתחילת עובדא דאילפא ור' יוחנן משמע דלא רצו להתפרנס משל אחרים, אכן כשמלך קיבל מה שגדלוהו כמבואר ברש"י, וצ"ב.

עיי רמב"ם פ"ג מהלכות ת"ת היי דאסור ליטול פרס מן הציבור לעסוק בתורה, ועיי"ש בכסף משנה שהרבה להשיב עליו, ועוד צ"ב ממשי"כ הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל "ולא שבט לוי בלבד וכו'", עיי שו"ע

אוי"ח סי' קנ"ו ובביאור הלכה שם ד"ה סופה בטלה. ועיי תקנת השבים בדרוש בבראש הספר ענף ה', ועיי ראשון לציון יו"ד סי' רמ"ו סעי' כ"א בבאור שיטת הרמב"ם ולפי"ז יבואר ענינא דריו"ח דסוגיין. ועיי חולין קליד ע"ב ההוא שקא דדינרי דאתי לבי מדרשא וכו', וברש"י שם ד"ה אבע"א, ועיי הוריות דף י' סוף ע"א ובציונים שם בענין "לכו לחמו בלחמיי".

גניבה על מנת למיקט ועל מנת להחזיר

יומא חד שדר אביי זוגא דרבנן למיבדקיה [לאבא אומנא], אותבינהו ואכלינהו ואשקניהו ומך להו ביסתרקי בלילא, לצפרא כרכינהו ושקלינהו וקמו ונפקו להו לשוקא, ואשכחינהו וכו', אמרו ליה השתא נשקלינהו מר וכו'.

צ"ב האיד נמלו לאותם "ביסתרקי", דאע"פ שהיה ע"מ להחזיר אסור משום "לא תגנובו" כגונב ע"מ למיקט (ע"י בי"מ ס"א ע"ב).

ע"י הגהות מהרי"ב ד"ה לצפרא, שפת אמת ד"ה כרכינהו. ויעו"י בשיטה מקובצת בבא מציעא ס"א ע"ב ד"ה ע"מ למיקט, והובא בקצות החושן סי' שמ"ח ס"ק א' ע"ש, ועי' במש"כ מורנו הגר"ש קרליץ זצלה"ה בהמאיר ט' עמ' נ"ג.

צ"ב גונב ע"מ למיקט אם איסורו דאורייתא או דרבנן.

ע"י חינוך ריש מצוה רכ"ד, אכן יעו"י היטב בלשון הרמב"ם פ"א מגניבה ה"ב, וע"ש בלחם משנה ה"א, ובמנחת חינוך שם אות א'.

ד' תמוז תשפ"א

✎

כ"א ע"א, אי זו היא דבר - כ"ב ע"א, ר' ברוקא חזאה.

אוצר המזב

קירב גניחותיו

דרוקרת עיר המוציאה חמש מאות רגלי הוד, ויצאו ממנה ג' מתים ביום אחד, גזר רב נחמן בר רב הסדא תעניתא, אמר רבנ"י כמאן כרי"מ דאמר ריהק גניחותיו חייב קירב גניחותיו לא כ"ש.

צ"ב בשיטת המור, דבדן "דבר" (סי' תקע"ו) לא פסק כרי"מ בר רב הסדא, והיינו משום דלא קיי"ל כרי"מ, ואילו לענין אמירת צ' פעמים מוריד הגשם הביא (בסו"ס ק"י"ד) שיטת מהר"ם מרומנובורג דמהני. (ע"י ג' ע"ב אוצר הטוב "הטבע וההרגל").

ע"י לחם משנה פ"ב מתעניות ה"ה, נודע ביהודא תנינא סי' פ"ה ד"ה ומה, וע"י דרישה סי' קי"ד ס"ק ג'.

✎

במשוך הובל - רש"י ד"ה אל מול החר ההוא וכו', ואע"ג דהאי קרא בלוחות הראשונות כתיב לא נסתלקה שכניה עד לוחות אחרונות וכו', וגם כל ימות החורף וכו' עד אחד בניסן שהוקם המשכן וכו'. צ"ב בפרשת כי תשא מבואר, דאחר המא הנגל דיבר די עם משה באהל מועד שנמה מחוץ למחנה ושם שכן עמוד הענן, (ע"י שמות ל"ג ד, ט' י"א, וברש"י). צ"ח ביצה ה' ע"ב ברש"י ד"ה למה לי. [וע"י ב"יום טוב שני" ביצה שם, ציונים נוספים השייכים להאי ענינא].

✎

מנה בן פרס - אמר ליה אי הכי ניקום אנא לגביה מר, אמר ליה מוטב יבא מנה בן פרס אצל מנה בן מנה, ואל יבא מנה בן מנה אצל מנה בן פרס. וברש"י ד"ה פרס וכו' שאביו של ר"ג בר רב הסדא גדול מוצחק אביו של רב נחמן וכו'. צ"ע דיאמר כהאי לישנא על אביו, ואפי' שאביו של ר"ג בר רב הסדא גדול ממנו. הגהות מהרי"ב ד"ה יבוא, שפת אמת ד"ה מוטב.

✎

זכותיה דרב

בסורא הוות דברתא, כשיבכותיה דרב לא הוות דברתא, סברו מיניה משום זכותיה דרב דנפיש וכו', הא מילתא זוטא ל"י לרב וכו'.

צ"ב כיון דזכותיה דרב נפיש כ"ש הוא דינצלו בזכותי דרב.

צ"ב שאני גדר הצלה דמאן דנפיש זכותיה, מוגדר הצלה דמאן דלא נפיש זכותיה, ובוזה תלויה הצלת אחרים בזכותו.

ע"י מהרש"א ד"ה רב דנפיש, וע"י שפת אמת ד"ה הא מילתא. ובענף יוסף (ס"ה ע"ב) ד"ה רב נפישא.

✎

דבר בעכו"ם

אמרו ליה לרב יהודא איכא מותנא בחזירי, גזר תעניתא, נימא קסבר רב יהודא מכה משולחת ממין אחד משולחת מכל המינין, לא, שאני חזירי דדמיין מעייהו לבני אינשי.

צ"ב לפי הג"ל כשאירע דבר בעכו"ם האם גזרינן בישראל דסו"ס מין אדם אחד, או"י חלוקים במזלם.

ע"י ר"ן (ח' ע"א) ד"ה גרסינן בגמרא אמרי ל"י לרב יהודא, ריטב"א ד"ה אמרינן בגמ', אכן יעו"י במאירי ד"ה מכה בבאור חזירי האמור בסוגיין, וע"י קר"א ד"ה איכא, שתמה בשי' הר"ן דסו"ס חזירי גופייהו דעכו"ם נינהו, ע"ש.

✎

שפחה וגבירתה

אמרו ליה לרב נחמן איכא מותנא בארעא דישראל, גזר תעניתא אמר אם גבירה לוקה שפחה לא כ"ש.

צ"ב מתוספתא דמבואר דכמוריא אין מתענין על צרת איי. שפחה המתענה, מהשש שתבא עליה הצרה, או משום צרת הגבירה.

ע"י ר"ן (ח' ע"א) ד"ה ואיכא למידק, וע"י ריטב"א לעיל בסוף חידושי לדרך י"ט ע"ב בפיסקא וכי תימא והא רב נחמן, וע"י רמב"ם פ"ב מתעניות ה"ו ובקרבן אורה ד"ה ואיכא.

✎

חשב ליתן צדקה

אמרו לי השתא נשקלינהו מר, אמר להו מההוא שעתא אסתתנהו מדעתאי לצדקה.

צ"ב חשב ליתן צדקה האם חייב ליתן.

ע"י מאירי כאן (כ"ב ע"א) ד"ה אע"פ, ובשו"ת הרא"ש כלל י"ג סי' א' וע"י שו"ע יו"ד סי' ר"ח סעי' י"ג בהגהת הרמ"א, וע"ש בערוך השולחן סעי' ל"ט. וע"י בספר המפתח הלכות מתנות עניים פ"ח ריש הלכה א'.

מלבושי גויים

ר' ברוקא חוזאה הוה שכיח בשוקא דבי לפט, הוה שכיח אליהו גביה אייל איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי וכו', הוא להווא גברא דהוה סיים מסאני אוכמי ולא רמי חוטא דתכלתא בגלימיה, אייל האי בר עלמא דאתי וכו'. אייל מ"ט לית לך חוטי ורמית מסאני אוכמי, אייל עיילנא ונפיקנא ביני נכרים כי הויכ דלא לידעו דיהודאה אנא, כי הוו גזרי גזירתא מודענא להו לרבנן וכו'.

זייל הרמב"ם פ"יא מהלכות ע"ז ה"א, אין הולכין בחוקות הגויים ולא מדמין להן לא במלבוש ולא בשיער וכיוצא בהן, שנאמר ולא תלכו בחוקות הגוי וכו', אלא יהיה הישראלי מובדל מהן וידוע במלבושו ובשאר מעשיו וכו'. וכל העושה אחת מאלו וכיוצא בהן לוקה".

האיך הותר להווא גברא לילך כלבוש הנכונים, אחר דהוא לאו ולוקין עליו.

מי שאין מתכוון להדמות לגוי האם שרי לילך במלבושיהו.

ע"י סוטה דף מ"ט ע"ב "אבטולס בר ראוון התירו לו לספר קומי וכו"י וע"י **רמב"ם** שם ה"ג בהתר קרוב למלכות. וע"י **בכס"מ** האיך יש כח לחכמים להתיר איסור תורה לקרובי המלכות, ובבית **יוסף** ס"י קע"ח סעי' ב', ומה שיש לדקדק בתרוצו ע"י **בקובץ שעורים** ב"ק אות צ"ח. וע"י **בב"ח** אות ז'. וע"י **מנחת חינוך** מצוה רס"ב אות ג'.

רופא בחלוק לבן, אם יש בו משום דרכי הגויים.

מנהגות הגויים, דוקא בדברים העשויין משום פריצות או מחוק ע"ז.

ע"י מהרי"ק שורש פ"ח, והובא **רמ"א** יו"ד ס"י קע"ח סעי' א', וע"י **בש"ך** ס"ק ד', וע"י **מנחת חינוך** מצוה רס"ב אות ב'.

הקפת פאת הראש משום שלום מלכות.

ע"י רמב"ם פ"יב מע"ז ה"א שכי בטעמא דאיסור הקפה משום שכן הי מנהג כמרי הע"ז, וע"י מש"כ עליו **הטור** יו"ד ס"י קפ"א, וע"י **ט"ז** יו"ד ס"י קפ"א ס"יק א' שרצה לחדש עפ"ז לדין קרובים למלכות, וע"י מה שתמה עליו בשו"ת **פנים מאירות** ח"יב ס"י ע"ט (נדפס בגליץ השר"ע - סלמן), וב**מנחת חינוך** מצוה רנ"א אות א'.

*

שחור לבן אדום

דהוה מסיים מסאני אוכמי וכו'.

משמע הנעלים שחורות מנהג עכו"ם, וצ"ב מעובדא דאלעזר זעירא ב"ק נ"ט ע"ב.

צבע הנעלים או צבע השרוכים.

ע"י תוס' ב"ק נ"ט ע"ב ד"ה דהוה, וב**סנהדרין** ע"ד ע"ב ד"ה אפי, אכן יעוי **בערוך** ערך ערקתא להיפך, וע"י **שו"ת הרשב"א** ח"א ס"י ת"יט.

*

התרעה ותענית בשדפון וירקון.

תיר על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון וכו', ר"ע אומר על השדפון ועל הירקון בכל שהוא.

מ"ש מהא דמבואר במתניתין דעל שדפון בעינן כמלא פי תנור.

ע"י היטב רש"י ד"ה שדפון, אכן יעוי **רמב"ם** פ"ב מתעניות הלכה י"א, וע"י **במגיד משנה** במה שעמד בדברי רש"י, וע"י **רש"י** ברש"י ד"ה שדפון, וב**שפת אמת** ד"ה ר' עקיבא.

*

כנף אחד

ארבה וחסיל אפילו לא נראה בא"י אלא כנף אחד מתריעין עליוהן.

ע"י **רמב"ם** פ"ב מתעניות ה"י שכתב מתריעין ומתענין, וצ"ב מ"ט מתענין ומתריעין בכל א"י על כנף אחד, והא מביבתייה מתענין בלבד - לחם משנה שם.

*

הנחשים השרפים

ועל חיה רעה.

נחשים ועקרבים הנושכים וממיתים האם גזורים עליהם.

ע"י לעיל י"ד סוף ע"א, וע"י **רמב"ם** פ"ב מתעניות ה"ט, וע"י **בראב"ד**, וע"י מש"כ **במ"מ** בביאור דעת הרמב"ם, וב**כס"מ** שם ביאר באופ"א, וע"י **טור** ס"י תקי"ע סעי' ז' וע"י **בדרכי משה** ס"יק ב' וב**ב"ח** אות ו', וע"י **לח"מ** שם.

ה' תמוז תשפ"א
כ"ב ע"א ר' ברוקא חוזאה - חרב של שלום.

אוצר המזב

עוה"ב בעוה"ז - ר' ברוקא חוזאה הוה שכיח בשוקא דבי לפט, הוה שכיח אליהו גביה אייל איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי וכו'. צ"ב קושייתו והא יכ"ל ישראל יש להם חלק לעוה"ב. עוה"ב בעוה"ז. תורת חיים סנהדרין דף פ"ח ע"א ד"ה שלחו מתם (נדפס גם בעץ יוסף ס"ו ע"ב), וע"י **בעיון יעקב** שם, וב**גאון יעקב** הנדפס בעין יעקב שם.

*

ד' נפשות בלא ציעות

אדהכי והכי הוא להווא גברא דהוה מסיים מסאני אוכמי ולא רמי חוטא דתכלתא בגלימיו וכו', אייל עיילנא ונפיקא ביני נכרים.

האיך הותר משויה לבטל מצות ציעות.

ע"י היטב בלישנא דגמי וברש"י ד"ה ולא רמי אכן בספר **בניהו** ד"ה ולא רמי, כתב דעבד קרן עגולה.

*

בדוחי

אדהכי והכי אתו הנך תרי אחי, אייל הנך נמי בני עלמא דאתי נינו הוו כו', אמרו ליה אינשי בדוחי אנן מבדחינן עציבו וכו'.

במ"א מעלת היבדחיהו דהוו בני עוה"ב יותר משאר אנשים.

אין שמחה אלא בדברי תורה.

ע"י מהרש"א בח"א ד"ה כי חזינן, וע"י **חדושי גאונים** (עין יעקב ס"ו ע"ב), וב**גאון יעקב** (בעין יעקב שם).

עובר על דברי נביא

אמר רב שמואל בר נחמני אמר רי יונתן, מפני מה נענש יאשיהו מפני שהיה לו לימלך בירמיהו ולא נמלך, מאי דרש וחרב לא תעבור בארצכם, מאי חרב אלימא חרב שאינה של שלום והכתיב ונתתי שלום בארץ, אלא אפיי של שלום, והוא אינו יודע שאין דורו דומה יפה.

ע"י איכה רבה (פ"א נ"ג), דירמיה אמר ליאשיה, משם ישעני הנביא, דלא יצא למלחמה, כיון שנגזר יוסכסכתי מצרים במצרים. ולכאן לפיז היי יאשיה עובר על דברי נביא.

ע"י מהרש"א ד"ה זו, וע"י ברי"ף (עין יעקב ס"ו ע"ב) ד"ה מפני מה, חשק שלמה ד"ה מפני. וע"י יפה ענף במדרש שם (ל"א ע"ב) ד"ה וסכסכת.

עובר על דברי נביא כשאמר הנביא בשם הקב"ה או אף באמר מפי עצמו. ע"י היטב בלשון הרמב"ם פ"ט מיסודי התורה סוף הי"ג יואילו שאלו את אליהו וכו', אבל היום אקריב בחוץ בדבר די וכו', ועייש בלח"מ ד"ה אבל, ובמנחת חינוך מצוה תקט"ז אות א' ד"ה והנראה מתוס' דסנהדרין פ"ט ע"ב ד"ה אליהו, ויבמות צ' ע"ב ד"ה ליגמר.

עובר על דברי נביא, כשאינו מאמין בהם או אף כשאינו מקיים בלכד.

מבטל אחת מכל מצוות האמורות בתורה, אמאי לא חשוב עובר על דברי נבואת משה ויתחייב מיתה.

ע"י מתני' סנהדרין פ"ט ע"א והמוותר על דברי נביא, ועייש ברש"י ד"ה המוותר, מנחת חינוך מצוה תקט"ז אות ב'.

ע"י מ"ש מדג טהור שבלע דג טמא שאסור באכילה (ע"י בכורות ד' ע"ב).

ד"ן בלע טומאה, א. בעודה בלועה, ב. בהקאה דרך פיו, ג. בהקאה דרך בית הרעי.

ע"י מאירי ד"ה חיה, וע"י מנחות ס"ט סוף ע"א ובתוס' ד"ה דבלע, וע"י גבו"א ד"ה מעשה, ובשפ"א ד"ה וטהרו.

תענית בשבת

על אלו מתריעין בשבת וכו'. (ע"י רש"י במתני' לעיל י"ט ע"א ד"ה מתריעין).

בשיטת הרמב"ם דעיר שהקיפה נכרים וכו' מתענין בשבת. ע"י רמב"ם פ"א מהלכות תעניות הלכה ו', וע"י במגיד משנה ובלחם משנה.

יחיד רשאי לסגף עצמו

ת"ר עיר שהקיפה נכרים וכו', על כולן יחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית, ר' יוסי אומר אין יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית, שמו יצטרך לבריות ואין הבריות מרחמות עליו וכו'.

האם תלויה פלוגתא דהיחיד רשאי לסגף עצמו בהא דהיושב בתענית נקרא חוטא או קדוש (לעיל י"א ע"א), ובהשמטת הרמב"ם.

ע"י תוס' ד"ה ר' יוסי, וע"י בלחם משנה פ"א מתעניות ה"ו (ויל"ע במה שצ"ע בעין משפט אות ג' להלכה ט'), ועיין היטב בר"ן (ח' ע"ב) ד"ה ועל כולם.

תענית על דבר בחול

איבעיא להו לא הוודו לו חמשים בשבת אבל בחול הוודו לו, וכו' ר' חנן בן פיטם וכו' משום ר"ע אומר אין מתריעין על הדבר כל עיקר.

צ"ע דלהדיא מבואר ברישא דמתני' דמתריעין על הדבר.

ע"י ר"ן (ח' ע"ב) ד"ה ולא הוודו ובחי' אנשי שם אות א', ריטב"א (במתני') ד"ה שמעון התימני, מאירי המשנה הרביעית.

רוב טובה בא"י ובחול – ת"ר על כל צרה שלא תבא וכו', מתריעין עליה חוץ מרוב גשמים וכו' ובגולה מתריעין עליה. באור החילוק בין א"י לגולה ע"פ המבואר לעיל י' ע"א דא"י משקה הקב"ה בעצמו. טעמא דא"י לא נשטפה במבול. קרן אורה ד"ה מנין.

ו' תמוז תשפ"א

כ"ב ע"א, על החרב וכו' – ע"ב, ונתתי גשמיכם בעתם. מאירי ד"ה חיה.

אוצר המזב

חרב של שלום

ת"ר חרב שאמרו וכו', אלא אפילו חרב של שלום וכו'.

איזו צרה יש בחרב שלום העוברת.

ע"י ריטב"א ד"ה מפני מה, וע"י מאירי סוף ד"ה חרב, וע"י היטב בלשון הרמב"ם פ"ב מתעניות הלכה ד' עוד ביאור בזה.

טומאה שנתעכלה

מעשה ובלעו זאבים כי תינקות והקיאום דרך בית הרעי ובא מעשה לפני חכמים ופיהרו את הבשר וטמאו את העצמות.

וברש"י ד"ה ובלעו, כשהן שלמים, ובד"ה וטהרו את הבשר, שאינו מטמא טומאת מת דנתעכל ונתבטל תוך מעיו וכגון ששהו ימי עיכול וכו'.

פר הודאה

אמרו לו רבי כשם שהתפללת שירדו כך התפלל וילכו להם, אייל כך מקובלני שאין מתפללין על רוב טובה, אעפ"כ הביאו לי פר הודאה, הביאו לו פר הודאה סמך שתי ידיו עליו, ואמר לפניו, רבשיע עמד ישראל שהוצאת מארץ מצרים וכו'. **רש"י** ד"ה פר הודאה - להתודות עליו, ועשה עליו סמיכה והביאו שלמים. ולכאורה משמעות דבריו, דקרנן שלמים בא לכפרה ומתודין עליו.

שלמים אי באין לכפרה.

עיי **ערכין** כ"א ע"ב ו**ברש"י** שם ע"א ד"ה ממשכנים אותן, ובתוס' שם ע"ב ד"ה מאי, ובבאור שיטתם עיי **מהרי"ט אלגאזי** בכורות פ"א אות ז' [ב] ד"ה והנה גרסינן, ובדבר **אברהם** ח"א סי' ט"ו אות ג' ד"ה ומ"ש. ועיי **מרומי שדה** זבחים דף כ"ט ע"ב ד"ה אבל קדשים.

וידוי בשלמים.

פר הודאה דחוני, שלמים או תודה.

עיי **רמב"ם** פ"ג **מעשה הקרבנות** הלכה ט"ו, אכן **מרש"י** בסוגיין משמע דשייך וידוי, ועיי **ברד"ב** על הרמב"ם שם, ועיי **תועמות ראם** על היראים סי' תמ"א אות ג' שהביא ממקרא דדברי הימים ב', לו כ"ב. ועיי מה שפלפל בזה בגבורת ארי ד"ה הביאו, ובמצפה איתן ברש"י ד"ה פר הודאה, ועיי **מרומי שדה הנ"ל**.

וע"ע בקרבן העדה כאן (פ"ג ה"ט, ט"ז ע"ב) ד"ה פר של הודיות, ועיי חיי אדם בסוף הלכות פורים בסיפור נס הצלתו ד"ה מזמור לתודה.

ז' תמוז תשפ"א

כ"ב ע"ב, ת"ד ונתתי גשמים - כ"ג ע"א, אבא חלקיה.

אוצר המזב

ונתתי גשמים בעתם

בעתם בלילי רבעיות ובלילי שבתות, שכן מצינו בימי שמעון בן שטח שירדו להם גשמים בלילי רבעיות ובלילי שבתות וכו', וכן מצינו בימי הורדוס שהיו עוסקין בבנין ביהמ"ק והיו יורדין גשמים בלילה וכו'.

האך מוכיח מימי הורדוס דירדו גשמים בכל לילה, דגשמים בעתם הם בלילי רבעיות ולילי שבתות.

בפסחים (ק"ב ע"ב) מבואר ד"ה בן דוסא הוא שגזר על אותן שדים שלא ישלמו אלא בלילי רבעיות, והוא היה זמן רב אחר שמעון בן שטח.

מהרש"א ד"ה בלילי, גבורת ארי ד"ה בעתם.

*

אמרו לו תלמידיו וכו', כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא להתיר שבועתך וכו'. ע"ב הא נשבע שלא יזוז עד שירחם הקב"ה על בניו, וא"כ גשמים מועטין לא יתירו שבועתו - מהרש"א ד"ה אלא להתיר.

*

אין מתפללין על רוב טובה

אמרו לו רבי כשם שהתפללת שירדו כך התפלל וילכו להם, אמר להם כך מקובלני שאין מתפללין על רוב הטובה.

מ"ש אין מתפללין על רוב הטובה, והא גשמים מרובים מטשטשין את הארץ ואינה מוציאה פירות.

מהרש"א ד"ה על רוב, ועיי היטב בר"ן (ח' ע"ב) ד"ה שנאמר הביאו את כל המעשר, ועיי קר"א לעיל כ"ב ע"ב ד"ה מנין.

*

פר הודאה - כך מקובלני שאין מתפללין על רוב הטובה, אעפ"כ הביאו לי פר הודאה וכו'. עיי הודאה מפסקת הברכה, להעיר להורות ולהשכיל ח"א עמ' ב'.

*

שני אליהו - שלח לו שמעון שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה וכו', שאילו שנים כשני אליהו שמפתחות גשמים בידי אליהו וכו'. ע"א נפקא מינה אמר שנים כשני אליהו, דהעיקר הו"ל מ"מור דאלו קיים אדם כאל"הו - פרשת דרכים סוף דרוש כ"א (במהדורה החדשה עמ' רל"ד).

*

אלמלא חוני אתה גזרני עליך נידוי.

שלח לו שמעון בן שטח, אלמלא חוני אתה גזרני עליך נידוי שאילו שנים כשני אליהו וכו', לא נמצא שם שמים מתחלל על ידך וכו'.

מ"ש נתחייב חוני המעגל נידוי.

מפשות לשון הגמי משמע משום חשש חילול שיש, וכ"ה בירושלמי מויק פ"ג ה"א, עיי רמב"ם פ"ו מהלכות ת"ת הלכה י"ד אות י"ד ובכסף משנה ומשנה למלך שם, אכן יעוי לשון רש"י כאן ד"ה לנדות, ועיי בהגהות הגר"א כאן אות א', ועיי ברכות י"ט ע"א דילף ל"המגיס דעתו כלפי מעלה" בהדי דברין שחייבים עליהן נידוי מהא דחוני, ועיי ברש"י ד"ה צריך אתה, ועיי מה שעמד בדברי רש"י מרהיטת סוגיין בגבורת ארי ד"ה גזרני.

עיי רמב"ם פ"ו מהלכות ת"ת ה"א דאדם חשוב אין מנדין אותו כפרהסא אב"ל אומרים לו הכבד ושב בביתך, ולפי"ז צ"ב הגם דאמר "אלמלא חוני", למה לא אמר לו הכבד ושב.

עיי עיון יעקב (ס"ז ע"ב) ד"ה אלמלא, ועיי פרשת דרכים שם (עמ' רל"ה במהדורה החדשה). חק יעקב או"ח סי' תע"ו ס"ק ג'.

*

מתחטא - ביאור מתחטא, עיי רש"י ד"ה מתחטא, ובברכות י"ט ע"א ד"ה מתחטא, ועיי ערוך חט (הראשון).

*

נהרין שמעתתא כבימי חוני - כתב בעיון יעקב (ס"ז ע"ב ד"ה לחוני) טעם שנשמעה תפילתו של חוני - "לפי שהיה חסיד גדול ובעל מעשים וכו', שלכך נשמע תפילתו לפי שהיה מצער עצמו להבין דברי תורה ולירד לעומקו של הלכה עם תלמידיו, לכך נשמע תפלתו על הגשמים וכו'".

*

או חברותא או מיתותא - עיי רש"י ד"ה או חברותא וכו', אם אין חבריו של אדם נוהגין בו כבוד כבתחילה נוה לו שימות, ומכלל זה י"ל בענין חיוב מיתת דלא נהגו כבוד זה בזה, ועיי.

השיבנו

אי נמי הנהו בריוני דהוו בשיבכותן, אנא בעי רחמי דלימותו, והיא בעיא רחמי דליהדרו בתיובתא ואהדרו.

האיך ניתן להתפלל על תשובה, והלא "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים".
תפילה על עצמו, ותפילה על אחרים.

עיי **ברכות** יי עייא כעין האי עובדא דאבא חלקיה ודביתהו בר"מ וברוריה, ועייש **במהרש"א** בחייא דייה חטאים, ועיי בשו"ת **מעיל צדקה** סי' ז', ועיי **נחלת יעקב** (לבעל נתיח"מ) פרשת קרח בקרא דאת מחתות החטאים וכו'. ועיי **באהבת איתן** (עין יעקב ברכות שם ל"א ע"ב) ד"ה בעי רחמי, ובענף **יוסף** (בע"י שם) ד"ה מי כתיב. ועיי **חזו"א** בליקוטים מגליונותיו לדברים ה' כ"ו, (נדפס בסוף חזו"א טהרות, עמ' רצ"ט).

בעלי אומניות בשאלת שלום

מאי מעמא כי היבנא למר שלמא לא אסבר לן מר אפיה, אמר להו שכיר יום הואי ואמינא לא איפגר.

מ"מ האם צריך להפסיד ממונו בכדי לשאול בשלום.

עיי **מהרש"א** ד"ה שכיר יום, ועיי מה

שוניי' בזה **במצפה איתן** ד"ה שכיר, מסוגיא **דקדושין** דף ל"ג ע"א בענין קימה והידור דבעלי מלאכה לתי"ח.

מ"ט בעלי מלאכה קמים לקראת מביאי ביכורים.

עיי **בכורים** פיג מ"ג וברע"ב שם ד"ה וכל בעלי, ועייש **ברמב"ם בפה"מ** ובתוס' **אנשי שם** ד"ה וכל. ועיי **קול הרמ"ז** בכורים שם, דאפי' בעוסקין במלאכת אחרים. ועיי היטב **בנודע ביהודא** קמא או"ח סי' כ"ז ד"ה והנה.

✳

מנעלים לרגליו

מאי מעמא כולה אורחא לא סיים מר מסאניה וכי מטי למיא סיים מסאניה, אמר להו כולה אורחא חוינא במיא לא קא חוינא.

צ"ב דהא אמרו (שבת קכ"ט ע"א), לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו.

הגהות **מהריעב"ץ** ד"ה כולה, ועיי **באר היטב** או"ח סי' ב' ס"ק ז', ובארצות **החיים** (להגאון מלבי"ם) סי' ב' ס"ק נ"ט.

✳

בריוני

אי נמי הנהו בריוני דהוו בשיבכותן, אנא בעי רחמי דלימותו וכו'.

באור בריוני.

עיי **רש"י** ד"ה משום בריוני - "בורים עמי הארץ", ועיי מה שדקדק בזה **הגבורת ארי** ד"ה הנהו, ועיי שו"ת **מעיל צדקה** סי' ז' ד"ה אמנם בפרק סדר תעניות, ועיי **בגבורת ארי** ד"ה אנא, מ"ט לא ילף ר"מ (ברכות י' ע"א) מהא דאבא חלקיה, ויש לדון בזה ע"פ דברי המעיל צדקה הנ"ל.

✳

גם ענוש לצדיק לא טוב

אנא בעי רחמי דלימותו וכו'.

צ"ב האיך יבקש רחמים שימותו והא כתיב "גם ענוש לצדיק לא טוב" (משלי י"ז, ועיי ברכות ד' ע"א).

הרי"ף בעין יעקב ברכות ו' ע"א (ל"א ע"ב) ד"ה בעי, **צל"ח** ברכות שם ד"ה הוה, ועיי **בעץ יוסף** שם ד"ה הוה.

✳

חנן הנחבא - ואמאי קרי ליי חנן הנחבא, שהיה מחביא עצמו בבית הכסא. באור "מחביא עצמו בבית הכסא". עיי **רש"י** ד"ה ח"ג שהיה מחביא וכו', ובמהרש"א ד"ה ינוקי.

✳

חסדי דבבל

אמר ליה רב זריקא לרב ספרא תא חזי מה בין תקיפי דארעא דישראל לחסדי דבבל, חסדי דבבל רב הונא ורב חסדא כי הוה מצטרין עלמא למיטרא אמרו ניכנף לגבי הדדי ונבעי רחמי וכו', תקיפי דארעא דישראל וכו'. עיי **רש"י** ד"ה תא ליכנף אהדדי - אלמא משום חד מיניהו לא אתי מיטרא.

מני"ל דבכח דחד מיניהו לא אתי מיטרא, ודלמא נהגו לקרא איש לרעהו משום ענהו.

גבורת ארי ד"ה תא חזי, ועיי **בעץ יוסף** (ס"ט ע"א) ד"ה ליכנף.

✳

עמי היתה ושלחתיה - הנהו תרי תלמידי דהוו קמיה דרי יצחק בר אלישיב, אמרו ליה ניבעי מר רחמי עלן דניחכם טובא, אמר להו עמי היתה ושלחתיה. שלחתיה - דאין נותנין לו עוד, או שאין ברצונו. עיי **רש"י** ד"ה עמי היתה, אכן יעו"י בהגהות **הב"ח** אות צ', ובמהרש"א ד"ה עמי היתה.

התראת ספק

השולח דג מן הים בשבת כיון שיבש בו כסלע חייב, וכו'.

רש"י ד"ה יומא חד וכו', כיון דיבש בו כסלע אע"פ שהוא מפרסם לאחר כן, ובעוד שהוא מפרסם השליכו כמים, חייב משום נמילת נשמה וכו'.

האיך ניתן לחייבו משום נמילת נשמה, והא הוא התראת ספק, דשמא קודם דיבש כשיעור סלע יחזירהו למים.

אימתי אמרינן תגלי מילתא למפרע ולא הוי התראת ספק.

עיי **גבורת ארי** ד"ה השולח, ובמה שהביא **מתוס' שבת** (ד' ע"א) ד"ה קודם, ומתוס' **גיטין** (דף ל"ג ע"א) ד"ה ואפקיענהו.

ועיי מש"כ לדון עפ"י דברי **התוס' יבמות** דף פ' ע"א ד"ה נעשה, גבי אכל חלב מבן י"ג עד בן י"ח ונולדו בו סימני סריס דכתבו דלרב שנעשה סריס למפרע לוקח ולא הוי התראת ספק, ומייש מסוגיין.

וכעין חילוק זה עיי **שעה"מ** אישות פ"ב ה"ג ד"ה ועיין בהרב, ובערוך **לנר** נדה דף מ"ו ע"ב "בא"ד דשמא לא", מש"כ ליישב קושיית **המל"מ** פט"ז מסנהדרין הי"ד מתוס' דנדה שם (ד"ה רי"ח) לתוס' דיבמות הנ"ל.

ועיי ברור גדרי התראת ספק **בשערי יושר** שער א' פ"ג ופ"ד.

טוב שני למסכת ביצה דף כ"ד ע"א בד"ץ "קצירת דגים, ובדף כ"ה ע"א בד"ץ "זימון דגים".

*

מזיק ע"י סגולה

אייל ומי"ט שבקיה מר, אייל גברא דעל בריה ועל ברתיא לא חס וכו', בני אתה הפרחת את קונך להוציא תאנה פירותיה וכו'.

הענין צ"ב דהא לכא' מדינא לאו בר קטלא הוא, ובודאי בתו דלא הטאה.

האם מחייב מאן דהרג או הזיק ע"י סגולה.

עיי **קהלות יעקב** בבא קמא סי' מ"ה.

*

ההוא חמרא - הוויא ליה ההוא חמרא, כדהוו אנרי לה כל יומא לאורתא הוו משדרי לה אגרה אנבה ואתיא לבי מרה, ואי טפו לה או בצרי לה לא אתיא וכו'. **איוה**

חמרא עדיפא, דרי פנחס בן יאיר שלא רצתה לאכול שעורין שאינן מעושרות, או דרי יוסי דמן זקרת. **מהרש"א** ד"ה ואי טפי ליה.

*

המכוב אל יזובו יותר מחומש

אלעזר איש בירתא כד הוו חזו ליה גבאי צדקה הוו טשו מיניה דכל מאי דהוו גביה יחוב להו וכו'.

צ"ב האיך נתן להם כל ממונו והא המכוב אל יזובו יותר מחומש. **הא** יותר מחומש האם אין חייב או דאסור.

עיי **רמב"ם בפירוש המשניות** פאה פ"א מ"א, אכן יעיי **ברמב"ם** סוף הלכות **ערכין**, ובהלכות **מתני"ע** פ"ז הי"ה השמיט דאל יזובו יותר מחומש. ועיי **גבורת ארי** ד"ה הוו טשו, ובתורת **זרעים** פאה פ"א מ"א "וגמילות חסדים".

*

עניין קודמין

אולא ברתיא לבי מדרשא אמרה ליה בא וראה מה עשה לך אוהבך, אמר לה העבודה הרי הן הקדש עליך ואין לך בהן אלא כאחד מעניי ישראל.

וצ"ב דמי"ט אף בעניים הקרוב קרוב קודם.

מהרש"א ד"ה למזבן, ועיי **עיון יעקב** (פ"ט ע"ב) ד"ה העבודה, ובענף **יוסף** שם ד"ה אליעזר.

*

לצפרא אודעניהו

דבי נשיאה גזר תעניתא ולא אודעניהו לרי יוחנן ולריש לקיש, לצפרא אודעניהו אמר ליה ריש לקיש לרי יוחנן הא לא קבילנא עלן מאורתא, אמר לי אנן בתרייהו גרין. בעיקר האי דינא דתענית בהסכמת ציבור אי"צ קבלה עיי **רא"ש** לעיל פ"א סוסי"י י"ג ועיי **"אוצר הטוב"** לעיל י"א ע"ב, בענין "אין תענית ציבור בבבלי".

למאי נפ"מ שלא קבלי עליהן מאורתא, והא בלא"ה ההולך למקום שמתענים צריך להתענות עמוהו (עיי לעיל י" ע"ב).

גבורת ארי ד"ה הא לא קבילנא.

*

זעירא דמן חבריא - דבי נשיאה גזר תעניתא ולא אתא מיטרא, תנא להו אושעיא זעירא דמן חבריא וכו'. **אושעיא זעירא** - דמן חבריה, או, אושעיא - זעירא דמן חבריא. עיי **רש"י** ד"ה זעירא, ועיי **רש"י חולין** ל"א ע"א ד"ה זעירא דמן חבריא, ובתוס' **חולין** י"ב ע"ב ד"ה דמן - **גבורת ארי** ד"ה תני להו.

*

מילתא זוטרתא לרבי - רבי גזר תעניתא ולא אתא מיטרא נחית קמיה אילפא וכו', מוריד הגשם ואתא מיטרא וכו'. **האיך** יתכן שרבי חסיד שבדורו לא נענה. עיי **מהרש"א** ד"ה רבי גזר, ודבריו צ"ע ממשי"כ לעיל כ"א ע"ב ד"ה רב (ע"ש באוצר הטוב בענין זכותיה דרב) ולכא' תרוצים דחתם לא שייכי הכא, ועיי.

ביזוי אוכלין

רב יהודה הוא הנהו בי תרי דהוו קא פרצי בריפתא וכו', איכא שבעא בעלמא, וברש"י ד"ה פרצי בריפתא, זורקים אותם זה לזה.

איסור זריקת פת בגוונא דנמאסת ע"י הזריקה, או אף באינה נמאסת.

זריקת פוכריות ובוטנים על חתך.

ע"י בסוגיא **דברכות** דף נ' ע"ב, ובתוס' שם ד"ה אין זורקין, אכן יעו"י בבית **יוסף** או"ח סי' קע"א סוף סעיף א' ד"ה אבל מדברי, וע"ע **בב"ח** שם אות א' בד"ה ואיכא למידק, וע"י **צל"ח** ברכות שם ברש"י ד"ה אבל.

וע"ע **בשיטמ"ק** ברכות שם בסוף ד"ה הי"ג לענין זריקת חיטים על חתך.

ולענין משיכת יין לשמחת חתן ע"י **רא"ש** ברכות פ"ז (סוסי" ל"ב), ו**ברשב"א** (נ' ע"ב) ד"ה ולענין, דפליגי אי דוקא כשקולטן לבסוף, וע"י **ב"י** קע"א סעי' ד'.

וע"ע **ברבינו יונה** בברכות שם ד"ה ממשיכין, וד"ה וזורקין, ויל"ד במשי"כ שם בענין זריקת חיטין דדוקא במקום יבש "שאם **ירצה** יכול ללקוט אותם". וע"י **ב"י** סעי' ה' ד"ה וכתבו עוד, ויל"ע בסברתם דאולי דוקא ביזוי בידים אסור, ע"י בעובדא דר"ה לעיל כי ע"י וברש"י שם ד"ה אין מאכילין, בי פרושים בטעמא דאיסור ביזוי אוכלים, ועפ"ז יש לדון.

י"ב תמוז תשפ"א
כ"ד ע"א, רבה גזר תעניתא - ע"ב, הוה רגילא
דביתחו.
אוצר המזב

עדיפותא דרב יהודה

רבה (רבא לגי' העין יעקב) גזר תעניתא בעי' רחמי ולא אתא מישראל, אמרו ליה והא רב יהודה כי הוה גזר תעניתא אתא מישראל, אמר להו מאי אעביד אי משום תנזי' אבן עדיפנן מיניהו וכו'.

למה לא אמר כאבי בברכות כי ע"א משום דמסרי נפשיהו על קדושת השם.

ע"י **בחיידושים שבעין יעקב** (ע' ע"ב) ד"ה רבא, אכן יעו"י **בסנהדרין** דף ק"ו ע"ב במאי דקאמר רבא גופיה רחמנא ליבא בעי, וע"י **בהדרן** למסכת תענית.

*

זיתים שכבשן בטרפיהן

האשה שכובשת ירק בקדירה ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן טהורין וכו'. ובמשניות **עוקצין** פ"ב מ"א מסיים בה, "לפי שלא כבשן אלא למראה".

פלוגתת הראשונים בדין טרפי [עלים] דזיתים שאין מקבלין טומאה. א. שיטת רש"י, דעלים כבושין לא השיבו יותר יד לפרי. ב. שיטת תוס' והרמב"ם, כיון שלא נכבשו לצורך אכילה אלא למראה בעלמא לא הוו אוכלין.

ע"י **רש"י** כאן, ובברכות דף כ' ע"א ובסנהדרין דף ק"ו ע"ב, וע"י **תוס'** ברכות שם ד"ה זיתים, וברמב"ם פ"א מטומאת אוכלין הלכה ט"ז, ובבאור שיטותיהם ע"י **משנה אחרונה** עוקצין, פ"ב מ"א ובחזון נחום עוקצין שם.

וע"י **בערוך** ערך "זית", ובבאור שיטתו ע"י **בהדרן** למסכת תענית, משי"כ לבאר מדין יד להכשר. ועיקר יסוד זה נתבאר כבר באופ"א **בצל"ח** ברכות כי ע"א ד"ה כי הוה מט.

מ"ש מהמלקט פירות וענפיהן ע"מ לאלות בחופתו דטמאין (תוספתא עוקצין פ"א ה"ג).

ר"ש עוקצין פ"ב מ"א ד"ה טהורין, חזון נחום שם (קצ"ב ע"א), תפא"י שם אות ד' במאמר המוסגר.

*

שלם טוב לרב טוב - רבא איקלע להגרונא גזר תעניתא וכו', למחר אמר להו מי איכא דהוא חילמא לימא, אמר להו ר' אלעזר מהגרונא, לדידי אקרין בחלמי שלם טוב, לרב טוב, מרובין טוב, דמטוביה מטוב לעמיה, אמר ש"ט עת רצון הוא וכו' ואתי מישראל. ע"י **מנחות** נ"ג ע"א כהאי ענינא יבא טוב ויקבל טוב מטוב לטובים, וקאי על קבלת התורה, וע"י לעיל ז' בי דאין הגשמים נעצרים אלא בשביל ביטול תורה, וע"י.

*

יערא ונחת דר' תנאי - ר' תנאי בן דוסא הוה קא אויל באורחא, אתא מישראל אמר לפניו רבשי"ע כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער פסק מישראל, כי מטא לביתיה אמר לפניו רבשי"ע כל העולם כולו בצער וחנינא בנחת אתא מישראל. למה אמר בהליכתו דכל העולם בנחת, ושמא יש עוד הולכי דרכים. למה אמר בביתו דכל העולם בצער, ושמא יש עוד שאין להם שדה (ע"י רש"י ד"ה בנחת). ע"י משי"כ **הרי"ף** בעין יעקב יומא כ"א ע"א ד"ה וחנינא, ובעין יעקב שם ד"ה כל העולם, וע"י באור נפלא **בחיידושי גאונים** שם.

*

תמילה קצרה

מאי מצלי וכו', יהי רצון וכו', שתהא השנה הוה גשומה ושהונה וכו', אלא אם שהונה תהא גשומה וטלולה וכו', לא יעדי עביד שולטן וכו', ואל יהיו עמך ישראל צריכין להתפרנס זה מזה וכו'.

ע"ב, מפני מה מתפלל דוקא על הפרנסה.

ע"י **קרוך אורה** ד"ה מאי מצלי. ועוד אפשר, ע"פ המבואר לעיל ח' ב' דאמר ר' שמואל בר נחמני דנבעי רחמי אכפנא דכי יהיב רחמא שובעא לחיי הוא דיהיב, ואפשר דמכלל זה הוא ענין צדקה תציל ממות, כיון דצדקה מעשרת כמבואר בסוגיא דדף ט' ע"א בענין עשר תעשר, וכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב. ומזה יש להתעורר לגדר בקשת הפרנסה בפסוקי אבינו מלכנו בימים נוראים.

*

שביל - בשביל

בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת, כל העולם כולו ניוון בשביל חנינא בני, וחנינא בני דיו בקב הרובים מעייש לעייש.

בשביל - ר' חנינא הוא השביל והמשפיע לכל העולם. ייחזינא בני דיו"י - הא דדיו בקב חרובים, הוא מתנאי כל העולם כולו ניוון.

ביסוד הדברים ע"י מה שהאיר לן **אדמ"ו** זללה"ה מיסוד מרן **המשגיח דמיר** זללה"ה, ע"י **טוב דעת מלכות** ע"י קט"ז אות ב', ובעמ' שטי"ו, ובעמ' שני"ב, וע"י, **בטוב דעת מועדים** באמרי דעת עמ' ש"ו. ונתבאר גם במאמר "חסד מתגלגל בעולם" **טוב דעת בראשית** ח"א עמ' שטי"ו. וע"י **גבורת ארי** ד"ה וחנינא.

הנאה ממעשה ניסים

חד בי שימשי חזייה לברתיה דהוות עציבא, אמר לה בתי למאי עציבת, אמרה ליה כלי של חומין נתחלקף לי בכלי של שמן והדלקתי ממנו אור לשבת, אמר לה בתי מאי איכפת לך, מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומין וידלוק, תנא היה דולק והולך כל היום כולו עד שהביאו ממנו אור להבדלה.

וברש"י ד"ה עד שנמלו וכ"ו, הדליק ממנו נר אחר ליהנות בו, ונר של מעשה נסים כיבה, כי היכי דעבד רבי יהודה בחלא דהוה סמידא.

בְּעוֹבְדָא דַּבְּסֻמוּךְ בְּקוֹרוֹת בֵּיתָה שֶׁל אֵיכוֹ, הָאִיךְ הוֹתֵרָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמַּעֲשֵׂה נִסִּים.

הָאֵם יֵשׁ חֵילוֹךְ בֵּין נֵם לְבִרְכָה.

הָאֵם חֵלוֹךְ מִי שֶׁנַּעֲשֶׂה הֵנֶם בּוֹכּוֹתוֹ, לְאַחַר שֶׁאֵל נַעֲשֶׂה בּוֹכּוֹתוֹ.

עיי **רש"י** כ"ד ע"א אלא כאחד, דטעמא דאסור להנות ממעשה ניסים משום ניכוי זכויות. ועיי בהגהות **מהרי"ע** כ"ד סוע"ב ד"ה ושדיא אקטרתא, ובגבורת **ארי** ד"ה אמר איכו, ועיי לעיל כ"ד ע"א בעובדא דר"א איש בירתא דהקדיש החיטים לעניים, ומ"מ אף לבתו נתן כאחד מעניי ישראל. ועיי **מצפה איתן** כ"ד ע"ב ד"ה אייל מהא לא תיזבנון, אי אסור להנות ממעשה ניסים או דאין ראוי להנות.

ובדברי הגבוי"א הנ"ל, יש לדון עפמשי"כ **הגבוי"א** לעיל כ"א ע"א בד"ה פנו את הכלים בין להכנס לכתחילה למקום סכנה ולסמוך על הנס לבין הי' בו מעיקרא. ועייפ דברי **המהרש"א** לעיל כ"א ע"א ד"ה אייל בני, יש לדון בדין צדיק גמור. וראה מה שנתבאר בענינים אלו עיי ידידנו הרב יהושע סבליה שליט"א בספר **מתוך האוהל**.

נייכלינהו דובי, ואי לא, כל חדא וחדא תיתי לאורתא דובא בקרנייהו וכ"ו.

לְהַמְבֹאֵר בַּסֻּמוּךְ דְּהֵי שׁוֹמֵר אֲבִידָה עַל עֵינִים הָלָל, הָאִיךְ אִמֵּר "דַּאי קַא מַפְסְדֵן נִיכְלִינְהוּ דוּבִי".

עיי ב**מהרש"א** ד"ה אי קא מפסדן, ו**ברי"ף** בעין יעקב (ע"א ע"ב) ד"ה ר' חנינא.

*

אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל

ורי חנינא בן דוסא מחיבן הווי ליה עיזים, והא עני הוי, ועוד אמרו חכמים אין מגדלין בהמה דקה בא"י, אמר רב פנחס מעשה ועבר אדם אחד על פתח ביתו והניח שם תרנגולין ומצאתן אשתו וכ"ו והוי מצערין אותם ומכרין וקנה בדמיהן עיזים.

עדיין קושיא במקומה עומדת, ד"אין מגדלין בהמה דקה בא"י.

עיי **בעין יעקב** (ע"א ע"ב) מה שהביא ה**כותב** מדברי תוספות דמצא עיזים ולא תרנגולים, ועיי"ש דלא גרסי לכולה עובדא בגמ', עיי **מהרש"א** ד"ה ור"ח, ועיי הגהות **מהרי"ע** ד"ה מכרן.

מַצָּא עֵיזִים בְּאֵי הָאֵם צִרְיָן לְמַפְלָ בְּהֵן כּוֹמְנֵי הַסּוּגִיָּא דְּבִי"מ (כ"ח ע"ב), או דאסור לְגַדֵּל בְּהֵמָה דְּקָה אִפִּי בְּמִקּוֹם מְצוּדָה.

גְּבוֹרֵת אַרְי ד"ה אמר.

*

גברא דלית ליה

אמר לי, בהאי אגרא דאמרת לא בעינא, יהיבנא לך לעלמא דאתי תליסר נהרוותא דמשחא אפרסמון דכין וכ"ו, אמרי לקמיה ותו לא, אמר לי ולחברך מאי יהיבנא, אמרי לי ואנא מגברא דלית ליה בעינן.

בְּבֵאוּר גְּבֵרָא דְּלִית לֵיהּ.

עיי **רש"י** ד"ה אייל ולחברך דיש ספרים דלייג לה, ועיי **מהרש"א** בח"א ד"ה דלית ליה, ועיי **בשפת אמת** ד"ה ואנא.

*

הא והא

אמר רבי אלעזר לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה, שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי מעלה ואיטלע, ומנוי לוי. והא גרמא ליה, והא לוי אחוי קידה קמיה דרבי ואיטלע, הא והא גרמא ליה.

קִידָה דֶּאֱחֹוֵי גְרַמָּה לָוֵי דֶּאִיטְלַע, או דאז אירע לָוֵי דֶּאִיטְלַע.

עיי **תוס'** ד"ה הא, אכן יעוי **בחשק שלמה** ד"ה הא והא, ו**בעץ יוסף** (ע"ב ע"ב) ד"ה הא והא.

י"ג תמוז תשפ"א

כ"ד ע"ב, הוה רגילא - כ"ה ע"א,
דרש ר' חייא בר לוליינא.

אוצר הטוב

בי שימשי

חד בי שימשי חזייה לברתיה דהוות עציבא וכ"ו.

טַעֲמָא דַּתָּם בֵּין הַשְּׂמִשּׁוֹת הַכּוֹנֵה לְבֵין הַשְּׂמִשּׁוֹת דְּכִנְיַת שַׁבַּת.

טַעֲמָא דְּיוֹם שִׁישִׁי נִקְרָא "עֶרֶב שַׁבַּת".

כי **רש"י** ד"ה "כל היכא דתני בי שימשי היינו ערב שבת, לא שמעתי טעם". אכן יעוי **ברש"י** כתובות ק"ג ע"א ד"ה בי שימשי, וב**שבת** פ"ו ע"ב ד"ה ולטיבלו בי שמש, ועיי **גבורת ארי** ד"ה חד.

*

עזים ודובים

רי חנינא בן דוסא הווי ליה הנך עיזי, אמרו ליה קא מפסדן עיזי, אמר אי קא מפסדן

נייכלינהו דובי, ואי לא, כל חדא וחדא תיתי לאורתא דובא בקרנייהו וכ"ו.

לְהַמְבֹאֵר בַּסֻּמוּךְ דְּהֵי שׁוֹמֵר אֲבִידָה עַל עֵינִים הָלָל, הָאִיךְ אִמֵּר "דַּאי קַא מַפְסְדֵן נִיכְלִינְהוּ דוּבִי".

עיי ב**מהרש"א** ד"ה אי קא מפסדן, ו**ברי"ף** בעין יעקב (ע"א ע"ב) ד"ה ר' חנינא.

*

אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל

ורי חנינא בן דוסא מחיבן הווי ליה עיזים, והא עני הוי, ועוד אמרו חכמים אין מגדלין בהמה דקה בא"י, אמר רב פנחס מעשה ועבר אדם אחד על פתח ביתו והניח שם תרנגולין ומצאתן אשתו וכ"ו והוי מצערין אותם ומכרין וקנה בדמיהן עיזים.

עדיין קושיא במקומה עומדת, ד"אין מגדלין בהמה דקה בא"י.

עיי **בעין יעקב** (ע"א ע"ב) מה שהביא ה**כותב** מדברי תוספות דמצא עיזים ולא תרנגולים, ועיי"ש דלא גרסי לכולה עובדא בגמ', עיי **מהרש"א** ד"ה ור"ח, ועיי הגהות **מהרי"ע** ד"ה מכרן.

מַצָּא עֵיזִים בְּאֵי הָאֵם צִרְיָן לְמַפְלָ בְּהֵן כּוֹמְנֵי הַסּוּגִיָּא דְּבִי"מ (כ"ח ע"ב), או דאסור לְגַדֵּל בְּהֵמָה דְּקָה אִפִּי בְּמִקּוֹם מְצוּדָה.

גְּבוֹרֵת אַרְי ד"ה אמר.

*

גברא דלית ליה

אמר לי, בהאי אגרא דאמרת לא בעינא, יהיבנא לך לעלמא דאתי תליסר נהרוותא דמשחא אפרסמון דכין וכ"ו, אמרי לקמיה ותו לא, אמר לי ולחברך מאי יהיבנא, אמרי לי ואנא מגברא דלית ליה בעינן.

בְּבֵאוּר גְּבֵרָא דְּלִית לֵיהּ.

עיי **רש"י** ד"ה אייל ולחברך דיש ספרים דלייג לה, ועיי **מהרש"א** בח"א ד"ה דלית ליה, ועיי **בשפת אמת** ד"ה ואנא.

*

הא והא

אמר רבי אלעזר לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה, שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי מעלה ואיטלע, ומנוי לוי. והא גרמא ליה, והא לוי אחוי קידה קמיה דרבי ואיטלע, הא והא גרמא ליה.

קִידָה דֶּאֱחֹוֵי גְרַמָּה לָוֵי דֶּאִיטְלַע, או דאז אירע לָוֵי דֶּאִיטְלַע.

עיי **תוס'** ד"ה הא, אכן יעוי **בחשק שלמה** ד"ה הא והא, ו**בעץ יוסף** (ע"ב ע"ב) ד"ה הא והא.

הלל הגדול

י"ד תמוז תשפ"א
 כ"ה ע"א, דרש ר' חייא בר לולויני - סוף הפרק.
ריטב"א (י"ט ע"א) במתניי ד"ה מעשה.
 *
י"ד ירדו גשמים לא ישלימו - נידון אימתי משלימים ובאלו תעניות, ע"י לעיל דף י" ע"ב בציונים בענין מתענה שנענה.
י"ד הודאת גשמים - דין ברכת הודאת גשמים במקום שאומרים הלל, ע"י בציונים ו' ע"ב.

אוצר המוב

צדיק כתמר יפרח כארו בלבנון ישא

דרש ר' חייא בר לולויני מאי דכתיב צדיק כתמר וכו', אילו נאמר תמר ולא נאמר ארו הייתי אומר מה תמר אין גענו מחליף וכו', אילו נאמר ארו וכו', מה ארו אינו עושה פירות.

צ"ב צ"ב אמאי לא משלו משל הצדיק בעץ אחד כרימון או אגוז, שגזעו מחליף ועושה פירות.

הרי"ף בעין יעקב (ע"ג ע"א) ד"ה מאי.

זה מעביר על מדותיו

שוב מעשה ברי אלעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה, ירד ר"ע אחריו ואמר אבינו מלכנו וכו', יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו.
 צ"ב צ"ב דאם זה מעביר וזה אינו מעביר סו"ס זה גדול מזה.

מתני', מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות, אמר להם ר' מרפון צאו ואכלו ושתו ועשו יו"ט וכו', ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול. ובגמ', ונימא הלל מעיקרא, אבוי ורבא דאמרי תרוייהו לפי שאין אומרים הלל אלא על נפש שבעה וזכרם מלאה וכו'.

הלל הגדול, בירדו דוקא ביום התענית, או אף שלא ביום התענית.

האם תלוי בירדו קודם חצות כמעשה שהיה.

ע"י **ריטב"א** לעיל במתניי י"ט ע"א ד"ה מעשה שגזרו, ובשיטת **הראב"ד** שם, וע"י **מאירי** בבאור המשנה השישית, וכי"מ ברמב"ם פ"א מתעניות הטי"ז, וע"י בשו"ת **הרשב"א** ח"א סי' קנ"ב בד"ן ירדו בליל התענית, ועיי"ש בסי' תל"ג, והובא בב"י סי' תקע"ה סעי' י"ג, י"ב.

להמבואר בגמ' דאין אומרי הלל אלא על נפש שבעה, האין אמרינן הלל הגדול בתפילת שחרית דשבת ויו"ט קודם אכילה.

ע"י **תוס'** ד"ה שאני, וע"י בהגהות מהרי"ע על התוס'.

*

מזו "הלל הגדול" - ע"י פסחים קי"ח ע"א פלוגתא אמוראים, ובסוגיין מצאנו בזה בי שיטות בראשונים א. מתחיל מהודו עד על נהרות בבל (והיינו פ' קל"ח) ע"י **רי"ף** בשלהי פרקין (ט' ע"א), ב. מתחיל מהעומדים בבית די' בלילות (קל"ד א'). וע"י **בפי' הר"ח** ד"ה הלל הגדול, ובפסקי **תוספות** אות נ"ה, וע"י **באליה רבה** סי' תקע"ה ס"ק י"א, ובפמ"ג **אשל אברהם** ס"ק י"ב.

ע"י בית אלקים שער התשובה סוף פ"ד, **חכמת מנוח** ד"ה יצאה, וע"י **עץ יוסף** (ע"ב ע"ב) ד"ה אלא. וע"י **אור ישראל** מאמר כ"ח (עמ' ל"ח), וע"י **בחסד מרן ראש הישיבה שליט"א** בהלויית **אדמ"ו זצללה"ה**, נדפס במבקשי תורה גליון כ"ט (גליון "השלושים"), וע"י **להעיר להורות ולהשכיל** ח"א עמ' ס"א.

*

בבינונית טפחים - ת"ר עד מתי יהו הגשמים יורדין והצבור פוסקין מתעניתם וכו', והכמים אומרים בחרבה טפח בכינונית טפחים כעבודה שלשה טפחים. ע"י רש"י ד"ה בחרבה וד"ה בעבודה. צ"ב מהו גדר בינונית. ר"ן (ח' ע"ב) ד"ה חרבה וד"ה בינונית, וע"י **מאירי** בד"ה צבור.

*

תהום יוצא לקראתו - תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר אין לך טפח מלמעלה שאין תהום יוצא לקראתו שלשה טפחים והוא תניא טפחים, לא קשיא כאן בעבודה כאן בשאינה עבודה. צ"ב לעיל מבואר דטפח באינה עבודה כגו טפחים כעבודה, ולפי"ז אם נטפח דעבודה עלה התהום כי טפחים, היה צריך לעלות באינה עבודה ו' טפחים. **גבורת ארי** ד"ה לא קשיא, וע"י **רש"י** ד"ה ל"ק.

*

קודם חצות - ברש"י ד"ה קודם חצות, דחצות זמן אכילה הוא, מחצות ואילך חל התענית כיון שלא סעדו בשעת סעודה. צ"ב צ"ב דומן סעודה דכל אדם בשעה רביעית ולא בשעה שישיית (ע"י שבת ר' א'). **גבורת ארי** ד"ה קודם, וע"י **מאירי** בבאור המשנה השישית. ואולי יש לדון עפמשי"כ ה"ט"ז סי' רפ"ח ס"ק א'.

*

סעודת שבת אחר חצות

ירושלמי (הלכה י"א, הובא ברין [ט' ע"א], ולפינו בשינוי קצת) קודם חצות לא ישלימו, עד כדון צפרא הוא, ולאחר חצות ישלימו כבר עבר רובו של יום בקדושה. הוא אמרת דאסור להתענות בשבת ויו"ט עד לאחר חצות.

באור ראיית הירושלמי מהמתענה עד אחר חצות שצריך להשלים, להא דאסור להתענות בשבת עד לאחר חצות.

ע"י **ר"ן** (ט' ע"א) ד"ה ירושלמי, וע"י **ביאור הלכה** סי' רפ"ח סעי' א' ד"ה עד ו' שעות. וע"י **בט"ז** שם ס"ק א' טעם נוסף.

שי"ן המארך בנגונים. צ"ב לעמק בד"ת עד אחר חצות.

ע"י **מאירי** ד"ה שיעור, אכן יעו"י ברמ"א או"ח סי' רפ"ח סעי' א' ממרדכי שבת פ"ק סי' ר"ל, וע"י **ב"ח** שם אות א' דברי"ה שר', ועיי"ש בדרישה ס"ק א', וע"י **באליה רבה** ס"ק ב' ובמשנה ברורה ס"ק ב'.

*

טרם יקראו ואני אענה - שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה כסבורין העם לומר שחכו של צבור הוא, אמר להם אמשול לכם משל, למה הדבר דומה לעבד שמבקש פרס מרבו, אמר להם תנו לו ואל אשמע קולו. צ"ב צ"ב, דקרא קאמר יודיהו טרם יקראו ואני אענה" (וע"י ירושלמי הלכה י"א). צ"ב גדר טרם יקראו. ע"י **קרן אורה** ד"ה ולשמואל, ובאהבת איתן (עין יעקב ע"ג ע"ב) ד"ה שמואל, וע"י משי"כ בעוהשי"ת בהדרן למסכתין.

*

שחכו של צבור חזכי דמי - ולשמואל הקטן שחכו של צבור חזכי דמי, אמר משום הרוח ונשכ זיקא וכו'. צ"ב צ"ב דלכא הול"ל בירדו גשמים כמבנה יום, דהא שמואל הקטן לא קאמר אלא בירדו לפני הנץ ואחר השקיעה - ע"י **שפת אמת** ד"ה ולשמואל.

פרק רביעי

מעמדות

אלו הן מעמדות, לפי שנאמר צו את בני ישראל, את קרבני לחמי [וגוי תשמרו וגוי], וכי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו, וכיו.

המעט שצריך לעמוד על הקרבן.

עיי **בעיון יעקב** (צ"ד ע"א) ד"ה האיך, ועיי **בעמק הנצי"ב** על הספרי פרשת פנחס (צמ' רמ"ג) ד"ה שיהיו כהנים וכיו, "כמו כל יחיד שעומד ומשמר על קרבנו שלא יפסל וכיו". ועיי **ברמב"ם בפי"ה"מ מ"ב**.

ועיי **בירושלמי** כאן ה"ב, דמשמע, דמעמד שחוץ לירושלים הוא משום איסור מלאכה למי שמקריב הקרבן. ועיי **טורי אבן** מגילה כ"ב ע"ב ד"ה ושאינ בו, בפיסקא ולא תימא. ויש לדון בזה אם ישראל חשיבי בעלים בק"צ, עיי **קהלות יעקב** הוריות סי' ו'.

האם דין עמידה על הקרבן, הוא בין בקרבנות ציבור ובין בקרבנות יחיד.

תיקון מעמדות אם מהני גם לקרבנות יחידים.

לישנא דמתני "האיך קרבנו וכיו", משמע דהוא דין כללי בקרבנות, וכ"מ **בסוטה** ח' ע"א "אלא יולדות מייט וכיו" ע"ש. וברש"י ד"ה אקורבנייהו **מספרי** פנחס (כ"ה ב). אכן יעוי **במאירי** כאן בבאור המשנה השניה, ועיי **תוס' יו"ט** שקלים פ"ז מ"ז ד"ה ועל הקנין. ועיי **בתוספות חדשים** שם, ועיי **בחשק שלמה** סוטה ח' ע"א ד"ה אי הכי. ועיי **אפיקי ים** ח"ב סי' ז' ד"ה והתוי"ט.

[ועפמשי"כ בעמק הנצי"ב הנ"ל, דיסוד העמידה היא לשמר על קרבנו שלא יפסל, י"ל דכיון דתנאי בי"ד דקינין פסולות באות משל ציבור (שקלים פ"ז מ"ז), אי"צ לעמוד עליהן. וצ"ע].

הנ"ל, ואם המעמד מעכב בקרבן.

עיי להלן כ"ז ע"א, אר"י אמר שמואל כהנים וכיו מעכבין וכיו, אכן יעוי **ברשב"א** מגילה ג' ע"א ד"ה אמש, ו**בטורי אבן** שם ד"ה אמש, **גבורת ארי** ד"ה וכי האיך, ו**בשפת אמת** כ"ז ע"א ד"ה אר"י, וכ"ה **במאירי** שם ד"ה כהנים, ועיי **בכתר כהונה** בספרי פנחס אות תקי"ע, ועיי **באפיקי ים** הנ"ל בהגה"ה (דף ל"א ע"א). ו**בחסדי דוד** תעניות פ"ג ה"ג.

*

נעילה בתענית ובמעמדות

בשלשה פרקים בשנה וכיו ובנעילת שערים, בתעניות ובמעמדות וביום הכיפורים.

תפילת נעילה אם תלויה בדין ת"צ.

נעילה בני תעניות ראשונות, ובגדר תעניות דמעמדות.

עיי **ר"ן** (ט' ע"א) ד"ה ויש יום אחד וכיו אבל הדבר ספק וכיו. **ריטב"א** ד"ה בתעניות, ועיי **ריטב"א** לניל י' ע"א בפיסקא ובודאי באנשי מעמד וכיו, ועיי **קרו אורה** ד"ה הר"ן ז"ל.

נעילה במעמדות כשאין מתענין.

עיי **ריטב"א** ד"ה ובמעמדות, אכן יעוי **במאירי** בבאור המשנה הראשונה. ו**בר"ן** (ט' ע"א) סוד"ה ויש יום אחד, ועיי **בפי"ה"מ להרמב"ם** סוף מ"ד.

*

מעמד שבגבולין

הגיע זמן המשמר לעלות כהנים ולויים עולים לירושלים שבאותו משמר מתכנסין לעריהן וקוראין במעשה בראשית.

להיכן מתכנסין בעריהן, לבית הכנסת או לרחובה של עיר.

עיי **ר"ן** סוד"ה ויש יום אחד, ו**בריטב"א** ד"ה ובמעמדות, ועיי **רמב"ם** פ"ו **מכלי המקדש** ה"ב, אכן יעוי בפ"א מחלכות **תפלה** הלכה כ"א, ועיי בספר המפתח בהלכות כלי המקדש שם.

כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד בשחרית, קרבן מוסף אין בנעילה וכיו.

ביחוד המעמד מטעמים הנ"ל, במקדש או אף בגבולין.

עיי **רש"י** ד"ה כל יום שיש בו הלל, ומה שעמד עליו **הרש"ש**, ו**ברש"י** ד"ה קרבן מוסף, ועיי **ריטב"א** ד"ה ומה ששינו (השני), ועיי **תוס' ר"ד** להלן כ"ח ע"א ד"ה כל יום, ועיי **מהר"י קורקוס** פ"ו **מכלה"מ** הי"ח בסוף ד"ה ובכל, **ערוך השלחן העתיד** הלכות כלה"מ סי' כ"ו סעי' י"ח י"ט.

*

קרבן עצים

קרבן עצים אין בנעילה וכיו זמן עצי כהנים והעם וכיו.

קרבן עצים - קרבנות נדבה שבאו עם נדבת העצים או הקרבה מיוחדת של עצים - עיי **ריטב"א** ד"ה ומה ששינו (השני), ו**ברמב"ם** פ"ו **מכלי המקדש** ה"ט, ועיי **מנחות** כ' ע"ב. **גבורת ארי** ד"ה קרבן עצים (הראשון), ועיי **ברש"ש** ד"ה זמן עצי כהנים.

דחיית מעמד בקרבן עצים צ"ב, דהא רק אותן משפחות טרודין בהקרבת העצים, ואמאי מבטלין המעמד הנעילה.

עיי **ריטב"א** שם בפיסקא ועדיין ובגבורת **ארי** ד"ה קרבן עצים (השני).

נשיאת כפים במנחה בתענית

דתניא שחרית ומוסף מנחה ונעילה כולן יש בהן נשיאת כפים דברי ר"מ, ר"י אומר שחרית ומוסף יש בהן נשיאת כפים מנחה ונעילה אין בה נשיאת כפים. ר' יוסי אומר נעילה יש בה נשיאת כפים, מנחה אין בה נשיאת כפים.

במאי קמיפלג, רבי מאיר סבר כל יומא מעמא מאי לא פרשי כהני ידיהו במנחתא משום שכרות, האידינא ליכא שכרות. רבי יהודה סבר שחרית ומוסף דכל יומא לא שכיח שכרות, לא גזרו בהו רבנן, מנחה ונעילה דכל יומא שכיחא שכרות, גזרו בהו רבנן. רבי יוסי סבר מנחה דאיתה בכל יומא גזרו בה רבנן נעילה דליתה בכל יומא לא גזרו בה רבנן, וכיו והלכה כר' יוסי.

ואלא האידינא מ"ט פרשי כהני ידיהו במנחתא דתעניתא, כיון דבסמוך לשקיעת החמה קא פרשי כתפילת נעילה דמאי.

נשיאת כפים במנחה, דיום הכיפויים, כשאינה סמוכה לשקיעת החמה.

עיי **רא"ש** ס"י ל"א בשם בעל ההלכות, ועיי **ר"ן** ד"ה אלא האידינא, ו**בריטב"א** בפיסקא דעת הגאונים, ועיי **קרנן נתנאל** אות ג', **קרן אורה** ד"ה נהגו.

נשיאת כפים במנחה דתענית ציבור, כשאינה סמוכה לשקיעת החמה.

עיי היטב **בריטב"א** הנ"ל, ועיי **מגן אברהם** ס"י קכ"ט ס"ק א' ובמחצית השקל שם. אכן יעויי **בחזון איש** או"ח ס"י כ', ובקהלות **יעקב תענית** ס"י ב'.

י"ט תמוז תשפ"א

כ"ז ע"א חמשה דברים – דכולי עלמא מיהת שיכור אסור.
רא"ש ס"י ל"א

אוצר המזב

בטל התמיד

חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וכו', ובטל התמיד.

בטל התמיד ב"ז בתמוז בבית ראשון או בבית שני, ובאיזה ענין.

עיי **רש"י** ד"ה ובטל התמיד, אכן יעויי **רש"י ערכין** י"א ע"ב ד"ה בטל התמיד (חשק שלמה), וכ"ה **ברע"ב** כאן מ"ו, ועיי **רמב"ם** בפ"ה מתעניות ה"ב, **גבורת ארי** ד"ה ובטל התמיד, ועיי **תפארת ישראל** מ"ו אות מ' מש"כ ע"פ סוגיא דב"ק פ"ב ע"ב.

מוסף תפילה בתעניות

תעניות ומעמדות מי איכא מוסף.

מכאן קושיא לשיטת בעה"מ (ברכות א' ע"ב) דכ"ד ברכות דתענית היו בתפילה נוספת ומיוחדת ביום התענית.

עיי **ר"ן** כאן (ט' ע"א) ד"ה כל זמן ו**בריטב"א** במתניי ד"ה ותעניות. ועיי **קרן אורה** במתניי ד"ה בשלשה. ועיי **באגרת השנית** למגילה כ"ב ע"א בענין "מוסף תפילה".

מוסף תפלה במעמדות

תעניות ומעמדות מי איכא מוסף.

מכאן קושיא לשיטת הרמב"ם (פ"ו מהלכות כלי המקדש הלכה ד'), דאנשי מעמד התפילה נוספת בין שחרית למנחה.

עיי **ברמב"ם** הנ"ל, ועיי **בהשגת הראב"ד**, ועיי **רדב"ז** שם שסמך הר"מ מירושלמי, ועיי **בכס"מ** בגי' הר"מ בסוגיין, ועיי **בתוי"ט** מ"ד ד"ה קרבן, ועיי **חסדי דוד** בתוספתא רפ"ג ד"ה בשלשה. ועיי **בתקנת ארצות** ריש ס"י כ"ב. ועיי **קרן אורה** במתניי ד"ה בשלשה.

ד' פעמים ביום

חסורי מיחסרה והכי קתני, בשלשה פרקים כהנים נושאין את כפיהן כל זמן שמתפללין, ויש מהן ארבעה פעמים ביום, שחרית ומוסף מנחה ונעילת שערים, ואלו הן שלשה פרקים, תעניות ומעמדות ויום הכפורים.

מהם האופנים דיש ד' פעמים ביום.

תעניות דאנשי מעמד בראש חודש.

עיי **רש"י** ד"ה יש מהן, אכן יעויי **בריטב"א** לעיל ע"א ד"ה ובמעמדות, ועיי **רש"ש** ד"ה ויש מהן.

נשיאת כפים במעמדות במקדש

שחרית ומוסף מנחה ונעילה כולן יש בהן נשיאת כפים דברי ר"מ, ר' יהודה אמר וכו', ר' יוסי אומר נעילה יש בה נשיאת כפים מנחה אין בה נשיאת כפים. ר' יוסי אומר נעילה יש בה נשיאת כפים, מנחה אין בה נשיאת כפים.

וכו. **רמב"ם** פ"ו מכלי המקדש ה"ד, ונושאין כפיהן כהנים במעמד ג' פעמים בכל יום בשחרית ובתפילה זו היתרה ובנעילה.

צ"ב דברמב"ם פ"ד מהלכות תפילה הלכה י"ד משמע, דבמקדש נושאין כפיהן רק פעם אחת ביום.

עיי **קרית ספר** פ"ד מהלכות תפילה, ועיי מה שנו"נ בזה **הגר"ע אלטשולר** זצ"ל והגאון בעל **חשק שלמה** זצ"ל **בתקנת ארצות** ס"י כ"ב.

לשרתו ולברך בשמו

דכולי עלמא מיהת שכור אסור כנשיאת כפים, מנהימ וכו', מה נזיר אסור בין אף כהן מברך אסור בין, אי מה נזיר אסור בהרצן וכו', אמר קרא לשרתו ולברך בשמו, מה משרת מותר בהרצן וכו', אי מה משרת בעל מום לא וכו', אסמכתא נינהו מדרבנן ולקולא.

בסוטה (ל"ח ע"א) ילפינן עמידה בברכת כהנים מהקישא דלשרתו ולברך בשמו, ומשמע דהקישא דאורייתא הוא.

מו"מ לענין אלו דברים אתקש ברכת כהנים לעבודה.

עי **הגהות מיימוניות** פטי"ו מתפילה אות ב', ועי **מצפה איתן** ד"ה אסמכתא נינהו, ובהגהות **חותם סופר** (בסוף המסכת) ד"ה ולקולא, ועי **בהגהות מהריעב"ץ** בתוד"ה אי מה "בא"ד מכאן נראה וכו"ו. ועי **קרבן אורה** ד"ה אסמכתא.

מו"מ בפסולי עבודה לנשיאת כפים.

לילה, ודין נשי"כ בנעילה שנתאחרת עד הלילה.

עי **ריטב"א** בריש מתניי ד"ה בשלשה פרקים, ובגבול"א ע"א ד"ה ובנעילת, ועי **הגהות מיימוניות** פ"ג מתפילה אות ה' ובקר"א הנ"ל. ועי **באר היטב** או"ח סי' קכ"ט סי"ק א' ובמ"ב סי' תרכ"ג סי"ק ח'.

שכור - בסוגיין משמע דהוא דרבנן, אכן יעוי' בגבורת ארי ד"ה אף כהן מברך, ובפיסקא "לכן נראה", ועי מה **שפת אמת** ד"ה מה"מ, ועי מה שהקשה הגאון בעל **חשק שלמה** בתקנת ארצות סי' כ"ב (עמ' כ"ז במאמר המוסגר).

בעל מום - מבואר בסוגיין דלענין זה לא איתקש לעבודה, ועי **ט"ז** סי' קכ"ח סי"ק כ"ז ומה שתמהו עליו האחרונים עייש **בבאה"ט** סי"ק נ'.

מומר - עי **תוס'** ד"ה אי מה, ועי **תוס' מנחות** ק"ט ע"א ד"ה לא, ו**סוטה** ל"ט ע"א ד"ה וכו', אכן יעוי' **ברמב"ם** פטי"ו מתפילה הלכה ג' ובהגהות **מיימוניות** שם אות ג'.

ערף - עי **ב"ח** סי' קכ"ח אות כ"ג ד"ה שנינו ובמג"א שם סי"ק נ"ד.

פרועי ראש - עי **בהגהות הגאון אדר"ת** לתקנת ארצות סי' מ"ב.

טמא - עי בתשובה שבסוף ספר **תקון האדם** אות ב'.

כהן שהרג את הנפש - עי **בציונים** לברכות ל"ב ע"ב (עמ' ס"א).

אונן ואב"ב - עי **קרבן אורה** סוטה ל"ח ע"א ד"ה והאחרונים.

ועי עוד ציומי מ"מ בענינים אלו **הציבי ציונים** לסוטה ל"ח ע"א.

עירובי שבת ד"ה תנא רשב"א, אכן יעוי' משי"כ בזה **הגבורת ארי** הנ"ל בפיסקא ולמאי דפירשתי נ"חא.

פסולים בשירת פה

תוס' ד"ה מר סבר עיקר שירה בפה ולכך הכל כשרים אפילו פסולים אפי' ממזרים לומר שירה דלא הו' אלא בפה.

צ"ע דאי עיקר שירה בפה ודאי דבעינן דוקא צוים.

רש"י על התוס', **הגהות מוהר"ש מדסו"א** על התוס', **מראה כהן** שם. **שפת אמת** בתוד"ה מר.

כהנים בשירת כלים

תוס' ד"ה מר סבר וכו', ולמאי דאמר עיקר שירה בכלי אם כן צריך שיהיו כהנים או לויים דהא הכלי זמר היה קדוש.

ז"ל **תקנת עזרא** (כת"י) "קשה מאוד, דהא רק הלויים משוררים וכהן שעשה עבודת הלויים במיתה כדאיתא בערכין דף כ"ד ע"ב. וצ"ל דכונתם לחצוצרות דבהם שפיר היו הכהנים מחצוצרים לכ"ו, עי בע"ז דף מ"ז ע"א ובתוס' שם ד"ה קרניה. ועיין רש"י סוכה דף נ"א ע"א... שכתב שם מפורש דחצוצרות לאו כלי שיר הם, עיי"ש. ויותר נראה פשוט שצ"ל כאן בתוס' כהנים ולויים ותיבת או למחוק, והכונה כהנים למחצוצרים ולויים לשיר. ועיין בהגהות הרש"י כאן. ומשי"כ התוס' כאן דהכלי קודש עיין פסחים דף פ"ו ע"א תוד"ה ל"ג.

ועי' **בגבול"א** ד"ה מר סבר עיקר שירה בכלי. ובהא דחצוצרות אי הו' כלי שיר, עי **לקוטי הלכות** תמיד פ"ז (ר"ד ע"ב) **בזבח תודה** ד"ה עולותיכם.

עיקר שירה בפה

כמאי קמיפלגי מר סבר עיקר שירה בפה וכו'. וכן פסק הרמב"ם פ"ג מהלכות כלי המקדש ח"ג.

יש לעמוד בשיטתו ממש"כ שם בהלכה ו' דחל"ל דוחה שבת, והוא כמ"ד עיקר שירה בכלי (עי' ערכין י"א ע"א תוד"ה לא).

עי **לחם משנה** פ"ח מלולב ח"י"ג, ובתוס' יו"ט ערכין פ"א מ"ג ד"ה ובשנים עשר, ובמה שצוין **בחומה סביב** לערכין י"א ע"א בענין "פולגתא דעיקר שירה בפה ובכלי", ובספר **המפתח** בהלכות כלי המקדש שם.

כ' תמוז תשפ"א

כ"ז ע"ב, דכולי עלמא מיהת שכור אסור - כ"ז ע"א, אמר רב חמא בר גוריא אמר רב.

אוצר המזב

אקיש לקולא

ומאי חוית דמקשת לקולא אקיש לחומרא, אסמכתא נינהו מדרבנן ולקולא.

ביבמות ה' ע"א מבואר דכל היכא דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא, לחומרא מקשינן.

הא דמקושינן בכל מקום לחומרא, משום שכך היא המדה, או דהוא משום ספיקא דאורייתא לחומרא, ובדרבנן מקשינן לקולא.

עי **אתון דאורייתא** כלל י"ח, ועייש בד"ה ואולם יש לי להביא.

אנשי מעמד

אמר רב יהודא אמר שמואל כהנים ולויים וישראלים מעכבין את הקרבן.

האם צריך שיהיו כהנים ולויים במעמד, או דכהנים ולויים האמורים היינו לעבודתן.

עי היטב בלשון רש"י ד"ה מעכבין את הקרבן, ובמאירי במשנה השניה ד"ה כהנים ועי **גבורת ארי** ד"ה כהנים ולויים. ועייש **באפיקי ים** ח"ב סי' ז' ד"ה ומאי. ועי **בפי הרגמ"ה** (ע"ב), בפי אנשי משמר.

ישראלים לרשב"א

תנא ר"ש בן אלקיור אומר כהנים ולויים וכלי שיר מעכבין את הקרבן, כמאי קמיפלגי מר סבר עיקר שירה בפה וכו'.

למה לא אמר דפליגי אי מעמדות דישא"א מעכבין.

עי **ר"ח** ד"ה ירושלמי דגרס ברשב"א נמי "ישראל", ועי **מראה כהן** ד"ה תנא רשב"א, ובהגהות **מהריעב"ץ** ד"ה תנא רשב"א, אכן יעוי' משי"כ בזה **הגבורת ארי** הנ"ל בפיסקא ולמאי דפירשתי נ"חא.

תקון משמרות

אמר רב חמא בר גוריא אמר רב משה תיקן להם לישראל שמונה משמרות ארבעה מאלעזר ודי מאיתמר, בא שמואל והעמידן על שש עשרה, בא דוד והעמידן על עשרים וארבע וכו'.

תקון המשמרות מ"ע או הלכה למשה מסיני.

עיי רמב"ם בספר המצוות עשה ל"ו, אכן בפ"ד מהלכות כלי המקדש הי"ד וכן במנין המצוות שבראש הלכות כה"מ לא הזכיר אלא מ"ע דיהיו שווין ברגלים, ועיי בהשגות הרמב"ן לספר המצוות שם, ובנושאי הכלים בסה"מ. ועיי חינוך מצוה תקי"ט. ובריטב"א כאן במתניי דריש פרקין ד"ה וראיתי לפרש.

בבאור הני"ל, ובמצות חלוקת משמרות אם נודהגת גם בלויים.

גדר עבודת לויים וגדר עבודת כהנים.

עיי חינוך שם אות ב', ועיי חידושי מרן רי"ז הלוי עה"ת פרשת במדבר (עמ' ב'), ובחידושו על הרמב"ם בהלכות כלי המקדש פ"ז הלכה ה', ואפשר שישתייע נידון זה מהא דהעיר בערוך השלחן העתיד להלכות כלי המקדש סי' כ"ב סעי' י"ח, י"ט. ועיי בלקוטי הלכות תמיד פ"ז (ט"ו ע"ב) בזבח תודה ד"ה אית מרבוותא, בחילוק שבין עבודת כהנים לעבודת לויים.

להרמב"ן דאין חיוב לחלק למשמרות, למי היתה נופלת שדה אחוזה שלא נפדית ביוכל.

עיי בהדרן למסכת ערכין.

לכשעלה יהוירב האם קבלו שבוע בפני עצמן, או דנמפלו לאחת המשמרות.

עיי היטב ברש"י ד"ה לא ידחה, ועיי גבו"א ד"ה אלא ידעיה, ועיי הגהות מהריעב"ץ (כ"ז ע"ב) ברש"י ד"ה לא ידחה.

✳

יד פשחור ע"ב דלא מצינו משמר ששמו פשחור. רש"י ד"ה פשחור, ועיי ב הגהות הב"ח אות ד', מהרש"א ד"ה ד' משמרות, מהריעב"ץ ברש"י ד"ה פשחור, ובשפ"א ד"ה ד' משמרות.

✳

חלקו וחלק חברו

ת"ר ארבעה משמרות עלו מן הגולה, ואלו הן ידעיה חרים פשחור ואימר, עמדו נביאים שביניהם וחלקום והעמידום על עשרים וארבעה, כללום ונתנום בקלפי, בא ידעיה ונטל חלקו וחלק חבריו שש, וכו'.

יש לציין בחלוקה דבית שני, האם קבלו ידעיי ששה שבתות בריצופות, או כסדר המשמרות שעלו בידם בקלפי.

עיי ברש"י ד"ה בא ידעיה, משמרה של ידעיה בא אחד מהן ונטל חלקו וחלק הי חתיכות קלף דהוו להו שש ומי שהיה עולה בידו ראשון היה לשבת ראשונה שבסדר שהיו עולין בידו זו אחר זו, כך היו עומדין בשבתותיהן זו אחר זו. ועיי היטב בלשון רש"י בערכין י"ב ע"ב ד"ה ונתנום בקלפי.

להצד דידעיה שימש ששה שביעית ואח"כ חרים וכו'. לכאורה ימענו חרים דבבית ראשון היו שלישיים, ולמה ידחו ממקומם להיות בשבוע שביעי.

הקונה מקום בבית הכנסת מוון למעבר ורצו הגבאים להוסיף ספסל מלפניו.

עיי רש"י ד"ה בא ידעיה, ומה שציין לרמ"א חו"מ ריש סי' קע"א מתשובת הרא"ש כלל הי סי' ז', ועיי מעשה חושב ערכין י"ב ע"ב ד"ה וחלקום.

✳

ונשלמה פרים שפתינו

אמר לפניו רבש"י תינה בזמן שבת המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם, אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראין בהם מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני וכו'.

מהיכא שמעינן הכא, דכשקוראין פרשת קרבנות הוה כאילו הקריבום.

עיי רש"י ד"ה כבר תקנתי, ועיי מהרש"א ד"ה כבר תקנתי, ובמראה כהן ד"ה שנאמר, ובקרו אורה ד"ה בזמן. ועיי בפני ר"ח להלן כ"ח ע"א במתניי וישראל שבאותו מעמד וכו', דבמעמדות קורין גם בפרשת קרבנות. ולפי ר"ח י"ל דכשם שבזמן הבית המעמדות וקריאת הקרבנות שבהן, הן מקיים העולם וילפינן לה מבבב"ב, ה"ה אחר החרב, דמצד הקריאה שני הזמנים שווים.

כ"א תמוז תשפ"א

✳

כ"ז ע"א, אמר רב חמא בר גוריא אמר רב - ע"ב, ת"ר אנשי משמר היו מתפללין.

ריטב"א במתניי ד"ה וראיתי לפרש.

אוצר הטוב

משמרות בבית שני

ת"ר ארבעה משמרות עלו מן הגולה, ואלו הן ידעיה חרים פשחור ואימר, עמדו נביאים שביניהם וחלקום והעמידום על עשרים וארבעה, כללום ונתנום בקלפי, בא ידעיה ונטל חלקו וחלק חבריו שש, וכו', וכן התנו נביאים שביניהם שאפי' יהוירב ראש משמרות עולה לא ידחה ידעיה ממקומו, אלא ידעיה עיקר ויהוירב טפל לו.

ע"ב דבכ"מ מבואר שהיו עוד משמרות בבית שני כגון יהוירב ובלגה.

עיי מהרש"א ד"ה ד' משמרות, ועיי מהריעב"ץ (כ"ז ע"ב) ד"ה שאפילו יהוירב, רש"י ד"ה ת"ר ד' משמרות.

כל פסוק דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן

רב אמר דולג ושמואל אמר פוסק, ורב דאמר דולג מ"ט לא אמר פוסק קסבר כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה. ושמואל אמר פוסק, ומי פסקינן והאמר רבי חנינא קרא צער גדול היה לי אצל ר' חנינא הגדול ולא התיר לי לפסוק אלא לתינוקות של בית רבן, הואיל ולהתלמד עשויין. ושמואל, התם טעמא מאי משום דלא אפשר, הכא נמי לא אפשר.

צ"ב בשיטת רב, דבמגילה (כ"ב א) מבואר דלכו"ע חיישינן משום היוצאין.

גדר כל פסוק דלא פסקיה משה. הפסק לתשבי"ר אליבא דרב.

עי **רשב"א** מגילה שם ד"ה ושמואל דאמר, ובריטב"א שם ד"ה אמר לו, ועיי **שפת אמת** שם ד"ה התם טעמא.

אנא די הושיעה נא.

עי **תוס' סוכה** דף ל"ח ע"ב ד"ה הוא אומר, בהא דמחלקין פסוק ד"אנא ד"י, ועיי **במג"א** סי' תכ"ב ס"ק ח'. ועפ"י יש לדון בגדר כל פסוק דלא פסקיה משה, ועיי **רש"י מגילה** (כ"ה ע"ב) ד"ה אל תתרגם.

בטעמא דפותחין בקידוש ליל שבת יום השישי.

הצי פסוק בדרך תפלה.

חיי אדם כלל ה' סעי' ב' ובנשמ"א אות ב'. **שו"ת חת"ס או"ח** סי' י'. ועיי **בעמק ברכה** קריאת התורה אות ו' (עמ' מ"ח).

עי **רש"י** ד"ה מפני הנוצרים, אכן יעוי **בפי הרגמ"ה** ד"ה מפני הנוצרים, ועיי מה שתמה בביאור זה **המהרש"א** בד"ה מפני הגללים, ועיי **מאירי** ד"ה אנשי מעמד, **קנן אורה** ד"ה אנשי משמר.

מאי איכפת לן במעשיהם.

עשרה פסוקים

בראשית בשנים יחי רקיע באחד וכו', אלא בראשית בשנים מ"ט, חי פסוקי הויין ותניא הקורא בתורה אל יפחות מגי פסוקים רב אמר וכו'.
 ואכתי תקשי והא אין קורין פחות מ"י פסוקין (מגילה כ"א ע"ב), ונפי עדיפא דלתקנו שיקרא גם ביום שלישי.

טורי אבן מגילה כ"ב ע"א ד"ה רב אמר, ועיי **פני יהושע** שם ד"ה רב אמר, ועיי **בתוס' מגילה** שם ד"ה שאני לענן קריאה דחומ"ס.

חזרה על כל הפרשה

רב אמר דולג ושמואל אמר פוסק וכו', ושמואל וכו' מ"ט לא אמר דולג גזירה משום הנכנסים וכו'.
 למה לא תיקנו דיהזרו לכאוי"א על כל הפרשה דיום ראשון, וכאשר נזהגים כמוספי חג הסוכות, ובפרשת וזאת הברכה בשמחת תורה.
רשב"א מגילה כ"ב ע"א ד"ה ק"ל אשמעתין, **ריטב"א** שם ד"ה מיתבי בסוף דבריו, אכן עיי **בית יוסף** סי' קל"ז סעי' ו' בשם אבודרהם. ועיי **בב"י** סי' רפ"ב סעי' ב' ובדרכי **משה** שם ס"ק ב'.

קריאה במוספי שבת

תוסי ד"ה דולג וכו' וזוה ראייה למנהגנו אהא דלא קרינן בכל שבת ושבת פרשה של שבת כמו שאנו עושין ביו"ט, שאנו קורין פרשיות לפי המאורע לפי שאין בפרשה של שבת גי פסוקים, דאין לומר שנדלג לעיל דלא הוי אחד ענינא.
 למה אין מתחילין בשבת מפרשת תמיד דהוי חד ענינא, והכי קורין נמי ברי"ח. עוד בטעמים דאין קורין פרשת מוספי שבת.
 עיי **טור** סי' רפ"ג ועיי **בבית יוסף**, ב"ח שם, **פרישה** שם, ועיי **שפת אמת** בתוד"ה רב.

אמירת דברים שבכתב בעל פה

ובמנחה יחיד קורא אותה ע"פ, אמר ר' יוסי וכי יחיד יכול לקרות ד"ת ע"פ בצבור, אלא כולן נכנסין וקורין אותה ע"פ כקורין את שמע.
 מ"ש צבור שמותרין לקרות ד"ת על פה. בטעמא דאסור לקרות תושבי"כ בע"פ, ותושבע"פ מן הכתב.

קנן אורה ד"ה אמר ר' יוסי, ועיי סוגיא **דגיטין** דף ס' ע"ב, ועיי **ר"ן** מגילה (י"ד ע"א) ד"ה א"ל אסור, ו**בריטב"א** גיטין שם ד"ה הא כיצד, ובחילוק שבין ציבור ליחיד עיי **תוס' ישנים** יומא דף ע' ע"א ד"ה ובעשור, ועיי **טור או"ח** סי' מ"ט, וב**בית יוסף** וב"ח שם. ועיי בהקדמת הגאון הנצי"ב לשאלות **בקדמת העמק** חלק ג' אות י'. ועיי בהציבי **ציונים** לתמורה י"ד ע"ב, ובשיירי **מנחה** לסוטה מ' ע"ב

כ"ד תמוז תשפ"א

כ"ז ע"ב, ת"ר אנשי משמר היו מתפללין - כ"ח ע"א, כל יום שיש בו הלל.
 עיי **מגילה** (כ"א ע"ב - כ"ב ע"א) בסוגיא דקריאת ר"ח.

אוצר הטוב

יר אנשי משמר - אנשי מעמד ת"ר אנשי משמר היו מתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון ואנשי מעמד מתכנסין לבית הכנסת וכו'. עיי **רש"י** ד"ה אנשי משמר דקאי על אותן שהיו בעריהן, ועפ"י החליפו **הגר"א** בהגהותיו ומהר"ב **רנשבורג** הגי'. ועיי **בפי הרגמ"ה** ד"ה אנשי משמר. **ק"ר** א ד"ה אנשי.

תענית מעמד בא' בשבת

כאי בשבת מ"ט לא, אמר ר' יוחנן מפני הנוצרים.

קרבן עצים

בדין יחיד המתנדב קרבן ציבור

ת"ד למה הוצרכו לומר זמן עצי כהנים והעם, אמרו כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה, ועמדו אלו והתנדבו משלהם, וכך התנו נביאים שביניהן שאפ"י לשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבין משלהן וכו'.

בבא מציעא ק"י"ח ע"א, שומרי ספיהו שביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, רי יוסי אומר הרוצה מתנדב הוא ושומר חינם, אמרו לו אתה אומר כן אין באין משל צבור וכו'. והכא חיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה וכו'.

למה לא חיישינן בקרבן עצים, שמא לא ימסרום יפה יפה.

אם חלוק גוף הקרבן ממכשירי קרבן, לחשש דשמא לא ימסרום יפה.

גבורת ארי ד"ה שאפילו. ועי' **תוי"ט** שקלים פ"ד מ"א ד"ה מתנדב, שהקשה מהא דמקבלין שקלים מנשים וקטנים, ועיי"ש **בתוספות הגרעק"א** (אות ה') מש"כ מהתוס' **יומא** ל"ה ע"ב ד"ה ניחוש, ועי' **שער המלך** פ"ד משקלים הלכה ו', ושם בד"ה איך שיהיה, ועוד אריכות דברים בזה **במשנה למלך** שם.

חננאל ד"ה כל יום, ואילך, ולגירסתו שיטת ר"ע ורי יהושע מוחלפות, ד. **רבינו גרשום** ד"ה קרבן מוסף, ואילך, ולשיטתו פליגי נמי אי נעילה קודמת למנחה, וצ"ע. ה. **הרמב"ם** בפירוש המשניות מ"ד. ו. **הרע"ב** (מ"ד) ד"ה כך הי' רי יהושע שונה, ועי' **שפ"א** ד"ה מה הפרש. ועיי' **בגבוי"א** במתני ד"ה קרבן מוסף, וכאן ד"ה מאי הפרש כמה הערות בשיי רש"י ותוס', ומה שביאר הוא בסוגיא. ועי' עוד **במאירי** ד"ה קרבן עצים.

*

תפילה דאורייתא

רש"י ד"ה הללו דברי תורה, מנחה, כדאמרי' בברכות יצחק אבינו תיקן תפילת מנחה שנאמר ויצא יצחק לשוב בשדה וכו'.

האם למדין מלפני מתן תורה - מהר"ץ **חיות** ד"ה הללו.

צ"ב צ"ב למייד תפלות כנגד תמידין.

גבורת ארי ד"ה מאי בפיסקא ועוד, ועיי"ש עוד הערות בזה. ועי' עוד **במצפה איתן** ברש"י ד"ה הללו. ובעיקר דינא דתפילה אי הוי מדאורייתא עי' **בציונים** לעיל בי ע"א בענין "עבודה שבלב - תפילה מדאורייתא".

*

עצים ובכורים

אמרו פעם אחת גזרה המלכות גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה ושלא יביאו בכורים לירושלים וכו', מה עשו כשרים ויראי הטא שבאותו הדור וכו'.

מ"ט גזרו ע"כ בכורים ועצים כחדא.

עי' **עיון יעקב** (ע"ה ע"ב) ד"ה שלא, ועי' **מהרש"א** ד"ה פעם אחת.

מפני"מ בגונבי ע"י אמרו "כשרים ויראי הטא", ובבני סולמאי אמרו רק "יראי הטא".

מהרש"א ד"ה בני, ועי' **בניהו** ד"ה מה עשו.

בני סלמאי הנתופתי

תיר מה הן בני סלמאי הנתופתי וכו' מה עשו יראי הטא שבאותו הדור הביאו גזיריהן ועשו סולמות והניחו על כתפיהם וכו'.

למה בחרו להכין דוקא סולמות - **עיון יעקב** (ע"ה ע"ב), ד"ה ועשאום.

*

זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב

ועליהם ועל כיוצא בהם הוא אומר זכר צדיק לברכה, ועל ירבעם בן נבט וחבריו נאמר ושם רשעים ירקב.

מה ענין ירבעם בן נבט לכאן. גונבי ע"י בימי בית ראשון היו או בימי בית שני.

עי' **מאירי** בבאור המשנה הרביעית, **מהרש"א** ד"ה פעם אחת, **הרי"ף** (עין יעקב ע"ה ע"ב) ד"ה עליהם.

*

יד קרבן עצים באלול - כעשרים באלול בני עדין בן יהודא. צ"ב האך הביאו עצים בעשרים באלול, והרי מבואר בסוף פרקן דמט"ו באב הפסיקו לברות עצים למערכה לפי שתשש כחה של חמה. **מאירי** בסוף "המשנה הרביעית".

כ"ה תמוז תשפ"א

כ"ח ע"א, כל יום שיש בו הלל - אחד בטבת לא היה בו מעמד.

אוצר המזב

מה הפרש בין זה לזה

כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד [בשחרית, קרבן מוסף אין בנעילה, קרבן עצים אין במנחה דברי ר"ע, אמר לו בן עזאי כך היה רי יהושע שונה קרבן מוסף אין במנחה קרבן עצים אין בנעילה].

מה הפרש בין זה לזה, הללו דברי תורה והללו דברי סופרים.

וי שיטות בבאור הסוגיא.

ע"כ מה קאי "הללו דברי תורה והללו דיי"ם".

א. רש"י ד"ה מה הפרש וד"ה הללו,

ב. תוס' ד"ה מה וד"ה הללו. ג. רבינו

חננאל ד"ה כל יום, ואילך, ולגירסתו שיטת ר"ע ורי יהושע מוחלפות, ד. רבינו גרשום ד"ה קרבן מוסף, ואילך,

ו. הרמב"ם בפירוש המשניות מ"ד. ז. הרע"ב (מ"ד) ד"ה כך הי' רי יהושע שונה, ועי' שפ"א ד"ה מה הפרש.

ועיי' בגבוי"א במתני ד"ה קרבן מוסף, וכאן ד"ה מאי הפרש כמה הערות בשיי רש"י ותוס', ומה שביאר הוא בסוגיא. ועי' עוד במאירי ד"ה קרבן עצים.

הלל

כ"ו תמוז תשפ"א

כ"ח ע"א, באחד בטבת לא היה בו מעמד - כ"ט ע"א, בתשעה באב. מאירי המשנה החמישית.

אוצר המזב

וליתני נמי באחד בניסן לא היה בו מעמד מפני שיש בו הלל וכו', אמר רבא וזאת אומרת הלילא דברישי ירחא לאו דאורייתא, דאמר ר' יוחנן משום ר' ייש בן יהוצדק שמונה עשר יום בשנה יחיד גומר בהן את הלל. ואלו הן, תשעת ימי החג ושמונת ימי חנוכה ויו"ט הראשון של פסח ויו"ט של עצרת, ובגולה כ"א יום וכו'.

הלל דאורייתא או דרבנן.

שיטת **בה"ג** דהלל דאורייתא, ועי' בזה **ברמב"ם** בספר המצות בשורש הראשון, ועייש **בהשגות הרמב"ן** (עמ' ל"ב במהדורת רש"י). ובנושאי הכלים שם.

ז"ל הרמב"ם (פ"ג מהלכות חנוכה הלכה ו') "ולא הלל של חנוכה כלבד הוא שמדברי סופרים, אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרים בהן את ההלל".

"זאת אומרת הלילא דריש ירחא לאו דאורייתא" - משמע דהלל דייה ימים דאורייתא.

עי' **לחם משנה** שם, וב**מגילת אסתר** בספר המצות (עמ' ל"ו במהדורת רש"י).

דברי קבלה כדאורייתא או כדרבנן.

עי' **בהשגות הראב"ד** בהלכות חנוכה ועייש, במגיד **משנה ובכסף משנה** ועי' **בנין שלמה** בספר הליקוטא שם.

האם חלוק הלל על צרה מהלל דימים הקבועים.

בגדרי קריאת הלל, והלל דשירה.

עי' **מגיד משנה** שם, וב**חידושי מרן רי"ז הלוי** הלכות חנוכה שם.

גדר הלל דחנוכה.

עייש **בחי' מרן רי"ז הלוי**, ועי' **בעמק ברכה** בענין "הלל על הנסי" (עמ' קכ"ב), ועי' **מש"כ** בזה **הגר"ז שפירא** שליט"א **בביני עמודי** חנוכה תשנ"ו. ועייש בעניני הלל **בהציבי ציונים** לערכין י' ע"ב.

כע"א, ד"ה י"ח), ועי' **רמב"ם** פ"ג **מחנכה** ה"ז, ו**בהשגות הראב"ד** שם ועי' **מאירי** בסוף באור המשנה החמישית ומש"כ שם בשם יש אומרים דאירי בנס של יחיד, ועי' **שפת אמת** ד"ה תנא יחיד. ועי' **בברכה ותהלה** לברכות י"ד ע"א.

*

ארבעים יום וארבעים לילה

נשתברו הלוחות מנלן דתניא בששה לחדש ניתנו עשרת הדברות לישראל, ר' יוסי אומר בשבעה בו וכו', ובשבעה עלה משה דכתיב ויקרא אל משה ביום השביעי וכו', והיה משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה, עשרים וארבעה דסיון, ושיתסר דתמוז מלו להו ארבעין כשיבסר בתמוז, נחית אתא ותברינהו ללוחות.

יום עליה שאין לילו עמו, אם נמנה בכלל ארבעים. אימתי אמרין מקצת היום ככולו.

עי' **שבת** פ"ט ע"א וברשיי שם ד"ה כשעלה משה, ו**תוס'** ד"ה לסוף, ועייש **תוס' ב"ק** פ"ב ע"א ד"ה כד', **מהרש"א** כאן ד"ה כ"ד, **גבורת ארי** ד"ה עשרים וארבע. ועי' **שפת אמת** ד"ה ושיתסר.

*

צום הרביעי

הובקעה העיר בי"ז הוח, והכתיב בחדש הרביעי בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר וכתוב בתריה ותבקע העיר וגו', אמר רבא לא קשיא כאן בראשונה כאן בשניה, דתניא בראשונה הובקעה העיר בתשעה בתמוז בשניה בשבעה עשר בו.

למה קבעו התענית לפי מה שארע בשניה. כיון דתענית דמי בתמוז מדברי נביאים למה שינו התענית ל"ז בתמוז.

עי' **ירושלמי** ה"ה (כ"ג ע"א) מש"כ מענין קלקול החשבונות, ועי' **ריטב"א** (כ"ז ע"ב) ד"ה והא דנהיגין, ועי' **מהרש"א** ד"ה בראשונה, **גבורת ארי** ד"ה בתשעה, **קרן אורה** ד"ה אמר רבא.

שירת הלויים על הדוכן

אמרו כשהרב בית המקדש בראשונה אותו היום ערב תשעה באב היה, ומוצאי שבת היה, ומוצאי שביעית היתה, ומשמרתה של יהויריב היתה והלויים היו אומרים שירה ועומדין על דוכנם ומה שירה היו אומרים וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם וכו'.

שיר של יום אומרון בנסכי תמיד, והאיך אמרו שירה במ"ב אחר שבמל התמיד בי"ז בתמוז.

שירה בעולת קיץ המזבח.

עיי בסוגיא **דערכין** דף י"א ע"ב, ועיי **גבורת ארי** ד"ה והלויים, [נעמיש מש"כ לדון בסוגיא דערכין הנ"ל, אילו אתרמי להו טלה אם יכלו להקריבו בלא ביקור]. ועיי **שפת אמת** ד"ה והלויים.

שירה ב"א קרבן, ובנסכים הבאין בפני עצמן.

עיי ב**ירושלמי** כאן הלכה ה' (כ"ד ע"א) ובסוגיא **דערכין** הנ"ל, וה**רמב"ם** בפ"ג **מכלי המקדש** ה"ב לא הזכיר דין זה עיי ב**לקוטי הלכות** תמיד בזבח תודה (י"ד ע"ב) ד"ה כדאיתא, ובתורת הקדשים שם אות ב'. ועיי **נזר הקודש** ערכין סוף פ"ב (עמ' 110 אות ר').

שירה בלילה.

עיי **ערכין** י"א ע"א דדרשי רבן דאין שירה אלא ביום, וצ"ב שלא עמדו גם בזה מעובדא דלויים בשעת החורבן דמוצ"ש הי' והיינו בלילה. וה**רמב"ם** השמיט דין זה, עיי **מנחת חינוך** מצוה רצ"ט אות ז' ד"ה ודע, ועיי **בלקוטי הלכות** תמיד בזבח תודה (ט"ז ע"א) ד"ה שירה.

לכא' הוזה מצי לאוקמי לשירת הלויים במ"ב כשירה בהנאת ביכורים.

עיי **רמב"ם** פ"ג **מבכורים** הלכה י"ג דבכורים טעונים שיר, ועיי **במהר"י קורקוס**. ובבאור סוגיין עיי **שפת אמת** כאן ד"ה והלויים.

דאמר שהיה ראוי לקבוע ביי צ"ל כהתוסי דבט"ב גופו חזרו. ועיי **קרבן אורה** ד"ה וכתוב, ו**שפת אמת** ד"ה אר"י אותו היום.

✳

וכתיב ויסעו מזהר ד' דרך שלשת ימים ~ עיי רש"י עה"ת (במדבר י' ל"ג) דאותה דרך ג' ימים נסעו ביום אחד וצ"ע פסגין, **גבורת ארי** ד"ה וכתוב, **שפת אמת** ד"ה אותו היום. קר"א ד"ה וכתוב. ועיי רש"י **דברים** א' ב'.

קרא עלי מועד לשבור בחורי ~ היאך מוכח מהאי קרא דתמוז דההיא שנת מלידה. עיי מהרש"א בסוד"ה אתם בכיתם.

שרפת בית שני בט' או ב' - ותשיעי סמוך לחשיכה הציתו וכו', והיינו דאמר ר' יוחנן אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא כעשירי וכו'. צ"ב דמקראי מוכח דעיקר שריפה כעשירי היינו בבית ראשון, ובבית שני מנ"ל, ואנן מתענין על חורבן שני **גבורת ארי** ד"ה והיינו. ועיי **אור שמח** פ"ה מתעניות הי"ו.

✳

אלמלי הייתי באותו הדור

צ"ב דתעניות הללו קבועות מדברי קבלה, ומה מהני אם היה באותו הדור.

ארבע תעניות. אם נקבע יום התענית גופו בדברי קבלה.

מנחת חינוך מצוה ש"א אות ז', ועיי **ריטב"א** (כ"ז ע"ב) ד"ה והא דנהגינן. ועיי באור נפלא באור **שמח** פ"ה מתעניות סוף הלכה ו'. ועיי בקונטרס **משנת טוביה** מני"א תשס"ח.

✳

מפתחות ההיכל - תנו רבנן משחרב הבית בראשונה נתקבצו כיתות כיתות של פרחי כהונה ומפתחות ההיכל בידן ועלו לגג ההיכל ואמרו וכו', יהיו מפתחות מסורות לך וזרקום כלפי מעלה וכו', והם קפצו ונפלו לתוך האור. ~ מ"ש ראו להחזיר המפתחות. ~ האם הותר להם לקפוץ לתוך האור. עיי מהרש"א ד"ה ומפתחות, ועיי בעיני **יעקב** (ע"ז ע"א) ד"ה גזברין. ועיי בקרבן **אורה** ד"ה נתקבצו.

מקרקר קיר ושוע אל ההר - קיר - אדון, עיי רש"י ד"ה קיר ושוע, ובמראה **כהן**, ובהגהות **הגרא"מ הורביץ** על רש"י, ומה שעמדו בדברי **הגרי"פ** שעל הגליון.

כ"ו תמוז תשפ"א

✳

כ"ט ע"א, בתשעה באב - משנכנס אב.

סוגיא **דערכין** י"א ע"ב י"ב ע"א.

✳ **אוצר המזב** ✳

יום שיבת המרגלים

בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ מנלן דכתיב וכו', וכתוב ויסעו מזהר ד' דרך שלשת ימים וכו', וכתוב עד חדש ימים וכו', אמר רבא אמר ר' יוחנן אותו היום [ערב] תשעה באב היה וכו'.

באור השבונות הימים מכי באייר עד ט"ב.

"חדש ימים" - כ"ט יום, או ל' יום.

חזרת המרגלים - בערב ט"ב או כמ"ב.

עיי **רש"י**, והתוסי ד"ה דכתיב פליגי ודבריהם חתומין, עיי **מהריעב"ץ** בתוד"ה דכתיב. ובאור שיטתם עיין **בהגהות הב"ח** אות ה', ועיי **מהרש"א** ד"ה אמר אביי. ועיי **בגבורת ארי** ד"ה וכתוב מה שעמד ברש"י דמסוגיא דנזיר (ה' ע"א) משמע דחודש האמור כאן של ל' יום הוא.

ועיי **מהרש"א** ד"ה לא קבעתך, ו**בהגהות מהריעב"ץ** בתוד"ה אמר אביי שדקדקו דאליבא דר' יוחנן

כיבוס וגיהוץ

אמר רב נחמן לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח מותר, ורב ששת אמר אפילו לכבס ולהניח אסור, וכו'.

מיתיבי אסור לכבס לפני תשעה כאב אפילו להניח לאחר תשעה כאב, וגיהוץ שלנו כיבוס שלהן, וכלי פשתן אין בהן משום גיהוץ, תוכתא.

שלח רב יצחק בר גיורא משמיה דרי יוחנן אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהן משום גיהוץ אבל אסור ללבושן בשבת שחל תשעה כאב להיות בתוכה.

מלאכת הכיבוס

מעט איסור כיבוס קודם ת"ב, ומעט התר כיבוס שלנו.

עיי **רש"י** ד"ה אפילו לכבס ולהניח, ועיי היטב בלשון **המאירי** ד"ה לא נאסר, שכי גבי גיהוץ שלנו "שאינו אלא מלאכת עראיי". ועיי **גבורת ארי** להלן לי ע"א ד"ה ותינוקות בפיסקא ולי נראה.

פירוש גיהוץ.

מעט התר גיהוץ כלי פשתן.

כיבוס כלי פשתן.

עיי **ר"ן** (ט' ע"ב) ד"ה גרסי, ומש"כ בשם **ר' יהודא בר' ראובן** ועיי **מאירי** ד"ה לא נאסר, ו**בריטב"א** ד"ה ומה שאמרו שכלי פשתן וכו', ו**ברא"ש** סי' ל"ב ועיי **קרבן נתנאל** אות ז'.

לבישת בגדים מכובסים

עיי **רא"ש** סי' ל"ב, וה**רמב"ם** בפרק ה' מהלכות **תעניות** הלכה ו' הזכיר רק איסור לבישת כלים מגוהצים והשמיט דין המכובסים, עיי **במגיד משנה** שם, ו**לחם משנה** ד"ה וללבוש, ועיי **חידושי מרן רי"ז הלוי** פ"ו מהלכות אבל הלכה ד' (מד"ה אולם הר"ן).

בהלכות אבל (פ"ו ה"ד) כתב הרמב"ם דכלי פשתן המגוהצין מותרין בלבישה, וצ"ב מ"ש

מקודם ת"ב שאסר לבישת כלי פשתן המגוהצין (עיי הלכות תעניות פ"ה ה"ד) וכדמשמע בסוגיין.

עיי **ריטב"א** מועד קטן דף כ"ג ע"א ד"ה ולענין פסק, ועיי **בכסף משנה** ו**בלחם משנה** בהלכות **אבל**, ובחידושי **מרן רי"ז הלוי** שם.

עיי **קרבן נתנאל** סי' ל"ב אות ה'. מה שנחלק על **המג"א** סי' תקנ"א ס"ק ב'. אכן יעוי **בתוס'** ד"ה אמר ר"פ שלכאורה כונתם לבאר מהו "ההלכתי", ולפי"א איש דברי המג"א.

אין מול לישראל - לישתמיט מיניה באב דרוע מוליה ולימצי נפשיה באדר דבריא מוליה. וצ"ב דהא אמרו "אין מול לישראל" (שבת קנ"ו ע"א). עיי **ריטב"א** כאן ד"ה כסם שאמרו, ועיי **מהרש"א** ד"ה באב.

רוח שדה של תפוחים - ויאמר ראה רוח בני כריח שדה אשר ברכו ד' אמר רב יהודא כריח דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כריח שדה של תפוחים. ובתודייה של תפוחים, י"מ כריח אתרוגים. אתא כפ"ד עין הדעת אתרוג היה, והי מריח בגדי עשוי ההמודות אשר הן בגדי אדח"ר - **מהרש"א** ד"ה כריח. ועיי **מהרעב"ץ** ד"ה כריח שפמי "מרנצין".

חלוק אחד

לעולם לכבס וללבוש, וכשאין לו אלא חלוק אחד, דאמר רב אסי אמר רי יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד.

צ"ב האך מוכיח מדין כיבוס בחושי"מ, שיסודו כדי שלא יכנס לרגל מנוול, וכשאין לו אלא בגד אחד, סו"ס לא נכנס מנוול.

גבורת ארי ד"ה לעולם בפיסקא ומ"מ.

אורו מוכיח עליו - תוסי ד"ה מי וכו', ומתירן זה אורו מוכיח עליו שאין לו אלא חלוק אחד וא"כ דוקא להם אבל לנו ודאי אסור אפי' אין לנו אלא חלוק אחד שאין אנו אוגדין אור על חלוקות שלנו. **בבאור אורו מוכיח עליו**, ובסברת התר דאורו מוכיח עליו. עיי **כבוד מועד** למי"ק י"ח ע"א בענין "כביסה במועד".

כ"ח תמוז תשפ"א

כ"ט ע"א, משנכנס אב - ע"ב, אמר רב לא שנו אלא לפניו.

רא"ש סי' ל"ב.

אוצר המזב

משנכנס אב ממעטין בשמחה

דיני המיעוט המתחילין מרי"ח אב.

עיי **יבמות** דף מ"ג ע"א ועיי **ריטב"א** לעיל כ"ו ע"ב במתניי משנכנס אב, וב**מאירי** בבאור המשנה השביעית. ועיי **לחם משנה** פ"ג מתענית ה"ה. ובפרטי הדינים ע"ע מה שצויין לעיל דף י"ד ע"ב **בציונים ובאוצר הטוב**.

*

ממעטין בשמחה

איסור אכילת בשר ויין מרי"ח משום דאין שמחה אלא בכשר ויין.

עיי **ריטב"א** לעיל כ"ו ע"ב ד"ה מתניי משנכנס אב, אכן יעוי **במאירי** בבאור המשנה השביעית. ועיי **בטור ובית יוסף** סוסי" תקנ"א.

*

כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה. מהו "כשם" - **להעיר להורות ולהשכיל** ח"יב עמי קכ"ה. ועיי"ש עוד בעמי ק"ל. ומה שעמד שם בבאור הענין דמרבין כבר מרי"ח.

*

לישתמיט מיניה

אמר רב פפא הלכך בר ישראל דאית ליה דינא כהדי נכרי לישתמיט מיניה באב דרוע מוליה ולימצי נפשיה באדר דבריא מוליה.

לישתמיט עד מתו. "הלכתי" דרב פפא על מה קאי.

תשעה באב שחל להיות בשבת

ב' מנחה אב תשס"ח
 כ"ט ע"ב, אמר רב לא שנו אלא לפניו - ל' ע"א,
 תניא אידך כל שהוא משום תשעה באב.
 רא"ש סי' ל"ד (עד הנו רבנן כל מצוות).

אוצר המזב

ת"ב שחל בערב שבת

הל להיות כע"ש מותר לכבס בחמישי מפני כבוד השבת ואם לא כבס בחמישי בשבת מותר לכבס בערב שבת מן המנחה ולמעלה, לייט עלה אב"י וכו'.

צ"ב, וכי פליג אב"י אברייא.

צ"ב במשיב התוס' (לקמן ל' ע"א ד"ה ותרוייהו) ד"ב שחל ביום ה' מותר לכבס ולספר מחצות ואילך, והא לייט עלה אב"י.

ע"י בית יוסף סי' תקנ"א סעי' ד (ב) ד"ה ומישי רבינו ואם חל תשעה באב (הטו"ש ע"פ ר"ל), וכ"ה בר"ן (ט' ע"ב) ד"ה ובחמישי מותרין, ובריטב"א (כ"ו ע"ב) ד"ה ולהניח. וע"י גבורת ארי ד"ה לייט, שפת אמת ד"ה לייט, הגהות הגרא"מ הורביץ ד"ה לייט, ולהלן ל' ע"א בתוד"ה ותרוייהו.

מ"ט השמיט הרמב"ם ז"ה דבחמישי מותרין מפני כבוד השבת - לחם משנה פ"ה מתעניות ה"ו.

תשעה באב שחל להיות בשבת וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת אוכל וישותה כל צרכו ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו, ואסור מלספר ולכבס מר"ח ועד התענית.

גדר תענית תשעה באב הנדחה, תשלומי שבת, או דבכה"ג נקבע עיקר חיובו ביום א': ע"י ירושלמי הלכה ו' (כ"ה ע"ב), "ט"ו באב שחל להיות בשבת שתי שבתות מותרות" [לענין כיבוס ותספורת]. וע"י בירושלמי מגילה פ"א הי"ד (ה' ע"ב), "יבדקן היה שיהו מתענין בעשירי וכו'". אכן בגמ' מגילה ה' ע"א אמרי טעמא משום אקדומי פורענותא. ע"י אור שמח פ"ה מהלכות תעניות הלכה ו'. וענין זה נפ"מ לכמה ענינים ע"י טור וב"י סוס"י תקנ"ט (סע"י ט) בענין בעל ברית בתי"ב נדחה, וע"ע בסמוך.

ומרן ראש הישיבה שליט"א הביא ראייה מברייתא דלעיל המפרטת דיני שבוע שחל בו, וקאמרה חל באחד בשבת בשני בשלישי וכו', ואילו בחל להיות בשבת לא קאמרה, וע"כ דבכה"ג נדחה לראשון חשוב כעיקר תענית בראשון. וע"י מג"א סי' תקנ"א ס"ק ט"ז לענין ט"ו באב שחל ביום ו' אליבא דרשב"ג, וביד אפרים שם, וע"י נו"ב תנינא סי' ק"ה, וע"י אבני נזר או"ח סי' תכ"ו (כתבי תלמידים), וע"י בהגהות הגרא"מ הורביץ כ"ט ע"ב ד"ה כיצד.

וע"ע בקונטרס משנת טוביה מנ"א תשס"ח.

דברים שבצנעה אם נוהג כפי באב שחל בשבת.

ע"י רא"ש סי' ל"ב בפלוגתא רבינו יצחק מוינא ומהר"ם מרוטנבורג וע"י ר"ן (ט' סע"ב) ד"ה תניא, וע"י דרכי משה סי' תקנ"ד ס"ק ז'.

הבדלה בנ' באב שחל במוצאי שבת

מי שה' במוצ"ש פטור מהבדלה, אם מבדיל ביום ראשון.

חיוב הבדלה אם עקר במוצ"ש ואח"כ רק תשלומין הוא.

מי באב שחל במוצ"ש, האם יכול להבדיל מבעוד יום ולשתות את ככוס.

אם מותר להבדיל במו"ב ולהטעים לתיוק.

ע"י ברא"ש שלהי מסכתין סי' מ', בפלוגתא בה"ג והרמב"ן, וע"י ר"ן (י' ע"ב) ד"ה ולענין הבדלה.

מנין הקרואים בתשעה באב

הל להיות כשני ובחמישי קורין שלשה ומפטיר אחד, בשלישי וברביעי קורא אחד ומפטיר אחד, ר' יוסי אומר לעולם קורין שלשה וכו'.

מ"ט תקנו להאי תנא דיקרא בתי"ב רק אחד, ולא ג' כבו והו' דכל השנה. מנין הקרואים בשאר תעניות.

ע"י קרן אורה ד"ה חל להיות, וע"י טורי אבן מגילה כ"ב ע"א ד"ה בשלישי.

ה' הגה חדשה ושבתה - אמר ר' יוחנן ושלשתן מקרא אחד דרשו דכתוב והשבתני כל משושה הגה חדשה ושבתה, מאן דאמר מר"ח ועד התענית מחגה ומ"ד וכו'. באופן ה"פנות. אכולהו תנאי צמאי נקט הני ג' יאנות יחגה חדשה ושבתה. ע"י רש"י (ל' ע"א) ד"ה מחגה, וע"י גבורת ארי ד"ה מאן (הראשון), וע"י בפי' הרגמ"ה (ל' ע"א) ד"ה מחגה, וע"ע בשפת אמת ד"ה מר"ח, ובגבורת ארי ד"ה מאן (השני).

שני תבשילין

ערב תשעה באב לא יאכל אדם ב' תבשילין.

גדר ב' תבשילין. אם ילפינן מבי תבשילין דערוב תבשילין (ע"י ביצה ט"ו ע"ב). ואם ילפינן דין תבשיל ממשולי עכו"ם.

ע"י שיטות הראשונים בזה ברא"ש סי' ל"ד. וע"י ריטב"א (כ"ו ע"ב) ד"ה ערב ט"ב ושם בפיסקא ולענין. וע"י היטב בתוס' ד"ה ערב ט"ב שלכאורה ראש דבריהן סותרים לסוף דבריהן, ע"י במהרש"א על תוס' הנייל, וע"י קר"א בתוד"ה ערב.

תניא כל"ק, תניא כל"ב. צ"ב דרב יהודה קאמר תרוייהו אקולא, ומהאי ברייתות אין הוכחה בתרוייהו, אלא ככל' אישנא בפנינו גבורת ארי ד"ה תניא.

ישנה

ערב ת"ב לא יאכל אדם שני תבשילין, לא יאכל בשר ולא ישתה יין, רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה, אמר רב יהודה כיצד משנה אם היה רגיל לאכול שני תבשילין יאכל מין אחד וכו' ואם היה רגיל לשתות עשרה כוסות שותה חמשה כוסות וכו'.

צמאי הוי"ל צמנקט הי רגיל לאכול ג' תבשילין יאכל ב', דדוגמא דבי' ואחד היינו כתיב. ה' כוסות במקום י' האם היינו ממעט שאמרו חכמים בברייתא הפסוקה. ע"י קרן אורה בתוד"ה ערב, רש"ש ד"ה אר"י כיצד משנה, וע"י בתוס' ד"ה ואע"ג.

גדר סעודה המפסקת

ג' מנחם אב תשס"ח

ל' ע"א, תניא איך כל שהוא משום תשעה באב - ע"ב אמר רשב"ג לא היו ימים טובים וכו'. רא"ש סי' ל"ח.

אוצר הטוב

אבלות בתשעה באב

כל מצוות הנהגות באבל נהגות כטי"ב.

אמאי אין נהגין כטי"ב כפיית המטה ועיטוף הראש.

תפילין בתשעה באב.

רא"ש סי' ל"ז, ריטב"א ד"ה כל מצוות, ועי' גבורת ארי (ע"ב) ד"ה ר"י בפסקא ובהכ"ל, מ"ש לרי יהודא בין כפיית המטה לעטיפת הראש.

מפנינו יושבין בתיב לארץ, אע"פ שהוא דין אבלות בקום עשה.

ב"י ריש סי' תקנ"ט (הטו"ש סעי' ג'), ועייש בב"ח אות א', ובט"ז ס"ק ד'.

משמחי לב - ת"ת בתשעה באב

כל שהוא משום תשעה באב אסור לאכול בשר ואסור לשתות יין ואסור לרחוץ, כל שאינו משום ט"ב מותר לאכול בשר ולשתות יין ואסור לרחוץ [וברא"ש סי' ל"ח הגי' ומותר לרחוץ]. רי' ישמעאל ברי' יוסי אומר משום אביו כל שעה שמותר לאכול מותר לרחוץ.

מ"ש איסור רחיצה שמתחיל משעת הסעודה המפסקת, מנעילת הסנדל שאינה עד הערב.

שימות הראשונים בהכרעת ההלכה. ומ"ט השמיט הרי"ף לאחי ברייתא.

עי' רא"ש סי' ל"ח ובר"ן (י' ע"א) ד"ה גרסי' בגמ' שהביאו מדברי הרמב"ן, ועי' בר"ן שם ד"ה ולענין הלכה. ועי' שפת אמת ד"ה ואסור.

ע"ב רבי יהודא מחייב בכפיית המטה ולא הוודו לו חכמים וכו'.

רי' יהודא מחייב בכפיית המטה אם הוא המשך הדינים דסעודה המפסקת המבוארים במתני' לעיל מינה.

הנהגת סעודה המפסקת כדיני אבלות או כדיני אנינות.

עי' ירושלמי הלכה ו' (כ"ד ע"א), ועי' ברי"ף (י' ע"א) ובחי' אנשי שם אות א', ועי' אור שמח פ"ה מהלכות תעניות הלכה י"א, ובחידושי מרן רי"ז הלכות תעניות (עמ' י"א) ד"ה תענית. ועייש בביאור הגר"א סי' תקנ"ט סעי' ג' ד"ה ליל, וסי' תקנ"ב סעי' ז' ד"ה ואין צריך.

ואסור לקרות בתורה כנביאים וככתובים ולשנות במשנה ובתלמוד וכו', אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל וכו' ותינוקות של בית רבן כמלין [וגי' הרי"ף והרא"ש אין כמלין] משום שנאמר פיקודי די ישרים משמחי לב, רי' יהודא אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות וכו' ותינוקות של בית רבן כמלין בו משום שנאמר וכו'.

האם ד"ת משמחי לב גם כשאינו מבין. איסור ת"ת לתשבי"ר מחמת עצמן, או מחמת המלמדן.

עי' גבורת ארי ד"ה ותינוקות מה שנו"כ בגירסאות הגמ' לדין ולהרי"ף והרא"ש, ועי' ט"ז סי' תקנ"ד ס"ק א' ומג"א ס"ק ב', ועיין שפת אמת ד"ה ותינוקות.

עיישב דבר המור בדברים הרעים - עי' ט"ז סי' תקנ"ד ס"ק ב', ובמג"א ס"ק ה', ועי' ערוך השלחן שם סעי' ג', ד'.

איסור מלאכה בתשעה באב

תנן התם מקום שנהגו לעשות מלאכה כפי' באב עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין, וככל מקום ת"ח כמלין, רשב"ג אומר לעולם יעשה אדם עצמו כתלמיד חכם, תניא נמי הכי רשב"ג אומר לעולם יעשה אדם וכו'.

אם כל אדם מצי' לעשות עצמו כתי"ח.

עי' רמב"ם פ"ה מתעניות הלכה י', ועי' בית יוסף סי' תקנ"ד סעי' כ"ב, כ"ג. ועי' תוספות יום טוב פסחים פ"ד מ"ה מה שעמד בסתירת דברי הרמב"ם בזה, ועי' לעיל י' ע"א באוצר הטוב בענין הנהגת יחידים.

מהו שהוצרכו לאה ד"תניא נמי הכי, ולהביא ראיה מכרייתא לדבר המפורש במשנה. - מראה כהן ד"ה תנן התם.

נחם

רא"ש סי' ל"ד - ירושלמי (ברכות פ"ד ה"ג) יהוד כטי"ב צריך להזכיר מעין המאורע מאי ניהו נחם די אלקינו וכו'.

קושיית הרא"ש (שם) "כל ימי תמתי למה נהגו שאין אומרים נחם אלא בתפילת מנחה וכו'".

עייש ברא"ש, ועי' בטור ובבית יוסף בסי' תקנ"ז, ועי' קרבן נתנאל אות ק'.

כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה.

צ"ב דהרבה שנתאבלו כבר מתו והאך יתקיים בהם. בי גדרו תחיית המתים.

ריטב"א ד"ה כל האוכל, ועי' מה שביאר בגדר הדברים הגר"א מרקוביץ שליט"א בביני עמודי אלול תשנ"ט (גליק 14).

עצי המערכה

ד' מנחם אב תשפ"א
 ל' ע"א, ל"א יאכל בשר ולא ישתה יין - ל"א ע"א,
 אמר עולא ביראה.

אוצר המזב

שמחת יוה"כ

בשלמא יוה"כ משום דאית ביה סליחה ומחילה יום שנתנו בו לוחות האחרונות.

למה הוצרכו לבי טעמים לשמחת יוה"כ.

במאי עדיפין יוה"כ ומיזי באב משאר יו"ט.

גבו"א ד"ה בשלמא, מהר"ץ חיות בתוד"ה יום.

יום שנתנו בו לוחות אחרונות כו.

רש"י ד"ה שנתנו שבייז בתמוז ירד משה.

בחסרון הימים מיזי בתמוז עד יוה"כ.

ע"י היטב ברש"י הנ"ל וע"י ברש"י שבעין יעקב ד"ה שנתנו, וע"י תוס' ב"ק פ"ב ע"א ד"ה כדו, וע"י הגהות מהר"עב"ץ ד"ה בשלמא, ובגבורת ארי ד"ה יום שנתנו.

יום שזוהו שבתים, וצ"ע ומה שמחה היא שתמו דור הנכנסים לארץ, גבורת ארי ד"ה יום שהותרו.

תוד"ה יום שזוהו - תוד"ה יום שהותרו השבתים ל"א זה

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו, יום שפסקו מלכרות עצים למערכה, דתניא רבי אליעזר הגדול אומר מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה ולא היו כורתין עצים למערכה, לפי שאינן יבשין וכו'.

וברש"י ד"ה מלכרות, לפי שהן לחין, ומאותו הזמן אין כח בחמה לייבשן וחיישינן מפני התולעת, לפי שעין שיש בו תולעת פסול למערכה.

עין לח שהתלעי פסול, ועין יבש יש לו תקנה בגרירה.

עין יבש שנמצא בו תולעים אם חיישינן שהתלעי בעודו לח.

ע"י **מנחות** דף פ"ה ע"ב, תנן התם כל עץ שנמצא בו תולעת פסול וכו', ועייש **ברש"י** ד"ה אלא לח. וע"י **חזון איש** מנחות סי' מ"ב אות כ"ה לדף פ"ה ע"ב ד"ה לייש אלא לח, ודו"ק בדברי **התוס'** כאן ד"ה יום שכי' יומגדלן התולעים באילנות".

המקדיש או מקטיר עצים מתולעין אם חייב משום מקריב בעלי מומין.

ע"י **מנחות** פ"ה ע"ב שם דהיא איבעיא דלא איפשטא, ועייש **בתוס'** ד"ה בעי רבא שתלו בעיה זו בפלוגתא דתנאים במנחות כ"י ע"ב אם עצים הם קרבן גמור בפנ"ע (ע"י באוצר הטוב בריש פרקין כ"ו ע"א בענין קרבן עצים).

ושיטת **הרמב"ם** צ"ב דבפ"ו מהלכות **איסורי מזבח** הלכה ג' כתב דדין המקדיש עצים מתולעים ספק, ואילו בפנ"ע **ממעה"ק** הי"ג כתב דאין עצים קרבן בפנ"ע, וע"י בפ"ו **מכלה"מ** ה"ט, ע"י **מל"מ** בהלכות איסורי שם, וע"י **מנחת חינוך** מצוה רפ"ה אות ט"ו, ובחזו"א מנחות סי' מ"ב אות כ"ה ד"ה הקדישו (וע"י בהור"א שם אות כ"ו). ובדברי המנחת חינוך הנ"ל יש לדון עוד ע"פ דברי **האבן האזל** בפ"א מהלכות איסורי מזבח ה"א ד"ה והנה.

כזה - פירוש ההי"נו וי"ט. צ"ב בכונת דבריהם. ע"י **אליה רבה** סי' תקי"פ ס"ק י' והובא גם **במהר"ץ חיות** בתוד"ה יום וע"י **מראה הפנים** (ירושלמי סוף מכלתין) ד"ה שבו.

כלו מתי מדבר - באור החשבון הא"ך כלו מתי מדבר. ע"י תוד"ה יום שבו כלו, וע"י **תוס'** בבא בתרא דף קכ"א ע"א ד"ה יום שכלו, וע"י בסוף שו"ת חות יאיר בתשובת רבי דוד אופנהיים (גליון ה"שס"ט), ובגבורת ארי ד"ה יום שכלו.

רמזי טעמי ט"ז באב - ש"ן - ש"ן, שמואל - שבתים (הותרו שבתים זכ"ז) מן - מן, רב נחמן - בנימין (הותר שבת בנימין), בר - בר, רבה בר בר חנה - מדבר (כלו מתי מדבר), נתינה - נתינה, רב מתנה - נתנו הרוני ביתר לקבורה. יוסף - פסק, רב יוסף (מלשון הוספה) - פסקו לכרות עצים. מראה כהן.

יום תבר מגל - רבי אליעזר הגדול אומר, מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה ולא היו כורתין עצים למערכה, לפי שאינן יבשין, אמר רב מנשיא וקרו ליה יום תבר מגל. צ"ע מהו ענין שבידת המגל. ראה בדרוש לסיומא דמסכתין.

סגן ומשוח מלחמה

בת כהן גדול מבת סגן ובת סגן מבת משוח מלחמה.

בהוריות י"ג ע"א מבואר דמשוח מלחמה קודם לסגן, ורק לענין טומאה סגן קודם למשוח מלחמה.

רש"י ד"ה בת כה"ג, הגהות מהר"עב"ץ ד"ה בת כה"ג, וע"י **חשק שלמה** ד"ה ובת סגן שצ"ן **לרש"י** הוריות דף י"ג ע"א ד"ה להחיותו. וע"י **רמב"ם** פ"ד מכלי המקדש הלכה י"ט ובחסדי דוד הוריות פ"ב ה"ט ד"ה והא דמשוח מלחמה, ובערוך השלחן העתיד הלכות כלי המקדש סי' כ"ג סעי' ט"ז. אכן יעוי' בהר המוריה הלכות כלה"מ פ"ד ס"ק מ"ב.

כל הכלים טעונים טבילה

כל הכלים וכו' אמר רבי אליעזר אפילו מקופלן ומנחין בקופסא.

טעם הדגריכו טבילה לכל הכלים - ע"י **רש"י** ד"ה צריכין, אכן יעוי' בפ"י הרגמ"ה ד"ה אפי' מקופלן, וע"י ר"ן (י' ע"ב) ד"ה כל ומאירי, בשלחי פרקין בשם הירושלמי. וע"י בפני משה בירושלמי שם (כ"ז ע"ב) ד"ה מתוך ובמראה הפנים ד"ה אפילו.

חולות בכרמים

בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים, תנא מי שאין לו אשה נפנה לשם.

דוקא בכאלו שחששו שלא ימצאו זיווגן.

ע"י כל בו דף כ"ו ע"ב טור א' ד"ה אמרו ז"ל וכו', ויש תמהין היאך היה המנהג הזה וכו'. (ע"ש, אכן בעין יעקב מזכיר גם עשירות וע"ש).

קודם שנתארסו נמלכו בקרוביהן - ע"י **מאירי** בסוף פרקין.

כיה"כ עכדו דאין יצויר שולט - הריטב"א בבא בתרא קכ"א ע"א ד"ה בשלמא יוה"כ.

וכן הוא אומר צאינה וראינה וכו'.

מי אמר למי - קרבן נתנאל סי' מ"א אות צ', בבאור תפקידו של בן תורה.

רש"י מחוץ. קניני לטון ממול הכרס (כלאים) אמר עולא ביראה אמר רבי אלעזר עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם כגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלקיני זה קוינו לו ויושיענו זה די קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו: זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו: ונשמחה בישועתו.

הדרן עלך מסכת תענית

הדרן עלך מסכת תענית

תוספות כל אחד ואחד מראה הקדוש

ברוך הוא באצבעו שנאמר הנה אלקיני זה קוינו לו וגו' נגילה ונשמחה בישועתו: הדרן עלך מסכת תענית

ברבינו גרשום לעשות מחוץ לצדיקים שהלדיקים עושין ממול והקצ"ה יושב באמצע ומלאין זה לזה ולומדים הנה אלקיני זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו: הדרן עלך בשלשה פרקים וכולה מסכתא, - ופרקוהו ארבעה, וסימנהו הזכרת סדר תעניות שלשה:

הדרן עלך מסכת תענית והדרן עלך דעתן עלך מסכת תענית ודעתך עלן לא נתנשי מינך מסכת תענית ולא תתנשי מינך לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי. ג"פ.

יה"ר מלפניך די אלקיני ואלקי אבותינו שתהא תורתך אומנותנו בעוה"ז ותהא עמנו לעולם הבא, חנינא בר פפא, רמי בר פפא, נחמן בר פפא, אחאי בר פפא, אבא מרי בר פפא, רפרס בר פפא, רכיש בר פפא, סורחב בר פפא, אדא בר פפא, דרו בר פפא.

הערב נא די אלקיני את דברי תורתך בפניו ובפיות עמך בית ישראל, ונחיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך, מאובי תחמני מצותך כי לעולם היא לי, יהי לבי תמים בחקך למען לא אבוש לעולם לא אשכח פקודיך כי כם חיתני, ברוך אתה די למדני חקך, אמן אמן אמן סלה ועד.

מודים אנחנו לפניך הי אלקיני ואלקי אבותינו ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות שאנו משכימים והם משכימים אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אנו עמלים והם עמלים אנו מקבלים שכר והם עמלים ואינן מקבלים שכר, אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלקים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך.

יהי רצון מלפניך הי אלקי כשם שעזרתני לסיים מסכת תענית, כן תעזורני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסייםם, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה, וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולורעי שלא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם, ויתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך, כי כי ירבו ימך ויוסיפו לך שנות חיים, אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, די עזו לעמו יתן די יברך את עמו בשלום.

יתגדל ויתקדש שמויה רבא בעלמא שהוא עתיד לאתחדתא ולאחיא מתיא ולאסקא לחיי עלמא ולמבני קרתא דירושלם ולשכלל היכליה בגוה ולמעקר פולחנא נוכראה מארעא ולאחנא פולחנא דשמיא לאתריה וימליך קודשא בריך הוא במלכותיה ויקריה בחיובן וביומיו ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן, יהא שמויה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא.

יתברך וישתבח ויתפאר ויתרום ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמויה דקודשא בריך הוא, לעלא מכל ברכתא ושירתא תושבתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן.

על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהוה ועל כל תלמידי תלמידיהוה ועל כל מאן דעסקין באורייתא די באתרא קדישא הדין ודי בכל אתר ואתר, יהא להון ולבון שלמא רבא חנינא וחסדא ורחמין וחיון אריכין ומזוני רויהי ופורקנא מן קדם אבוהא די בשמיא וארעא ואמרו אמן.

יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן. עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן.

אוצר הנוב

מחול לצדיקים - ז"ל המהרש"א ד"ה עתיד הקב"ה לעשות מחול כו'. מפורש במפרשים שהוא דבר סודי.

מחול

עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים.

מחול ענינו עיגול שאין לו סוף, וזהו הענינו העתיד מזיו השכינה שאין לו סוף.

ע"י בעץ יוסף (עין יעקב ע"ט ע"ב) ד"ה עתיד בשם רבינו בחיי פרשת תרומה.

מראה באצבע

וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלקיני זה קוינו לו ויושיענו זה די קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו.וכו'.

באור לשון יוכ"ל אחד ואחד - ע"י עיון יעקב (ע"ט ע"ב) ד"ה וכל, ובשפ"א ד"ה וכל, אכן יעו"י בפ"י הרגמ"ה ד"ה לעשות.

תוס' ד"ה כל אחד - ע"י בלשונם, וצ"ב דלכא הוא ממש העתק לשון הגמ' - ע"י בהדרן למסכת תענית.

ולקרנן העצים בעיתים מזומנות

כ"ח ע"א "תנו רבנן מה היו בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות, אמרו, פעם אחת גזרה המלכות גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה ושלא יביאו בכורים לירושלים, והושיבו פרוזדאות על הדרכים, כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל, מה עשו כשרין ויראי חטא שבאותו הדור, הביאו סלי בכורים וחיפום בקציעות, ונטלום, ועלי על כתפיהן [ע"י מהרש"א ד"ה בני, דהעלי היה בכדי לבקע ממנו עצים למערכה, ובאו להתחכם כנגד ב' הגזירות כאחד], וכיון שהגיעו אצל פרוזדאות אמרו להם להיכן אתם הולכין, אומרין להם לעשות שני עיגולי דבילה במכתשת שלפנינו, ובעלי שעל כתפינו, כיון שעברו מהן עיטרום בסלים והביאום לירושלים".

ויש לעמוד בזה בכמה דקדוקים

(א) "והושיבו פרוזדאות על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל".

צ"ב, מה הוצרכו להביא דוגמא לענין הפרוזדאות, מירבעם בן נבט, וכי לא עמדו כמה גוזרי גזירות שהעמידו שומרים שלא יעברו על גזירתם, וע"י בן יהוידע מה שכתב בזה.

(ב) מדוע גזרה המלכות דוקא בשני דברים אלו דקרנן עצים ובכורים, ומה שייכותם זה לזה, וכבר עמד בזה המהרש"א, ע"ש.

אכן לכשנעיין בדבר, באמת הקושיא יותר מוקדמת, דהנה בשלהי נחמיה בפסוק האחרון, אחר שמבאר התיקונים שעשה בירושלים מענין נשים נכריות ויחוס הכהנים והעמדת המשמרות מסיים - "ולקרנן העצים בעיתים מזומנות ולבפורים זכרה לי אלקי לטובה".

וכן לעיל מינה בפ"י (ל"ג - ל"ד) בקרא המובא בסוגיין לעיל "והעמדנו עלינו מצות לתת עלינו שלשית השקל בשנה לעבדת בית אלקינו: ללחם המערכת ומנחת התמיד ולעולת התמיד השפלות החדשים למועדים ולקדשים ולחטאות לכפר על ישראל וכל מלאכת בית אלקינו: והגזלות

הַפְּלֵנוּ עַל קֶרְבֵּן הָעֵצִים הַפְּהֵנִים הַלְוִיִּם וְהָעָם לְהָבִיא לְבַיִת אֱלֹהֵינוּ לְבַיִת אֲבֹתֵינוּ לְעֵתִים מְזֻמָּנִים שָׁנָה בְּשָׁנָה לְבַעֵר עַל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹקֵינוּ כְּפָתוּב בַּתּוֹרָה: וְלָהָבִיא אֶת בְּפוּרֵי אֲדָמָתָנוּ וּבְפוּרֵי כָּל פְּרֵי כָּל עֵץ שָׁנָה בְּשָׁנָה לְבַיִת ה':

הנה שני כתובין הבאים כאחד כוללים שני ענינים הללו - קרבן העצים והבאת הביכורים כאחד, ומשמע ששניהם היו צריכים איזה חיזוק, ויש קשר בחיזור שבשניהם, וצ"ע שייכות הענינים.

והנה בעיקר ענין זה יש להתבונן, מדוע קבעו דבר זה דקרבן העצים לדורות, כמבואר בגמ' - "ת"ר למה הוצרכו לומר זמן עצי כהנים והעם אמרו כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו והתנדבו משלהם וכך התנו נביאים שביניהן שאפי' לשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבין משלהן שנאמר והגורלות הפלנו על קרבן העצים וכו'", וכל כך היה דבר זה חשוב עד שמסרו נפשם להערים על הפרוודאות, והדבר צ"ב הרי באותם זמנים היתה כבר הלשכה מלאה, ומה ראו כל כך למסור נפשם על זה.

ומתוך ההתבוננות בתקנת הענין ננסה להבין שורשן של דברים.

"וְלִקְרָבֵן הָעֵצִים בְּעֵתִים מְזֻמָּנֹת וְלִבְפוּרֵים זְכָרָה לִי אֱלֹקֵי לְטוֹבָה".

ובמצוד"ד שם [וכעי"ז בקצרה ברש"י] "ולקרבן העצים. את תקרובת העצים שעל מערכת המזבח קבעתי בעתים מזומנות מתי יבוא כל אחד : ולבכורים. קבעתי זמן לבכורים עד מתי יביאו הבכורים מראשית פרי האדמה.

ולכא' צ"ב דאם כהמצוד"ד דקביעות הזמן הוא "עד מתי יביאו" מה הוצרך לקבוע זמן להבאת ביכורים והרי זמן הבאת ביכורים מפורש במשנה [בכורים פ"א מ"ו] ובפסחים [ל"ו ע"א] ילפינן לה מקראי דזמן הבאת בכורים הוא מעצרת עד החג מביא וקורא.

אכן באמת כתבו התוס' בפסחים ל"ח ע"ב, מדוע אין מביאים ביכורים בנוב וגבעון, והרי כיון שיש קביעות זמן לביכורים הוויין חובות שקבוע להם זמן שמביאים בכמה גדולה (מגילה ט' ע"ב. וכתבו התוס' "הואיל ויש להם זמן גדול כל כך לא חשיב זמן קבוע", עכ"ל.

ואמנם לשון רש"י בנחמיה שם מדוקדק שכתב - "ולביכורים, שהיו מביאים ביכורים בפרק אחד, לכל דבר ודבר קבעתי זמנו.

והמבואר, דמתחילה באמת הביאו ביכורים כדין מעצרת ועד החג, אבל זה לא נחשב זמן כמבואר בתוס', ובא נחמיה ותיקן "לעיתים מזומנים", וכפי שמשמע ברש"י והמצוד"ד זה קאי גם על הביכורים.

אכן מדוע באמת לא די בזמן שקבעה התורה.

אמנם גילו לנו בזה מיסודות דרכי אנוש.

וכן נחזה, בנוהג שבעולם שכל דבר שניתן לעשותו בפרק זמן ארוך נוהגים לדחותו, מחר מחרתיים בשבוע הבא וכו'...

ואם יתמידו בדרך זו הרי שבין כן ובין כן הפירות המיועדים לביכורים נרקבים, או אובדים.

כנגד זה יש רק פתרון אחד לעיתים מזומנים.

קביעות זמן!

מן ההכרח שיהיה זמן קבוע לכל מין ומין מתי יעלו ויבאו לבהמ"ק.

כשיש זמן קבוע מקיימים בזמן.

וכלשון רש"י - "לכל דבר ודבר קבעתי זמנו.

זהו התיקון בביכורים, וזהו התיקון של העצים.

"כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה".

הדבר צ"ב דמשמע דרק עצים לא מצאו בלשכה, אבל שאר צרכי הקרבנות לא חסרו, והא מילתא טעמא בעי, מדוע דוקא עצים לא מצאו.

ולזה עלינו להקדים ולדעת -

מהיכן מביאים את הקרבנות וכל צרכי המקדש.

מהיכן מביאים את העצים.

הדברים מפורשים בשקלים, ונביא אותם מלשון הרמב"ם בהלכות שקלים פ"ד ה"א "תרומת הלשכה מה יעשה בה. לוקחין ממנה תמידין של כל יום והמוספין וכל קרבנות הצבור ונסכיהם והמלח שמולחין בו כל הקרבנות. וכן העצים אם לא הביאו עצים ולא נמצאו [בלשכה, וצריכים להביא מאירי שקלים] אלא בדמים".

ובאור אם לא הביאו עצים ולא נמצאו, נשמע מדברי הרמב"ם שם בפ"ב ה"א, "ובמקדש היה לפניהם תמיד שלש עשרה תבות. כל תבה כמין שופר. ראשונה לשקלי דשנה זו. שניה לשקלי שנה שעברה. שלישית לכל מי שיש עליו קרבן שתי תורים או שני בני יונה אחד עולה ואחד חטאת משליך דמיהן לתבה זו. רביעית לכל מי שיש עליו עולת העוף בלבד משליך דמיה לתבה זו. חמישית למי שהתנדב מעות לקנות עצים למערכה בהן וכו'".

מבואר דעיקר נדבת העצים יש לה שופר בפני עצמו ואינה משקלי השנה, ורק אם אין מעות בשופר של עצים מביאים מתרומת הלשכה.

ומעתה הרי ברור לפנינו החילוק שבין כל הקרבנות שלא חסרו, לעצים שבלשכה.

שהרי באחד באדר משמעין על השקלים, ומט"ו באדר ממשכנים עליהם (שקלים פ"א מ"ג), ובאחד בניסן מביאים מתרומה חדשה, דבר שיש לו זמן קבוע אינו חסר.

אבל העצים שיש להם שופר בפני עצמו, ואין זמן קבוע לנדבתם, אדהכי והכי "לא מצאו עצים בלשכה".

מה התקנה?

"לעיתים מזומנים".

וע"כ אע"פ שנתנו שלישית השקל כמבואר בנחמיה שם, ובשביל צרכי הקרבנות השתמשו בכסף זה, לא היה בזה פתרון לעצים.

יש פתרון אחד - לעתים מזומנים.

לקבוע סדר הבאה וכל אחד יעמוד בסדר בקביעות.

לעתים מזומנים!!!

זה הסוד.

ועד היכן חשיבות קביעות הזמנים?

עד מסירות נפש!

וגם האומות הבינו את זה.

"פעם אחת גזרה המלכות גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה ושלא יביאו בכורים לירושלים והושיבו פרוזדאות על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל".

והבאנו פליאת ה"בן יהודע", וכי לא היתה העמדת שומרים כנגד המצוות חוץ מירבעם, ומה תלו זה בזה.

"שלא יעלו ישראל לרגל".

יסוד ה"רגל" הוא לעתים מזומנים. "מקדש ישראל והזמנים" - רגל - זמן.

לירבעם לא היה חשש מעצם מה שיעלו לירושלים, חששו היה שלא לעתים מזומנים.

שכן דבר לא קבוע אין לו קיום.

ומעתה מדוקדק מאוד לשון המשנה.

זמן עצי כהנים והעם.

זמן!

זו היתה התקנה של נחמיה.

ועל כן קבעו תקנה זו לדורות, "עמדו נביאים שבאותו הדור והתקינו שאפילו לשכה מלאה עצים וכו'".

החובה לשמור על הזמן היא תמידית, אם לא שומרים על הזמן בקביעות, אין ערובה שהלשכה תשאר מלאה עצים. ולמדונו שעל קביעות זו יש למסור את הנפש. בני גונבי עלי

סדרי הישיבה בנויים על זמן.

אלול לפנינו!

מה היסוד של אלול

זמן!

אדמ"ו זצ"ל היה מספר שבקעלם היו סופרים את הימים באלול, (וראה אור יחזקאל אלול עמ' קע"א).
 כל יום באלול הוא זמן.
 אם נבין את מהותו של זמן.
 בזה נזכה לאלול ולר"ה ויוה"כ ולכוח"ט.
 הערובה היחידה להצלחתנו היא "עיתים מזומנים".

עטרות זהובים

הנה מורגל בפי הכל לכנות ימי המשתה דחתן "שבע ברכות", גם הסעודות שעורכין לכבוד החתן והכלה נקראים שבע ברכות". ויש ליתן טעם למנהגן של ישראל כי לא דבר ריק הוא.

והנה בריש מסכת כלה שנינו - "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה מה נדה שלא טבלה אסורה לבעלה, אף כלה בלא ברכה אסורה לבעלה. ומניין לברכת חתנים מן התורה שנאמר (בראשית כד) ויברכו את רבקה.

וראוי ליתן לב, מדוע ראו כל כך להחמיר בענין זה דכלה בלא ברכה, לומר שאסורה על בעלה. ועוד ידוקדק מדוע נקטו חז"ל הלשון דכלה בלא ברכה אסורה דוקא כנדה.

מתני' שלהי תענית - "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיו"ב שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו כל הכלים טעונין טבילה ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים ומה היו אומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל ואומר תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה".

ובגמ' שם - "תנו רבנן יפיפיות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם ליופי שאין האשה אלא ליופי מיוחסות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם למשפחה לפי שאין האשה אלא לבנים מכוערות שבהם מה היו אומרות קחו מקחכם לשום שמים ובלבד שתעטרונו בזהובים".

ובמפרש שם - "על מנת שתעטרונו בזהובים. שאחרי הנישואין תתנו לנו תכשיטין ומילתא בעלמא הוא דאמרי כלומר ובלבד שתתנו לנו מלבושים נאים".

והנה דבר המכוערות פלא הוא, וביותר שאומרות קחו מקחכם לש"ש, ואילו הן עצמן מבקשות שתעטרונו בזהובים, דמשמע שרצונן לאיזה ריוח חיצוני מן הנשואין, וא"כ שמא טוב להן שתיקתן מדיבורן.

ובאור זרוע הלכות כיסוי הדם סי' שצ"ט - "ת"ר ושפך וכסה מי ששפך יכסה מעשה באחד ששחט ובא חבירו וכסה וחייבו רבן גמליאל ליחן עשרה זהובים פי' מורי הרב רבינו יהודה חסיד זצוק"ל שהברכה שוה עשרה זהובים שנאמר בראשית כד כב ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה **עשרה זהב** משקלם ותימה דמה לשון הוא זה הוה ליה למכתב וישם הנזם על אפה כדלקמן ואשים הנזם על אפה והצמידים על ידיה אלא לומר לך שלא לשם מתנה נתכוין אלא אמר העבד בלבו זאת גרמה שאני עתיד לברך את השם כדכתיב שם בזו ויאמר ברוך ה' אלהי אדוני אברהם הלכך יש לי ליתן לה עשרה זהובים שכך קבלתי מאדוני אברהם שהברכה שוה עשרה זהובים.

[והיכן קיבל מאברהם יבואר מדברי המדרש פרשת וירא מ"ט ד', כי ידעתיו למען אשר יצוה (בראשית יח, ט), רבי יודן בשם רבי אלכסנדר זו הובריא. ורבנן אמרי זו בקור חולים. רבי עזריה בשם רבי יהודה מתחלה צדק לבסוף משפט. הא כיצד אברהם היה מקבל את העוברים ואת השבים, משהיו אוכלים ושותים אמר להם ברכו. אמרו לו מה נאמר, אמר להם אמרו ברוך קל עולם שאכלנו משלו, אם מקבל עליו וברוך, הוה אכיל ושתי ואזיל, ואי לא הוה מקבל עליה וברוך, הוה אמר ליה הב מה דעלך. ואמר מה אית לך עלי, הוה אמר ליה, חד קסיט דחמר **בעשרה** פולרין, וחד ליטרא דקופר **בעשרה** פולרין, וחד עגול דרפתא **בעשרה** פולרין. מאן יהיב לך חמרא במדברא, מאי יהיב לך קופר במדברא, מאן יהיב לך עגולא במדברא. מן דהוה חמי ההיא עקתא דהוה עקי ליה, הוה אמר ברוך קל עולם שאכלנו משלו, הדא הוא דכתיב לכתחלה צדקה ולבסוף משפט].

והנה בתורת חיים ב"ק צ"א ע"ב כתב לדקדק מדוע נקט ר"ג לשון עשרה זהובים, שאינו מורגל במשנה ולא סלעים או דינרין וכיוצא"ב, ויותר יש לעזור ע"פ המדרש הנ"ל באברהם שמכואר הלשון עשרה פולרין, וא"כ למה נקט לשון זהובים.

וכתב התורת חיים "נראה דלכך נקט רבן זהובים ולא קאמר עשרה דינרין או סלעין משום דנקט לשון המקרא דכתיב עשרה זהב משקלם".

הרי זכינו, דברכה ערכה עשרה זהובים בדוקא.

והנה כבר שנינו חיוב ברכת חתנים ד"כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה".

ומעתה דהנושא אשה זוכה בז' ברכות, הרי זוכה בכל ברכה בעשרה זהובים - הן דברי בנות ישראל קחו מקחכם לשם שמים, היינו להודות ולברך לשמו, ובלבד שתעטרוננו בזהובים דכל אחת ואחת מן הברכות שווה עשרה זהובים בדוקא [ואז יעטרום באותם זהובים כאליעזר שעטר לרבקה].

[ומ"מ שפיר כתב המפרש דהוא "מילתא בעלמא" שהרי גם הנושא מיוחסות זוכה בבברכות אלו, ואין זה מעליותא דידיהו].

ומבואר דיסוד הנשואין הוא מקח לשם שמים להתעטר בזהובים, להודות לבורא על שזיכהו בעזר כנגדו.

ובזה ידוקדק לשון מסכת כלה "כלה בלא ברכה אסורה על בעלה כנדה", ומדוע נקטו לשון נדה דוקא. אכן מבואר בתנחומא ריש פרשת נח ובעירובין...., דדם נדות הוא מחטא עץ הדעת על שגרמה לשפוך דם האדם. והנה מכלל חטא אדם בעץ הדעת היא אמרו "האשה אשר נתת עמדי", והוא כפיות טובה כמאמר חז"ל בע"ז (...). ואפשר שאילו הודה ולא אמר כן לא היתה נקנסת עליו מיתה. [וכאשר מצינו בדוד המלך ע"ה שהודה ואמר חטאתי וניצול] ואם לא היתה נקנסת עליו מיתה, אז לא היתה נקנסת האשה בדם נדות. ונמצא שמחמת שכפר בטובה נאסרה אשתו בנדות.

ובזה מדוקדק מאמר חז"ל "כלה בלא ברכה אסורה על בעלה כנדה", היינו כשאינו מברך ומכיר טובה, ה"ז כמחזיק בחטא הקדמון, וע"כ אשתו לו כנדה.

ועל זה תקנו שיהא כל חתן מודה ומשבח בז' ברכות, להיות מכיר בטובת הבורא שבכין לו עזר כנגדו.

ומכאן מקום נאה למנהג ישראל לכנות ימי המשתה והסעודות "שבע ברכות", ויש במנהג זה התעוררות גדולה, דאע"פ שכבר הודה וברך ז' ברכות בשעת חופה, מ"מ חוזר ומברך כל ז'.

עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים

"מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו".

ומכלל עניני שמחת בית השואבה נתבאר בסוכה דף נ"א סוע"א - "חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין (ב) [ל]פניהם באבוקות של אור שבידיהן, ואומרים לפניהם דברי שירות ותשבחות".

ויש ליתו לב לפני מי היו מרקדין.

שהלא ידענו מאמר חז"ל "כיצד מקדין לפני הכלה" (כתובות י"ז ע"א), ולכאורה שמענו בזה, כי הריקוד לפני ענינו לכבוד או לשמחת - זה שרוקדים לפניו, ואם כן עלינו לדעת מי הם ה"לפניהם" האמורים בריקוד החסידים בשמחת בית השואבה.

והתוס' יו"ט שם כתב, ד"קאי על הרואים שנתקבצו לראות בשמחת בית השואבה".

ואכתי הענין צריך תבלין, שהלא מי הם אותם מתקבצין, ולכאורה אינם אלא אותם שלא היו עושין את השמחה בעצמן וכדאיתא ברמב"ם פ"ח מלולב הלכה י"ד, "ולא היו עושין אותה עמי הארץ, וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה, הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות, אבל כל העם האנשים והנשים כולן, באין לראות ולשמוע".

ומעתה יפלא, אטו שמחת בית השואבה ענינה, לשמוח לפני אותן עמי הארצות הבאים לראות.

ובתפארת ישראל שם כתב, דיש לפרש עוד שקאי על המנורות שהיו שם, שהיו רוקדים לפני המנורות כדי שיהיו נראים בנקל. עי"ש. אלא שלכאורה לפי זה יותר היה ראוי לומר דהיו רוקדין "תחתיהן" ולא לפניהם. ובפרט שזה לא יתבאר לגי' שבגמ' שהיא "בפניהם" ולא לפניהם, כמו"כ לא יבואר מהו המשך המשנה "ואומרים לפניהם דברי שירות ותשבחות", אטו לפני המנורות אומרים כן.

אכן בעיקר ענין הריקוד יש לעיין דמהא דכתובות דכיצד מרקדין לפני

הכלה משמע, שהריקוד הוא לפני בעל השמחה, וכך הסברא נותנת שהרוקד בריקודו נותן יחסו ותנועתו לכבוד מי שלפניו.

ואם כן עלינו ליתן לב, מה שמצאנו המנהג לרקוד לפני החתן באופן שהחתן יושב במרכז, והרוקדים רוקדים סביבו, ולכאורה מפסידים אנו בזה מעיקר השמחה של לפני החתן, שהרי מדרך הריקוד במעגל שהרוקד נמצא פעם מלפנים ופעם מאחור.

ומנהג ריקוד זה אינו מילתא בעלמא, שהרי כן הוא מנהג ישראל גם בשמחת התורה, שספרי התורה תוך המעגל, והציבור מקיפין אותם.

ובאמת שכבר מצינו כן בסוגיא דשלהי תענית, דאחר המבואר שם שלא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיוה"כ שבהן בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים, מסיימת הגמ' - "אמר רבי אלעזר עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמ' ואמר ביום ההוא הנה אלוקנו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו".

ובפי' הרגמ"ה שם כתב - "שהצדיקים עושין מחול והקב"ה יושב באמצע, ומראין זה לזה ואומרים הנה וכו'".

ומבואר סגנון הרקידה כהנ"ל, שהקב"ה יושב באמצע והצדיקים סביבו במחול, וצ"ע כהנ"ל.

עוד יש להתבונן במש"כ הרגמ"ה "ומראין זה לזה" שמשמעו שאין מראין על הקב"ה, אלא מראין זה לזה, ולכאורה פשוטן של דברים הוא שכל אחד מראה כיכול כלפי הקב"ה באצבעו כמפורש שם בתוס', ודברי הרגמ"ה שמראין זה לזה צריכין באור.

והנה לכאורה לולא דברי הגרמ"ה היה מקום לשמוע מדקדוק לשון הגמ' "והוא יושב ביניהם שאין הכונה שיושב תוך המחול אלא שהקב"ה יושב ביניהם במחול, והכי מבואר בירושלמי פ"ג דמו"ק ה"ז י"ח ע"א, עתיד הקב"ה ליעשות ראש חולה לצדיקים", ופי' בקרן העדה כלומר הוא יתחיל במחול, עי"ש. וכך הוא לכאורה משמעות הכתוב בפרשת בחוקותי

(ויקרא כ"ו י"ב) "והתהלכתי בתוכם", ופירש"י אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם, ולא תהיו מזדעזעין ממני.

כאחד מכם!

והוא יושב ביניהם - כאחד מכם.

ולכאורה זהו כל יסודו של מחול.

חיבור מתוך השתוות.

המחול אין לו תחילה ואין לו סוף, כולם שוים לטובה, והוא מושלם רק כאשר כולם ממלאים אותו, נמצא שיסוד המחול הוא התחברות כל המשתתפים למהות אחת.

אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם!

והדברים מותאמים מאוד לענין שעוסקת בו מסכת תענית בסופה "לא היו ימים טובים לישראל וכו', שבהן בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו וכו', וחולות בכרמים". (תענית כ"ו ע"ב).

תחילתו של מחול שיהיו כלי הלבן שאולים.

כי רק מתוך השתוות שייך מחול. שכן מחול יסודו התאחדות והשתוות, אין מעלה לאחד על השני, אם כן בהכרח שכולן בבגדי לבן שאולים.

ולמדנו כי יסוד המחול הוא לרקוד עם...

וחאפוקי מלרקוד לפני...

"חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין לפניהם", לא עמהם!

כי שמחת בית השואבה אין הכל עושין אותה, עמי הערצות ושאר העם באים רק לראות.

ומעתה, הריקוד לפניהם אין באורו לכבודם, אלא בא לבטא את ההבדלה לפניהם ולא עמהם - "לא היו עושין אותה עמי הארץ, וכל מי שירצה".

וכיון שהגענו לזה, יראה בס"ד שאף דברי הרגמ"ה שהקב"ה יושב באמצע, מכוונים ליסוד זה.

וכבר הערנו שלכאורה כאשר מקיפים את מי שהוא באמצע פעמים שנמצאים מאחורי גבו של הנמצא באמצע, ולכאורה הוא חסרון במעמד.

אמנם כיון שנתבאר שיסוד המחול הוא התאחדות מתוך השתוות, האם יש באדם עצמו הבדל בין פניו או אחוריו, האם יאמר אדם שנתלכלך מעילו מאחוריו, וכי מה איכפת לי והלא אינני רואה. האדם הוא יחידה אחת מלפניו ומלאחוריו ואין חילוק ביניהם.

כך גם כאשר מתקבצים במחול הופכים כל מרכיבי המחול למציאות אחת, אם כן אין כאן לפנים או אחור, ואם כן גם העומד מאחורי החתן כלפניו דמי, כי המעגל שהוא חלק ממנו הוא לפניו.

אכן כמדומה שלהרגמ"ה הנקודה יותר עמוקה, המחול אינו הקף חיצוני, שמחבר את משתתפיו כחוליות של שרשרת בלבד, המחול כולל את כל התוך שבקרבו, ומי שנמצא בתוך המחול אין הכוונה שמרקדים לפניו, אלא מרקדים איתו!

[ותהל"ה מצאתי שאה"נ שעקרי הענין מתבארים במהר"ל בבאר הגולה נתיב רביעי ד"ה וכדי להעמיד וד"ה והבן מה, עי"ש שיש לכיון דרוש זה גם על פי דבריו].

אמייל עמכם בגן ערן כאחד מכם!

והן הן דברי הרגמ"ה "ומראין זה לזה אומרים וכו'", ותמהנו דאם הקב"ה באמצען, מהו שמראין זה לזה. אמנם יסוד הדברים, כי אין מצב הצדיקים רק כמקיפים את הקב"ה, אלא כביכול הם חטיבה אחת עמו' ית' "עמכם כאחד מכם". וזהו שמראין זה לזה, להכיר כי התגלות ד' בקרבם ממש וכל מילוי המחול מלא מכבודו - "הנה אלוקינו זה קיונו לו ויושיענו".

כיצד תתכן התאחדות כזו.

"וכן הוא אומר צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה, בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו, ביום חתונתו זה מתן תורה, וביום

שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו", (משנה בשלהי תענית כ"ו ע"ב).

[ולכאורה משמעות המשנה שהאי סיומא יש לו ענין עם שלמעלה ממנו מענין בנות ישראל החולות בכרמים].

"ביום חתונתו זה מתן תורה".

קוב"ה וישראל ואורייתא חד!

יש רק חיבור אחד - תורה!

מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם!

יום תבר מגל

לסיומא דמסכת תענית

והוא פלא אמאי ישברו את הגרזן ביום סיום המצוה.

אכן המבואר בזה, כפי רבינו גרשום בבא בתרא קכ"א ע"ב. יום שפסקו מלכרות עצים למערכה, ולפי שעה שהיו עסוקים לכרות עצי המערכה היו מתבטלין בתלמוד תורה, אבל אותו יום פסקו ועשאוהו יום טוב שמכאן ואילך היו עוסקין בתורה".

ומבואר דעיקר השמחה ביום ט"ו באב היתה שחזרו לעסק התורה.

אלא דאכתי ראוי להתבונן מהו "תבר מגל", ולמה שוברין הגרזן שבו עשו המצוה דלכרות עצים למערכה.

ז"ל החינוך מצוה קל"ב, מצות הדלקת אש על המזבח בכל יום. להבעיר אש על המזבח בכל יום תמיד שנאמר אש תמיד תוקד על המזבח וכו'. ועדיין אנו צריכין לומר, מהו ענין המצוה להדליק אש על המזבח מלבד האש הצריך שם לקרבן. ונראה על צד הפשט שהוא כענין מה שכתבנו במצות לחם הפנים, שהאדם מתברך לפי מעשיו שהוא עוסק בהם לרצון בוראו, ועל זה הדרך אמרנו שהברכה מצויה בכל לחם חול מתוך עסקינו במצוה בלחם קודם, כאילו תאמר על דרך משל שהברכה תתפשט במינה. וכמו כן הוא עסק המצוה באש בכל יום שיתברך האדם בענין האש שבו. ומהו אש זה, הוא הטבע שבאדם, כי מן הארבעה יסודות שבאדם הוא אש, והוא ראש לארבעתן, כי בו יתחזק האדם ויתנועע ויפעל, ועל כן צריכה הברכה בו.

ולמדנו -

עיקר האדם הוא כח האש שבו.

ולמה נעשה כן - כי עיקר האדם הוא התורה שהיא אש!

והן דברי אדמ"ו זצלה"ה בבאור דברי רבא (תענית ד' ע"א) "האי צורבא מרבנן דרתה אורייתא הוא דקא מרתהא ליה שנאמר הלא כל דברי כאש נאם ד"י. ועורר בזה, האיך ניתן לאדם באמת להתקיים באש זו, והאיר לן אדמ"ו זצלה"ה דזהו האמור בתורה" השמע עם קול אלקים מדבר מתוך האש ויחי".

וביאר, דקושיא זו עצמה היא עצמה התשובה.

"ויחי". כאשר התורה - אש היא נשמת חייו של האדם כשהוא חי בתוך התורה, אדרבא ככל שיש יותר אש יותר ויחי.

יומא נ"ג ע"ב, "תניא רבי אליעזר אומר ארון גלה לבבל, שנאמר ולתשובת השנה שלח המלך נבוכדנאצר ויביאהו בבבלה עם כלי חמדת בית ה' וכו'.

רבי יהודה אומר ארון במקומו נגנו, שנאמר ויראו ראשי הבדים מן הקדש על פני הדביר ולא יראו החוצה, ויהיו שם עד היום הזה.

"אמר רב נחמן, תנא, והכמים אומרים, ארון בלשכת דיר העצים היה ננו, אמר רב נחמן בר יצחק אף אנן נמי תנינא (שקלים פ"ו מ"א) מעישה בכהן אחד שהיה מתעסק וראה רצפה משונה מחברותיה, ובא והודיע את חברו ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו, וידעו ביחוד ששם ארון נגנו". (יומא נ"ד ע"א).

והדברים אומרים דרשוני וחי.

דבשלמא לרי יהודא דארון במקומו נגנו, מלבד מה שדרשו מקרא ד"ויהיו שם עד היום זה (מ"א ח'), הוא מבואר גם בסברא. ששם ראוי להיות מקומו. אמנם לדעת חכמים שנגנו בלשכת דיר העצים, דא מילתא צריכא עיונא, מה ראו לגונו שם יותר מבשאר מקומות.

עוד צ"ב בעיקרא דעובדא, מפני מה נתחייב אותו כהן מיתתו. ואם משום שלא רצו שידעו מקום גניזת הארון, הן אדרבא מהא דיצתה נשמתו ידעו כן ביחוד (ועי' בתפא"י שקלים פ"א מ"א שכי דמ"י לא נודע מקומו המדויק, ואכתי צ"ע דכשם שהי ניכר רצפה משונה לאותו כהן כן יוכל להכיר גם אחר, וצ"ע).

ואשר יראה בס"ד ע"ד הדרוש דמוצא הדברים נמצא בסיומא דמסכת תענית.

א"ר שמעון ב"ג לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיוה"כ. ומקשה הגמ', בשלמא יום הכפורים משום דאית ביה פליחה ומחילה יום שניתנו בו לוחות האחרונות. אלא ט"ו באב מאי היא". ואמרו בה כמה וכמה תרוצים, ע"י"ש.

ושם ל"א ע"א, רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו יום שפסקו מלכרות עצים למערכה, דתניא רבי אליעזר הגדול אומר מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה ולא היו כורתין עצים למערכה לפי שאינן יבשין, אמר רב מנשיא וקרו ליה יום תבר מגל, מכאן ואילך דמוסיף יוסיף ודלא מוסיף יאסף וכו'".

וברש"י, יום תבר מגל - שבירת הגרזן, שפסק החוטב מלחטוב עצים.

יום תבר מגל - שבירת הגרון שפסק החוטב מלחטוב עצים, כלשון רש"י.

וטעם הדבר -"ולפי שעה שהיו עסוקין לכרות עצי המערכה היו מתבטלין בתלמוד תורה" כלשון הרגמ"ה.

והנה כאן לפנינו אחד עודנו - **מתעסק בקרדומו**.

אותו כהן לא שבר את הברזל, אלא המשיך להתעסק בטיול ושחוק בקרדומו גם לאחר שבירת המגל.

ובאמצע שנתעסק בקרדומו, היינו בעת עסקו בהכשר לעסק התורה תמיד - אש תמיד. ראה רצפה משונה, והבין שכאן הארון נגזו.

מה מוטל עליו לעשות באותו רגע?

לשבור את הקרדום!

לעסוק בתכלית" ולא בהכשר אחר שתם זמנו.

אכן כאשר תחת שבירת הגרון, הלך להודיע לחברו - דלא מוסיף יאסף רח"ל.

א"ר שמעון ב"ג לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיוה"כ. **ולפי שעה שהיו עסוקים לכרות עצי המערכה היו מתבטלין בתלמוד תורה**, אבל אותו יום פסקו ועשאוהו יום טוב שמכאן ואילך היו עוסקין בתורה"

יום תבר מגל, להיות מוסיף והולך **באש תמיד** - **אש התורה - לא תכבה!**

וכיון שנתבאר דיסוד הדלקת האש הוא לברך באדם את יסוד האש שהוא התורה. הלא מעתה מבואר שורש דין **אש תמיד תוקד על המזבח**, דכן היא חובת התורה **והגית בו יומם ולילה!!**

ומעתה מבואר כי זהו הטעם שגזו לארון דוקא בלשכת דיר העצים, כי העצים שבהם מבעירים האש כל יסודם בכדי שתתברך התורה.

ומשום כך קבעו **יום תבר מגל!**

ומשום דכיון שמעלת הדלקת האש כ"כ גדולה וחשובה, ובאמת מבטלין תורה לצורך כריתת העצים, אבל עיקר התכלית הוא **עסק התורה**, וכדי שלא יטעו ויחליפו בין העיקר שהוא עסק התורה, לבין הבערת האש שהיא מכשיר לתורה. ביום שסיימו את כריתת העצים עבדו יו"ט, וקרו לו **יום תבר מגל**, להורות כי העיקר הוא רק עסק התורה וכל שאר המצוות אף אלו שכל יסודן לצורך עסק התורה הם רק מכשירין, וברגע שמסיימין אותם, אין שמחה גדולה מזו.

והשתא נהדר לעובדא דיומא.

מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק וכו', ובגמ' שם מאי הוה עביד אמר רבי חלבון מתעסק בקרדומו היה. ופי' בזה המפרשים (עי' רע"ב שקלים פ"ו מ"א), שהיה מתליע העצים וכמבואר שם בסמוך עובדה כע"ז בשני כהנים בעלי מומין שהיו מתליעין העצים.

אמנם רש"י פירש מתעסק בטיול ושחוק.

כמדומה שנרמז בזה הענין הנ"ל.תכלית היום -

טרם יקראו ואני אענה

הדרן למסכת תענית

שלחי תענית יאמר עולא ביראה אמר רבי אליעזר עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד ואחד מראה באצבעו, שנאמר (ישעיה כ"ה ט') ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו זה די קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו.

צ"ע בדברי התוס'
בשלחי תענית

וכתבו התוס' ד"ה כל) "כל אחד ואחד מראה הקב"ה באצבעו שנאמר הנה אלקינו זה קוינו לו וגוי נגילה ונשמחה בישועתו" עכ"ל.

והתמיה גלויה, דלכאורה דברי התוס' הם רק העתק לשון הגמ', וצ"ע מה באו להשמיענו.

"מאימתי מזכירין גבורות גשמים, רבי אליעזר אומר מיום טוב הראשון של חג, ר' יהושע אומר מיום"ט האחרון של חג, אמר לו ר' יהושע הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג למה הוא מזכיר, אמר לו ר' אליעזר אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו, אמר לו אי"כ לעולם יהא מזכיר."

צ"ע במשי"כ התוס'
ריש תענית, דפליגי
תנאי אי חיישינן לסימן
קללה בגשמי החג

ובתוס' ד"ה אם כן, הביאו מברייתא המובאת להלן בע"ב דר' אליעזר השיב עוד, "כל הקיין אם בא להזכיר מזכיר דלעולם בעונתו משמע" [כלומר דכשמזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם הכונה שעושה הקב"ה כן בזמן הראוי לגשמים], מיהו עד השתא לא רמי עליה חובה, אבל ביו"ט ראשון חובה לרצות לפני שאלה, שכל הבא לבקש מקדים ומרצה, ואסימן קללה לא קפדינן, ור' יהושע קפיד."

ודברי התוס' שכתבו "ואסימן קללה לא קפדינן וכו'", צ"ב, דלכאורה זהו גופא שהשיב ר"א דאין סימן קללה בהזכרה כיון שביאור משיב הרוח ומוריד הגשם היינו בעונתו, וא"כ מה סימן קללה יש כאן שצריך לומר דר"א לא קפיד ור' יהושע קפיד.

ולבאר הדברים הללו נקדים ונפנה לבאר סוגיא אחת בשילהי פירקא דחסידי.
(כ"ד סוע"א).

פלוגתת אבוי ורבא
בבחו דרב יהודא
שהיה נענה בשליפת
מנעלו

"רבא [כן הגירסא בעין יעקב, ולפנינו רבה] גזר תעניתא, בעי רחמי ולא אתא מיטרא, אמרו ליה והא רב יהודא כי הוה גזר תעניתא אתא מיטרא, אמר ליה מאי אעביד, אי משום תנווי אנן עדיפינן מינייהו דבשני דרב יהודא כל תנווי

בנזיקין הוה ואנן קא מתנינן בשיתא סדרין, וכי הוה מטי רב יהודא בעוקצין האשה שכובשת ירק בקדירה ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן טהורין, אמר הווית דרב ושמואל קא חזינא הכא, ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא, ואילו רב יהודא כי הוה שליף חד מסאנא אתי מיטרא, ואנן קא צוחינן כולי יומא וליכא דאשגה בן, אי משום עובדא אי איכא דחזא מידי לימא, אבל מה יעשו גדולי הדור שאין דורן דומה יפה.

וכבר עמד הרב ה"חידושים" בעין יעקב (ע' ע"א) דכהאי עובדא נשאל אביי (בברכות כ' ע"א) וקאמר "קמאי הוה קא מסרי נפשיהו על קדושת השם אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם". ומ"ט לא השיב רבא כמו כן.

ועי' באוצר הטוב (כ"ד ע"ב) שדקדקנו, דרבא גופיה בסנהדרין (ק"ו ע"ב) גבי דואג ואחיתופל, דהוה בעי ארבע מאות בעיות במגדל הפורח באויר, קאמר, "רבותא למבעי בעיי, בשני דר' יהודא כולי תנויי בנזיקין וכו' אלא הקב"ה ליכא בעי, דכתיב וד' יראה ללבב" (שמואל א' ט"ז).

יחודיות משנה דויתים
שכבשן בטרפיהן
שהזכרה כאן

ובד' לבא למוצא הדברים עלינו להתבונן בינה בהאי שמעתא דעוקצין. ובזה יתבאר לן מה ראה רב יהודא לומר דוקא על הא דהאשה שכובשת ירק בקדירה והא דויתים שכבשן בטרפיהן - "הויות דרב ושמואל קא חזינא", ולמה נקט "רב ושמואל" כחדא, וגם יבואר מפני מה הביא רבא דוקא ענין זה דעוקצין (עי' מהרש"א כ"ד ע"ב ד"ה ואנן) כדי לחדד מעלת רב יהודא בתפילתו.

וזה החילי בעזהשי"ת.

פירש"י כמתני'
דעוקצין והקושות
שעליו

דהנה בהא דקאמר "וכי הוה מטי רב יהודא בעוקצין האשה שכובשת ירק בקדירה", כבר כתב רש"י בסנהדרין (ק"ו ע"ב) ד"ה האשה שכובשת וכו', "לא אשכחתי במסכת עוקצין", ובאמת היא משנה במסכת טהרות פ"ב מ"א.

וז"ל המשנה, האשה שהיתה כובשת ירק בקדרה ונגעה בעלה חוץ לקדרה או במקום הנגוב אע"פ שיש בו [בעלה] כביצה הוא טמא והכל טהור [והיינו דאע"פ שהעלה חלקו בתוך הקדרה רק העלה טמא ולא מה שבתוך הקדרה].

ועי"ש בפ"י הר"ש שם, דמיירי בירק תרומה שנגעה בו האשה בידים שניות ונעשה שלישי וע"כ אין מטמא למה שבתוך הקדירה לעשותו רביעי דאין שלישי עושה רביעי בתרומה. ולפי פירוש זה יקשה טובא דאי"ז ענין לעוקצין כלל.

אמנם ברש"י בסוגיין משמע דגרס בהיא דהאשה דלא כפי שהוא לפנינו בטהרות פ"ב מ"א, אלא "האשה שכובשת ירק בקדירה ידות שלהן טהורין" (עי' היטב בד"ה שכובשת ובד"ה טהורין [הראשון]). ופירש דין כבישת ירק ודין זיתים

שכבשן בטרפיהן בפירוש אחד בדין ידות, דקיי"ל (עוקצין פ"א מ"א) דידות האוכלין מצטרפין לאוכלין לקבל טומאה ולטמא, והכא קאמר דכיון דבשעת הכבישה משתברין הידות ותו לא חזו למהוי יד הרי הן טהורין (עי' רש"י ד"ה שכובשת וד"ה טהורין [השני]).

אלא דכבר הקשו על פירוש זה התוס' בברכות (דף כ' ע"א) ד"ה זיתים דבמתני' דעוקצין (פ"ב מ"א) איתא "זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים לפי שלא כבשן אלא למראה", ולפי' רש"י מה ענין לפי שלא כבשן אלא למראה לכאן, דהא לשיטתו הטעם שאין מקבלין טומאה משום שבטלן מתורת יד, עי"ש.

פירוש הערוך במתני' דזיתים

אבן פירוש נוסף בזה מצאנו לבעל הערוך (ערוך זת) הביאו במלאכת שלמה בעוקצין שם, וז"ל, "זיתים שכבשן בטרפיהן ונגע שרין לטרפא שהן חוין לקדרה לא טימא למה שבקדרה, האשה שכובשת ירק בקדרה ותולא ממנה ירק חוין לקדרה ונגע בשרין אין מטמא למה שבקדרה". וע"פ פשוטו פירוש זה הוא מעין הא דמשמע במתני' דטהרות הנ"ל, אלא דלא ס"ל דמיירי בטומאת ידים ובתרומה כפי' הר"ש, אלא בנטמא באה"ט ובירק חולין וכע"ז פי' הרמב"ם בפיה"מ בטהרות שם.

וכבר תמה בזה בחזון נחום בעוקצין שם, דלפ"ז הו"ל למיתני להא דזיתים שכבשן בטרפיהן במסכת טהרות ולא בעוקצין, גם צ"ב לפי' הערוך מאי דתנן "לפי שלא כבשן אלא למראה".

ביאור שיטת הערוך עפ"י דין יד להכשר

ואשר יראה לבאר שיטת הערוך ולישב הא דתנא להו בעוקצין עפ"י מאי דאיתא בחולין (ק"ח ע"ב).

"אמר רב חייא בר אשי אמר רב יש יד לטומאה ואין יד להכשר [וברש"י, אין תורת יד לענין הכשר שאם הוכשרה היד לא הוכשרו הזרעים]. ור' יוחנן אמר יש יד לטומאה ולהכשר במאי קמיפלגין, איבעית אימא סברא איבעית אימא קרא. איבעית אימא קרא מר סבר מקרא נדרש לפניו [רש"י, "לכם" דנפקי ידות מיניה נדרש לפניו א"טמא הוא", ולא לפני פניו א"וכי יותן מים", דהוא רישא דקרא], ומר סבר מקרא נדרש לפניו ולפני פניו. איבעית אימא סברא, מר סבר הכשר תחלת טומאה הוא [ויש לו יד כטומאה, רש"י ושיטמ"ק אות ח'], ומר סבר הכשר לאו תחלת טומאה הוא".

והנה לשיטת רב דאין יד להכשר, יבוארו על נכון הני מתני' דעוקצין לשיטת הערוך.

דהנה כתב הרע"ב (פ"ב דטהרות מ"א) "ואותו ירק לא הוכשר לקבל טומאה, כדרך הכובשים שמחתכים את הירק בלא משקה ומולחים אותו ונותנים בקדרה או בחבית, ואח"כ נותנים עליו יין או חומץ או שמן", וכע"ז איכא למשמע מרש"י כאן (ד"ה כובשת) שפי' "עוצרת שיצא המשקה שלהן ויבשו, דרך אשה

בכך כובשת ירק ממים שישתמרו לזמן מרובה". ומעתה נימא הכי, זיתים שכבשן בטרפיהן, היינו שמלחן ע"מ לכבשן וכן האשה שהיתה כובשת ירק בקדרה, וטרפי הזיתים או עלי הירק יצאו חוץ לקדרה, ואח"כ שפך היין או החומץ לכבוש הירק והזיתים והוכשרו לקבל טומאה, אכן הטרפין והעלין שהן ידות האוכלין והיו מחוץ לקדרה, לא הוכשרו ע"י המשקה.

והשתא אי דינא כר' יוחנן דיש יד להכשר א"כ כשהוכשרו הירקות והזיתים הוי כהוכשרו הידות. אמנם לרב דאין יד להכשר נמצא שכשהוכשרו הזיתים והירקות לא הוכשרו הידות. וזהו דתנן, "זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים - אם נגע שרץ לטרפא שהן חוץ לקדירה, טהורים הטרפין וגם הזיתים, משום דהטרפין לא הוכשרו, ואע"פ שהזיתים והירקות הוכשרו, מ"מ זה לא הוי הכשר לעלין שהם ידות ואין יד להכשר. [ואע"פ שקצת דוחק יש בזה דגבי האשה שכבשה ירק בקדרה כ' הערוך ותולה ממנו ירק חוץ לקדרה וירק אינו יד, מ"מ ע"פ פשוטו י"ל דהכונה לעלה וכדתנן לפנינו בטהרות פ"ב מ"א וכדמשמע מרש"י בסוגיין דגם בירק מיירי בידות שלן].

ומאי דקאמרה מתני', לפי שלא כבשן אלא למראה הוא לרבותא, לומר דאע"פ שכבש הטרפין עם הזיתים והו"א דלחשבו אוכל ויוכשרו בהכשר הזיתים, קמ"ל דכיון שלא כבשן אלא למראה דחשיבי כיד בעלמא ואין יד להכשר, והשתא שפיר מבואר הא דתני לה בעוקצין ולא בטהרות, דהא קמ"ל דין יד להכשר.

פלוגתא דרב ושמואל
בטומאת משקין

והנה בפסחים (דף ט"ז ע"א) פליגי רב ושמואל בדינא דטומאת משקין דרב סבר דמדאורייתא טהורין לגמרי ואין מקבלין טומאה כלל, ושמואל סבר דטומאת עצמן יש להן אלא דאין מטמאין אחרים מדאורייתא.

ומקשה שם הגמ' לרב, "ת"ש וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא", הרי מבואר דיש טומאה למשקין, ומשני - "מאי יטמא, הכשר". ומקשה הגמ' דהא - "הכשר מרישא דקרא שמעת לה מכל האוכל אשר יאכל וגו'", ומשני, "חד בתלושין וחד במחוברין [כלומר במים תלושין ובמים מחוברים לקרקע] וצריכי, דאי אשמעינן בתלושין משום דאחשביניהו [הואיל ומלאן גילה דעתו שהוא צריך להן וזהו חשיבותן, רש"י] אבל במחוברין אימא לא, ואי תנא מחוברין משום דקיימו בדוכתייהו חשיבי, אבל תלושין אימא לא, צריכי.

תלתא קראי לדין
הכשר, לרב ולשמואל

וכבר כתבו שם התוס' ד"ה חד דבחולין (ל"ז ע"ב) מייתי עוד קרא דוכי יותן מים על זרע דמיניה ילפינן הכשר, ומבואר שם דצריכי חד לטומאת מת וחד לטומאת שרץ. ע"ש. וכתבו התוס' דאע"פ דהא דאשמעינן בין בתלושין ובין

במחוברין רק בשרץ מ"מ כיון דגלי קרא בחד מינייהו דאין חילוק בין תלושין למחוברין ילפינן לאידך.

והנה כ"ז הוא אליבא דרב, אכן אליבא דשמואל הא לית לן אלא תרי קראי להכשר, דמקרא דוכל משקה אשר ישתה ילפינן דיש טומאה למשקין ולא הכשר. ומעתה אליבא דשמואל מנ"ל דבין תלושין ובין מחוברין מכשירין. וכבר עמדו בזה התוס' בפסחים דף כ' ע"א ד"ה ובשעת שחיטה, בהא דקאמר שמואל התם דשייך הכשר בפרת שלמים שהעבירה בנהר ועדיין משקה טופח עליה, ופירש"י שם ד"ה ועדיין משקה, דא"א שלא יפול מן המשקה על הבשר כל שהוא בשעת הפשט, והקשו התוס' דהא לשמואל לית ליה הכשר בתלושין דלית לי' תלתא קראי, ועי"ש שפי' דההכשר שע"י העור מהני, דאע"ג דפליגי רב ור' יוחנן אם יש יד להכשר, אבל לכו"ע יש שומר להכשר. ועיין בצל"ח על דברי התוס' הללו ובדורש לציון דרוש י"א.

יד ושומר להכשר

והנה במש"כ התוס' דבשומר ליכא פלוגתא אם יש שומר להכשר, בפשטות בודאי צ"ל כן מדלא פליגי רב וריו"ח בחולין קי"ח ע"ב רק ביד להכשר ולא בשומר להכשר.

אכן אכתי יש לעיין בזה, דהרי כתבו התוס' בחולין קי"ז ע"ב ד"ה שומר לטומאה קלה מנ"ל וכו', וולהוציא ולהכניס לא אצטריך דמטמי דמיד נפיק כדמסיק וכי איצטריך לצירוף". עי"ש בסוגיא. והמבואר דהא דשומר מכניס טומאה ומוציא טומאה לא נלמד אלא מיד ומה דבעינן קרא נוסף הוא רק ללמד דשומר מצטרף לכביצה דיד אינו מצטרף. וכיון שכן מנא לן דשומר עדיפא מיד לענין להכניס ולהוציא בהכשר, אחר דכל מקור טומאתו ילפינן מיד, ואי משום קרא יתירא דזרע זרוע האמור שם בסוגיא, א"כ לית לן קרא למילף דמצטרף לכשיעור.

ומעתה אי תצדק האי קושיא, א"כ יהא מוכח דשמואל ס"ל כר' יוחנן דיש יד להכשר, כדי שלא תקשה עליו קושיית התוס' האיך הוכשרה פרת זבחי שלמים.

והעולה מן הדברים, דרב דסבר דאין טומאה למשקין מן התורה ויש לו ג' קראי להכשר וחד לתלושין שפיר סבר דאין יד להכשר ואין שומר להכשר, ופרת זבחי שלמים תוכשר משום טיפין הנוטפין וכרש"י. אבל שמואל דסבר דיש טומאה למשקין ואין לנו קרא למילף הכשר בתלושין, בהכרח דסבר כריו"ח דיש יד ושומר להכשר.

זיתים שטרפן תלוי

בפלוגתא דרב ושמואל

ונמצא לפי"ז, דפירושא דמתני' דהאשה שכבשה ירק, ודזיתים שכבשן בטרפיהן, תלוי בפלוגתא דרב ושמואל, אשר רק לפי רב א"ש פירושא בדיון הכשר דידות וכנ"ל, אבל לפי שמואל דיש יד להכשר א"א לפרשה הכי, וצריך לפרש הא דזיתים והא דעלה ירק בסתמא לענין הא דירק שחוץ לקדרה

אם מטמא מה שבתוך הקדרה וכפי' הר"ש והרמב"ם דטהרות וכדפי' הערוך. וע"ז יקשה דאין לזה שייכות לעוקצין כלל. וזהו דקאמר רב יהודא כי הוה מטי בעוקצין האשה שכובשת ירק בקדירה ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא, ופירש"י "עומק גדול ולא הוה נהירא ליה", ומשום דדין זה תליא ברברכי רב ושמואל דפליגי אי הכשר תחילת טומאה, ובשלמא לרב הוא מענין עוקצין אבל לשמואל אין שייך לעוקצין, וע"כ כד הוה מטי לעוקצין הוה קא מתמה דהויות דרב ושמואל קא חזינא.

ואכתי פש גבן לברורי, מפני מה נקט רבא להאי ענינא דוקא כאשר בא לדון במעלת רב יהודא שנענה בחליצת מנעלו.

והנה בפסחים קט"ז ע"א, "מתחיל בגנות ומסיים בשבח, מאי בגנות רב אמר מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו, ושמואל אמר עבדים היינו".

והנה בחכמת מנוח סוף פסחים הביא גירסת מהרי"א בהאי פלוגתא דאביי אמר מתחילה עו"ז היו אבותינו, ורבא אמר עבדים היינו, וז"ל, "פי' מהרי"א, עתה מתחיל סדרו של אביי, קשה היה לו [למהרי"א] לסדר זה בתחילה, מפני שהענין והמגיד קודמים בזמן, הענין מתחילה עו"ז היו אבותינו, והמגיד הוא אביי שקדם בזמן לרבא, ולעולם נזכר בגמ' אביי לפני רבא מפני שהיה אביי ראש ישיבה ונשיא לפני רבא, [וא"כ מפנ"מ בהגדה של פסח הקדים דברי רבא לאביי].

וני"ל, שמראש ההגדה עד כאן, לא בא אלף להוכיח שמצוה לספר ביציאת מצרים בלילה זו, לא מר"ח ולא מבעוד יום אלף בלילה זו שמצוה ומרור מונחים לפניך, וכיון שהוכיח היטב שראוי לספר, ועתה מתחיל עיקר הסיפור מתחילה עובדי ע"ז. עכ"ל החכמת מנוח.

ויש להתפלא מאי קשיא ליה למה הקדים דרבא לאביי, דכיון דקיי"ל בכלוא תלמודא הלכתא כרבא לבר מיע"ל קג"ס, א"כ בודאי דהוה לי' לבעל ההגדה להקדים הא דרבא דהלכתא כותיה, ואף דמצינו למימר דאביי נמי, זה רק מדין כל המרבה לספר, וע"כ הביא דבריו באחרונה.

ובהנש"פ עבדים היינו לפרעה במצרים ויציאתנו ד' אלףינו משם וכו', ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו וכו' משועבדים היינו לפרעה במצרים.

וכבר תמהו בזה (עי' גאולת אברהם לר"א בן הגר"א) מהו דקאמר דאילו לא הוציאנו הקב"ה היינו אנו ובנינו משועבדים לפרעה, והא כבר הובטח קץ דארבע מאות שנה, ובהכרח שיצאו לאחר ארבע מאות שנה.

פלוגתא רב ושמואל
במתחיל בגנות ומסיים
בשבח, ולגירסת
מהרי"א היא פלוגתא
אביי ורבא

קושיא בנוסח עבדים
היינו

יציאת מצרים בזכות
קבלת התורה

שמות י"ג י"ב, "וזה לך האות כי אנכי שלחתיך, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", וברש"י, "וששאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף שלשה חדשים שיצאו ממצרים".

ומבואר דבכדי לצאת ממצרים היו צריכים לזכות זו של קבלת התורה, והוא פשוט דאם לא יקבלו את התורה, למאי יעביד קוב"ה כל הני ניסים ונפלאות. והנה אע"פ שקבלו התורה במעמד הר סיני עדיין לא היתה הקבלה בשלמות והכי מבואר במדרש שהש"ר פ"ב [ג] אות ד', "מאהל מועד, א"ר אלעזר אע"פ שנתנה התורה מסיני לא נענשו ישראל עליה וכו' עד שנתפרש להם באהל מועד וכו', עי"ש וביפה קול שם.

ובשמו"ר מ"ג א', בענין שבירת הלוחות, "למה הדבר דומה לשר ששלח לקדש אשה עם הסרסור הלכה וקלקלה עם אחר, הסרסור שהיה נקי מה עשה נטל את כתובתה ומה שנתן לו השר לקדשה וקרעה אמר מוטב תדון כפנויה ולא כאשת איש, כך עשה משה, כיון שעשו ישראל אותו מעשה נטל את הלוחות ושברן וכו'".

הרי מבואר דאע"פ שאמרו נעשה ונשמע וקבלו י' הדברות, מ"מ לא חשיב כנגמרו הקדושין עד אוהל מועד, וכמבואר במשל דנטל כתובתה ומה שנתן לו השר לקדשה, הרי שהיה ביכולתו לקחתם ויבטלו הקדושין.

והנה מבואר בקרא דלא עבדו לעגל אלא כשלושת אלפי איש והם אלו שהרגום בני לוי (עי' שמות ל"ב כ"ח). ובהכרח לומר דהקצף שהיה על כל העדה הוא משום דשתקו ולא מיחו והאי שתיקותא גילוי דעתא דניחא להו.

זכות קבלת התורה
תלויה בדין גילוי
דעתא בניטא

אבן זה לכאורה תלוי בפלוגתא דאביי ורבא בגיטין (דף ל"ד ע"א) "גידול בר רעילאי שדר ליה גיטא לדביתהו אזל שלוחא אשכחה דהוה יתבה ונוולת, אמר ליה הא גיטך, אמרה לוי זיל השתא מיהא ותא למחר, אזל לגביה וא"ל, פתח ואמר ברוך הטוב והמיטיב. אביי אמר ברוך הטוב והמיטיב ולא בטל גיטא, רבא אמר ברוך הטוב והמיטיב ובטל גיטא, במאי קמיפלגי בגילוי דעתא בניטא קמיפלגי דאביי סבר גילוי דעתא בניטא לאו מילתא היא ורבא סבר גילוי דעתא בניטא מילתא היא.

ומעתה מבואר, דלרבא דגילוי דעתא בניטא מהני לבטל מעשה הגט ושליחותו, ה"ה נמי כאשר עשו העגל בטל זכות קבלת התורה העומדת ותלויה מהר סיני עד אוהל מועד שהיתה להם, דגילוי דעתא מהני ובטל זכות התורה, אמנם לאביי דגילוי דעתא לא מהני א"כ אע"פ שגילו בדעתם שאין חפצים בתורה לא אהני להו.

ומעתה מבואר דרבא דאמר מתחיל בגנות והיינו עבדים היינו, ומסיים בשבח ועתה הוציאנו הקב"ה ואילו לא הוציאנו היינו עבדים לפרעה, ואע"פ שיש קץ

דארבע מאות שנה, הן זה תלוי ועומד בזכות שיקבלו התורה, וכיון דגילו בדעתם בחטא העגל שאין חפצים בתורה, בטלה זכות תורה, וע"כ אילו לא הוציאנו הקב"ה בחסדו הגדול היינו עבדים לפרעה, דזכות קבלת התורה בטלה.

אבל לאביי דגילוי דעתא לא מהני לבטל המעשים שפיר קיימא זכות קבלת התורה, וזהו מתחילה עוע"ז היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו בקבלת התורה שזכותה קיימת.

וזהו שפלפל החכמת מנוח מפני מה הקדים דרבא לאביי, דליכא למימר דהקדים לרבא משום דהלכתא כותיה, שהלא גילוי דעתא בגיטא הוא מיע"ל קג"ם דהלכתא כאביי וכמבואר בסוגיא דגיטין שם ע"ב והלכתא כנחמני.

אלא דאכתי צ"ב לרבא מהו שאמר בהוציאך את העם תעבדון את האלקים על ההר הזה, ופירשו דהיינו זכות קבלת התורה והא בטלה זכות זו.

והנה בילקוט פרשת בא (פרק י"ב, רמז ר"ח ד"ה קומו צאו), א"ל [משה לפרעה] ומבקש אתה לבלות את המכה הזו ממך, אמור הרי אתם ברשותכם הרי אתם עבדיו של הקב"ה, התחיל פרעה צווח לשעבר הייתם עבדי אבל עכשיו אתם בני חורין הרי אתם ברשותכם וכו'.

ויש לדקדק, דכיון דהגיע זמן דארבע מאות שנה מברית בין הבתרים, ותם זמן השעבוד, למה הוצרכו שיאמר פרעה לשונות שחרור בכדי לשחררם.

ולכאורה מתבאר דגדר קץ דארבע מאות שנה היה כדין יובל אשר עבדים משתחררים בו, אכן דין היוכל תלוי בשחרור העבדים (עי' ר"ה ט' ע"ב), ואי לאו שחרור עבדים ליכא ליובל כלל. ועל כן כדי שיחול השחרור דקץ ארבע מאות הוצרכו לשחרור ע"י פרעה.

והנה כיון שהי' השחרור ע"י פרעה יש לדון בזה אימתי חל השחרור. ומשום דיש לדקדק בהא דבקש משה מפרעה תדיר דרך שלשת ימים נלד במדבר, ומפני מה ביקש שלשת ימים בדוקא.

ויתכן דכיון דמעולם לא יצא עבד ממצרים וכתב האבן עזרא (שמות י"ד ב) דע"כ חנו לפני בעל צפון, וז"ל "אמרו, כי חרטומי מצרים עשו בדבר המזלות צורות נחוישת וזהו בעל צפון שלא יוכל עבד לברוח ממצרים לעבור הצורה" עי"ש. ומבואר דכל זמן שלא יצאו מתחום בעל צפון עדיין לא נשלם השחרור, דאכתי י"ל דאין דעת פרעה לשחררם באשר סומך בדעתו על עכוב בעל צפון.

באור תעבדון את האלקים אליבא דרבא

קץ דארבע מאות כדין יובל

הטעם שחנו ישראל לפני בעל צפון

והנה כאשר הוגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבבו לרדוף אחר בני ישראל, ולכאורה גילה דעתו בזה שחוזר בו ממעשה השחרור, וכיון שנתבאר שעדיין לא הושלם השחרור עד שיצאו ממקום בעל צפון, הנה יהא דין זה תלוי בהא דמבואר בגיטין (ל"ד ע"א) דרב יהודא אשקליה גיטא לחתניה דר' ירמיה ביראה ובטליה וכו', הדר תנא ואשקליה על כרחיה ואמר להו לסהדי אותיבו קרי באודנייכו וכתבו לה, ואי ס"ד גילוי דעתא בגיטא מילתא היא הא חזו ליה דקא רהיט בתרייהו. וא"כ כיון דרדף פרעה אחריהם הרי גילה בדעתו דאין חפץ בשחרורם.

וכיון דנתבאר דכל עיקר השחרור תלוי בשחרור פרעה דאם לא ישחררם לא יחול קץ דארבע מאות שהוא בדין יובל, א"כ יהא תלוי שחרורם בדין גילוי דעתא בגיטא. דלאביי דגילוי דעתא לא מהני שפיר נשתחררו ישראל ואע"פ שרדף אחריהם גילוי דעתא לא מהני אבל לרבא דגילוי דעתא מהני א"כ בטל השחרור.

ובהכרח צ"ל דרבא סבר דלא כר' יהודא בגמ' ר"ה (ט' ע"ב) דשילוח עבדים מעכב ביובל אלא כר' יוסי דס"ל שם דאין מעכב ביובל כי אם תקיעת השופר, וא"כ כיון שחל דין יובל הרי שמשחרר העבד בעצמו באפקעתא דמלכא. אבל למ"ד דשחרור עבדים מעכב ביובל כל זמן שלא שחררו לא חל היובל, ולא שייך שיופקע באפקעתא דמלכא, [וכן מבואר במנחת חינוך מצוה מ"ב אות י"ד (אות קטן ב') ד"ה והנה היובל וד"ה אימתין].

אלא דאכתי צ"ב, דאי ס"ל לרבא כר' יוסי דתקיעת שופר היא הקובעת את חלות שם יובל, במאי חל היובל דארבע מאות.

אכן זה שאמר בהוציאך את העם תעבדון את האלקים על ההר הזה, אשר הופיע עליו ד' בקול שופר, הוא הוא שופר היובל, וכיון שחל היובל שוב חל השחרור ממילא. וזהו שאמר רבא דאילו לא הוציאנו הקב"ה בעצמו ע"י תקיעת השופר הרי היינו משועבדים לפרעה, ואע"פ דיש קץ דארבע מאות, מ"מ בלא שופר לא היו משתחררים.

והנה כל מה שנתבאר עד כאן הוא לגירסת מהרי"א בפלוגתא דמתחיל בגנות ומסיים בשבח דגרס אביי ורבא, ובזה ביארנו עפ"י דעתם בדין גילוי דעתא בגיטא. אכן לגירסתנו דהיא פלוגתת רב ושמואל אכתי צ"ב קושיית הגאולת אברהם מפני מה היינו אנו ובנינו משועבדים כיון דיש קץ דארבע מאות שנה.

אמנם כאשר נתבונן בסוגיא דר"ה (ט' ע"ב) נחזה דככל החזיון אשר דברנו אליבא דאביי ורבא יעלה נמי לרב ושמואל.

לגירסתנו דפלוגתא דמתחיל בגנות דרב ושמואל היא יבואר ג"כ כנ"ל

"ת"ר יובל היא אע"פ שלא שמו אע"פ שלא תקנו, יובל אע"פ שלא שלחו ת"ל היא דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר יובל היא אע"פ שלא שמו אע"פ שלא שלחו יובל אע"פ שלא תקנו ת"ל היא, וכי מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעיט מפני מה אני אומר יובל היא אע"פ שלא שלחו ואין יובל אא"כ תקנו, לפי שאפשר לעולם בלא שלוח עבדים וא"א לעולם בלא תקיעת שופר וכו', בשלמא לרי יוסי בדקאמר טעמיה, אלא לרי יהודה מ"ט, אמר קרא וקראתם דרור בארץ וקסבר מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו. וברש"י מקרא נדרש לפניו - מיעוטא דהיא אקריאת דרור קאי דסליק מיניה ולא אתקיעת שופר הכתובה לפני פניו. עכ"ל ומבואר דר' יוסי דסבר דתקיעת שופר מעכבא ס"ל מקרא נדרש לפני פניו.

דין גילוי דעתא תלוי
בפלותא דמקרא
נדרש לפניו

וכיון שכבר נתבאר לעיל דבהא הוא דפליגי רב ושמואל, דלרב אין טומאה למשקין מדאורייתא ומשום דבעי תלתא קראי להכשר משום דסבר דמקרא אין נדרש אלא לפניו ולא לפני פניו, וא"כ בהכרח סבר כר' יהודה כאן דשילוח עבדים מעכב, וכיון דשילוח עבדים מעכב ביובל בהכרח דגילוי דעתא בגיטא לאו מילתא, היא דע"כ אע"פ שחזר בו פרעה מן השחרור לא הועיל לו וחל השחרור דיובל דארבע מאות, וכיון שכן שפיר נשאה בידם זכות קבלת התורה, וע"כ קאמר רב דמתחיל בגנות מתחילה עוע"ז היו אבותינו ועתה קרבנו המקום לעבודתו שקבלנו התורה.

אבל שמואל סבר דיש למשקין טומאה מן התורה, ויש לנו רק תרי קראי להכשר, ובהכרח דיש יד ושומר להכשר דאל"כ תקשי מפרת זבחי שלמים, וא"כ סבר מקרא נדרש אף לפני פניו, וא"כ שפיר סבר כר' יוסי דשופר הוא דמעכב ביובל ולא שילוח עבדים, וע"כ אע"פ דפרעה חזר בו מהשילוח דגילוי דעתא בגיטא מהני, מ"מ ע"י שופר דמ"ת חל היובל ונשתחררו באפקעתא דמלכא, וזהו דקאמר עבדים היינו ויוציאנו ד' ממצרים, ואילו לא הוציאנו הקב"ה בהופיע עלינו בשופרו הגדול היינו אנו ובנינו עבדים לפרעה במצרים.

והשתא דאייתנין להכא יבואר על נכון הא דנשאו ונתנו אביי ורבא בזכותא דרב יהודה בהא דנענה בחליצת המנעל, והא דהביאו בזה לדוגמא שמעתתא דעוקצין בדוקא.

גזרו תענית וירדו
גשמים קודם הנץ
החמה

דהנה בשלהי מתני' דפ"ג (י"ט ע"א), היו מתעניין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה לא ישלימו לאחר הנץ החמה ישלימו וכו'.
ובירושלמי (הלכה י"א, י"ז ע"א) קאמר עלה, "שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה, לאחר הנץ החמה ישלימו, עוד הם מדברים ואני אשמע". ובקרבן

העדה, ואני אענה - משמע אין צריכין עוד לשום דבר שכבר נעשה רצונם. ואני אשמע - מ"מ לא מילא בקשתם וצריכים עוד לתענית שיהיו לברכה. [ועי"ש בירושלמי עוד גירסא להיפך. ומ"מ כונת הדברים אחת דירדו קודם הנץ החמה הוא מעליותא מירדו אחר הנץ החמה].

אכן בכבלי בשלהי פירקא דחסידי איתא, "שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה, כסבורין העם לומר שבחו של ציבור הוא, אמר להם אמשול לכם משל, למה הדבר דומה לעבד שמבקש פרס מרבו אמר להם תנו לו ואל אשמע קולו וכו'. ולשמואל הקטן שבחו של ציבור היכי דמי, אמר משיב הרוח ונשב זיקא אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא".

וביאר בזה רבינו הקרן אורה, (ד"ה ולשמואל הקטן) וז"ל, "אמר משיב הרוח ונשב זיקא כו', הוא ע"פ המקרא והיה פרס יקראו ואני אענה עד הם מדברים ואני אשמע, ולכאורה לא שייך ענייה קודם קריאת. אבל הוא ע"ז הדרך, כי קודם כל תפלה ובקשת רחמים צריך לסדר תחילה שבחו של מקום ב"ה, והשבח הגדול כאשר יענו בשעת הזכרת שבחו ית' קודם ריבוי תחנונים, וזש"נ והיה פרס יקראו בתפלה ובתחנונים ואני אענה, כי עוד הם מדברים לפני ומספרים גבורתי אני שומע". [וסיים בדבריו, "ועי" בירושלמי בפירקין", אפשר כונתו דברים הללו יתכן להעמיס בדברי ר' תנחומא המובאים בירושלמי הנ"ל בהמשך הדברים, וצ"ע].

עכ"פ מבואר להדיא דעת שמואל הקטן דקודם הנץ לאו שבחא דציבורא ודלא כהירושלמי, ואדרבא עיקר השבח הוא אחר הנץ כשהחלו בתפילה ואמרו משיב הרוח ומוריד הגשם. וראוי להתבונן ביסוד ושורש מחלוקתם.

גדר זכות "והיה פרס יקראו"

ואשר לכאורה מבואר בזה, דפליגי הירושלמי ושמואל הקטן בעיקר זכות ד"והיה פרס יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע", דשמואל הקטן ס"ל דהאי זכותא יסודה מגדרי זכויות תפילה, וע"כ מן ההכרח שתהא העניה דוקא אחר התחלת סדר תפילה ושבחו של מקום, ואז אם ראוי הוא שיהא נענה אף קודם ריבוי תחנונים. אבל כנענה קודם הנה"ח אין זה שבח ציבור כלל וכנ"ל. אמנם דעת הירושלמי דמעלה זו אין לה שייכות בדיני תפילה כלל, אלא היא משורש מעלת הצדיקים אשר בזכות תורתם ומעשיהם ראויים הם להעשות משאלות לבבם אף קודם שהתחילו בתפילה כלל, וע"כ אלו שנענו קודם הנץ החמה הם המשובחים במעלה זו ד"והיה פרס יקראו ואני אענה".

תפילה בפה דוקא

אלא דלכאורה יש לשדות בזה נרגא, דבשו"ע או"ח (סי' ק"א סעי' ב') איתא, "ולא יתפלל בלבו לבד אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש וכו'", וכתב עלה המג"א ס"ק ב', "צ"ע אם התפלל בלבו אם יצא, דלכאורה משמע דיצא אע"ג דקיי"ל דהרהור לאו כדיבור דמי וכו' שאני תפילה דגמרי' (ריש תענית) מדכתיב ולעבדו בכל לבבכם איזו עבודה שבלב זו תפילה,

א"כ עיקר תלוי בכוונת הלב והקב"ה יודע מחשבות, אלא דבגמרא משמע דלא יצא דא"כ הו"ל לתקן שבעל קרי יהרהר בלבו התפילה וכו', ע"כ דלא יצא בהרהור דבעי שיחתוך בשפתיו כי הקול מעורר למעלה כידוע וכו'.

וכיון שנתבאר דעיקר דין התפילה הוא בפה דוקא, האיך שייך לומר דמעלת והיה טרם יקראו היא מיסוד התפילה דיהא סגי בהתחלת תפילה וסידור שבחו של מקום. ובשלמא להירושלאי דאינה ממעלת תפילה נמצא יסוד התפילה על מכוננו בחיתוך שפתים בלבד, ומעלת והיה טרם יקראו היא ענין בפני עצמו שאין לו שייכות לתפילה, ונענה קודם קריאה כאשר ייטיב ד' לטובים. אמנם איך ניתן לומר דיענה מיסוד התפילה במעלת טרם יקראו מיסוד התפילה אע"פ שעדיין לא שטח תחנוניו, הן יסוד התפילה הוא להיפך ממש, דוקא כדיבור ואמירה דכל תיבות התפילה.

ו"ל התוספות רי"ד (גיטין ל"ד ע"א), "אביי סבר גלויי דעתא בגיטא לאו מילתא היא, ורבא סבר גלויי דעתא בגיטא מילתא היא, פי' המבטל שליחות הגט צריך שיבטל בפיו, ואם היה לבו שלם לבטל ולא הוציא מפיו אינו כלום דדברים שבלב אינן דברים, הלכך כל זמן שלא הוציא מפיו הביטול אע"ג שגילה בדעתו לא הוי כלום. ורבא סבר אע"ג דקיי"ל דדברים שבלב אינן דברים, היכא דאיכא גלויי דעתא כאילו גילה בפיו דמי". עכ"ל.

וכע"ז כתב הרשב"א בקדושין דף נ' ע"א ד"ה ואסיקנא (בסופו), והא נמי דאמר רבא בפרק השולח, גלויי מילתא בגיטא מילתא היא, קסבר כיון שגלה בדעתו אע"פ שאמר בדברים סתומים, מ"מ לא הוו כדברים שבלב כזה שלא אמר כלום, ומיהו קיי"ל דלאו מילתא הוא עד שיפרש ממש".

הנה מבואר לפנינו דלרבא דס"ל דגילוי דעתא בגיטא מהני, יסודו דבמקום דבעינן דיבור סגי במה שאומר דברים סתומים ומגלה בדעתו על מחשבת לבבו.

ובכן מבואר דעת שמואל הקטן דבמסדר שבחו של מקום ואמר משיב הרוח נשב זיקא ואמר מוריד הגשם אתי מיטרא, והוא מיסוד והי' טרם יקראו כמבואר בקרן אורה הנ"ל, דאע"פ שלא התפלל להדיא מ"מ אף בדבר שבעינן דיבור פה סגי בגילוי דעתו אף שאמר דברים סתומים.

אכן הירושלאי דקאמר ד"והיה טרם יקראו" אינו מיסוד תפילה כלל, משום דס"ל כאביי דגילוי דעתא בגיטא לאו מילתא הוא, ובמקום דבעינן אמירה בפה כל זמן שלא פירש דבריו לאו מילתא היא, וע"כ לא שייך לומר שיענה בתחילת תפילה וסידור שבח לבד, וע"כ שאין ענין "טרם יקראו" מיסוד התפילה כלל.

ומעתה מבואר דזו פלוגתת אבי ורבא בהא דנענה רב יהודא בחליצת מנעלו, דרבא בסנהדרין קאמר "רחמנא ליבא בעי", ומשום שיסוד התפילה היא לעבדו בכל

גדר גילוי דעתא

טרם יקראו - כדברים

סתומים ותלוי כדן

גילוי דעתא

לבבכם, אלא דלא סגי בלב דדברים שבלב אינם דברים, אמנם הא גילוי דעתא בלבד מהני, וע"כ כאשר חלץ מנעלו - משום עינוי (רש"י ד"ה חד מסאנא) - וגילה בדעתו תחילת קבלת תענית בזה סגי שנענה, כענין והי' טרם יקראו.

אמנם לאביי דגילוי דעתא לא מהני ליכא למימר דהא דנענה בחליצת המנעל הוא מיסוד והי' טרם יקראו וע"כ קאמר דזכות בפנ"ע היא דהראשונים מסרי נפשייהו על קדושת השם.

זכות די"טרם יקראו"
וזיתים שטרפן תלויים
בדין גילוי דעתא
בגיטא

וכיון שנתבאר דהא דנענה רב יהודא בחליצת המנעל יסודה מדין והי' טרם יקראו אשר פירושו תלוי בדין גילוי דעתא בגיטא, מבואר מה שהזכירו אביי ורבא כאשר באו לדון בשורש מעלתו אי משום תנויי דוקא להאי מתני' דשלהי עוקצין, אשר תלוי באורה בדין ידות להכשר, התלויים בהא דמקרא נדרש לפניו, ובדין מקרא נדרש לפניו הא תלוי דין היובל שהוא יסוד יציאת בני"מ מצרים, וזה תלוי בגילוי דעתא בגיטא, ולהמבואר הן אף חליצת מנעלו דרב יהודא תלויה ועומדת בדין זה, ודו"ק.

גילוי דעתא במעשה
ולא בדיבור

אלא דאכתי יקשה אף בדברי רבא, דהא למש"נ לעיל בדברי הרשב"א הא דמהני גילוי דעתא במקום שצריך דיבור הוא דוקא במקום שאמר דברים סתומים, וכה"ג נמי בתפילה כשרק סדר שבחו של מקום, אבל גילוי דעת בחליצת המנעל לחוד שאינו דיבור, מנ"ל דמהני.

אכן זאת ילפינן מהא דשלהי מסכתין. "אמר רבי אלעזר עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד מראה באצבעו שנאמר **ואמר** ביום ההוא הנה אלקינו זה וגו'. ופירש"י מראה באצבעו **ואמר** זה ד' קיונו לו וגו', ופירושו מבואר, דהכי משמע לישנא דקרא **ואמר** ביום ההוא, דכן יאמרו אז הצדיקים.

אמנם כבר הזכרנו בפתיחת דברינו, דהתוס' העתיקו לשון הגמ' ולכאו' לא הוסיפו עליה כלום, ומהכרח הדברים דהיא גופא קמ"ל לאפוקי מדעת רש"י דמיירי באומר אלא כפשטות לישנא דגמרא דמראין באצבע ואין אומרין, וכ"ת האיך **ואמר** מתפרש מראה באצבע, ע"כ דגילוי דעתא מהני, וע"כ המראה באצבע הוא כאילו אמר. וזהו דקאמר רבא על הא דנענה רב יהודא בחליצת המנעל **רחמנא ליבא בעי**, לומר דכיון דהלב מושלם סגי בגילוי דעתא בלבד, וסגי אף בגילוי דעתא כזה כאשר ילפינן מהא דואמר ביום ההוא אשר פירושו מראים באצבע.

והשתא דאייתנין להכא דפירשו התוספות דבמקום דבעינן אמירה סגי בגילוי דעתא, יבואר דברי התוס' דריש מכילתין שפתחנו בהם.

דהנה תמהנו במה שכתבו התוס' דלר"א אסימן קללה לא קפדינן ולהכי מזכיר גבורות גשמים, ור' יהושע קפיד ולהכי אין מזכיר. ולכאורה כיון דאמר ר"א דכונת משיב הרוח היינו בעונתו כבר דחה טענת סימן קללה, ולמה הוצרכו התוס' להוסיף ענין לא קפיד.

אמנם כיון דהתוס' סברי דגילוי דעתא מהני במקום שצריך דיבור, וא"כ סברי דיסוד ד"טרם יקראו" הוא מדין תפילה, וכאשר ביאר הקרן אורה דעת שמואל הקטן ד"והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע", זהו כאשר עוסקין בשבחו של מקום, ואומרים משיב הרוח ומוריד הגשם, ועדיין לא הרבו בצעקה כבר נענים מכח "טרם יקראו".

וזהו דאמרו התוס' דאע"פ דכונת משיב הרוח היינו בעונתו, אמנם אחר דמכח "טרם יקראו" שפיר מצי דירדו גשמים גם בהאי אמירת שבח בלבד א"כ בעינן למיחש לסימן קללה. אמנם ר"א לא קפיד, דלא חייש דמי שראוי להענות ע"י "טרם יקראו", יענה בזמן שהגשמים קללה, וזהו דקאמר אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר.

ומי שענה לאבותינו יקיים בנו, והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע.

הדרך עלך מסכת תענית

